

**ВАЗОРАТИ ФАРҲАНГИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАЖЎҲИШГОҲИ ИЛМӢ-ТАДҚИҚОТИИ ФАРҲАНГ ВА ИТТИЛОӢТ**

**MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN
RESEARCH INSTITUTE OF CULTURE AND INFORMATION**

**ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ
ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДӢ**

**NATIONAL INVENTORY LIST OF
INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

**Душанбе:
«Истеъдод»
2025**

ББК 84 Тоҷик 7-5

К-17

Мураттиб

Дилшод Раҳимӣ

номзади илми филология

Мухаррири масъул

Аминзода Абдуфаттоҳ

номзади илми филология

Ҳайати таҳририя

*М. Муродӣ – доктори илми филология, Ф. Ёлмасов – доктори илмҳои санъатишиносӣ,
Ш. Комилзода – номзади илмҳои педагогӣ, Табаров М. – номзади илмҳои таърих,
М. Ҷӯраев – номзади илми филология, Мирзоева Ш. – номзади илми филология,
Қ. Аламшоев – номзади илмҳои таърих, Г. Каримова – номзади илми филология,
З. Холмуродов.*

Фехристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. National inventory list of intangible cultural heritage.– Душанбе; Истеъдод, 2025. - 304 с.

Compiler

Dilshod Rahimi

Candidate of philological sciences

Responsible editor

Aminzoda Abdufattoh

Candidate of philological sciences

Editorial board

*M. Murodi - Doctor of philological sciences, F. Ulmasov - Doctor of Art Studies,
Sh. Kamilzoda - Candidate of Pedagogical sciences, Tabarov M. - Candidate of historical sciences,
M. Juraev - Candidate of philological sciences, Mirzoeva Sh. - Candidate of philological sciences,
K. Alamshoev - Candidate of historical sciences, G. Karimova - Candidate of philological sciences,
Z. Kholmurodov.*

ISBN 978-99947-2-639-4

© Дилшод Раҳимӣ, 2025

© ПИТФИ, 2025

ПЕШГУФТОР

Дар даврони соҳибистиклолӣ бо тадбиру ташаббусҳои Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон соҳаи фарҳанг бо тамоми навъу намуд ва шаклҳояш дар Ҷумҳурии Тоҷикистон рушду равнақ ёфт. Махсусан, ба ҳифзу густариши мероси фарҳангии ғайримоддӣ таваҷҷуҳи зиёд зоҳир шуда, намунаҳои беҳтарини он дар сатҳи ҷаҳонӣ муаррифӣ гаштанд.

Соли 2012 «Барномаи давлатии ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣи халқи тоҷик барои солҳои 2013-2020» аз ҷониби Ҳукумати Тоҷикистон бо мақсади омӯзиш, ҳифзу эҳё ва дастгирию густариши фарҳангии мардум ба тасвиб расид. Идомаи ин ташаббус «Барномаи давлатии ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣи халқи тоҷик барои солҳои 2021-2025» мебошад, ки ҳоло дар марҳилаи анҷомёбӣ қарор дорад. Мутобиқ ба ин барномаҳо таълифу интишори «Донишномаи фарҳангии мардуми тоҷик» (то ба имрӯз 9 ҷилди он ҷоп шудааст), сафарҳои хидматӣ ҷиҳати омӯзиш ва таҳқиқи мероси фарҳангии ғайримоддӣ (аз он ҷумла, фолклор, санъати рақс, мусиқӣ, ҳунароҳои бадеӣ), инвентаризатсияи унсурҳои фарҳангии ғайримоддӣ ва феҳристиғорӣ, таҳияи номинатсияҳо, баргузорию Фестивал-озмуни ҷумҳуриявӣи телевизионӣи эҷодиёти халқ «Андалеб» ва дигар фаъолиятҳо бо мақсади ҳифз ва рушди мероси фарҳангии ғайримоддӣ амалӣ шуданд.

Дар зарфи се даҳсола ба Ҷумҳурии Тоҷикистон муяссар гаштааст, ки 13 унсури фарҳангии миллиро дар Феҳристи репрезентативӣи ЮНЕСКО сабт намояд. Инҳо номинатсияҳои зерин мебошанд: «Шашмақом» (соли сабт 2008, ҳамроҳ бо Ҷумҳурии Ёзбекистон), «Оши палав ҳамчун ҳӯроки анъанавӣ ва контекстҳои иҷтимоӣи фарҳангии он дар Тоҷикистон» (2016), номинатсияи муштарак «Наврӯз» (2016), ки аз ҷониби 12 кишвар (Афғонистон, Ироқ, Қазоқистон, Қирғизистон, Озарбойҷон, Покистон, Тоҷикистон, Туркия, Туркманистон, Ёзбекистон, Эрон, Ҳиндустон; соли 2024 Муғулистон низ ба номинатсияи «Наврӯз» ҳамроҳ шуд) пешниҳод шудааст, «Чакан – ҳунари гулдӯзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2018), мусиқии суннатӣи «Фалак» (2021), «Анъанаҳои кирмакпарварӣ ва истеҳсоли абрешим барои бофандагӣ» (2022, муштарак бо Эрон, Афғонистон, Ёзбекистон, Озарбойҷон, Туркия, Туркманистон), «Латифаҳои Хоҷа Насриддин Афандӣ» (2022, муштарак бо 5 кишвар – Қазоқистон, Қирғизистон, Озарбойҷон, Туркия, Ёзбекистон), «Донишу таҷрибаҳои анъанавӣи истеҳсоли матоъҳои атласу адрас» (2023), «Чашни Сада» (муштарак бо Эрон) «Тазҳиб – санъати зарҳалқорӣ» (2023, муштарак бо 4 кишвар – Эрон, Озарбойҷон,

Туркия, Ўзбекистон), “Чашни Меҳргон” (2024), “Санъати рубобсозӣ ва рубобнавозӣ” (2024) ва “Фарҳанги пухтани суманак” (2025).

Ҷумҳурии Тоҷикистон узви якчанд конвенсияи ЮНЕСКО мебошад. Аз он ҷумла, 17 августи соли 2010 Ҷумҳурии Тоҷикистон узви Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ шуд ва то ба имрӯз мамлакатҳои зиёде, аз ҷумла Тоҷикистон, тибқи дастури ин Конвенсия (қисми 3, моддаи 12) феҳристҳои миллии кишварҳои худро тартибу таҳия кардаанд. Яке аз талаботи номинатсияҳои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣи ЮНЕСКО пеш аз ҳама ба қайд гирифтани ин ё он унсури фарҳангӣ дар феҳристи миллии мебошад.

Бо назардошти ин талабот соли 2013 дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нусхаи аввалини “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣи халқи тоҷик” (минбаъд – Феҳрист) тартиб дода шуд, ки он 48 унсуро дар бар мегирифт. Яке аз шартҳои феҳристсозӣ, мутобиқи Конвенсияи мазкур, дар он аст, ки феҳрист бояд мунтазам таҷдид шавад. Соли 2014 нусхаи нисбатан васеътари он аз ҷониби фарҳангшиносон, мардумшиносон ва дигар мутахассисони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) ба асоси маводҳои илмии тоза тартиб дода шуд. Он фарогири 286 унсури фарҳангии ғайримоддӣи халқи тоҷик буда, сохтори феҳристи такмилёфта низ аз феҳристи нахустин фарқ мекард. Пас аз ду сол (2016) “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ” боз танзиму такмил шуд, ки аз 515 унсури фарҳангии маънавии тоҷик иборат буд. Соли 2018 бори чорум Феҳрист мавриди такмилу таҷдид қарор гирифт, чунончи, унсурҳои, ки мазмунан як буда, бо ду ном сабт гашта буданд, пас аз таҳқиқот аз он хориҷ шуданд, ба Феҳрист унсурҳои нав илова гаштанд, ки дар маҷмӯъ шумораи онҳо ба 533 адад расид.

Дар таҳриру таҷдиди соли 2020 миқдори унсурҳои Феҳрист, дар асоси маводи нав ва инвентаризатсияҳо 538 ададро ташкил дод. Ҳамчунин чанде аз унсурҳоро, ки дигар ғаъол нестанд, аз Феҳрист берун карда, ба ҷойи онҳо унсурҳои нави ба қайд гирифташуда ворид шуданд. Такмил дар асоси маводи инвентаризатсионии ҳангоми экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносии қормандони ПИТФИ гирдоваришуда сурат гирифтааст. Аз ҷониби ташкилоти ҷамъиятии “Кӯҳҳои Помир” бо сарвари Қ. Аламшоев якчанд унсур инвентаризатсия шуда, барои ворид кардан ба қоршиносони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот пешниҳод шуд, ки онҳо низ пас аз баррасӣ ба Феҳрист дохил гаштанд. Дар такмили соли 2020 ба Феҳрист, тибқи омӯзиши таҷрибаҳои кишварҳои дигар, як баҳши нав илова шуд, ки он “Муҳитҳои фарҳангӣ” ном дошта, донишу таҷрибаҳои иҷтимоӣ фарҳангии мардумро оид ба ин ё он муҳит дар бар мегирад ва барои рушди унсурҳои муайяни МФҒ замина ба вуҷуд меорад.

Соли 2023 дар такмили навбатӣ ба Феҳрист як бахши нав бо номи “Тадбирҳои босамар барои ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ” илова шуд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбиру чорабиниҳои гуногун амал мекунанд, ки барои ҳифз ва идомаи ғайримоддӣ мероси фарҳанги ғайримоддӣ равона шудаанд. Чунончи, Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии телевизионии эҷодиёти халқ “Андалеб” шуруъ аз соли 1996 то имрӯз дар ҳифзу эҳё ва тақомули унсурҳои фарҳанги мардум нақши сазовор дорад. Тибқи низомномаи “Андалеб” ғайримоддӣ хунардон аз сатҳи маҳаллӣ – ҷамоати деҳоту ноҳияҳо оғоз шуда, баъдан дар марҳилаи минтақавӣ ва ниҳоят дар марҳилаи ҷумҳуриявӣ идома меёбад.

Дар мукамал намудани Феҳрист аз соли 2014 то кунун мутахассисон аз Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот, Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, устодони донишгоҳҳои институтҳои илмӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ (“Кӯҳҳои Помир”, Маркази Рушди эҷодӣ, ТҶ “Равшан”, Маркази хунардонии “Деҳаи Гулзар”) ва муассисаҳои илмию фарҳангӣ ширкат намуда, он аввал дар маҷлиси гурӯҳи корӣ, сипас дар ҷаласаи Шӯрои илмӣ Пажӯҳишгоҳи мазкур бо иштироки олимони, аҳли фарҳанг, намояндаҳои касбу хунардонии гуногун баррасӣ гашта, баъзе эроду пешниҳодҳо ба назар гирифта шудаанд. Феҳрист дар ҷаласаи мушовараи Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон, санаи XX ноябри 2025 баррасӣ ва тасдиқ шудааст.

Ҳамин тавр, “Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ” пас аз тақдими таҷдиди нав дорои **567** номгӯи унсурҳои фарҳанги ғайримоддӣ аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, бахшҳои зеринро фаро мегирад:

1. Анъанаи шифохӣ – А000 (28 унсур) .
2. Санъати иҷроӣ – В000 (106 унсур) .
3. Ҷашну маросим ва урфу одатҳо – С000 (56 унсур).
4. Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон – D000 (25 унсур).
5. Касбу хунардонии суннатӣ – E000 (117 унсур).
6. Хӯрокҳои анъанавӣ – F000 (152 унсур).
7. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона – G000 (73 унсур).
8. Муҳитҳои фарҳангӣ – H000 (7 унсур).
9. Тадбирҳои босамар барои ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ – I000 (3 унсур)

Ҳар як унсури фарҳанги ғайримоддӣ дар Феҳрист мувофиқи бахшҳои рақамгузори шудааст, чунончи, шумораи афсона “А001” мебошад. Дар идома номи унсур бо муродифҳояш зикр шуда, тавсифи мухтасари унсур оварда мешавад. Баъд аз он соли ба Феҳрист ворид шудани унсур қайд гардидааст. Сипас маҳалли густириш, дар кадом ноҳияву вилоят ва шаҳрҳо маъмул будани унсури

матлуб зикр ёфтааст. Дар сутуни панҷуми Феҳрист вазъи имрӯзаи унсури фарҳангӣ, ки он дар кадом ҳолат қарор дорад: ғаёол, нимғаёол, камғаёол, дар ҳолати азбайнравӣ ва ғайра ишора шудааст. Ниҳоят дар сутуни ҳафтум баъзе мақолаву китобҳои чопшудаи марбут ба унсур ишора карда мешавад. Шарҳи мухтасари унсурҳо, ки дар сутуни сеум дарҷ гардидаанд, дар асоси маълумоти аз экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ гирдоваришуда таълиф гаштаанд. Инчунин мураттибон дар шарҳи баъзе унсурҳо аз асарҳои фолклоршиносӣ этнографӣ ва донишномаҳои чун “Энсиклопедияи миллии тоҷик”, “Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик” ва монанди инҳо баҳрабардорӣ кардаанд.

Маводи бахшҳо дар таҳриру такмилҳои пешина ва ҳозира аз ҷониби мутахассисони зерин гирдоварӣ ва таҳия шудаанд: бахши “Анъанаи шифоҳӣ” – Д. Раҳимӣ; “Санъати иҷроӣ” – Н. Қличева, Ҷ. Обидпур, А. Зубайдов, А. Аминзода; “Ҷашну маросим ва урфу одатҳо” – А. Аминзода, З.Холмуродов, Д. Раҳимӣ; “Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон” – Д. Раҳимӣ, А.Аминзода; “Қасбу хунаҳои суннатӣ” – З. Холмуродов, Л.Носирова, Ф. Қодиров, М. Муродӣ, Д. Раҳимӣ; “Хӯрокҳои анъанавӣ” – Ш. Бердиева, Д. Раҳимӣ, М.Ниёзова, Г. Каримова; “Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона” – Д. Раҳимӣ; “Муҳитҳои фарҳангӣ” – Д. Раҳимӣ, Қ.Аламшоев ва “Тадбирҳои босамар барои ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ” – Д. Раҳимӣ, З. Холмуродов ва А. Абдуллоев.

Феҳристи такмилёфта барои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ дар ҳудуди кишвар, инвентаризатсияи унсурҳо, таҳқиқоти илмӣ, таҳияи номинатсияҳо чиҳати пешниҳод кардан ба рӯйхатҳои ЮНЕСКО, таблиғ ва густариши намунаҳои фарҳангӣ ва чиҳати таҳкими хувияти миллии мусоидат хоҳад кард.

Бояд гуфт, ки ҳанӯз ҳам унсурҳои зиёди фарҳанги маънавии халқи тоҷик пурра ва ё ба дараҷаи кофӣ омӯхта нашудаанд. Умедворем, ки дар раванди такмилу таҷдид дар оянда шумораи бештари намунаҳои фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик аз ҷониби муҳаққиқон мавриди омӯзиш қарор гирифта, ба Феҳристи миллии роҳ меёбанд.

**ФЕХРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ
БАҲШИ 1. – АНЪАНАИ ШИФОӢИ (А000)**

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари ронч	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
А001	АФСОНА, афсонаҳои «Ҳазору як шаб»	Жанри ҳамсабии фолклори тоҷик. Як навъ хикояҳои насри шиғоҳӣ мебошад, ки мазмунҳои рамзино тамсилӣ, сеҳромезӣ ва саргузаштино маишӣ доранд ва бунёди сужети онҳоро ҳодисаҳои бофтаю ҳаёли ва тасвири ашъи ғайримукаррарӣ ташкил медиҳанд. Афсона навъҳои тамсилӣ, сеҳромез ва маишӣ-ичтимоӣ дорад. Афсонаро бештар дар хона калонсолон ба хурдсолон нақл мекунанд. Инчунин тавасути китобҳо ва филмҳои тасвирӣ афсонаҳо баён мешаванд. Дар байни тоҷикон аз даврони қадим афсонаҳои зиёд аз силсилаи «Ҳазору як шаб» роиҷ буданд ки то кунун маъмул мебошанд.	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шиғоҳӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
А002	АҶЛА, <i>лалайик</i>	Суруди навозишӣ, ки ҳангоми хобонидани тифл аз тарафи модар, модаркалон ва ё ягон шахси наздики оила хонда мешавад. Мазмуни суруҳи алла аз орзуву омони модар, тавсиф ва меҳрубонии тифл иборат мебошад. Дар ҷумҳурии ҳамасола озмунҳои аллаҳои ё аллағӯйӣ гузаронида мешаванд, ки барои ҳифз ва рушди анъанаи аллаҳои мусоидат мекунанд.	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Алла // Мурағтиб ва муаллифи пешуфтор Н. Ҳақимов. – Хучанд, 2013 (матн бо нотаҳо). 2. Алла, чонам, аллаё / маҷмуаи фолклорӣ / мурағтибон Б. Шермухаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
А003	АШӢЛА, <i>тарона</i>	Жанри хурди манзуми фолклори тоҷик. Он аз чор мисраи кӯтоҳ таркиб ёфта, асосан дар вазни ҳичой эҷод карда мешавад. Мисраҳои ашӯла назар ба байту рубой хеле кӯтоҳанд. “Ашӯла” истилоҳи халқист ва гӯяндаи онро “ашӯлачӣ” ё “ашӯлаҳон” меноманд. Дар илми фолклоршиносӣ ба ҷойи “ашӯла” истилоҳи “тарона” қорбурд дорад. Як навъи таронаҳо, ки дар даҳсолаҳои охир эҷод шудаанд, дар анъанаи гулбазм зиёд истифода мешаванд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъл	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

А004	БАЙТ	Навь хурди лирикӣ, ду мисраи манзум, ки аз чихаги мазмун ва шакл ба ҳам алоқаманд аст. Баъзан мардум зери мафхуми “байт” умуман, шеър ё сурудро дар назар доранд. Дар байни мардум байтҳои сершуморе мавҷуданд, баъзеи онҳо аз жанрҳои рубоиву дубайтӣ ва ғазалҳо қанда шудаанд ва баъзеи дигарашон мустақилона эҷод шудаанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
А005	БУЉБУЉИК	Булбулик яке аз навъҳои лирикаи мардумии хосси сокинони Бадахшон (ба забони ваҳонӣ) мебошад. Он аз се мисраъ иборат буда, баробарвазнии мисраъҳо на дар ҳамаи матнҳои рӯя мешавад. Мисраъҳо, асосан, аз шаш ё ҳафт ҳичо таркиб меёбанд. Қофиябандиаш ба тарзи А, Б, А мебошад.	2014	Водии Ваҳони н. Ишқошим	Фабол	1. Стеблин-Каменский И. М. Фольклор Ваҳана // Фолклор и этнография. – Д., 1970. 2. Пахалина Т. Н. Образцы ваханской народной поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.
А006	ЧИСТОН	Чистон жанри хурди фолклори тоҷик буда, дар он номи ягон ашё, ғиёҳ, чонвар, аъзойи бадани инсон, ҷисму маъданҳо, ходисаҳои табиат ва ҷирмҳои осмонӣ ва ғайра бо маънозу киноя пинҳон қарда мешавад ва ғунда аз шунаванда ҷӣ будани он мафхуми ниҳонро мефурсад. Матни чистон аз савол ва ҷавоб иборат аст. Чистонҳои халқӣ чанд намуд доранд: чистонҳои манзум, насрӣ, риёӣ, чистон-афсона ва чистон-булбулон ва ҳар як навъ хусусият ва нозуқиҳои худро дорад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳана-кии халқии тоҷик. – Д., 1980.
А007	ДАРГИЛИК	Навъе аз назми лирикии фолклори Бадахшон. Оғро ба маънии «пазмонӣ» чун суруди маҳсуси модарон ва ошикон низ маънидод мекунанд. Даргиликҳо бештар дар байни ҷавонон маъмул буда, мазмунҳои ишқӣ-романтикӣ доранд. Имрӯзҳо баъзе ансамблҳои фолклорӣ-этнографӣ намунаҳои даргиликро ба оҳанг дароварда месароянд.	2014	Шугнон, Рӯшон	Фабол	1. Даргилик / мурағибон: Н. Шакармамадов, Х. Курбонов. – Д., 1987. 2. Шакармамадов Н. Даргилик – жанри маҳсуси фолклор. – Д., 1993.
А008	РУБОЙ, <i>дубайтӣ</i>	Яке аз машҳуртарин ва қадимтарин жанрҳои хурди лирикии фолклори тоҷик ба шумор меравад. Дубайтӣ бо рубоӣ умумияти зиёд дош-та, танҳо аз нигоҳи вазн фарқ мекунанд. Инчунин навъҳои себайтӣ ва чорбайтиро низ фолклоршиносон ба қайд гирифтаанд. Рубоиро тахти навозиши сози мусиқӣ бо оҳанг ва ҳамчунин бидуни оҳанг мекунанд.	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Амонов Р. Рубоӣҳои халқӣ ва рамзҳои бадеӣ. – Д., 1987. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

A009	ДУО	Як навъ суннати шифохӣ, ки бо максату муроди нек ва ифодаи орзуҳо гуфта мешавад. Дуоҳо вобаста ба ҳадафу мазмун ва мавриди гӯиш намудҳои зиёд доранд. дуои фотиҳа ё кушоиши қор, дуои сари дастурхон, дуои сафар, дуои хоси маросимҳо, дуои ҳатми Куръон, дуои пас аз намоз, дуои муборакбодӣ, дуои хайр ба арвоҳ, дуои табобатӣ, дуои пеш аз хоб, нӯшбод ва ғ.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Хусусиятҳои бадеии дуоҳои тоҷикӣ // Чинори пургул. – Д., 2008. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва бо-варҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004. 3. Қаҳҳор Р. Дуо гунаи фолклорӣ аст // Мардум-гиёҳ, 1995-1996, №1-2.
A010	ЁДҶОШТ, <i>хотира, нақл</i>	Жанри бадеии шифохӣ, ки дар асоси ҳодисаҳои мушаххаси ҳаёти воқеӣ эҷод мешаванд. Гуянда ва ё ровӣ, асосан, дар бораи воқеаҳо ва рӯйдодҳои нақл мекунад, ки ӯ онҳоро бо чашми худ дидааст ва ё аз шахси наздик шундааст. Масалан, хотираҳо дар бораи Чанги Бузурги Ватанӣ, ҳаёти даврони шӯравӣ ва ғайра.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифохӣ. – Д., 1999.
A011	ЗАРБУЛМА-САЛ, <i>матал, масал, мақол</i>	Зарбулмасал матни кӯтоҳи аз нигоҳи семантикино грамматикӣ устувор мебошад, ки дар он бо образҳои равшан афкори умум, ҳикмат ва таҷрибаҳои чандинасраи мардум ҳулоса шудаанд. Мардум дар гуфтори худ кӯшиш менамоянд, ки дар мавридҳои муайян, барои тасдиқи фикру суханони хеш ва инчунин барои ороиши гуфтори худ зарбулмасалҳоро баён кунанд. Мақол як шакли зарбулмасал буда, суҳан дар он бидуни маҷоз баён мешавад, аммо вазифаҳои он низ мисли зарбулмасал аст.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967. 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A012	ҚАСАМ, <i>сағанд</i>	Қасам матни шифохист, ки гуянда бо талаффузи он дуруст будани ақидаеро, ё худ гунаҳкор набудани худро собит месозад. Дар мундариҷаи қасамҳо мазмунҳои асопирий, эътиқодӣ, маишӣ ва бадеӣ инъикос ёфтаанд. Қасамро бо ёд қардани арзишҳои динӣ-маънавий, иҷтимоӣ ва моддӣ талаффуз мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрин дар забони тоҷикӣ // Номаи Пажӯҳишгоҳ. 2005, №7. – С. 195-199. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва бо-варҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.
A013	ҚИССА	Қисса яке аз навъҳои насри шифохии фолклори тоҷик мебошад, ки дар адабиёти ҳатгӣ низ мавқеъ дорад. Дар мундариҷаи он силсилаи ҳодисаҳои бофтаву таъриҳӣ ва саргузашту қорнамоиҳои шахсонаи муътабарӣ динию мазаҳабӣ ва қаҳрамонҳои ормонии мардум тасвир мегарданд. Дар	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯӣ ва қиссаҳои. – Хучанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Х., Қисса // ЭСТ. – Ҷ. 8. – С.303.

		байни мардуми тоҷик киссаҳо аз рӯзгори паёмбарон, оид ба корнамоиҳои Амир Ҳамза, хазрати Алий, авлиёву малок ва ғайра хикоят карда мешаванд, ки асосан аз адабиёти динии китобӣ маншаъ гирифтаанд.				3. Рахимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A014	ЛАТИФА, <i>наҳли Афандӣ, аниқдот</i>	Яке маъмултарин жанрҳои насри шифоҳии тоҷик аст, ки мазмуни ҳаҷвӣ ва моҳияти танқидӣ дорад. Латифаҳо бо мақсади саргармӣ, фароғат ва хушрол қардани мардум гуфта мешаванд. Дар мазмуни аксари латифаҳо камбудииҳои фардию ҷамъиятӣ танқид ва фош карда мешаванд. Қаҳрамони асосии латифаҳои тоҷикӣ Афандӣ (Ҳоча Насриддин) ва Мушфиқӣ мебошанд. Имрӯзо тавассути матбуот, китобҳо, телевизиону радио, шабакаҳои иҷтимоӣ ва Интернет низ латифаҳо паҳн мешаванд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Махдиев С. Проблемаи жанри латифа. – Д., 1977. 2. Куллиёти фолклори тоҷик (Латифаҳо) // мурағатибон Ҷ.Рабиёв, Д.Обидов, И. Левин. – Д., 2007. – Ҷ. 2. 3. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A015	МАЙДА, <i>майдо, ”хӯл-хӯл”</i>	“Майда” суруди қорист, ки дар вақти галагов, кӯфтани хӯшаҳои гандуми даравшуда суруда мешавад. Сурудҳои «Майда» матни муайян надоранд. Он тавассути нақарот аз жанрҳои гуногуни назми шифоҳӣ таркиб меёбад. Имрӯзо шакли сахнавии онро дар иду ҷашнҳо ва озмунҳои эҷодиёти халқ мушоҳида қардан мумкин аст.	2014	Ҳатлон, водии Зарафшон ва Рашт	Ниёз ба ҳифзи фарвӣ дорад.	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қўлоб. – Д., 1963. 2. Ахмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
A016	МАРСИЯ, <i>нола, сӯғорӣ</i>	Як навъи сурудҳои халқӣ, ки мазмуни ғамангез ва хузновар дошта, баҳшида ба фарғи шаҳси наздик, ҷудой аз ёру диёр ва ғурбат эҷод мешавад. Дар аксари марсияҳо ҳодисаҳои воқеӣ, муносибатҳои одамон ва факту рақамҳо бозтоб шуда, онҳо аҳамияту арзиши таърихӣ доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968; 2. Мачнунов, А. А. Марсия дар эҷодиёти шоирони мардумӣ // Вестник ТНУ), 2012. №4/5 (94). – С.158-162.
A017	МУАММО, <i>масъала, чистон</i>	Муаммо навъи насрии фолклори тоҷик мебошад, ки ба суолу ҷавоб асос ёфтааст. Дар фолклори тоҷик матнҳои зиёде мавҷуданд, ки дар мундариҷашон масъалае баён мегардад ва аз шунаванда посухи он масъала талаб карда мешавад. Он ба жанри чистон монанд аст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рахимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Сӯфиев А. Чис-гонҳои халқи тоҷик. – Д., 1972.

A018	ШУМОРАК	Шуморак – матни шифоҳии оғози бозиҳои бачагона, ки ба-рои интиҳоби яке аз бозигарон гуфта мешавад. Шуморакҳо аз пораҳои шеърмонанд, калимаву ҷумлаҳои пайдарҳамаи ҳамкофия ва аз ҳисоби муқаррарӣ то ба № муайян иборат мебошанд. Тарзи дигари одии ҳисобкунӣ мебошад. Як нафар сарлор иширокчиёро то № муайян, масалан, то рақами 21 ё 30 ҳисоб мекунанд ва ҳар касе, ки охири рақами 21 ё 30-ро гирифт, вазифадор мешавад, ки дигарон ҷустуҷӯ кунад ё ҷашмонашро пӯшад.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Шуморак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. – Д., 2015. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. Душанбе, 1973.
A019	ПАНД, <i>насиҳат, андарз</i>	Он матнхое, ки характери ахлоқию тарбиявӣ дошта, дар ҳаҷми як-ду ҷумла баён мешаванд. Дар байни мардум ин гуна матнхоро бо калимаҳои <i>насиҳат, панд</i> ва як қисмашонро бо таъбири <i>кори савоб</i> ифода мекунанд. Мундариҷаи пандҳо аз талқин кардани ин ё он кори нек ва ё нақӯҳиш кардани рафтори бад иборат мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтори мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A020	РИВОЯТ, <i>нақл, қисса</i>	Ривоят як навъ ҳикояи адабиёти шифоҳӣ буда, дар бораи ин ё он ҳодиса, номи маҳал ва мавзӯҳои ҷуғрофӣ, шахсонӣ таърихӣю асотирӣ ва пайдоиши ашёву растаниҳо ва ҷонварон маълумот медиҳад. Нишонаи асосии ривоятҳо хусусияти иттилоотии онҳост, ки гӯянда ва қисман шунавандагон ба ҳақиқат будани ин маълумот бовар доранд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Обидов Д. Андешаҳо перомуни ривоятҳои тоҷикӣ // Фолклор, адабиёт, забон. – Д., 2004. 2. Раҳимов Д. Ривоят ҳам-чун жанри наъри шифоҳӣ // Чинори пургул. – Д., 2008.
A021	САЛОМ-НОМА	“Саломнома” як навъ суруди анъанавии ҷашну тӯйҳои арусии тоҷикон, ки ба муносибати қадам ниҳодани арус ба хонаи домод аз тарафи наздикони арус хонда мешавад. Онро яққохон иҷро мекунанд ва дигар занҳо баробар “салом меғӯем”, гуфта, нақароташро такрор мекунанд.	2014	Вилояти Сӯғд, водии Ҳисор	Фабол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯй тоҷикон. – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
A022	АСКИЯ	Яке аз навъҳои камтаҳқиқи фолклори тоҷик буда, дар шакли муқолаҳои мутобиқомез баён мешавад. Дар аскиягӯӣ гӯяндагон мағлабро бо ҳазлу шуҳӯҳои ширину намакин ва суханони нозуку латиф ифода менамоянд. Онро дар вақтҳои фориг будан аз корҳо, дар тӯю маъракаҳо, маҳфилҳо, ҷамъомадҳо, ҷойхонаҳо бо мақсади дилхушӣ ва таъмини фароғату истироҳати одамон ташкил мекунанд.	2016	Вилояти Сӯғд, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Маҳдиев С., Аския // Са-дои Шарк, 1968, №7. 2. Раҳмонӣ Р. Аския // Эн-циклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2011. – Ҷ.1. – С.598-599.

A023	ШЕЪРИ ХАЛҚИ, <i>ашула, ҳофизӣ, суруд, қўчабоғӣ</i>	Шеъри халқӣ аз навъҳои маъмули фолклори тоҷик мебошад, ки аз матнҳои манзуми гуногун иборат буда, ҳам бе оҳанг хонда мешаванд ва ҳам бо оҳанг сароида мешавад. Яъне матнҳои он сохтору шакли ягона надоранд, онҳо аз дигар жанрҳои манзум ба мисли рубоӣ, дубайтӣ, маснавӣ, ғазал, анвори мусамматҳо (мусаллас, мураббаъ, мухаммас), таркиббанду тарҷеббанд, китъа ва ғайра таркиб меёбанд.	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A024	ТЕЗГҶЯК	Тезгӯяк як навъ жанри хурди фолклори тоҷик аст, ки асосан аз як ҷумла иборат буда, овозҳои таркиби калимаҳои он ба ҳамдигар монанд ва қисман ҳаммахраҷ мебошанд, ки ба шахси талаффузкунанда мушқилӣ меорад. Тезгӯякҳо нутқи афолро буррову равон карда, қувваи зехн ва хотираро кавӣ месозанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Тезгӯяк // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / Мурағтиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.
A025	ҚОФИЯБОЗӢ, <i>қофиязанӣ, қофиягӯӣ</i>	Навъе аз мусобикаи шифоӣ хангоми фароғату нишастҳо ва баъзан дар вақти хашар байни дӯстон сураг мегирад. Як нафар ҷумлае мегӯяд, ки дар байнаш калимаи муайяне барои қофияҳои оянда замина мебошад. Дигарон низ дар қофияи ҳамон калима ҷумлаҳо месозанд. Масалан, якумӣ мегӯяд: <i>мо меравем ба бозор. Дувумӣ: бозори шаҳри Ҳисор, сеумӣ: ба харидани анор, боз шахсони аввала: анорҳои чун рухсор, дигарӣ: зебо чу рухсори ёр ва ҳамин тавр қофияҳо давом меёбанд.</i> Дар байни бачаҳо низ як навъи қофиябозӣ маъмул аст. Чунончи, яке дигариро мегӯяд: <i>ду гӯӣ, он ҳам “ду”</i> мегӯяд. Дар ҷавоб аввали: <i>ту каллақаду</i> мегӯяд. Ҳамин тарик, чор – <i>хонет пури анор, шаш – куртата каш, даҳ – калаат дар каҳ, чой – дадет бой ...</i>	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳмонӣ Р. Қофиябозӣ // Доншиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 532.
A026	ТАЪБИРҶО <i>ибораҳои рехта, ибораҳои фразеологӣ,</i>	Силсилаи ибораҳои устувор, ки як мафҳуми муайяноро ифода мекунанд. Онҳо дар асоси мушоҳида ҳулосаҳои мардум бо рамзу маҷоз эҷод шудаанд. Чунончи, “тули сари сабад” яъне шахси азизи маҳфил ё маърака, “наҳӯди пеши қошук” – шахси беодоб, ки сухани дигаронро мебурад.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Донш. – Ҷ.1 – 1963, – Ҷ.2 – 1967,

A027	ТАЪБИРИ ХОБХО	Яке аз навъҳои суннати шифохӣ. Таъбири хобҳо аз тарафи ҳам хобгузорони алоҳида ва ҳам аз ҷониби оммаи мардум дар давоми садсолахову хазорсолаҳо эҷод шудаанд. Масалан, "агар хоб бинӣ, ки либосат ифлос шудааст, бой мешавӣ". "Харро дар хоб бинӣ, ба муродаг мерасӣ".	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A028	ШУГУН, <i>ақида, бовар, ирим</i>	Яке аз навъҳои хурди фолклорӣ мебошад, ки асосан, аз як ҷумлаи мураккаб иборат буда, дар он фол гирифташ аз рӯи нишонае баён мегардад. Мас., «хурус агар шабона фарёд кунад, хосияти бад дорад». Ӯ ин ки «кӯдак агар хона рӯбад, меҳмон меояд». Матни шугун аз ду қисм иборат таркиб ёфтааст, дар қисми аввали матн нишона зикр гардида, дар қисми дуюм пайомади он нишона, яъне шарҳи фол баён мешавад. Ба сифати нишонаҳо ҳолати ашёву растаниҳо, рафтори ҷонварон, ҳодисаҳои табиат, рафтор ва ҳолати биофизиологии инсон хидмат мекунанд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. Д., 2004; 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 3. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.

БАХШИ 2. – САНЪАТИ ИЧРОЙ (В000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари ронч	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густириш	Вазъи имрузаи унсур	Адабиёт
В001	АРҒУШТИ ЗАНАКӢ, <i>бозӣ ба муқоми занӣ</i>	Арғишти занакӣ – рақси мазхақаомез мебошад, ки дар байни мардҳо паҳн гардидааст. Марди раққос либоси занона (курта, пойчома) пӯшида, сарашро бо лагтаи калон ё руймол пушонда, бо як нӯги руймол қисман рӯяшро мепӯшонад. Ӯ ҳаракатҳои рақси занонаро шӯҳиомез таклид намуда, дар рафти рақс ноз мекунад, ба баъзе мардҳо меҳрубонона менигарад, чашмак мезанад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарханги ғайримолддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016.
В002	АРҒУШТИ МАР-ДАКИН, <i>мардинабозӣ</i>	«Арғишти мардакин» рақси шӯҳиомез, ки онро занҳо дар муҳити ва маъракаи занона иҷро мекунанд. Раққоса ҷомано тоқӣ мепӯшад, салла мебандад, ҳаракатҳои рақси мардонаро таклид мекунад. Қадамҳои калон-калон мегузорад, ҳаракатҳои тез ва часуроноро, ки ба рақси мардона хос аст, иҷро мекунад. Ин рақс зери оҳанги мазхақаомез ё бо садои доира иҷро мешавад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
В003	АРҒУШТИ МАС-ХАРА-БОЗӢ, <i>рақси тақлидӣ</i>	Арғишти масҳарабозӣ – як навъ рақси мазхақаомез мебошад, ки онро ҳам мардон ва ҳам занон иҷро мекунанд. Иҷрокунандаи рақс нуксонии ҷисмонии баъзе одамон: танбалӣ, фарбехӣ, лангидан ва ғайраро мазхақаомез танқид мекунад. Баъзе иштироккунандагон ҷомаи кӯҳна мепӯшанд, дар сарашон салларо ба тарзи хандаовар мебандад, ба рӯяшон снѐҳии дег ё ранг мемоланд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2. Кароматов Ф., Нурҷонов Н. Музыкальное искусство Памира. Кн.1. М., 1978. Кн.2. 1986.
В004	АРҒУШТИ ОШПАЗӢ	Арғишти ошпазӣ рақси занона аст, ки дар тарзи таҳия ва пухтани оши бурида таҷассум меёбад. Иҷрокунанда бо куртаи дароз, дар сараш руймоли васеъ партофта, нисфи поёни рӯхсорашро бо руймоли дигар пинҳон медорад. Тахтаҷӯб, тираки ошбурӣ, лагта, дегро ба тарзи шартӣ тасвир мекунад. Мардҳо низ баъзан ин рақсро бо тарикӣ ҳаҷв иҷро мекунанд.	2014	Вилояти Хатлон, ШНМТ	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.106.
В005	РАҚСИ АСПАК	Аспақбозӣ як навъ рақси мазхақавии мардонаи тоҷикӣ мебошад, ки сюжетӣ онро тасвири хусусияти аспаворӣ ва бозии асп ташкил медиҳад. Дар рақси аспақбозӣ як нафар мард, ду	2014	Водии Ҳисор,	Фаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.84-98.

	<i>аспаксаборӣ, аспакбозӣ</i>	нафар – марду зан ё гурӯҳи раққосон иштирок мекунанд. Аз чӯб каллаи аспро тарошида, ба он гӯш, чашм месозанд, ёлу дум мечастонанд. Ин бозиро дар чашни Наврӯз, тӯйҳо ва маърақаҳои хурсандӣ иҷро менамуданд.		Бадахшон, вилояти Суғд		2. Қиличева Н. Аспакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.69-71.
V006	БОБОПИРАК, «Пирак», «Пирабозай», «Пирабозӣ»	Намоиши «Бобопирак» аз суруду рақс ё худ драмаи халқии мусиқӣ иборат мебошад. Дар он ду марди хаваскор ва чанд доирадастон ва нақаротчиён иштирок мекунанд. Аз ду мард яке нақши Бобопирак ва дигаре роли занро мебозанд. Онҳо бонавбат рубой хонда, ҳар дафъа баъди анҷоми он хиромон ба рақс медаорянд, сахнаро як давр зада, ҷои худро иваз меку- нанд.	2014	Бадахшон, Кӯлоб	Нимфаъл	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2 – С.157-159.
V007	БОЗИИ КАЛОН, <i>базми калон</i>	«Бозии калон» яке аз рақсҳои идона мебошад, ки тахти навои доира иҷро карда мешавад. Зарбҳои идонаи доира тантанавор аз суръати миёна ба тунд навохта мешаванд. Рақси «Бозии калон» дар идҳо, тую маърақаҳои оилавӣ ва идҳои халқӣ аз тарафи мард ва зан иҷро мегардад.	2014	Вилояти Суғд, ШНМТ	Фаъл	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана. – Д., 2014. – С.223.
V008	БОҒБОН, <i>духтари боғбон</i>	«Боғбон» – аргументи яккаӣ мардона ва «Духтари боғбон»- рақси яккаӣ занона буда, тахти навои доира иҷро мешавад. Мазмуни ин рақс ҷараёни меҳнати боғбонро дар ҷамъ намудани хосил нишон медиҳад.	2014	Вилояти Суғд, Кӯлоб, ШНМТ	Нимфаъл	1. Қиличева Н. Савту навои Андалеб // Фарҳанг ва ҳунар – Д. - 2008. - № 3. - С. 17-18.
V009	ГУЛБУГА <i>Гулбеғимҷон</i>	Гулбуга - суруди рақсӣ мебошад. Раққосон ва мутрибон онро дар авҷи тафсидани рақсҳо иҷро менамуданд. Ҳофиз ва наво- занда як чорбайтро иҷро мекунанд, дигарашро раққос рақс карда месарояд. Ҳамин ки ӯ як байтро ба итмом расонид, хо- физон нақароти ӯро такрор мекунанд, раққос бошад ба рақси- дан шуруъ менамояд. Баъди сароидани се-чор байт раққосаҳо баробар «Ҳой барақалло, қачқуло» гӯён қарсақ мезананд.	2014	Ванҷ, Язғулум, Рӯшон	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.154.
V010	ДАШНОБОДӢ	Рақси «Дашнободӣ» - рақси қадимаи тоҷикон, ки тахти навои доира бо ритми мусиқии 6/8 иҷро мешавад. Ин рақсро ҳам занҳо ва ҳам мардон иҷро мекунанд. Ҳаракатҳои дастҳо, зарби пойҳо, ҳаракатҳои пайқар, ҷархҳои гуногун аз хусусиятҳои ин рақс мебошанд. Рақс дар тӯю маърақаҳои мардумӣ ва ҷашнҳо иҷро мешавад.	2014	Водии Ҳисор	Фаъл	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.30. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.72.

В011	ДИЛАК	Ин ракс тахти суруди «Дилак» ичро мегардад. Дар аввал ду-се доирадаст накаротро баланд месароянд. Сипас яккахон рубоие сароида, баъд накаротгонхо чӯр шуда, онро месароянд. Рақси мазкур дорони унсурҳои бадеҳа мебошад. “Дилак”-ро (суруд бо ракс) гурӯҳи 4 кас зан ва 4-го мард ичро намуданд. Дуэти писар бо духтар ҳаракатҳои гуногуни рақсӣ ичро менамоянд. Китф ба китф, аввал воҷеҳуранд бо китфи рост ва чарх мекунанд, боз ҳамин ҳаракатро бо китфи чап ва чарх бо тарафи чап ичро мекунанд.	2014	Бадахшон	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.153-154. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 54-118.
В012	ДОРБОЗӢ	Навъи санъати анъанавӣ, ки дар болои ресмони аз ду тараф дар сугунҳо басташуда ичро мешавад. Дасти дорбозон аз 2-3 нафар дорбоз, 3-4 навозанда, 2 масҳарабоз иборат буда, дар иду чашнҳои халқӣ, тӯйи арӯсӣ ва дигар чорабиниҳо бо барномаҳои рангин хунарнамоӣ мекунанд. Ба репертуари даста ба чуз аз дорбозӣ жанрҳои масҳарабозӣ, паҳлавонӣ (сангбардорӣ), чашмбандӣ, оташбозӣ ва навозиши оҳангҳои шӯху мутантан бо нағораю карнай дохил мешаванд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Раҳимӣ Д. Дасти дорбозии “Бегараб” // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / №. 8. – Д., 2019. – С.46-63. 2. Раҳимов Д. Дорбозӣ // Илм ва ҳаёт. – 2014. – №6. – С.15-16.
В013	ЗАНГБОЗӢ	Зангбозӣ асари рақси рақси мусиқӣ буда, аз силсилаи суруду рақсо иборат мебошад. Оҳанги мусиқии ин рақс бо зарбу усулҳои гуногуни шавқовар ва ҷалбкунанда иваз мешаванд. Сурудиҳои «Як дона марворид», «Ширинзабонам, мӯрҷамӣ-нам», «Ҳай, нозанин, имрӯз шумо ба сайли гулзор омадед» ва ғайра пайдарпай ичро мегарданд. Зангулаҷаҳои биринҷӣ бо ду қатор дар миёнбанд ва тасмаи банди дастон ва пойҳо баста мешаванд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.182-200. 2. Раҳимӣ Д. Вазъи санъати иҷроӣ дар ноҳияи Ҷ. Расулов // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / №. 8. – Д., 2019. – С. 14-18.
В014	ӢЙРМОНБОЗӢ, <i>юрмонбози</i>	Ӣйрмонбозӣ – рақси мардонаи яккаса ё дукаса мебошад. Дар рақс ҳислатҳо ва ҳаракатҳои Ӣйрмонро тақлид мекунанд. Рақсои ду дастро пеши пайқараш нигоҳ дошта, китф мечумбонад ва каллаву даҳонаширо пешу қафо мебарад. Сипас ӯ ба замин мешинад ва ҳаракатҳои ларзиши китфҳо, сар, даҳон, дастҳо ичро мекунанд. Рақс бо мазмуни шӯх бо тахти навои доира ичро мегардад.	2014	Ҳисор	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад	1. Ҷаҳонҷӯр Гиссар-ской долина в контексте региональных цивилизаций. – Д., 2015. – С.713-715. 2. Юрмонбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣи дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 50-52.

В015	ГҲРҒҮЛҲЙ, <i>Гӯрғӯлӣ</i>	Эпоси анғанавии халқи тоҷик. Инчунин дигар нусхаҳои он дар байни мардумони Осиёи Марказӣ, Қарқоз, Шарқи Наздик маъмул ва машҳур мебошад. Нусхаи тоҷикии он дар шакли назм (вазни омехта) мавҷуд буда, бо думбра иҷро мешавад. Мазмуну гоҷаи эпосро химояи ватан аз ғосибон, дастгирӣ ва химояти синфи меҳнатқаш, ободсозии шаҳру кишвар, муборизаи некӣ ва бадӣ ташкил медиҳад.	2013	Вилояти Хатлон, водии Рашт	Ниёз ба хифзи фаврий дорад.	1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Раҳимӣ Д. Ҳамосаи “Гӯрғӯлӣ ва шиноҳти он. Д., 2019.
В016	РАҚС БО ҚОРД, <i>қордбозӣ</i>	Қордбозӣ рақси ҷанговаронаи мардона мебошад. Раққос як ё дуго қордро ба даст гирифта, ба рақс медарояд ва дар рафти амалҳои гуногун менамояд. Ҳаракатҳо ҷунон тез ва ҷаққон иҷро мегарданд, ки гуё қорд ба ҷойҳои гуногуни руҳсора ва баданашон халида бошанд. Ин рақсро баъзан ду нафар иҷро мекунанд.	2014	Бадахшон, Вилояти Суғд, ШНМТ	Қамфайол	1. Қордбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 56-57. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.129.
В017	ҚОҶБАЗАЙ, <i>рақси шиқам</i>	Қоҷбазай дар иҷрои ду мард дар нақшҳои «Бибӣ» ва «Бобо» баргузор мешавад. «Бобо» аз лағтаҳо шиқами калон месозад, миёнашро мебандад. Иҷрокунандаи нақши «Бибӣ» либоси занона - курта, эзор пушида, дар сараш рӯймол мепартояд, нисфи поёни рӯяшро бо доқа мепӯшинад. Он дар асоси ҳаракатҳои рақсӣ ва пантомимӣ сохта шуда, хусусияти мазақаомез пайдо кардааст ва он тахти оханги «Рапо» иҷро мегардад.	2014	Рӯшон	Нимфайол	1. Қаромағов Ф., Нурҷанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.148-150.
В018	ҚОШУҚБОЗӢ <i>рақс бо қошуқ, ҷеб-базай, ҷеб раққосӣ</i>	Иҷрокунанда дар ҳар дасташ ду қошуқи ҷӯбиро, бо ангуштҳои даст пушт ба пушт гузошта, нигоҳ медорад. Қошуқҳо дар ин рақс на танҳо вазиғаи шақшақаи ҷӯбинро иҷро менамоянд, балки садои зарбу усули муайяно ба вучуд меоранд. Раққос, ҳамеша қошуқ зада, тахти зарби онҳо ҷарҳ мегардад, гоҳ ҳам шуда ҳаракатҳои мавзунро иҷро мекунанд, гоҳ дар сахна, гӯё, худро ороиш медиҳад. Ин рақсро инфиродӣ ва гуруҳӣ иҷро мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Файол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.101-106, 142-143. 2. Қошуқбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 44-46.
В019	ДУТОРНАВОЗӢ, <i>думбранавозӣ</i>	Дутор сози мусикии тории мизробӣ мебошад, ки бо савту навоҳои махсус иҷро мешаванд. Дутори бепардари думбра меноманд. Бо дутор охангҳои классикӣ, лирикӣ ва шӯҳ иҷро	2013	Суғд, Хатлон,	Файол	1. Қурбонов Қ. Савти дутор. – Д., 1993. 2. Қурбонов Қ. Розии дутор. –

		мешаванд. Дугорнавозӣ инчунин бо сурудани хар гуна шеърҳо сураат мегирад. Дар ансамблҳои соҳҳои миллӣ, фольклорӣ-этнографӣ дугор навқеи назаррас дорад.		водиҳои Ҳисору Рашт		Д., 2003.
В020	МУНОҚОТ	Муноҷот – оҳанг ва рақси классикӣ, мисли як қисми ҳамноми «Шашмақом» буда, аз ҷиҳати оҳанг бо он наздик аст. Ин рақс тахти навои танбӯр ва доира ё ансамбли асбобҳои халқии муносиқӣ бешитоб, хиромон бо ҳаракатҳои дастҳои зебои маҳин иҷро мегардад. Рақси «Муноҷот» аз 3 қисм иборат буда, қисми аввал бо суръати суст, қисми дуюм тез ва қисми сеюм боз суст навохта мешавад. Рақс дар тӯю маърақаҳои оилавӣ, идҳои халқӣ, гаштакҳо, базмҳо аз тарафи занҳо ва мардҳо иҷро мегардад.	2014	Вилояти Суғд, воқеии Ҳисор	Фавол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Қиличева Н. Муноҷот // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 653-654
В021	«ОҲО, ЯККА»	«Оҳо, якка» – рақси мардона буда, дар тӯю маърақаҳо, гаштакҳои мардона иҷро мешавад. Як гурӯҳ раққосон давра сохта, китф ба китф зада, ҷур шуда, «оҳо, якка» ё «уҳо, якка» гуфта, баробар қарсақ задан мегиранд. Дар ин рақс ягон сози муносиқӣ истифода намешавад, танҳо садои қарсақ ва нидҳои хурсандиомези иштирокчиёну тамошобинҳо шунида мешаванд.	2014	Панҷакент, н. Айни	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135-136.
В022	ПОЙАМАЛ <i>ҷарҳид</i>	Пойамал рақси сӯғвориест, ки дар он ғаму андӯх, гириани нихонию ноаён нисбати шахси фавтида ифода ёфтааст. Онро ҳам занҳо ва ҳам мардҳо иҷро мекунанд. Пойамалро ҳешовандони наздики марҳум одатан то баровардани майит иҷро мекунанд. Раққос бо дастонаш ҳаракатҳои мавзун қарда ва бо қафи дастон қарсақ зада, давр меравад. Раққосаҳо пойлуч ва сарлуч, мӯйҳои нобофтаву пароканда, дар либоси мотамии рангаш сиёҳ, сафед ё гулдор, вале ҳатман куртаи кӯҳнаи нисфи болои пешаш дарида иҷро мекунанд.	2014	Рӯшон	Нимфаъл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.
В023	РАҚСИ УҚОБ, <i>уқобозӣ, уқоб-базӣ, қарғасбозӣ</i>	Як навъи рақси қадимии тоҷикон. Он бештар дар ноҳияҳои қӯҳистони Бадахшон маъмул буда, навъҳои он дар дигар ноҳияҳои қӯҳистони Тоҷикистон, масалан, Сангвор, бо номи «қарғасбозӣ» машҳур будааст. Мазмуни муҳтасари ин рақс ҷунин аст: уқоб хангоми парвоз лошаеро мебинад ва тирвор ба замин фурумада, ҳарисона онро ба ҳаво мебардорад. Дар аснои парвоз қасд мекунанд, ки луқмаеро аз лоша фуру барад, вале он ба замин меафтад. Уқоб боз ба замин фурумада, лоша-	2023	ВМКБ (н. Рӯшон), Сангвор	Ниёз ба ҳифзи фаври дорад	. Нурҷонов Н. Уқобозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. Ҷ.2. – С. 488-490. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004.

B024	РАҚС БО ДУТОР, <i>рақси якка</i>	ро батамом меҳӯрад ва сипас хушхолона парвозро идома медихад. Ин сахначайи наҷандон мураккаб аз тарафи як нафар хунарманд иҷро мешавад. Хунарманд никоби пӯстиндорро чаппа бар тан карда, амалиёти уқобро бо маҳорати том ба чо меорад. Рақс бо дутор дар байни мардон ва ҳам занон паҳн гардидааст. Иҷроқунанда дутор навохта, онро гоҳ дар қафояш, гоҳ дар рӯ ба рӯяш, гоҳ ин сӯ, гоҳ он сӯ дароз намуда, мерақсад. Дар ин рақс иҷроқунанда дутор навохта дар тахти навозиши мусиқӣ ва суруд ба рақс мебарояд. Иҷроқунандаи рақс дуторро гоҳе ба китфи росташ мебардорад ва гоҳ бо китфи чапаш, агар маҳорати баланди навозиш ва рақс қарданро дошта бошад, ҳатто дуторро бо пулги сараш ва болони сараш бардошта навохтани мусиқиаширо бе ҳагто давом медихад.	2014	вилояти Ҳатлон водии Рашт, шаҳри Ваҳдат	Фабол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.
B025	РАҚС БО КЎЗА	Рақс бо кӯзаро дар Бадахшон мардон ва дар Рашту Тавилдара занон тахти зарби доира иҷро мекунанд. Рақсоза кӯзаро дар китфаш гузошта, охира-охира рақсро оғоз мекунад. Ӯ кӯзаро гоҳ дар ин ва гоҳ дар он китфаш мегузорад. Кӯзаро ба боло мебарояд, дастонаширо ба ду тараф дароз карда, банди онҳоро чарх мегардонад, ё ин ки давр мезанаду сипас боз кӯзаро дошта мегирад.	2014	Рӯшон, Шугнон водихои Рашту Ҳисор	Фабол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.141. 2. Рақс бо кӯза // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 36- 38.
B026	РАҚС БО НАЙ	Рақс бо най тахти навои доира ва найнавозии худӣ бозингар иҷро мегардад. Иҷроқунанда бо ду дасташ най навохта истода, бо пойи росташ зарб мезанад, пойи чапашро лағжонда мегарсад. Ӯ пайкараширо гоҳ ҳам, гоҳ рост, гоҳ ба паҳлӯе мегардонад. Ба пеш меравад ба як зону мешинад. Ба тарафи чапу рост, ба пешу қафо ҳам мешавад. Ин рақс дар дастаҳои санъати хавасқорӣ ва санъати касбӣ ҳамчун рақси тақлидқорӣ дар сахна дар солҳои Иттифоқи советӣ ба вучуд омад.	2014	Бадахшон, Ҳатлон	Фабол	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.7. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 3. Найбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 42-44.

В027	РАҚСИ РҲҲЙМОЛ	Рақси «Рӯймол» – рақси занонаи халқӣ мебошад, ки тахти навои доира, таблак, ё созҳои дигари халқӣ иҷро мегардад. Рақоса бо ҳаракатҳои зебои маҳин ва имову ишораҳо дар як ҷо нишаста, рӯймолро гулдӯзӣ мекунад. Ниҳоят ӯ рӯймолро духта бо хурсандӣ мерақсад ва ба ягон кас онро тухфа мекунад. Дар рақс ҳаракатҳои тарзи доштани рӯймол дар даст ва рақс кардан ба он, тарзи баста кардани он ба сар ва миён истифода мешаванд. Дар рақс рӯймоли калон, миёна ва майдарро истифода мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, воҳиди Ҳисор	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С. 128. 2. Рақси рӯймол // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 57.
В028	РАҚС БО ЧИҒАК, <i>рақс бо ғижак</i>	Рақси ғижакнавоз тахти навозиши як гурӯҳ мутрибон ва сароидану ғижакнавозии худӣ бозингар иҷро мегардад. Иҷрокунанда зарбу усули рақси навозандагонро вайрон накарда, оҳанг менавозад. Ӯ пайқарашро ба пеш ҳам карда бо эҳсоси баланд месарояд ва менавозад. Сипас ба тарафи тамошобинон рӯ гардонда, ду-се қадам ба пеш монда, чарх меравад ва боз ҳамон ҳаракати авваларо такрор мекунад.	2014	Балахшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 2. Рақс бо ғижак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 40-42.
В029	РАҚС БО ЧОЙНИК	Ин рақсро ҳам мардҳо ва ҳам занҳо иҷро мекунанд. Рақос тахти оҳанги на он қадар дар болои сараш чойникро гузошта, дар ҳар дасташ пиёлаеро медорад. Рақос дастҳояшро ба ду тараф дароз карда пой росташро пеш гузошта, охира-охиста қадам мегузорад ва майдонро давр мезанад. Иҷрокунанда гирди майдонро ҳамин тариқ се-чор бор давр мезанад.	2018	Хучанд, Девашиҷ, Исфара	Нимфаъол	1.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.139.
В030	РАҚСИ АНГУШТПОНА	«Рақси ангуштпона» рақси якнафара буда, ҳам варианти занона ва ҳам мардонаи он вучуд дорад. Рақс тахти садои доира ва тақ-тақи овози ангуштпонаҳо ҷараён мегирад. Ӯ дар ду даст ду табақчаи чинии хурдро гирифта, дар нути ангуштони миёнаш ангуштпона мегузаронад ва мутобиқи зарби доира аз дарун ба табақчаҳо бо ангуштпона тақ-тақ мезанад.	2014	Вилояти Суғд, Кубодиён	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.142. 2. Раҳимӣ Д. Рақс бо ангуштпона // Фарҳанги ғайримоддӣ халқӣ тоҷик / мураттиб Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. – С. 42-46.
В031	ТАБЛАК-НАВОЗӢ	Таблак (табли хурд), сози мусиқии халқии қадимаи зарбӣ буда, дар кӯҳистони Тоҷикистон ва Эрон, Афғонистон маъмул мебошад. Қисми борики таблакро зери бағал гирифта, онро	2020	вилоятҳои Ҳатлону	Фаъол	1. Таблак // Обидмур, Ҷ. Луғатномаи тафсирии мусиқӣ. Д. 2019. – С.377.

	<i>тавакзани</i>	дар ҳолати нишастан болои рони пои чап гузошта, бо панҷаҳои ҳар ду даст менавозанд. Дар ҳолати рост истодан, онро бо тасма баста, ба китф меовезанд ва менавозанд. Тавакзани дар ансамблиҳо ва оркестрҳои созҳои халқӣ ва эстрадалӣ истифода мешавад.		Суғд, водихои Рашту Хисор	Фабол	2. Таблак // Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ҷ.3. Д. 2004. – С.152.
В032	РАҚСИ ОСТИН	Рақси занонаи қадима. Раққоса дасти ростро дар тарафи чап гузошта, дасти нимқати дигарро дар рӯбарӯи дароз намунада, остини дарози курташро ин сӯ он сӯ меҷунбонад. Сипас ҷои дастҳоро иваз намуда ин ҳаракатро такрор мекунад. Дар замони пеш рақси остин аз ҷониби модаркалони домод хангоми ба хонаи шавҳар овардани арус ва дар гирди оташ давр занондани ӯ иҷро мешуд.	2014	Маҷстоҳ, Айӣ, Панҷакент, Истаравшан, Кӯлоб, Рашт	Фабол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143. 2. Рақси остин // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 46-48.
В033	РАҚСИ УФАР	Ин рақс дар он қисми авҷи суруд иҷро мегардад, ки «уфар» ном дорад. Барзан дар ин суруд ду уфар ҷой дорад ва дувумаш нисбат ба аввалаш шӯхтар аст. Усули зарб дар уфар иваз менамояд, аммо бо суруд аз ҷиҳати оҳанг ва мақом умумияте дорад. Иҷроқунанда на танҳо раққос, балки дар айни замон низ ҳофиз менамояд. Ӯ мазмуни сурудро ҳам бо овоз ва ҳам бо ҳаракатҳои мавзунӣ худ ифода менамояд. Мазмуни ҷунин суруди рақсӣ гуногун: аксар ғинӣ, ё ғиноӣ мазҳакаомез менамояд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10.
В034	СОҶИНОМА	Соқинома – рақси классикӣ буда, тахти суруд оромона ва бо ҳаракатҳои дастҳои иҷро мегардад. Дар «Соқинома» ҷанбаҳои хониш зиёдтар буда, рақс дар он фақат замина аст. Дар рақсҳои дигарҳо ҷои иҷро, ҳаракатҳои зебои маҳин ва имову ишораҳои таъсирнок, тобишҳои ҳолат ва эҳсос иҷро менамояд. Раққоса дар ин рақс куртаи сабуки шохӣ, тоқии зардуӣ ва пойҷомаи шерошар силсилдор мепӯшад.	2014	Вилояти Суғд, Шаҳринав, Турсунзода	Фабол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.176-178.
В035	ТАБАҚҶОЗӢ <i>Тағорабозӣ</i>	Табаққозӣ дорой унсурҳои сирқӣ ва амалиёти драмавӣ менамояд. Раққос дар сараш табақи калони ҷубин ё сафолӣ тағаш ҳамворро гузошта, майдонро ду-се бор давр мезанад. Ӯ қоматро андак ба пеш ҳам мекунад, табақ ба болои гардану китфҳо, баъд ба рӯи шонаҳо ва ҳамин тавр то миён мегарояд.	2014	Вилояти Суғд ва Хатлон	Фабол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.151. 2. Аминов А. Рақс бо табақ ва ҷанбаҳои он //

			Табакбоз дар рафти раке гоҳ тез, гоҳ охишта майдонро чарх мезанад, гоҳ ҳаракатҳои зебои бошитоби дастони ӯ оҳанги шӯхиомез мегиранд. Ҳангоми раке ӯ ҳаракатҳои ба табак ошқашӣ ва палавхӯриро иҷро мекунад ва хозириро ба палавхӯрӣ даъват менамояд.			Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик / № 8. – Д., 2019. – С. 19-26.
В036	ЧАПАКБОЗӢ <i>чапак-чапак</i>		Чапакбозӣ рақси занона мебошад. Иҷрокунанда рост истода дастонашро ба тарафи китфи чап нигоҳ дошта, ба ҳамон сӯ нигариста, бо ҳамин ҳаракат маъракаи давр мезанад. Ӯ пой росташро ба пеш ва пой чапашро кафотар гузошта, ҳамвор қадам мегузорад. Раке охишта, ором, бо қадамҳои хурд-хурд ва баъзан чапакзаниҳои идома меёбад.	2014	Истаравшан, Девашгич, Ҷодии Ҳисор	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.127.
В037	ЧӢБӢБӢЗӢ <i>қалтақбозӣ</i>		ЧӢбӢбӢзӣ рақси ҷанговаронаи мардона буда, онро як кас, ду ё чор нафар иҷро менамоянд. Раке лаҳзаҳои ҷанги сарбоз, шикор, мусобикаи паҳлавониро таҷассум мекунад. Ба ин раке ҳаракатҳои чолокона, гардишҳои саҳт, ҷарҳидани босуръат ва таваккуфҳои ногаҳонӣ хос мебошанд. Иҷрокунандагон дар ҳар дастонашон дутогӣ чӢби саҳти тарошидашударо дошта, онҳоро дар вақти рӯбарӯ шуданашон моҳирона ва бо усули дақиқ ба замин мезананд. ЧӢбӢҳои одӣ ҳамчун асбоби мусиқӣ низ хидмат намуда, зарбу усулро беҳато ба вучуд меоранд.	2014	Бадахшон, вилояти Ҳатлон	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. ЧӢбӢбӢзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣи дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 52-54.
В038	«ЧӢМ ЧАХЕ»		Ин рақси қадимии мардона буда, аз тарафи як гуруҳи раққосон иҷро мегардад. Онҳо дар давра истода қарсақ зада, пайқарашонро ба пеш ҳам намуда, қарсақ мезананд ва «о чаҳе» мегӯянд, дар ин вақт пойи росташонро пеш мебардоранд. Сипас пайқарашонро рост қарда, дар як чо меҷаҳанд ва бо ҳамовозӣ «чум чаҳала» мегӯянд. Як нафар раққос дар даруни давра таҳти қарсақзанӣ рақсида, баъди хониши ҳар мисраъи шеър «Чум чаҳе, чум чаҳала» мегӯяд. Ӯ дастонашро боло бардошта, китфояшонро меҷумбонад.	2014	Водии Ҳисор, Панҷакент	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.138. 2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банотагиранда Ҷ. Обидшур. – Д., 2018. – С. 68-70. 3. «Чум чаҳе, чум чаҳала» // Мероси фарҳанги ғайримоддӣи дар Тоҷикистон / Д., 2017. – С. 55-56.
В039	ТЕАТРИ ЛӢХТАК, <i>зочабозӣ</i>		Театри лӢхтак яке аз намудҳои театри суннатии халқи тоҷик буда, персонажҳои ин навиъи театр зочаҳо-лӢхтаҳои рангоранги дар шаклҳои одам, ҷонварон ва баъзе махлӯкҳо сохташуда мебошанд, ки санъаткорон ҳангоми ба ҳаракат овардани онҳо ба забони онҳо суҳан мегӯянд. Қадди зочаҳо	2020	Шаҳрҳои Душанбе, Бӯстон, н. Ашт.	1. Нурҷонов Н. Традиционний театр таҷиков. Т. 2. – Д., 2002. 2. Нурҷонов Н. Зочабозӣ // Энциклопедияи советии

		тақрибан ним метр буда, каллаву тан ва дастҳои онҳо аз чӯб сохта мешаванд. Дар танашон аз магоҳҳои ранга либос дошта, чехраву андоми ҳар яки онҳо вобаста ба нақши дошташон рангубор мегарданд ва хусусиятҳои образро дар худ таҷассум мекунанд. Тавассути намоишҳо одамони ситампеша, фиребгар, рившатхӯр, танбалу коргурез ва мардумозор ҳаҷву масҳара менамоянд.				тоҷик. Ҷ. 2., -Душанбе, 1980; 3. Раҳимов Д. Лухтаҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.
В040	ЯЛЛАБОЗӢ	Яллабозӣ рақсест, ки бо суруд иҷро мегардад. Иҷрокунанда суруди зеринро сароида мувофиқи оҳанги шӯҳ, зиндадиллона ва зарбу усули он рақси маъмулӣ мекунанд: Ту болои бом бошӣ, хой, яллало, Ман поёни бом бошам, вое, яллало. Қошакта чунбонӣ, хой яллало, Ман усмая давонам, вое, яллало.	2014	Истравшан, Панҷакент, Душанбе	Нимфаёл	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.155.
В041	ҒИЖАКНАВОЗӢ	Ғижак як навъ сози миллии тоҷикӣ буда, онро дар сари зону ба тарзи амудӣ дошта, бо камонча менавозанд. Торҳои ғижак асосан филизӣ буда, бо фосилаи кварта чӯр карда мешаванд. Мардуми тоҷик бештар ду намуди ғижакро истифода мекунанд. Ғижакҳои кӯхистони косаш чоркунҷа (аз тунука ва ё каду маҳсуе). Намуди дигари ғижак доирашакл буда, онро бештар аз ҷӯбҳои тут, зардолу, чормағз ва ғайра менавозанд ва он бо фосилаи квинта чӯр карда мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаёл	1. Ғижак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.406. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мурағғиб Х. Низомов. – Д., 2012.
В042	СУРНАӢНАВОЗӢ <i>мехтарнавозӣ</i>	Сурнай сози мусикии нафасиест дар байни халқҳои эронитабар маъмул мебошад. Қисми пешаш васеи маҳрутшакл ва қисми поёнш нисбатан бориқ аст. Дарозии 45-55 см, аз ҷӯби чормағз ва зардолу сохта мешавад. Рӯяш 7 сӯроҳ ва зераш як сӯроҳи овозбарор дорад, ки онҳоро бо ангушт мепӯшонанд. Сурнайро бештар дар ҷашни арусь, хатнасур ва ҷашнҳои суннатӣ менавозанд.	2014	Саросари кишвар	Фаёл	1. Сурнай // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мурағғиб Х. Низомов. – Д., 2012.

В043	ЛАБ- ЧАНГНАВОЗЙ <i>чангқовуззани</i>	Лабчанг (чангқовуз) сози муסיки филизии камоншакли забончадор, ки бо номҳои гуногун дар байни халқҳо маъмул аст. Лабчангро байни лабон гузошта, бо дандонҳо озодона мездоранд ва забонро аз паси он каме кафо нигоҳ медоранд. Барои ба вучуд овардани нарма чараёни нафасро бо ҳаракати забон тағйир медиҳанд. Лабчанг ҳамчун сози якканавозӣ ва ансамбли дар байни мардум маъмул аст.	2013	Вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фаъол	1. Раҳимов И. Чанг-қобуз // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.338. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мураттаб Х. Низомов. – Д., 2012.
В044	НАЙНАВОЗЙ, <i>тутакнавозӣ, фунҷайнавозӣ, қўлинайнавозӣ</i>	Най навъе аз созҳои нафасии қадимаи муסיкии тоҷикист, ки аз пояи буттаи най (қамиш) ва ё ҷӯб сохта мешавад. Най оҳанги махсус дошта, дар алоҳидагӣ ва якҷоя бо дигар созҳо дар дастаҳои муסיқӣ навохта мешавад. Дунай навъи дигари най ба шумор меравад, ки аз як ҷуфт найи ба ҳам пайваست сохта шудааст ва садои хос дорад. Ҳамчунин тутақ ва тутакнавозӣ низ байни мардум роиҷ мебошанд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов И. Най // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.418-419. 2. Низомӣ А. Таърихи муסיкии тоҷик. – Д., 2014.
В045	РУБОБНАВОЗЙ, <i>рабобнавозӣ</i>	Рубоб, сози мизробии муסיқист, дар байни халқҳои Шарқ, алаҳхусус тоҷикон маъмул аст. Шакли нави рубоби кошгарӣ 2 тори ҷуфт ва як тори синтетикӣ гафс дорад. Рубоби кошгарӣро бо мизроб менавозанд. Рубоби бадахшонӣ сози муסיқии торӣ-мизробист, ки дар Тоҷикистон ва дар Бадахшони Афғонистон маъмул аст. Рубоби Бадахшонӣ сози якканавозӣ ва дар ансамблҳои оркестри созҳои миллии васеъ истифода мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмагов Б. Рубоб // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.67-68. 2. Низомӣ А. Таърихи муסיкии тоҷик. – Д., 2014.
В046	ҚОНУННАВОЗЙ <i>шоҳруднавозӣ</i>	Қонун сози муסיқии қадимаи ториест, ки ба чанг шабоҳат дошта, онро бо мизроб (нохунаки филизӣ, ки ба сари ду ангушти ишоратии ду даст васл мешавад) менавозанд. Қонун дар мамлакатҳои Шарқи наздик ва Миёна, инчунин дар Арманистону Озарбойҷон хеле маъмул аст. Қонун аз кутии ҷубини трапетсиямонанд иборат аст. Сарлуши куттиро аз ҷӯб тарошида, ба як қисми он пӯст мекашанд. Дар рӯи пӯст ҳаракат гузошта мешавад.	2014	Душанбе, Хуҷанд, Ҳисор	Фаъол	1. Раҳимов И. Қонун // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.425-426.

В047	ШАШМАҚОМ, <i>мақомхонӣ</i>	Жанри мусиқии тоҷик, ки аз силсилаи оҳангҳо ва матнҳои лириқӣ иборат аст. Он аз шаш мақом фароҳам омада, бо навои танбӯр ва доира иҷро карда мешавад. Инчунин дар оҳангҳои «Шашмақом» аз сохҳои мусиқӣ най, дутор, гижжак ва чанг баъзан истифода мегарданд. Магнӣ онҳо аз ғазалиёғу қасоид ва маснавиҳои адабиёти классикии форсу тоҷик гирифта шудаанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014. 2. Низомов А. Таърих ва назарияи Шашмақом. – Д., 2005.
В048	ЧАНГНАВОЗӢ	Чанг сози мусикиест, ки дар Тоҷикистон ва мамлакатҳои Шарқ маъмул мебошад. Чанги хозира 72 тори филизӣ ва ҳамон микдор гӯшак дорад. Системаи қаторовозиаш аз 24 пардаи диатоникӣ ва хронавикӣ иборат аст. Чанг ба қатори сохҳои якканавазӣ дохил шуда, дар оркестр ва ансамблҳои сохҳои миллий васеъ истифода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Чанг // Энцикло-педияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.336. 2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.
В049	АНВАРЧА	Суруди шӯҳи тӯёна буда, аз ҷониби гурӯҳи мардон тавассути қарсақ ва ё сози доира иҷро мегардад. Дар он сарбайтхон як байтро мехонад ва дигарон сари овозро гирифта, нақаротро такрор мекунанд. Як нафар зери хавои суруд мерақсад.	2014	Панҷакент	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Ола-ми беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.136-137.
В050	БАДЕҲА	Сухан ва ё шеърӣ шавқангез, ки бадохатан ва закиتابона гуфта мешавад. Суруди шӯҳест, ки хазлу мазохро дарбар гирифта, аз ҷониби зан ва мард иҷро мешавад. Бадеха фарогири мавзӯҳои иҷтимоӣ, маишӣ, ишқӣ-лириқӣ ва ҳаҷвӣ мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқӣ тоҷик. – Д., 1968. 2. Бадехаҳои халқӣ / мурағат-тиб Ф. Муродов, – Д., 1969.
В051	РАҚСИ БУЗАК, <i>бузакбозӣ</i>	Рақси бузак як навъи санъати иҷроӣ аст, ки бо сози дугтор иҷро мешавад. Барои ин навъи иҷро мизи бозичаҳо бо пайкарчаи бузаки рақсон истифода мешавад. Санъаткор дар курсии настак нишаста дутор менавозад ва дар рӯбарӯиш мизи дуқабата меистад, ки бо матоъ пушонида шудааст ва дар боло ва паҳлуи мизчаҳо пайкарча насб шудаанд. Навозанда бо пойҳои пофишорро паҳш мекунад. Вақте ки пофишор паҳш шуд, он сими аз таги миз ба пайкарчаи бозичаҳо: бузаки асосӣ, лӯхтак ё арӯсақ, дуто қабутар, чор бузаки хурди паҳлуи миз ва ду бузаки мизи поёнро ба ҷунбиш меоранд. Ҳамин тарик, санъаткор думбра навохта, сурудҳои “Бузакам чигӣ-чигӣ”, “Бузак” ва дигар таронаҳои ҳаҷвомези марбут ба бузхоро месарояд.	2020	Душанбе, Ховалинг	Ниёз ба хифзи фаъоли дорад	1. Нурҷонов Н. Традиционӣ театр таҷжиков. Т. 2. – Д., 2002.

В052	ШЎҶАК-ШЎҶАК, <i>суруди саришӯён</i>	Як навъ суруди халқӣ, ки хангоми маросими саршӯёни арус ичро мешавад. Як нафар зан ё яке аз дугонаҳои арус шонаро дар об ё шир тар карда, нӯги кокулҳои арусро шона задан мегирад. Дугонаҳои дигар чодарро болои сари арус дошта менстанд. Зани хушовозе доира зада, суруди саршӯён ё “шӯяк-шӯяк”-ро месарояд ва дигарон ҳамовоз мешаванд. Маросими саршӯён ин чо рамзӣ гузаронида шуда, яқҷоя бо суруд 10-15 дақиқа идома мекунад.	2020	Вилояти Хатлон	Фаъол	1. Чумбаев Р. Чашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Аминов А. Рамзҳо дар маросимҳои чашни арусӣ // Паёмномаи фарҳанг. – 2017. – №2. – С. 50-56.
В053	БОҶ ДАРОЕД, ЯНГАМО	Суруди қадимаи шӯху рақеии тӯёнаи тоҷикон. Бештар дар тӯйҳои арусино домодӣ ичро мегардад. Инчунин дар идҳо, чашну маърақаҳои оммавӣ низ ин суруд сароида мешавад.	2014	Водии Зарафшон, Шаҳринав, Ҳисор	Фаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мурағтибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В054	ҒАРИБНОМА	Суруди машҳури мардумии тоҷик аст, ки таърихи қухан дорад. Он бо тарзи гуногун ичро гардида, беқасио танҳой, ғурбағу ҷудоиро мазаммат мекунад ва муҳаббати беандозаи одамонро нисбати ёру диёр ва Ватани маҳбуб ифода менамояд. Оҳанги хазину дилхарош дорад	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Душанбе: Дониш, 1968.
В055	ҲУҶРАБАЗМ <i>ҳичрабазм</i>	Яъне он як навъ базмест, ки дар дохили хуҷра ё хона баргузор мешавад. Мардуми кӯҳистон аслан хуҷраи маҳсус, яъне мехмонхонаро хичра мегӯянд. Хуҷрабазм гурра базми дилхушии хешовандони наздики домоду арус мебошад. Дар он сурудҳои нисбатан шӯх ва рақеӣ сароида мешаванд. Сурудҳо аввал аз ритми нисбатан оҳиста оғоз шуда, тадриҷан тез шудан мегиранд. Аз рӯи анъана дар хичрабазм ҳама хузурдештагон бо истиснои домоду арус мерақсанд. Агар хуҷра нисбатан хурд бошад бо навбат мерақсанд, дар акси ҳол ҳама яқҷоя.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арусии тоҷикон. – Душанбе, 991. 2. Аминов А. Таҳқиқи анбаҳои мероси фарҳанги ҷайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
В056	ГИҶДАЛЛА	Суруди қадимаи шӯху рақеии тӯёнаи тоҷикон, ки аз ҷониби гуруҳи мардон дар шакли базмӣ дар тӯйҳои арусино домодӣ ичро мегардад. Марде либосҳои занона пӯшида, дар зери оҳанги суруд мерақсад. Як нафар яққахон шуда, байтҳои хондан мегирад, дигарон нақароти онро “Гиҷдаллае, гиҷдаллае, гиҷдалла хонум, гиҷдалла” мегӯянд.	2014	Водии Зарафшону Ҳисор	Нимфаъол	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мурағтиб ва банотағрианда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.102-103.

B057	ЁР-ЁР, <i>арӯсбарон</i>	Суруди маросимии тӯи арӯсино домодиест, ки аз чоңиби гуруҳи занон ва ё мардон хангоми ба хонаи домод овардани арус, бо қарсақ ва ҳамовозии доира иҷро менамоянд. Гуянда як мисраъро мехонад ва дигарон бо нидои «ёр-ёроне» онро тақвият медиҳанд.	2014	Вилояти Суғд, воҳидии Хисор, Кӯлоб	Фаъол	1. Зехниева Ф. Суруҳҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Суруҳҳои халқии тоҷикӣ / мурағиб ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
B058	«СУМБУЛҲА ҲАМ МЕЗЕБАД»	Суруди «Сумбул ҲАМ МЕЗЕБАД» қадима буда, ба усули рок сароида мешавад. Онро дар замонҳои пеш 5 нафар доирадаст гирди истода бо навабат мехонаданд. Сари овози яқлигарро мегиррифанд. Инчунин ин сурудро дар тӯйҳои арӯсӣ, хангоми шаҳро ба назди хонаи арус бурдан ҳофизон мехонданд. Он ба нақшонии мардуми шимоли Тоҷикистон монанд аст. Магнии суруди чунин сар мешавад: Гул дар ҲАМ МЕЗЕБАД, Сумбул ҲАМ МЕЗЕБАД. Воҳ, воҳ, воҳ дилақум, Ҷон, ҷон, ҷон, воҳ дилақум.	2020	Норак	Хавфи азбайнравӣ дорад	1. Намунаҳо аз фольклори Норак // Фарҳанги ғайри-моддӣ халқӣ тоҷикӣ / Мурағиб, Д. Раҳимӣ / № 9. – Д., 2020. –С. 6-7.
B059	БАХШИХОНӢ, <i>достонҳои</i>	Бахшихонӣ як навъ санъати мардуми ӯзбектабори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Бахшихонӣ тавассути сози мусиқии думбра иҷро мегардад. Аз рӯи сабқ то андозае ба гӯрғулихонӣ шабоҳат дорад. Баъзан дар он образ ва достонҳои Гӯрғули низ сароида мешаванд. Бахшихонҳо ҳам ба монанди гӯрғулисароён дар тӯю маърақаҳои хурсандии мардум даъват шуда, соатҳои тӯлонӣ бахшихонӣ менамоянд. Бахшихонҳо иловагӣ тавассути охангҳои достонҳои қиссаҳои ҳаётиро барои тасфонидани маърақа месароянд. Ҳамчунин ба таври бадохатан дар бораи хузурдоштагон нимшӯхино нимҷилдӣ суруд эҷод карда, дар ҳамон жанр месароянд. Баъзан ба тоҷикӣ низ барои шунавандагони тоҷик бахшихонӣ мекунанд.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Короглы Х.Г. Взаимосвязь эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – Москва: Наука, 1973. 2. Жирмунский В.М., Заифов Х.Т. Узбекский народный эпос. – Москва: Государственное издательство художественной литературы, 1947.
B060	ЛАПАР	Солҳои 20-30-юми асри гузашта дар асоси бадеаҳои халқии «Секинак», «Бобо» ва ғайра ба вучуд омадааст. Онро як нафар ва ё ду нафар (зан ва мард) бо рақсу шӯҳӣ ва имою ишора иҷро менамоянд. Он аз лирика ва мазҳака саршор аст. Баъзе унсурҳои решаҳои қадима доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Лапар // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.89.

В061	МАВРИГӢ	Силсилаи суруду таронаҳои халқӣ, ки мазмунҳои лирикий дошта, қисман бо оҳанги шӯҳ иҷро мешаванд. Репертуари мавригӣ аз силсилаи овозию рақсӣ, мухаммасхонӣ, матнҳои суруду рубоӣҳои халқӣ, аз ҷумла сурудҳои ҳаҷвӣ, таркиб ёфта, ба пайтҳо тақсим мешавад. Ҳангоми сурудҳои тахти навои доира рақсҳои махсус иҷро мешаванд. Рақоса ҳаракатҳои гоҳе дар як тараф ва гоҳе дар тарафи дигар иҷро намуда, оҳиста-оҳиста ба пеш, сипас қафо меравад, чарх зада менишинад ва ғайра.	2014	Водии Ҳисор, Хучанд, Панҷакент	Фаъол	1. Нурҷонов Н., Қобилова Б. Мавригӣ. – Д., 2008. 2. Тоҷикова З. Мавригӣхонӣ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.122. 3. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.
В062	МОҲСАНАМ	Сурудро як нафар мард бо мисраи «Моҳсанами хушрӯи резадандон» оғоз менамояд ва баъди якҷаҳон аз тарафи якчанд нафар ҳамчун нақарот тақрор карда мешавад. Оҳанг ва зарбу усули суруд хусусияти рақсӣ дошта, дар ҳавои он зане мерақсад. Мусиқии он дар андозаи 6/8 («Уфар») тарҳрезӣ шуда, ба шунаванда шодиву сурур ва ҳаяҷон меоварад.	2014	Муъмино-бод	Фаъол	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураггӣ ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
В063	МАН ДОҶ	Суруди қадимаи халқии тоҷик аст, ки оҳанги ғамангез дошта, матнаш низ ифшоғари ҳаёти вазинии мардум дар гузашта ва нодориву ноқомииҳои рӯзгор аст. Онро кишоварзон хангоми ҷуфти замин месурунданд. Айни замон ин сурудро дар сахна барои тасвири фаёли-яи деҳқонон иҷро мекунанд.	2014	Вилояти Ҳатлон	Дар холи азбайнравӣ қарор дорад.	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
В064	МИСКИН	Асари мусиқии классикии тоҷик буда, аз ҷониби ҳофизону мутрибони давраи замонҳои гуногун дар пайравӣ ба суруду оҳангҳои «Шашмақом» эҷод шудаанд. Силсилаи он аз сурудҳои зерин иборат аст: Мискин, Мискини 1, Мискини 2, Савти Мискин ва ғайра. Усули онҳо ба «Баёт», «Ушшоқ», «Соқинома» мушобех ҳастанд.	2014	Вилояти Сӯғд	Нимфаъл	1. Низомов А. Мискин // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.276.
В065	МАСҲАРАБОЗӢ	Яке аз жанрҳои театри суннатӣ ва сиркии халқӣ. Дастаи масҳарабозҳо аз 4-5 нафар баъзан бештар аз ин таркиб ёфта, дар тӯю маърақаҳо, бозорҳо ва илҳои халқӣ ҳунарнамоӣ мекарданд. Онҳо репертуари худро доштаанд, аз сахнаҳои ҳаҷвӣ, тақлидҳо ва сурудҳои шӯҳу ҳазломез иборат буда, камбудихои чамъиятро фош мекарданд ва шахсонии золиму муфтуҳур ва лағандбардорро ҷоллусро масҳараву мазаммат менамуданд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Нурҷанов Н. Традиционний театр таҷжиков. Т. 2. – Д., 2002.

В066	МОШОБА	Суруди қадимаи ҳаҷвии тоҷикӣ буда, оҳанги шӯҳу тез дорад. Ширинкорону масҳарабозон дар намоишҳои гуногун онро иҷро менамуданд ва тахти зарби оҳанги суруд мераксиданд. Мутобиқи мазмуни ҳаҷвии суруд, иҷроқунанда истеъмоли таоми мошобаро бо эҳсоси гуворо орзу мекунад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В067	МУРҒАҚ, <i>Бале, мурғак</i>	Суруди шӯҳи мардумии тоҷик аст. Оҳанги равону ҳаяҷоновар дошта, ба тарзи шӯҳу шавқовар иҷро мегардад. Дар маври-ғихонӣ низ истифода мешавад. Иҷроқунанда аз ин ки мурғашро шағол хӯрдааст, шикоят мекунад.	2014	Водии Ҳисор, вилояти Ҳатлон	Фаъл	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В068	НАЪТҲОНӢ, <i>наҳтхонӣ, наҳт</i>	«Наът» калимаи арабӣ буда, маънои мадҳ, тавсиф ва ҳислагро дорад. Дар фарҳанги суннатии тоҷикон бо номи “наът” матнҳои адабии шoirони классикро мешиносанд ва шаҳсе, ки бо сози мусиқӣ наътхонӣ мекунад, ўро наътхон меноманд. Асосан, наътхонҳо бо дутор, думбра ва ғижак оҳанг навохта, достону киссаҳои манзум дар бораи паёмбарон, ходисаҳои таърихӣ пахлавонӣ, масъалаҳои ахлоқиро иҷро менамоянд. Соли 2009 дар ҷумҳурӣ озмуни “Наътхонӣ” баргузор шуда буд.	2020	Водии Ҳисор, вилояти Ҳатлон	Фаъл	1. Раҳим А. Наътхонӣ: агар андак дар гафлаг монем... // Ҷумҳурият, №280. 4 ноябри 2015.
В069	НАҚШ, <i>нақшхонӣ, лаъле, лалола</i>	Суруди тўёнаи мардуми тоҷик аст, ки асосан дар тўйҳои аруӣ аз ҷониби сарнакшхон ва гуруҳи мардон иҷро мегардад. Дар шаҳрҳои Хучанд, Исфара ва Истаравшан нақши сеқисма (нақши калон, нақши миёна ва нақши хурд) маъмуланд. Дар кўҳистони шимоли Тоҷикистон ду намуни нақшхонӣ («Шамъ» ва «Нақши мулло») то имрӯз вучуд дорад.	2014	Хучанд, Исфара, Истаравшан, Айнӣ, Конибодом	Фаъл	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тўй тоҷикон. – Д., 1978. 2. Низомов А. Жанри традиционӣи музика // Таҷрибаҳои музика. – Д., 2003. – С.47. 3. Тоҷикова З. «Нақш» // ЭАС. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.439.
В070	САБЗАК	Суруди халқии тоҷикӣ аст, ки оҳанги шӯҳу пуртароват дошта, бо рўҳбаландӣ иҷро карда мешавад. Суруди рақсӣ ва ишқӣ – лирикӣ буда, дар тўю маросимҳо иҷро карда мешавад. Мундариҷаи он аз рӯбиҳо иборат мебошад. Ин сурудро бо созҳои эстрадӣ низ месароянд.	2014	Вилояти Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъл	1. Амонов Р. Лирикаи халқӣ тоҷик. – Д., 1968.

В071	САРТАРОШОН, <i>Устои. ланги сартарош</i>	Суруди қадимаи маросимии халқи тоҷик аст, ки дар тӯи аруси иҷро карда мешавад. Сохибчашро ба тахт мешинонад ва мӯйсафеди сартарош қайчиву шона дар даст, ба қор шурӯъ мекунанд. Баъди ҳар як мисраъро сурудани саровозхон аз ҷониби як гурӯҳ мардон нақарот такрор меёбад. Ҳозирин дар зери оҳанги суруд ба рақс мебароянд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор, Бадахшон	Фабол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қӯлоб. – Д., 1963. 2. Сурудиҳои тӯи Помир / мурағиб Н. Шакармамадов. – Ҳоруғ., 1993. 3. Зехниева Ф. Сурудиҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.
В072	СЕКИНАК	Суруди халқии тоҷикӣ, ки таърихи қадим дошта, дар тӯйҳои аруси иҷро мегардад. Зарби усули ба худ хос дошта, аз ҷониби мардону занон иҷро мегардад. Хусусияти бадеҳавӣ дорад.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъл	1. Бадеҳаҳои халқӣ / тартибдиҳанда Ф. Муллодов. – Д., 1969. – С.64.
В073	ГУЛШАРӢ	Суруди қадимаи мардуми тоҷик буда, асосан онро ба таври дуэт як марду як зан иҷро мекунанд. Оҳанги фораму ҳазин дошта, мазмуни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъл	1. Бадеҳаҳои халқӣ / мурағиб Ф. Муллодов. – Д., 1969.
В074	ДОИРАНАВОЗӢ, <i>дафнавозӣ</i>	Ҳунари мардумӣ, ки тавассути сози зарбии мусиқӣ – доира иҷро мегардад. Доиранавозӣ ҳам мардона ва ҳам занона буда, усули иҷроӣ онҳо каме аз якдигар фарқ мекунанд. Доира зарбҳои гуногун дорад, ки мусиқииносон онҳоро номгузорӣ кардаанд. Масалан, уфар, зарб, чорзарб, чапазарб ва ғайра. Миёни халқ зарбҳои доира бо унвонҳои маҳалӣ, масалан, шаҳртӯзӣ, гиждов-дов, гиждов-ғижд, қарасочӣ, дула-дула ва ғайра ном мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Низомов, Х. Созиноӣ. – Д., 2016. 2. Кароматов, Ф., Нурджанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
В075	ФАЛАК	Фалак жанри мусиқии суннатӣ буда, дорои сабки иҷрокунандагӣ, асарҳои мусиқии якқисма ва силсилаӣ мебошад. Шаклҳои овозӣ ва созиро дорад. Дар мусиқии тоҷик ду шакли фалак роиҷ аст: <i>фалаки қӯлобӣ</i> ва <i>фалаки помирӣ</i> . Дар фалак ду навъи композицияи асар чо дорад: яке дар асоси қолабзарб (усул) ва дигаре бидуни он, ба таври овозона баён мешавад. Хелҳои <i>фалаки қӯлобӣ</i> инҳоянд: <i>фалаки даштӣ</i> , <i>фалаки равона</i> , <i>фалаки роғӣ</i> , <i>фалаки паррон</i> , <i>фалаки қаландарӣ</i> , <i>фалаки сафарӣ</i> , <i>фалаки гарибӣ</i> . Аз онҳо <i>фалаки даштӣ</i> бидуни қолабзарб аст. <i>Фалаки помирӣ</i> хелҳои <i>фалаки даштӣ</i> , <i>бепарвофалак</i> , <i>фалаки мотамӣ</i> , <i>фалак</i> , <i>фалак-муноҷот</i> , <i>фалак-рапо</i> ва <i>фалак-</i>	2013	Вилояти Хатлон, Бадахшон, Водии Рашт	Фабол	1. Азизова Ф. Мақом и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков, – Д., 2009. 2. Темурзода Ҷ. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С. 261. 3. Фалак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон

			мадҳия дорад. Аз онҳо <i>фалаки даишӣ, фалаки мотамӣ, фалак-муноҷот</i> ва <i>фалак</i> қолабзарб надоранд ва ба таври озод иҷро мешаванд. <i>Бепарвофалак</i> сохти якқисма дошта, дорои қолабзарб аст. <i>Фалак-мадҳия</i> ва <i>фалак-рапо</i> навъҳои фалаки силсилавианд.				/ – Д., 2017. – С. 72-74.
В076	ТҶЁНА, <i>Тӯӣ муборак шавад</i>		Суруди халқии тоҷикӣ буда, оҳангаш шӯҳу мутантан аст. Онро яккаҳон ва гуруҳи хофизон иҷро мекунанд. Баъди аз ҷониби саровозхон иҷро гардидани як рубоӣ, гуруҳи хофизон нақароти «Тӯӣ муборак шавад, боз муборак шавад»-ро месароянд. Он асосан, суруди мардона аст, вале баъзан аз ҷониби занон низ иҷро мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯӣ тоҷикон. – Д., 1978.
В077	ГУЛУМОӢ		Суруди анъанавии мардуми тоҷик буда, асосан онро ба таври дуэт як марду як зан иҷро мекунанд. Оҳанги форуму равон дошта, мазмуни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфабол	1. Бадехаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
В078	УШТУРБАЧА, <i>Уштур ба чаман,</i> <i>“Уштурбача монд”</i>		Суруди шӯҳи рақсии тӯёна аст, ки аз барномаи мадриғонҳо сарчашма мегирад. Дар тӯё маросимҳои хурсандии мардуми тоҷик онро ба шакли драма дароварда иҷро мекунанд. Сарбайтгон матни шӯҳу хандаоварро ба тарзи силсилавии изофашаванда иҷро мекунанд ва дар охири ҳар силсила сарино-возгирон силсиларо бо хондани: «Уштурбача монд дар баландие, Чашмони уштур ойнабандие...» тақвият медиҳанд.	2014	Водии Ҳисор	Фабол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
В079	ШАҲ МУБОРАК		Суруди мардумии тоҷикист, ки ба тарзи силсилаӣ иҷро гардида, аз якҷанд қисм иборат аст. Оғозаш оҳанги маҳзун, вале тантанавӣ дорад. Баъди як мисраъро сурудани гӯянда, дигарон «Шаҳ муборак боде»-ро бо як овоз месароянд. Сипас ҷун сурудҳои мадриғӣ қисмҳои минбаъда нисбати якдигар шӯҳтару тезтар мешаванд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фабол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯӣ тоҷикон. – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
В080	ШОҲДУҲТАР		Суруди қадимаи халқии тоҷикист, ки ба тарзи бадеҳа аз ҷониби зану мард бо саволу ҷавоб иҷро мегардад. Оҳанги шӯҳу рақсӣ дошта, хело хушхолона садо медиҳад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфабол	1. Амонов Р. Лирикаҳои халқии тоҷик. – Д., 1968. – С. 350-351.

В081	ЯЛАЛИ БОБО, ЯЛАЛИ	Суруди қадимаи халқи тоҷик буда, оҳанги шӯҳу муфараҳ ва унсурҳои мазаҳавӣ дорад. Гӯянда ба тарзи силсилавии замшаванда номи ашӯро пай ҳам суруда, (масалан арраю барраю покино моқӣ ба дастам) сипас «ялали бобо, ялали» мегӯяд ва дигарон онро қарсақзанон такрор мекунанд.	2014	Водии Ҳисор	Қамфазол	1. Низомӣ А. Таърихи муסיқии тоҷик. – Д., 2014.
В082	РАҚСИ МАРД БО УСУЛИ ДОИРА	Зарбу усули рақсии халқии тоҷикиест, ки дар тӯю маърақаҳо бо доира навохта мешавад. Зарбу усули ин рақс аз ду қисм иборат аст. Қисми якум дар андозаи 2/4 бо усули: бака-бака, бум, бак (чор шонздаҳякӣ ва ду ҳаштҷакӣ) тарҳрезӣ шуда, бо суръати муътадил иҷро карда мешавад. Дар усули доираи рақси мазкур 1 нафар мард мерақсад. Зарбу усули қисми 2-юм дар андозаи 6/8 тарҳрезӣ шуда, бо суръати шӯҳ иҷро карда мешавад.	2016	Муъминобод	Фазол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В083	НАҒОРАБАЗМ	Як навъ рақси анъанавӣ мебошад, ки аз тарафи зану мард таҳти навои созҳои муסיқӣ: нағора, қарнай, сурнай, доира дар тӯю маърақаҳо, идҳои халқӣ иҷро мешавад. Дар рақс иҷрокунандагон бо суръати тунд, мувофиқ бо зарбҳои нағора ҳаракатҳои ҷолокери иҷро мекунанд. Нағорабазм дар тӯии арӯсӣ низ мавқеи қалон дорад.	2016	Вилояти Сӯғд	Фазол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55. 2. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014. – С.159.
В084	ПОЛКАИ ХУҶАНДИ	Полкаҳои ҳуҷандӣ рақси мардона буда, таҳти навозиши созҳои муסיқӣ, баъзан танҳо бо навои доира иҷро мегардад. Дар рақс бо ҳаракатҳо ҳасуриро ҷолокиро нишон дода, иҷрокунанда ду дастро ба тарафҳо кушода мерақсад. Рақос китфхоро бо зарби доира ҷунбонида, қадамҳои пойи рост ва чапро иваз карда, сахнаро гирд мегардад.	2016	Вилояти Сӯғд	Фазол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.

В085	РАҚСИ ЧЎПОН	Рақси мардона мебошад, ки дар тӯю маърақаҳо ва идҳои халқӣ тахти навозиши доира иҷро мегардад. Иҷрокунандаи рақси «Чўпон» таёкро дар даст дошта, рамаи ғусфандонро пеш-пеш мекунад. Ӯ мазмуни рақси худро бо харакаҳои гуногун тасвир мекунад: назди чашма омада, гӯё дасту рӯйро мешӯяд, об нӯшида, истироҳат мекунад. Чўпон таёкро гирифта ин сӯ, он сӯ медавад ва ғусфандонро як ба як ҳисоб мекунад ва ғайра.	2016	Водии Кўлоб	Фаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.237. 2. Абдурахмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 3. Абдурахмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.
В086	ТАЁҚБОЗӢ	Рақси анъанавии мардонаи халқи тоҷик мебошад ва дар саросари ноҳияҳои кӯҳистони кишвар маъмул мебошад. Рақс дар тӯю маърақаҳои оилавӣ, идҳои халқӣ, чорабинҳои гуногуни муассисаҳои фарҳангӣ тахти навозиши доира, таблақ ва созҳои дигар иҷро мегардад. Раққос таёкро ба болою поён мебардорад, онро аз байни оринҷҳо дар пушт гузаронида, чарх мезанад. Агар дар рақс ду нафар мардҳо иштирок кунанд, таёкро мисли шамшер истифода бурда, мераксанд.	2016	Вилояти Хатлон, Бадахшон	Нимфаъол	1. Абдурахмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 2. Абдурахмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.
В087	ТАНАВОР, <i>тановар</i>	Рақси мардумӣ буда, тахти суруд ва мусиқии “Танавор” дар тӯю маърақаҳои оилавӣ иҷро мешавад. Дар рақс иҷрокунанда бо харакаҳои зебою маҳини дастхову пайкар ва бо эҳсосоти баланд рафтори лирикиро ифода мекунад. Ин рақсро ҳам мардҳо ҳам занҳо иҷро мекунанд.	2016	Вилояти Суғд водии Ҳисор	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В088	ЧАРХИ ДУ ЗОНУ, <i>рақси ду зону</i>	Рақси анъанавии халқӣ, ки тахти навозиши доира иҷро мегардад. Асосан, онро раққос дар тӯю маърақаҳои оилавӣ дар болои гилем ё қолин мераксад. Ӯ ба ду зону истода, бо дастҳо харакаҳои рақсиро анҷом медиҳад. Гоҳе бо ду зону ба пеш меравад, гоҳе бо ду зону чарх зада, сахнаро давр мезанад, ба тарафи рост ё чап мегардад ва бо харакаҳои гуногун дасту пайкарро мечунбонад.	2016	Вилоятҳои Суғд, Хатлон	Нимфаъол	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.13. 2 Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.

В089	ЧОРЗАРБ	Чорзарб рақси занона буда, тахти навозиши чор зарби доира бештар дар тӯю маърақаҳо иҷро мегардад. Раққосаҳо якҷо-якҷо дар ҳар зарби доира ба сахна баромада, ҳаракатҳои хос нозукиҳои ин рақсро тасвир мекунанд, дар зарби чоруми доира ҳамакаса рақс мекунанд.	2016	Ҳисор, Шаҳринав	Фаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014. – С.162-163.
В090	ҚУМБОҚ	Қумбоқ рақси яккаи занона буда, тахти навозиши таблақ ё доира бо зарби 6/8 иҷро мегардад. Аввал раққоса аз ҳаракатҳои содда ва усули суғт сар мекунад ва охира ба ҳаракатҳои мураккаби рақсӣ ва усули тез мегузарад. Дар охири рақс иҷроқунанда ҳамаи маҳорати рақсии худро нишон медиҳад.	2016	Вилояти Ҳатлон	Нимфаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В091	РАҚСИ МАРДОНА ДАР НАВОИ НАЙ	Рақси мардона мебошад, ки дар тахти навозиши най ва доира дар маърақаҳои оилавӣ ва идҳои халқӣ иҷро мегардад. Дар рақс иҷроқунанда бо зарби пой бо ҳаракатҳо мардонагӣ, часурӣ, ҷолокии худро тасвир мекунад.	2016	Муъминобод	Нимфаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
В092	ДОИРАБАЗМ, <i>баробарак,</i> <i>дафсоз</i>	Усулҳои рақсии халқии тоҷикиест, ки бо ду доира (баъзан 3 доира) ба тарзи дуэт дар тӯю маърақаҳо иҷро карда мешаванд. Усулҳои ҳархелаи ҳар ду доира навозиширо ҷолибу рангоранг месозад. Занҳо давра гирифта, як ё ду зан дар мобайни давра ба рақс медароянд ва баъди ҷанд лаҳза занҳои дигар ин занҳоро иваз мекунанд. Ба усули доира қарсақ низ зада мешавад, ки зарбу усулро боз ҷолибтар месозад. Баъзан садои «хай бале» шунида мешавад.	2016	Минтакаи Қўлоб, Бадахшон	Фаъол	1. Каромагов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.
В093	КАБКИ РАВ	Навои рақсии халқӣ, ки аз 2 қисм иборат мебошад. Қисми 1-ум дар андозаи 2/4 буда, дар суръати муътадил иҷро карда мешавад, ҳислати лирикӣ дорад. Оҳангаш равон буда, дар 4 ним-парда тарҳрезӣ шуда, раҳравии маҳини кабро менамояд. Дар қисми 2-юм оҳанг ба «Уфар», яъне андозаи 6/8 тағдил меёбад. Дар ин қисм суръат хушхол гардида, савт ба шодиву сурур мубаддал мегардад. Ҳаракатҳои раққос низ тағйир меёбанд, ҳеле ҷолоку серҳақат мегардан.	2018	Вилояти Ҳатлон	Нимфаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014.
В094	МАДДОҲ, <i>маддохонӣ,</i>	Як навъ санъати мусикӣ-адабии халқӣ, ки хусусияти динӣ-мазаҳабӣ дошта, мундариҷаи матнҳои он аз муноҷот ба Худо, расули ӯ, васфу ситоиши дигар пайғамбарону анбиё, имомони замону пирон ва махсусан, тавсифи бузургии ҳазрати Алӣ ва	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Таваккалов Ҳ. Сухан аз боби мадҳиясароӣ ва анъанаи он // Масъалаҳои помиршиносӣ. Нашри 5. – Д.,

	<i>мадҳиясарой</i>	ёрони ӯ иборат мебошад. Маддохро бештар дар маросимҳои азодорӣ, дар нишасти шабҳои чумъа, истиқболу таҷлили ягон ходисаи муҳими мазҳабӣ ва маросимҳои ёдбуди гузаштагон иҷро мекунанд.				2003. 2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодорӣ мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 39-54.
B095	КАРНАЙ- НАВОЗӢ, <i>карнайқашӣ</i>	Навъе аз санъати мардумӣ, ки бештар дар тӯю маъракахои шодӣ, чашнҳои анъанавию давлатӣ иҷро мегардад. Карнай сози мусиқии нафасӣ мебошад, ки дарозияш то 2 м мешавад ва онро аз филизи биринҷӣ месозанд. Карнай садои баланду марғуладор дорад.	2018	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Хисор	Фабол	1. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтӣ Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 176-177.
B096	ТОРНАВОЗӢ	Тор, сози мизробии мусиқиест, дар байни халқҳои Қарқоз, Эрон ва Осиёи Марказӣ, алаҳқусус тоҷикон маъмул аст. Тор аз ду косахонаи ба ҳам пайваст, даста, торҳо, гӯшаҳо ва ҳарак иборат мебошад. Онро бо мизроб менавозанд. Дарозии умумиаш 78-90 см буда, 22 парда, 5-6 баъзан то 9-12 тори филизӣ дорад. Як тораи аз рӯдаи гӯсфанд тайёр мешавад. Мутлобики микдори гӯшаҳо торҳо ҷӯр карда мешаванд. Дар кони-текстҳои чашни арусӣ, маъракахои хонаводагӣ, нишастҳои дӯстон ва идҳои анъанавию давлатӣ хунармандон торнавозӣ мекунанд.	2018	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Хисор	Фабол	1. Тор // Энцикло-педияи адабиёт ва санъат. – Д., 2004. – Ҷ. 3. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мурағтӣ Х. Низомов. – Д., 2012. 3. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
B097	САЛОМ МОЛЕК	Суруди шӯҳест, ки онро дар шабнишинӣ ва тӯю чашнҳо иҷро мекунанд, шеър ва оҳангаш халқист. Суруд бо нақарот, бо ду мисраъ оғоз ёфта, онро яқчанд нафар месароянд. Сипас ин яккаҳон сурудро бо шеъри нав давом медиҳад. Бо ҳамин тарз суруд то охир иҷро мешавад. Суруд дар ритми андозаи 6/8 («уфар») таҳрезӣ шуда, хусусияти рақсӣ дорад. Аз ин сабаб дар ҳавои он як ё ду-се нафар зану мард мерақсанд.	2018	Роштқалъа	Фабол	1. Сурудиҳои халқии тоҷикӣ / мурағтӣ ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.105-106.
B098	АКРАМҶОН	Суруди халқиест, ки онро як нафар месарояд, баъзан нақаротро се-чор нафар иҷро мекунанд. Шеър ва оҳангаш халқӣ аст. Онро дар чорабиниҳо, шабнишинҳо ва чашнҳо иҷро мекунанд. Суруд хусусияти лирикӣ дошта, бо суръати муътадил сароида мешавад. Диапазони он 1 октаваро дар бар	2018	Бадахшон	Фабол	1. Сурудиҳои халқии тоҷикӣ / мурағтӣ ва банотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.108-109.

			мегирад: аз ногаи фа-и октаваи якум то фа-и октаваи дувум. Он дар ритми андозаи 6\8 таҳрезӣ шудааст.					
В099	ЧИЛИКАК		Рақси занонаи мардумӣ мешавад, ки тахти навои сурнай ва доира ва сурудҳои шӯҳи мардумӣ иҷро мегардад. Дар ин рақс иҷрокунанда дар якҷо истода, бо ангуштон бештар ҳаракат мекунад. Рақси «Чиликак» дар тӯю маърақаҳои мардумӣ иҷро карда мешавад.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъл	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.	
В100	КАЛЛА		Рақси шӯҳи айнанавӣ, ки аз ҷониби ҳам мардон ва ҳам занҳо тахти навои сурнай ва доира иҷро мешавад. Раққос токиро ба ду даст бардошта, аз болояш рӯймол ва фаранҷӣ (баъзан камзӯли аруёӣ)-ро мепӯшонанд. Дар натиҷаи комати баланди аруёс таҷассум мешавад. «Аруёс» дар назди занҳо таъзим карда, салом медиҳад. Занҳо рақс карда, мецоҳанд, рӯйи аруёсро бинанд, аммо ӯ намегузорад. Дар охир яке аз занҳо ҷолокӣ карда, рӯймолро аз рӯйи «аруёс» мебардорад ва мард будани он «аруёс»-ро ошкор месозад.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъл	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.	
В101	ҲАҶВНИГОРӢ, <i>ширинкорӣ</i>		Ҳачву мутоиба, хазлу зарофагкорӣ дар байни мардум хеле густариш ёфтааст. То ба имрӯз ашхоси зиёди ҳаҷвнигор дар базму маҳфилҳо бо шӯҳию зарофагҳо мардумро хушрол мекунанд. Махсусан, дар ҷашнҳо ва рӯзҳои тӯӣ ҷунин ширинкорон махсус даъват мешаванд. Ҳаҷвнигорон репертуари махсус надошта бошанд ҳам, асарҳои фолклории зиёдро аз ёд медонанд.	2018	Саросари кишвар	Фяъл	1. Амонов Р. Очерки эчодиёти даҳанакии Қӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Лағифағӯӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 545-546.	
В102	РАҚСИ МАРДОНАИ ВАХОНӢ		Ин рақс тахти навозиши рубобу соз ва ғижакӯ даф дар тӯю маърақаҳо ва идҳои халқӣ иҷро мегардад. Онро мардҳо ба тариқи якка иҷро мекунанд. Раққос ҷолокона ҳаракат карда, дастҳоро бонавбат ба миён ва китфояш мегузорад, дар як ҷо истода, ҷарх мезанад. Ӯ давраро мутобиқи зарби ваҳонии даф қадам зада, аввал пой ростро мемонад, баъд пой чапро, ҳамин хел пойҳоро иваз карда, мерақсад.	2020	Ишқошим	Фяъл	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / № 2. – Д., 2016.	
В103	РАҲӢО, <i>рапо</i>		Раҳло, яъне мутобиқи зарби оҳанг майда-майда по гузоштан аст. Он рақси яккаи ҳам мардона ва ҳам занона буда, тахти навозиши гуруҳи мутрибон дар тӯю маърақаҳои мардум иҷро мегардад. Иҷрокунанда қафои дастро дар миён гузошта, давр зала, мерақсад. Қадамҳои майда-майда ниҳола,	2020	ВМКБ	Фяъл	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира //	

		пайкарро ин тараф, он тараф бо ду даст мегардонад, дар як чо истода пайкарро рост гирифта, ба ду тараф ду даст кушода, чарх мезанад. Дар навозиши мусикии “Рахло” рубоби бадахшонӣ, сетор, даф истифода мешаванд. Ин ракс дар Шугнон, Рошқалъа, Бартанг, Ишқошим ва дигар навоҳии Бадахшон баъзе унсурҳои ба худ хос дорад.				Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / № 2. – Д., 2016.
V104	ТАНБҶҮРНАВОЗИ	Танбҷур, сози мизробии мусикиест, дар байни халқҳои Қафқоз, Эрон ва Осиёи Марказӣ, алаҳхусус тоҷикон маъмул аст. Танбҷур косоҳонааш мурудшакл буда, дастаи дароз дорад. Дарозиаш 110-150 см, аз 16 то 19 парда ва аз 4 то 7 қаторвозаҳои иловагӣ дорад. Танбҷурро дар чанд намуд ҷур мекунанд. Танбҷур тавассути «ноҳун» навохта мешавад. «Ноҳун» дар ангишти ишоратии дасти ростӣ навозанда пӯшида мешавад. Он дар иҷрои оҳангҳои “Шашмақом” сози муҳим ба шумор меравад.	2018	Вилояти Суғд, Душанбе, водии Ҳисор	Фабол	1. Созҳои мусикии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мурааттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
V105	ҲҶСАБОЗИ	Ҳҷса лӯхтаки калонҳаҷмест, ки аз ҷӯб, қоғазӣ саҳт, лағта ва дигар маводи сабуқ месозанд. Он дастаҷӯбе барои баланд бардоштан дорад. Дар чеҳраи ҳҷсаҳо, асосан, қаҳрамонони лағтиаю афсонаҳо ва дараммаҳои халқиро тасвир мекунанд. Баландии қадӣ ҳар як ҳҷса яқҷоя бо дастааш 1-1,5 метр мешавад. Онҳоро бардошта, дар чашну идҳо, маърақаҳои хурсандӣ ҳар гуна лавҳаҳои қолибро иҷро мекунанд. Маҳсусан, дар Наврӯз ҳҷсаҳо бардошта, аз идғох мегузаранд.	2020	Душанбе, Ҳучанд, Истаравшан	Фабол	1. Нурдҷанов Н. Традиционний театр таҷикиков. Т. 2. – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Лӯхтаҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. – С. 107-113.
V106	ПИЁЛАБОЗИ, <i>қосабозӣ</i>	Маҳорати санъаткорони алоҳида, ки ба нӯги ҷӯб пиёла ё қосаро гузошта, бо сачок ё лағтае ба тани он зада, пиёла ё қосаро тоб медиҳанд. Дар натиҷа зарф дар болои ҷӯб давр мезанад ва ин ҳолат яқҷанд дақиқа давом мекунад. Санъаткорон гоҳе яқбора се пиёла ё қосаро ба бозӣ медароранд, баъзан ба пиёлаҳо об мегиранд ва нарезонда онро чарх мезанонанд. Баъзеҳо дар вақти тоб хӯрдани зарф бо як ва бо пойҳо кам-кам рақс мекунанд. Ин хунар дар тӯю маърақаҳои хурсандӣ, чашнҳои миллию расмӣ ба хозирин намоиш дода мешавад.	2020	Истаравшан	Фабол	1. Нурдҷанов Н. Традиционний театр таҷикиков. Т. 2. – Д., 2002.

БАҲШИ 3. – ЧАШНУ МАРОСИМ ВА УРҒУ ОДАТҲО (С000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густириш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
С001	АРҶСБАРОН, <i>арҷсбаророн</i>	Анъанаест, ки лаҳзаи аз хонаи модар баровардани арӯс ва то хонаи домод бурдани ўро дар бар мегирад. Арӯс дар зери либосҳои арӯсӣ ва дар паҳлӯяш дугонаи наздик (шоҳидааш) қарор мегирад. Хангоми баровардани арӯс хозирин зери навои карнаю сурнай ва дафу таблак сурудхонию рақсу хурсандӣ мекунанд. Падар ва ё бобои арӯс ўро дуои хайр дода, ба хонаи домод гусел менамояд. Солҳои пеш арӯсро тавассути аспу ароба ва агар хонаи домод наздиктар бошад, пиёда рақсу сурудхонон мебурданд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. Д., 2019.
С002	АРҶСБИНОН, <i>рӯйбинон, рӯйкушоён</i>	Маросими оилавиест, ки баъд аз ба хонаи домод овардани арӯс баргузор мегардад. Дар ин маросим аслан занҳо ширкат меварзанд. Модар, апано хоҳар, холаю аммаҳо, умуман хешу табори домод, ҳамсоязанҳо ҳар кадоме бо худ тӯхфае гирифта, барои дидани арӯс медарояд ва рӯймоли калони арӯсро боло намуда, аз рӯхсораҳои ӯ мебӯсад. Ҳар кадоме аз рӯи қудраташ ба арӯс ва оилаи нав тӯхфа тақдим менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон, – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷох. – Д., 2005.
С003	АРҶСТАЛБОН <i>ҳафтаталбон, талбон</i>	Арӯсталбон маросими хонаводагӣ буда, баъд аз гузаштани як ҳафта, ё чанд рӯзи маросими чашни арӯсӣ модари арӯс қулча пухта, дастархон омода намуда, духтарашро ҳамроҳи домоду қудухояш даъват мекунад. Ин маросим “арӯсталбон” ва дар баъзе аз минтақаҳои ҷумҳурӣ «ҳафтаталбон» ном дорад, зеро модари арӯс духтарашро ҳамроҳи домод бори аввал баъди тӯяшон ба хонаи худ ба меҳмонӣ даъват менамояд.	2014	Вилояҳои Хаглон, Суғд, ШНМТ	Фабол	1. Раҳимов Д. Арӯсталбон //Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. ҷ.1. Д., 2015. с.64. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
С004	НИКОҲ	Маросими ақди никоҳи исломӣ миёни мардуми тоҷик суннати қадима дорад. Он як рӯз қабл аз гусели арӯс ба хонаи домод ё худӣ ҳамон рӯз дар манзили падари арӯс гузаронида мешавад. Дар як хона арӯс бо дугонаҳояш ҷой мегиранд. Дар	2018	Саросари кишвар	Фабол	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д.,

			хонаи дигар домулло, домод ва наздикони ӯ чой мениши- нанд. Ду нафар марди калонсол аз наздикони арӯс, ки онҳоро хамчун гувоҳ падари арӯс интихоб намудааст, аз арӯс мепур- санд, ки «киро падарвакил интихоб мекуни?» Одатан тағо падарвакил интихоб мешавад. Баъди пурсиши розигии арӯсу домод, домулло хутбаи никоҳро мехонад.				2018	Девашгич	Фабол	1. Носирова Л. Иди теппача // Ҷавонони Тоҷикистон. 20 март 2013. 2. Аминов А. Иди арӯсон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.133-137.
S005	ИДИ АРҶСОН, <i>иди теппача</i>		Як навъ маросимест, ки танҳо ба арӯсон (наварӯсон) мансуб мебошад. Ин маросим дар ноҳияи Девашгич дар аввали фас- ли баҳор 7-8-уми март баргузор мегардад. Дар ин рӯз тамоми арӯсоне, ки дар тӯли як сол издивоҷ намудаанд дар мавзёи муайян – теппае чамъ шуда, сӯзанӣ ва дигар лавозимоти арӯсии худро ба намоиш мегузоранд. Занону духтарони ди- гар барои тамошои ин манзараи ҷолиб меоянд. Ид то беғохӣ идома меёбад. Аз ҷониби занон доиразаниви сурудҳои низ баргузор мегардад.				2018	Бадахшон	Фабол	1. Шохҷамолов М. Ча- роғравшан // Шугнон. – Д., 2014. – С. 704. 2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. Д., 2016. – С. 38-54. 3. Раҳимов Д. Азодорӣ. // Дониш-номаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.17.
S006	ЧАРОҶ-РАВШАН		Чароғравшан яке аз суннатҳои муҳим ва анъанавии мардуми равияи исмоилияи Бадахшон мебошад. Чароғравшан ҳамчун маросим шаби дуҷуми пас аз фағти қасе дар хонаи ҳамон одами марҳум баргузор мешавад. Маросими чароғравшан аз ҷониби халифа ва муридони ӯ дар хузури аҳли байт ва наздикону пайвандони шахси майит гузаронида мешавад. Бо хондани рисолаи чароғнома аз ҷониби халифа чароғ фурузон мешавад ва ёрдамчиёни халифа то охири маросим пилтаро тоб додан мегиранд. Чароғравшан аз якуним то се соат идома меёбад.							
S007	ПАРҶАБУРОН, <i>ҷоқбурон, қўрпадӯзон.</i>		Ин маросими хонаводагии занона буда, пас аз овардани ҷихози каллини арӯс дар хонаи арӯс баргузор мешавад. Ҳам- сояҳо – дӯзандаҳо ба пора карда дӯхтани либос шурӯъ мена- моянд. Саравал як зани рӯзгордида бо дуои хайр поракунии магобро оғоз менамояд. Сипас корро зани хунарманде идома дода, аз матоъҳо барои арӯс сару по мелузаанд.				2014	Вилояҳои Хатлон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
			Яке аз маросими хонаводагии пеш аз ҷашни арӯсӣ. Хароҷоти ин бахш бар дӯши падару модари арӯс буда, пас аз таом ба					Вилояҳои		1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.

S013	ОРДБЕЗОН, <i>сурфакушоён</i>	виро эҳсос накунанд. Яке аз маросимҳои занонаи оилавии ҷашни арӯсии мардуми тоҷик. Он одатан дар арафаи ҷашни арӯсӣ дар манзили домод баргузор мегардад. Занҳои маҳалла бо даъвати тӯйдор як-ду рӯз пеш аз тӯйи калон чамъ омада, микдори муайяни ордро бехта, хамир карда нону кулчаи тӯёна мепазанд. Ҳангоми ордбозӣ бонувон доира навохта, раксу бозӣ ва бо ҳазлу шӯҳӣ ордлошӣ намуда, сару рӯи яқдигарро сафед месозанд.	2014	Вилоҳҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	- Д., 2002. 1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Мардонова А. Традици-онная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
S014	МАСЛИҲАТ- ОШӢ, <i>маслиҳаттӯӣ</i>	Чор-панҷ рӯз пеш аз тӯй соҳибхона дар хонааш ош пухта мӯйсафедони ботачриба ва наздиконашро даъват менамояд. Пас аз хӯрдани таом онҳо роҳу равиши баргузори тӯйро муайян менамоянд. Инчунин ба хама хангоми баргузори тӯй вазифаҳои муайян тақсим карда мешавад.	2014	Вилоҳҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	1. Шарифова М. Маро-симҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷох. – Д., 2005, 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
S015	ГУЛҒАРДОНӢ, <i>бойчечак</i>	Расми мавсимист, ки бачагон бо чида овардани гулҳои баҳории сиёҳгуш, гули зардак ё гули наврӯзӣ (бойчечак) ба хонаҳо муждаи омадани баҳорро мерасонанд. Бачагон ба дари хар хонадон рафта таронаи махсусро яқчоя мехонанд. Аз хонаҳо ба бачаҳои гулғардон гандум, нахӯд, лӯбиё ва ғайра ҳада мелиҳанд.	2014	Вилоҳҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Нимфаъл	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Мехр-гон ва ҷашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.
S016	НАВРӢЗ, <i>Соли нав, Сари сол</i>	Наврӯз ҷашни маъруфи тоҷикон буда, ба муносибати барбаршавии шабу рӯз, эҳёи табиат ва оғози мавсимии кишту кор дар саросари кишвар бо барномаву базму маҳфилҳо баргузор мегардад. Ойину суннатҳои тоҷикон дар айёми Наврӯз инҳоянд, ки аксари онҳо то ба имрӯз роиҷ мебошанд: гулгардонӣ, хонабуророн, чаҳоршанбеи охирон, суманакпазӣ, ошгикунонӣ, бозихон варзишӣ ва мусобиқот, хӯрокҳои анъанавии наврӯзӣ ва ғ.	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Аҳмадов Р. Наврӯзи хучастапай. – Д., 2001. 2. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимӣ Д. Наврӯз – ҷашни замини офариниш – Д., 2021.
S017	МЕҲРҒОН, <i>Иди ҳосило</i>	Меҳрғон, ҷашни қадимаи халқи тоҷик буда, дар он кишоварзону боғдорон ва чорводорону хунармандон намунаҳои дастранҷу захимати худро ба намоиш мегузоранд. Моҳияти ин ҷашнро шукронаи худованд аз неъмату ҳосили ба даст овардаи аҳли меҳнат ташкил медиҳад. Меҳрғон дар замони қадим дар рӯзи 16-уми моҳи Меҳр барпо мешуд. Дар гузашта суфраҳои меҳрғонӣ низ дар хар хонадон гузошта мешуд, ки дар он себ, муруд, лимӯ, хӯшаи гандум, ойна,	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимӣ Д. Меҳрғон – ҷашни баракаату фаровонӣ. Д., 2020. 2. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Мехр-гон ва ҷашнҳои дигари

		ангур, паллаи тарозу ва гули нилуфар мегузошанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 15-уми октябр рӯзи чашни Мехргон эълон шудааст.				ниёгон. – Д., 2018.
C018	САДА	Сада чашни зимистонаи ниёгони тоҷикон махсуб мебошад, ки ба муносибати даъвати гармӣ ва оғози қорҳои кишоварзӣ баргузор мешавад. Рамзи асосии чашни Сада оташ ба шумор меравад. Он дар даврони сохибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дубора эҳе гашт ва дар саросари кишвар таҷлил мегардад. Дар рӯзи чашн намоиши махсулоти кишоварзӣ, тухмиҳо, ниҳоли дарахтону гулу буттаҳо ташкил мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 2. Раҳимӣ Д. Сада – чашни гармию нур Д., 2020. 3. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Мехргон ва чашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.
C019	ШИРНАВБАТ, <i>пезов, пезов</i>	Одати аънавании тоҷикони кӯҳистон, ки ба тарзи шарикӣ тақсим қардани шир марбут мебошад. Маъмулан, 6-8 нафар занҳои як кӯча ё як маҳалла, ки шири говҳояшон нисбатан камтар бошад, байни худ маслиҳат қарда, ширқаги одии табодули шириро ташкил мекунанд. Зеро ба танҳой аз шири кам ҷурғоту маскаи зиёд гирифташ имкон надорад. Занҳо аз байни худ як нафарро “пезовчии қалон” интихоб мекунанд ва ӯ равиши минбаъдаи ширтақсимкуниро назорат менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов М. Животноводство // Таджики Карагегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966. 2. Абдулваҳидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
C020	МУШКИЛКУШО <i>Бибӣ мушкилкушо</i>	Маросими маиши занона ва номи рӯҳи мушкилкушои асо-тири тоҷикон мебошад. Маросими мазкур дар рӯзҳои ҷор-шанбе бо иштироки 3-7, баъзан № бештари занҳо гузаронида мешавад. Онро занҳое барпо мекунанд, ки мушкилие ба сарашон омадааст, ё худ бо мақсади бахтқушоии ҷавонон, тан-дурустӣ, фарзандталабӣ, сафари беҳатар ва ғайра баргузор мегардид.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фабол	1. Бибӣ Мушкилкушо / таҳияи А. Зокирӣ. – Хучанд, 2002. 2. Аҳмад Р. Қойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳагги форсӣ).
C021	МЕХМОНДОРӢ	Одати мехмондорӣ мардуми тоҷик расму одоби махсусе дорад. Одоби нишаст, гуфтугӯ, хӯроқхӯрӣ, эҳтироми қалон-солон ва амсоли инҳо барои тоҷикон хос мебошад. Тоҷикон мехмонро хеле хурмат менамоянд, ӯро атои Худо мешумо-ранд. Мехмондорӣ ҳамчун падидаи фарҳангӣ ва ахлоқӣ борҳо дар осори адибони классики тоҷик мавриди тасвиру тавсиф қарор гирифтааст.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳматзод Б. Одоби мехмондорӣ тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2018. – №2. 2. Раҳимӣ И. Одам дар байни одамон ё ҳазору як қоидаи одоб. – Д., 2007.

S022	ЧИЛ	Ин маросим пас аз гузаштани чил рӯз ё камтар аз он дар хонаи мурдадор барпо карда мешавад. Дар ин рӯз хешу табор, ёру дустон аз дуру наздик омада, ояту дуо хонда, ба арвоҳи марҳум мебахшанд. Дар гузашта ба даъватшудагон таом додан расм буд, вале пас аз тасвиби «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим» зиёфаат додан барҳам дода шуд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Марлонова А. Традици-онные похоронно - поми-нальные обряды таджиков Гиссарской долины (конца XIX - начала XX) в.в. – Д., 1998,
S023	СОЛШИКАН, сол, сари сол	Маросими хонаводагии азодорӣ. Дар базъе минтақаҳо мардум солшиканро баъди нӯҳ моҳ ва дар базъе минтақаҳои ди-гар баъди ёздаҳ моҳ барпо мекунанд. Ин маънои онро дорад, ки соҳиби ин маъракаи пурра аз азодорӣ мебарояд. Дар гуза-шта сари сол маъракаи калону серхарҷ буд, акнун тибқи «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим» ин расм дар доираи хонавода ва бидуни забҳи чорво ва додани таом ба мардум сураг мегирад.	2014	Вилояти Хатлон, водихои Ҳисор, Рашт.	Фабол	1.Бабаева Н.С. Древние ве-рования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.) – Д., 1993.
S024	ИДИ РАМАЗОН, Иди фитр	Рамазон моҳи тавбаву надомат, ибодату парҳезкорӣ шумур-да мешавад. Дар ин моҳ мардуми муслмонӣ дунё, аз ҷумла, тоҷикон рӯза медоранд. Баъди гузашти 30 рӯз иди Рамазонро ҷашн мегиранд. Рӯзи ид мардум дар хонаҳоиашон дастархони идона таҳия мекунанд. Мардҳо ба масҷидҳои ҷомеъ рафта, намози идро мегузоранд, сипас ба хонаҳои шахсонӣ фаотида рафта дуову фотиҳа мекунанд. Бонувон ҳар гуна кулчаву халво ва маҳсулоти нонӣ мепазанд, ба хонаҳои ҳамдигар меҳмон мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ахмад Р. Ҷойгоҳи маро-сим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Теҳрон – Д., 2010 (бо ҳагги форсӣ). 2. Махмадуллоев С. Иди Рамазон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. Д., 2015. С. 406-407.
S025	ИДИ ҚУРБОН, Иди азҳо	Иди Қурбон баъди гузаштани 2 моҳу 10 рӯзи иди Рамазон фаро мерасад. Дар ин рӯз мардум дастархон орошта, ба хонаҳои яқдигар рафта, идро табрик мекунанд ва ба арвоҳи гузаштагон дуову оят мекунанд. Мардон ба масҷидҳои ҷомеъ рафта, намози идро мегузоранд, баъди он ашҳоси имқондор гӯсфанд, буз ё гӯсолаеро забҳ мекунанду аз он таом мепазанд ва хайр менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ахмад Р. Ҷойгоҳи маро-сим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Теҳрон – Д., 2010 (бо ҳагги форсӣ). 2. Ахмадов Р. Иди Қурбон // Донишномаи фарҳанги мар-думи тоҷик. Ҷ.1. Д., 2015. С. 405-406.

S026	ИДГАРДАК	Дар рӯзи идҳо кӯдакон либосҳои наву идона ба бар карда, дар дастхояшон халтача гирифта, ба хонаҳои ҳамсояхо ва хешовандон рафта, «Иди нав муборак, тухмҳои нав қаторак!» – гуён онхоро табрик мекунанд ва сохибхона ҳамчун ҳада ба онҳо тухм, қанд, сақич, қулчаву халво ё пул тақдим мекунанд.	2014	Вилояти Хатлон, водихои Ҳисору Рашт	Фабол	1. Аҳмад Р. Чойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Теҳрон – Д., 2010 (бо хатги форсӣ). 2. Аҳмадов Р. Идгардак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. Д., 2015. С. 404-405.
S027	КАМАРБАНДИ <i>камарбандон,</i> <i>арвоҳи пир,</i> <i>фотиҳадихӯӣ</i>	Камарбандӣ маросими марбут ба қасбу хунарҳо аст. Онро ҳамчунини маъракаи розӣ кунонидани устод мешуморанд. Бо номи “арвоҳи пир” низ ёд мешавад, яъне маърақа барои шод гардонидани арвоҳи пири қор. Дар ноҳияи Ашт ин расм марбут ба оҳангарист. Ин ҷо аз қадим оҳангарон мезистанд ва хунари худро ба насли ҷавон мерос меоданд. Маросими камарбандӣ асосан ба шогирдоне, ки хунарро на аз падар ё шахси наздики худ, балки аз устои бегона омӯхтааст, ҳагмӣ буд. Он дар Анҷумани оҳангарон, ки ҳар сол дар н. Ашт барпо мешавад, гузаронида мешавад. Устод 4-5 метр суфуро аз болои ҷомаи шогирди оҳангар ба камар ва ду китфи ӯ гузаронида мебандад. Ба ду бағали ӯ дутоғӣ нон мегузорад. Ин нонҳо рамзи ин аст, ки минбаъд аз ҳамин қасб нони ҳалол ёфта хӯр ва серризқ шав.	2020	Ашт	Нимфаъл	1. Раҳимов И. Маросими «Камар-бандӣ»-и оҳангарони Ашт // Рӯшди илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар замони муосир: муаммо, ҳолат ва дурнамои инкишоф. – Хучанд, 2014. – С. 491-494. 2. Раҳимов, Д. Пир // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Сармуҳаррир Н.Амирошӯӣ. – Д. 2017. – Ҷ.2. – С. 212-213.
S028	ГАШТАК, <i>гап, гапхӯрӣ</i>	Маҳфили иҷтимоии анъанавист, ки характери фарҳангӣ дорад. Ҷамъе аз мардон вобаста ба умумияти хоси худ, масалан, ҳамсолон, ҳамқасбон, ҳамсояхо, хешу таборҳо ва ғайра бо-навбат, ҳафтае ё моҳе як бор, дар хонаҳои якдигар, дар чойхона ва ё меҳмонхонаҳо гирд меоянд. Дастархон ораста мешавад ва онҳо пас аз тановули таому ҳар гуна ғизоҳо ба суҳбат мепардозанд, ба ҳамдигар нақлу ривоятҳо мекунанд, баъзан соҳиби мусиқиро навохта сурудҳои менамоянд ва ғайра. Занҳо низ дар баъзе навоҳӣ гуруҳҳои худро доранд ва дар хонаҳои якдигар бонавбат ҷамъ мешаванд, аммо суннати гаштак хоси мардон ба шумор меравад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. “Гаштак” ҳамчун ниҳоди иҷтимоии суннатии тоҷикон // Осор / маҷмӯаи илмии ПИТФИ. № 1. – Д., 2014. – С.9-34. 2. Раҳмонӣ Р. Гаштак // Донишномаи фарҳанги мардум. 2016. – Ҷ.1. – С. 211-212.
S029	ЗИЕРАТИ	Мардуми муътақид ва ниёманд, одаган, рӯзҳои чоршанбе ва шанбе рафта, мазорҳоро зиёрат мекунанд. Объекти зиёрат	2014	Саросари	Фабол	1. Камол Ҳ. Мазорҳои шимоли Тоҷикистон. – Д.,

	МАЗОРҲО	<p>гӯрҳои шаҳсонӣ маъруф, қадамҷой, сангу дарахтони муқаддас, чашмаҳо ва ғайра мебошад. Дар гирди қабри ягон бузургвор давр мезананд ва аз Куръон оятҳо тиловат мекунанд. Баъзеашон фатиру калама ғуфта мебаранд ва ба камбағалон ва гадоҳо хайр мекунанд. Зиёраткунандагон бештар бо мақсади шифо ёфтани фарзанддор шудан ва ё сафари беҳатар қардан ба роҳҳои дур мазорро зиёрат мекунанд.</p>			кишвар		<p>2005.</p> <p>2. Камол Х. Чаҳордах мазор. – Д., 2001.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Зиёратгоҳҳои муқаддаси Тоҷикистон ва нишонаҳои асосии онҳо // Осор / нашрияти ПИТФИ. Ҷ. 9. – Д., 2024. С.18-72.</p>
С030	БАРФӢ	<p>Ба муносибати боридани барфи аввал одамон дар як коғазча паёми «Барфӣ» менавиштанд ва ба ҳешу ақрабову ёру рафиқони наздиқашон равон мекарданд. «Барфӣ», тибқи анъана, бояд бо назм ишро шуда, мазмуни он аз талаб қардани ягон зиёфат мебошад. Шаҳси паёмовари «Барфӣ» ҳамон рӯзи барфи аввал дар киса ё бағали худ онро пинҳон медорад ва бо бахонае сӯи хонаи дӯсташ раҳсипор мегардад. Дар баъзе ҷойҳо вақте ки шаҳси паёмоварро медоштанд, рӯяшро бо сиёҳии дег сиёҳ намуда, хар гуна шӯхихо мекарданд.</p>	2014	2014	Вилоҳӣ Ҳатлон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	<p>1. Аҳмад Р. Барфӣ // Мардумгиёҳ. 1993. – №1.</p> <p>2. Аҳмадов Р., Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. Д., 2007.</p> <p>3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p>
С031	ОШИ НАҲОР, <i>оши қавм</i>	<p>Оши наҳор маросими даъвати меҳмонон ва бо оши палав зиёфат додани онҳо дар доираи чашни арусӣ мебошад. Оши наҳорро субҳ ё шом баргузор мекунанд. Ба он занҳову мардон даъват мешаванд. Миклори даъватшавандаҳо тибқи «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва чашну маросим» амалӣ мешаванд.</p>	2016	2016	Вилоҳӣ Ҳатлон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	<p>1. Ҷумъаев Р. Чашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.</p> <p>2. Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.</p>
С032	ГАҲВОРА- БАНДОН	<p>Гаҳворабандон расми оилавиест, ки ба муносибати бори аввал ба гаҳвории нав бастанӣ тифли навозд барпо мешаванд. Вақте ки навоҳадорон соҳиби фарзанди нахустин шуданд, одатан пас аз баромадани чиллаи кӯдак падару модарӣ арус барои тифли навозд гаҳвора ва лавозимоти онро харида, ҳамроҳ бо тӯҳфаҳои дигар дар рӯзи муайяншуда ба хонаи духтарашон мебаранд. Ягон кампири габаррук, ё зани хушбахте, ки соҳиби фарзандони солиму солаҳ бошад, бо дуо ва нияти нек гаҳвораро омода намуда мебаранд.</p>	2014	2014	Саросари кишвар	Фабол	<p>1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.</p> <p>2. Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи ағвол дар байни тоҷикони кӯҳистони За-рафшон. – Д., 2012.</p>

S033	ДОМОДСАЛҶОМ, <i>домодҷигон, шаҳсалом</i>	Анъанаи тоҷикон буда, пас аз гузаштани чашни арӯсӣ ба хотири эҳтироми хуёру хушдоман баргузор мегардад. Домод се сахар барои салом додан ба хонаи падарарӯсаш меояд. Дар баъзе минтақаҳо саломии рӯзи аввалро «рӯйбинон», саломии рӯзи дувумро «шармшикан» ва саломии рӯзи сеvuмро «покушод» меноманд.	2014	Вилояҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсӣ тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
S034	ДОМОД-ТАЛБОН	Маросими домодро пазирой кардан аз тарафи падару модари арӯсро мегӯянд, ки ин маросим баъд аз 3-4 рӯз ё 2-3 ҳафтаи шаби никоҳ баргузор мегардад. Домод барои пос доштани анъанаҳои аҷлодӣ рӯи худро то чашни арӯсӣ аз ҳешовандони арӯс панох мекунад. Аз ин сабаб бо мақсади шиносондани домод бо аҳли хонаводаи арӯс маросими домодталбон барпо карда мешавад. Ин маросим дар доираи хонавода гузаронида мешавад.	2014	Вилояҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	1. Чумъаев Р. Чашни арӯсӣ тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
S035	АШАГЛОН, <i>сӯхотун</i>	Маросимест, ки дар айёми хушксолӣ ва муддати дароз наборидани борон иҷро мегардад. Суруди Ашаглон аз ҷониби яккаҳон ва гурӯҳи занҳо иҷро мегардад. Занҳо дар даст хӯса-еро либос пушонида, хона ба хонаи деҳа мегардад. Аз хонаҳо соҳибхонаҳо дар кӯса об бароварда, ба сари хӯса мерезанд. Мохияти онро талаб борон аз худованд ташкил мекунад.	2014	Вилояҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Нимфаъл	1. Ашаглон // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 88-90. 2. Ахмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
S036	САЙРИ ХАРБУЗА, <i>иди харбуза</i>	Яке аз сайрҳои мавсимӣ, ки дар фасли тобистон, дар айёми пухтани харбузаҳо баргузор мешуд. Дар моҳи август кӯсабону хунармандҳо, аҳли тиҷорат ва дигарон ба сайргоҳ ба сайри харбуза мерафтанд. Дар сайргоҳ деҳқонон навъҳои зиёди харбузаҳо ба намоиш ва фурӯш мебароварданд. Харбузаҳои бехтаринро бурида, меҳмононро мурут мекарданд. Дар як тарафи сайргоҳ навозандагону хофизон муносиқию сурудҳои ва рақс ташкил менамуданд. Ин анъана дар солҳои Истиклолияти кишвар дубора эҳё шуд.	2016	Вилояҳои Ҳаглон, Сӯғд, ШНМТ	Фабол	1. Турсунов Н. Шаҳри офтобӣ. – Д., 1989. 2. Раҳимов Д. Сайри харбуза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 294-295.
		Яке аз расмҳои суннатии таркиби чашни арӯсӣ ва хагнасури тоҷикон. Дар деҳаҳои Мастҷоҳу Яғноб он пас аз баргузории	2016	Мастҷоҳ,	Камфаъл	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. –

S037	САЛЛА-БАНДОН	маросими саргарошони домод сураг мегирифт. Бобо ё яке аз хешони наздики кухансолу рӯзгордида ба сари шаҳ саллаи сафедро ба таври махсус мебаст ва ба домод дуои нек меод. Дар баъзе аз деҳоти Ҳисор одате буд, ки пас аз тӯй салла ё дастори сафедро ягон зани беписар бо нияти писар-доршавӣ аз сари домод мегирифт ва онро то тӯйи аруси писари худ нигоҳ медошт.		Яғноб, Ҳисор		Д., 2007. 2. Мардонова А. Традици- онная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 3. Шарифова М. Маросимҳои тӯйи аруси мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005.
S038	ЧОРШАНБЕИ ОХИРОН, <i>аловнарак, чоршанбесурӣ</i>	Ин маросим дар чоршанбеи охири сол пеш аз Наврӯз гуза- ронида мешуд. Дар боғчае алаф афрухта хурду калон аз боло- яш меҷаҳиданд ва ба оташ мурочиғат карда мегуфтанд: <i>ранҷурию ранги зарди ман аз они ту, сурхию хуррамии ту аз они ман.</i> Бо иҷрои ин амал мардум бовар доштанд, ки то соли нави оянда онҳо тандуруст хоҳанд буд. Дар солҳои охир ба тариқи намоишӣ онро баргузор менамоянд.	2016	Вилояҳои Ҳатлон, Сӯғд, ШНМТ	Дар ҳолати азбайнравӣ қарор до- рад.	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимӣ Д. Наврӯз – қаш- ни замини офариниш – Д., 2021.
S039	ДОМОДБАРОН, <i>шаҳбарӣ</i>	Расми бурдани домод ба хонаи арус. Пештар мардони зиёде дар шақли қофилаи ҷашнӣ домодро ихота намуда, бо рақсу сурудҳои то хонаи арус мебуданд ва агар каме манзили домод дуртар мебуд, арусро аспасавор мебуданд. Дар ин ра- ванд ҷӯраҳои домод сурудҳои халқии «Аспа савор кай меой?», «Шаҳ меояде», «Шаҳ муборак боде»-ро месароиданд ва рақсу бозикунон мерафтанд. Ҳоло домодро тавассути мо- шинҳои нави замонавӣ ва бо гулҳои махсус оро додашуда мебаранд.	2016	Саросари қишвар	Нимфаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯй арӯси тоҷикон. – Д., 1991. 3. Ҷумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни аруси тоҷикони во- дӣи Ҳисор. – Д., 2008.
S040	ГУЉБАЗМ	Маҳфили шеърҳои, ки дар баъзи ҷашни арусӣ дар шақли мусобика, байни ҷавонписарону ҷавондухтарон барпо мегар- дад. Ҷавоне гул дар даст як байт ё порчаи шеърро дар васфи гул хонда, сипас гууро ба каси дилхоҳаш месупорад. Ҳар иштирокчӣ тавассути хондани шеъре ба нафари дилкаши хеш гул медиҳад ва он ҳам мачбур аст, баромада ҷавоб бигӯяд ва ҳамчун маҳфили мукамал дорои оғозу анҷоми махсус ме- бошад. Аз шақлҳои шеърӣ дар гулбазм рубоӣ, тарона ва байт бештар истифода мегарданд. Махсусан, мазмунҳои лирикӣ дар қолиби рубоӣ ва дубайтиҳо бештар ифода ёфтаанд.	2016	Вилояҳои Ҳатлон, Сӯғд, ШНМТ	Нимфаъол	1. Аминов А. Таҳлили баъзе хуеусиятҳои анъанаи гулбазм // Аҳбори АИ ҶТ. 2009. – №2. – С. 180-184. 2. Аминов А. Ҷойгоҳи гулбазм дар контексти ҷашни аруси мардуми тоҷик. Д., 2018. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

S041	ЦИҲОЗБАРӢ <i>туғузбарӣ,</i> <i>сарупобарӣ</i>	Расмест, ки баъди пурра омода шудани амволи чашни арӯси аз ҷониби домод, рӯзеро муайян намуда, ба хонаи арӯс аз ҷониби волидайнӣ домод чанд марду зан ҷиҳози арӯсро мебаранд. Дар хонаи арӯс шахсони ҷиҳозбёрро меҳмондорӣ мекунанд. Дугонаҳои арӯс низ барои дидани сару либос ва ҷиҳози овардаи ҷониби домод месоянд.	2016	Вило- ятҳои Сугду Ҳаглон, ШНТМ	Фабол	1. Зехниева Ф. Сурулҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
S042	ДАНДОН- БАРОРОҶ, <i>мушакдандон</i>	Як навъ маросими оилавӣ, ки ба муносибати баромадани дандони аввалини кӯдак барпо мешавад. Модар бо кӯдак ба дари хафт хона рафта, кам-кам гандум, лубӣё, нахӯд, биринҷ ва ғайра мепурсад. Ӯ хангоми кӯдакро ба дари ҳамсояхо бурдан чунин суруди «Мушак, мушак, дандон бите»-ро аз забони кӯдак мехонад. Модар аз биринҷу гандуми ҷамъшуда таоми гандумкӯча мепазад ва яккосагӣ ба ҳамсоягон тақсим мекунад.	2016	Вилояти Ҳаглон, ШНТМ	Нимфаъл	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқи баҷагонаи тоҷик. – Д., 1973. 3. Рахимов Д. Дандонбаророн // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. Д., 2025. С. 300.
S043	НАВПО- БУРОРОҶ, <i>сарбандон,</i>	Яке аз расмҳои оилавӣ, ки баҳшида ба нахустин қадамгузориҳои кӯдак баргузор мегашт. Дар деҳоти водии Зарафшон агар касе аз калонсолон бори нахуст қадамгузориҳои тифло медид, зуд пеш аз қадамҳои кӯдак об пошида, мегуфт: «оби равон барин роҳ гардӣ». Дар Қаратоғ ин корро пиразани табаррук иҷро мекард. Дар баъзе деҳаҳо ба зерӣ қадами кӯдак пахта мепартофтанд, то ки роҳаш сафед бошад. Дар баъзе деҳотии водии Ҳисор вақте ки кӯдак нахустин қадамҳои гузошт, аз болои сараш қанду мавиз ва ғулинг мечошиданд, ки хозирин онҳоро ҷида мегирифтанд.	2016	Водии Ҳисор, Зарафшон, Рашт	Дар ҳолати азбайравӣ қарор до- рад.	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Ягноб. – Д., 2007. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи афғол дар байни тоҷикони кӯхистони Зарафшон. – Д., 2012.
S044	ШАБНИШИНИ <i>базм</i>	Маросими асосии чашни арӯси ба шумор меравад. Дар ин шаб ҳама наздикону пайвандон ҷамъ омада дар рӯи ҳавлӣ ё сахни кӯча бо иштироки мутрибон ва нишастани домоду арӯс сари тахти орододашуда хурсандӣ менамоянд. Лаҳзаҳои дамгирии мутрибон ҳешовандони домоду арӯс рафику дугонаҳо онҳоро табрику муборакбод менамоянд. Шабнишинӣ мутрибон «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим» дар доираи вақт ва № муайяни одамон идома меёбад. Шабнишиниро баъзе оила дар табарухонаҳо низ барпо менамоянд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Мардонова А. Традици- онная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастчоҳ, – Д., 2005.

S045	ЧОДАРЗАНОН	Чодар танҳо дар хонадони арус ё домоде, ки нахустин бор хонадор мешаванд, насб карда мешавад. Чодар як навъ сузаниест, ки дар матои сафед ё сурхи якранги дарозиаш аз 2,5 то 3 метр ва бараш то 2 метр дӯхта мешавад. Чодар дар як кунчи аруسخона ба девор кӯфта мешавад, ки дар он чо арус ва 5-6 нафар дугонаву кадбонухои асосии арус ва хешонаш ҷой мегиранд. Чодар аввал якчанд рӯз пеш аз гусели арус дар хонаи онҳо насб шуда, баъди баровардани арус канда мешавад. Ҳамон чодарро пеш аз даромадани арус дар хонаи домод ба девор мекубанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арусии мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005. 3. Чумъев Р. Ҷашни арусии тоҷикон – Д., 2014.
S046	КИЛОҒУЗҒУЗ	Килоғузғуз, расми табрики наврӯзии бачагони Кӯҳистони Бадахшон. Дар айёми ҷашни Наврӯз бачаҳо ба боми хонаҳо баромада, дар нӯти аргамчин рӯймол ё сабадчаеро баста, аз равшана поён мекунанд ва суруди махсусеро мехонанд. Ба рӯймолчаи онҳо сохиби хона кулча, ё қанд ва ё ягон чизи дигар баста медиҳад. Дар оғоз аввал хар кас ба боми хонаи худ баромада, аз равшана аргамчину рӯймол мефурорад.	2018	ВМКБ	Фабол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруг, 2003. 2. Ҷамшедӣ П. Наврӯзи Бадахшони Тоҷикистон // Мардумгиёҳ. 1997. – № 1-2.
S047	ЧИЛЛАДОРӢ	Чилла давраи муайянест, ки тибқи ойинҳои суннатӣ, иҷро баъзе амалҳо маҳдуд ё мамнӯъ мебошад. Тифли навзод то чилрӯза шуданаш чилла дорад ва волдайнӯ наздиконаш ӯро аз таъсири хамагуна падидаҳои табиӣ ва рӯҳонӣ эҳтиёт мекунанд. Худи модари навзод низ чилланок хисоб мешавад. Арусу домоди ҷавон то чил рӯзи пас аз никоҳ низ чилла доранд, танҳо намегарданд, танҳо намеҳобанд. Писарбачаи хатнашуда ҳам чилла дорад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Мардонова А. Обычаи и обряды детского цикла у таджиков верховьев Зеравшана в прошлом и настоящем // Советская этнография. – М., 1984. – №3. – С.120-129. 2. Чумъев Р. Таваллуд ва тарбияи афол дар байни тоҷикони кӯҳистони Заирафшон. – Д., 2012.
S048	ҲАШАР	Анъанаи кори дастачамъона, ки хангоми иҷрои корҳои калонҷам истифода мегардад. Маъмулан сохтани биноҳо, таъмири роҳу пулҳо, тоза кардани ҷӯю сохилҳо, кишти зироатҳо, дарави ғалла ва монанди инҳо тавассути ҳашар иҷро карда мешавад. Дар ҳашар мардҳои як кӯча, ё як деҳа ва ё дӯстону наздикон бидуни талаби музд баробар кор мекунанд. Ин шакли меҳнат ду навъ мешавад: (1) ҳашар барои кори	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ҳашар // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. Д., 2017. – С. 120-123. 2. Муҳиддинов И. К. Вопросу о формах коллективного труда в кишлачной общине

		шаҳсӣ ва (2) ҳашар барои қорҳои ҷамъиягӣ.					в Ваҳане и Ишқашиме // Памяти А.А. Семёнова / сб. Статей. – Д., 1980, 287-293.
S049	САЙРИ ГУЛИ ЛОЛА, <i>сайри лола</i>	Дар гузаштаи наҷандон дур, дар моҳҳои апрел-май, вақте ки лолаҳои мешукуфтанд, гуруҳи ҷавонон ба кӯҳсор рафта, лолаҳои зиёде мечиданд, гулдастаҳо месохтанд. Фардои он рӯз ҳар қадом маҳалла дарахти сафедореро интиҳоб карда, мебуриданд, лолаҳоро дар ҳамаи шохҳои мебастанд. Дар сайри Лола мусикинавозӣ, нақшонӣ, рақсу бозӣ ташкил мешуд, ошпазу нонпаз, қанноду халвогарон ва маҳсулоти пухтаи худро ба фуруш мегузоштанд. Хушбахтона, дар шаҳрҳои Исфара ва Хучанд имрӯзо барои эҳёи сайри гули лолаи суннатӣ ҷаҳду талошҳо қарда истодаанд. Дар Душанбе ва шаҳрҳои дигари кишвар низ баҳорон сайрҳои оммавии Гули Лола баргузор мешавад, ки бештар характери фароғатӣ ва тамошоӣ гулҳоро дорад.	2020	Душанбе, Хучанд, Исфара	Дар холи эҳёшавӣ қарор дорад.	1. Раҳимӣ Д. Эҳёи Сайри гули Лола дар Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. 2. Пещерева Е.М. Некоторые дополнения к описанию праздника тольпана в Ферганской долине. В сб.: Иранский сборник. – М., 1963. 3. Раҳимӣ Д. Сайри Лола – ҷашни инсонӣ табиат. Д., 2024.	
S050	ХИРПИЧОР, <i>Хурпачӯр, Хурпачӯр, Граваи</i>	Мувофиқи ҳисоби “офтоб дар мард” Хирпичор баъди анҷоми ҷиллаи қалон, таҳминан 31 январ фаро мерасад, ки як навъ ҷашни Сада мебошад. Дар водии Бартанг, шаби пеш аз ҷашн дар сугунҳо ва чорхонаи хона бо орд гулпартоӣ мекунанд. Фардои рӯзи дигар субҳи барвақт, замоне ки аз офтоб ханӯз набаромадааст, ҳешон, ҳамсоҳҳои наздик ба табрики ҳам меоянд. Ҳамин тарик то шаб ҳаққу ҳамсоҳҳо, авлодон, ҳешу ақрабо ба табрики ҳам ба хонаҳо мераванд ва шукр аз он мекунанд, ки офтоб сар боло қард. Беғох дар яке аз хонаҳо <i>бач</i> омода мекунанд. Ҳешовандон, ҳамсоҳҳои наздик ҷамъ омада бо ҳам ғизо тановул мекунанд, намозашонро адо мекунанд. Сипас ба ромишгарӣ ва рақсу бозӣ машғул шуда баъзан хушҳолиро то субҳ идома медиханд. Ҷашни Хирпичор дар Помир ҳамагӣ як шабонарӯз давом мекунад. Мардумон онро чун интиҳои ҷиллаи зимистон ва пайке аз баҳори мунгазира медонанд.	2020	ВМКБ	Фабол	1. Аламшоев Қ. Анъанаҳои ҷашни Сада дар Помир Паёмномаи фарҳанг. №1, 2020. – С. 25-38. 2. Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Д., 2015. 3. Шакармамадов, Н. Ойинҳои навроӯзӣ дар Бадахшон. – Хоруғ: 2011. 4. Юсуфбеков Ш., Шоибеков А., Шогунӣ Баҳор. – Д., 2019.	

S051	ШАБИ ЯЛДО, <i>Ялдо, шаби чилла</i>	Мардуми тоҷик дар гузашта дар шаби чилла, ки шаби дарозтарин буд, нишастҳо ташкил мекарданд. Хӯрдани тарбуз хеле савоб ва ба саломати судманд будааст. Онҳо аз кӯҳистон шохи арча оварда, дар хонаҳо ба сугун ё девор халонида мегузоштанд. Аз хамир бозичаҳо карда, ба шохҳои он меовехтанд. Ин бозичаҳо бо тутмавизу донаку чормағз омехта буданд. Ва танҳо пас аз ид онҳоро барои хӯрдан ба кӯдакон медоданд. Тачлили Ялдо дар солҳои охир дар байни гуӯҳҳои фарҳангӣ ва зиёён эҳё шудааст, дар шаби дарозтарини сол шабнишинҳо ташкил карда мешавад.	2020	Душанбе, Истаравш ан	Нимфаъл	1. Раҳимӣ, Д. Шаби Ялдо, шаби оғози чилла. – Д., 2022. 2. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон ва чашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018. 3. Аминов А. Чилланишинӣ ё шаби чилла дар ноҳияи Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 141-148.
S052	КҶРБАЗМ, <i>қурбази</i>	Яъне он як навъ базмест, ки дар дохили тӯйҳо баргузор мешавад. Он пас аз иҷрои расми саргарошони домод шурӯъ гардида, то ним ё як соат идома меёбад. Ҳамаи хешону наздикон дар ин вақт ба майдон омада меақсанд. Вожай кӯрбазм аз “қур”- оташ ва базм гирифта шуда, хурсандие, ки дар агрофи кури оташ ё гулхан барпо мешавад, ифода мекунад. Кӯрбазм қисми авҷи маъракаи хурсандӣ аст.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
S053	САРИ СОЛ, <i>ошалишкунон, ошбараку ошбиёрак</i>	Дар шаҳри Хучанд дар рӯзи 7-уми март расми “Сарисолӣ” баргузор мекунад. Бегоҳ дар хонаҳо, асосан, оши палав мепазанд ва ба хонаҳои ҳамсоҳро мефиристанд. Аз дигар хонаҳо ҳам ба табақи онҳо оши пухтаи худро андохта мефиристанд. Инро <i>ошалишкунон</i> , <i>ошбараку ошбиёрак</i> ҳам меноманд. Табақчаи ошро бачаҳо мебаранд ва аз хонаҳо ба онҳо пул ё тухфае медиҳанд. Барои ҳамин ҳам бачаҳо талош мекунад, ки ҳар чӣ бештар ба хонаҳои ҳамсоҳ ош баранд ва соҳиби пули бештар ё ширинию тухфаҳо гарданд. Фардои он шом дар хонаҳо дастархон кушода мешавад, ҳамсоҳро ё дӯстон, хешу табор мегавонанд ба меҳмонӣ оянд. Дар дастархони идона халво, самбӯса, кулча, хонум ва ҳар гуна ширинию маҳсулоти нонӣ мегузоранд.	2023	Вилояти Сӯғд	Фаъл	1. Раҳимов И. Ҷустуҷӯҳо дар фарҳанги мардуми Хучанд. – Д., 2020. 2. Раҳимӣ Д. Ањъанаи Сарисолӣ ва истиќболи баҳор дар Хучанд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мурағтӣб, 3. Холмуродов / № 11. – Д., 2021.
S054	ГУМШУДА	Расми марбут ба чашни арӯсӣ. Як рӯз қабл аз тӯй домоду арӯс баъди бақайдгирии сабти ҳолати асноди шаҳравандӣ ба мавзёе аз табиат мераванд. Дугонаҳои арӯс қаблан яқҷанд чихози арӯс: оина, шона, рӯймолча, рӯймол, зевар ва амсоли	2023	н. Деваштич	Фаъл	1. Носирова Л. Мероси фарҳанги дар Тоҷикистон. – Душанбе: Истеъдод, 2024. – С.59.

					инхоро, ки ҳаҷман хурданд, дар ҳар кучо – пушти ҳар-сангҳову байни дарахтон пинҳон карда, дар охир арусро низ пинҳон мекунанд. Вазиѐи домод дар ин маросим сурудҳои нон як-як ҷиҳози арус ва худӣ арусро ёфтган аст. Домод суруди гумшударо хонда истода (рубониҳои халқиро хонда баъди як рубоӣ нақароти гумшударо чанд маротиба замзама мекунад) ашӯи марбут ба арусро аз паси сангу дарахтон ёфта ҷамъ карда гирифтаг мегирад. Ҳамин тавр, маросими гумшуда баъди ёфт шудани арус ба охир мерасад.	
S055	ТИРҒОН, <i>облошон</i>	Яке аз ҷашнҳои мардумони эронитабор, аз ҷумла тоҷикон, ки ба эҳтироми об ва ойини облошӣ марбут аст. Тиргон ҷашни тобиствона буда, дар аввалҳои моҳи июл (13 Тирмоҳ – 3-4 июл) баргузор мешавад. Мардум дар гузашта онро дар назди хавзу дарё, ҷашмаҳо ҷашн мегиританд. Солҳои охир ҷашни Тиргон дубора эҳё шуда, сол то сол мавқеъу шухрагаш меафзояд.	2023	Саросари кишвар	Дар ҳоли эҳёшавӣ қарор дорад.	1. Раҳимӣ Д. Тиргон – ҷашни об. Д., 2018; Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. Д., 2010.
S056	ШОГУНИ БАҲОР, <i>Шогун-айём,</i> <i>Хидирайём</i>	«Шогун» маънои фоли нек ва муборақро дорад. Мардуми Бадахшон Наврӯзро бо истилоҳи «шогун» (ба маънои фоли нек ва муборақ) ном мебаранд, ки таҷлили он вижагиҳои ҳудро дорад. Дар рӯзи аввали Шогуни баҳор мардуми ин минтақа русуми «Ҷоруббандон» ва «Хонагаконӣ», яъне тозакуни хонаҳоро анҷом медиҳанд. Бо номи «сурхиғузурӣ» одате доранд, ки тибқи он ба ранги сурхи матоъ ва ашӯ таваҷҷуҳ мекунанд. Онҳо дар суфраи идонаи худ боч, суманак, батхалво, ширравған ва ғайра мегузоранд. Яке аз одатҳои наврӯзии бачагон дар Бадахшон «Килоғузғуз» мебошад. Бо суҳанони «Шогун баҳор муборақ!» мардуми Бадахшон дар Наврӯз ҳамдигарро табрику тахният гуфта, бо орзуҳои беҳтарини зиндагӣ дасти ҳамдигарро мебӯсанд.	2025	ВМКБ	Фабол	1. Шакармамадов, Н. Ойинҳои наврӯзӣ дар Бадахшон. – Хоруғ: 2011. 2. Юсуфбеков Ш., Шоинбеков А., Шогуни Баҳор. – Д., 2019.

БАҲШИ 4. – ДОНИШ ВА ТАҶРИБАҲОИ МАРБУТ БА ТАБИАТ ВА КАЙҲОН (D000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густириш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
D001	ТАҚВИМИ ОФТОБ ДАР МАРД, <i>хуриҷоб,</i> <i>тақвими марди шикорӣ</i>	Аз қадимулайём киштукор, ҷамъовариҳои ҳосилот, шикорбароӣ, дигар қорҳои муҳим аз рӯйи ҳамина ҳисоби «оғтоб дар мард» сурат мегирифт. Тибқи ҳисоби ин тақвим, оғтоб дар ҳар як узви бадан якҷанд рӯз меистад. Масалан, се рӯз дар камар, се рӯз дар зону, дар пою ноҳунго ва ғайра. Мувофиқи тасавурути сокинони навоҳии мазкур соли нав замоне фаро мерасад, ки оғтоб ба нишонаи «дил» ворид шавад. Ин айём се рӯз давом карда, иди Соли нав ё Наврӯз барпо мешафт. Нуктаи ахири ин тақвим ба макони худ расидани оғтоб мебошад. Ва ба мақоми худ расидани оғтоб дар Бадахшон маънои баробари шабу рӯз, фаро расидани соли навро дошт. Тибқи ин тақвим ҳам соатнома мураттаб шудааст, ки ба рӯзҳои саъд ва наҳс ҷудо мешаванд.	2020	ВМКБ	Ҷаъол	1. Ғиёсуддин А. Нучум / бо таҳрир ва иловаҳои Ш. Муҳаммад. – Хоруғ: Мерос, 1995. – С. 70-73; 2. Ҳолов М. Тақвимиҳои кишоварзии тоҷикони қӯҳистон. – Д., 2006. 3. Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Д. – С. 112-123; 4. Ш. Юсуфбеков, А. Шоинбеков. Шогуни Баҳор. – Д. 2019. – С. 55.
D002	МУҶАЛ, <i>мӯлҷар</i>	Мучал ҷадвали дувоздаҳсолаест, ки ҳар соли он номи як ҷонварро фаро мегирад ва ба таври мусалсал пас аз ҳар дувоздах сол тақрор мешавад. Ном ва тартиби ҷойгиршавии ҷонварҳо чунин аст: муш, гов (бақар), палағ, харгӯш, наҳанг (моҳӣ), асп, гӯсфанд, ҳамдуна (маймун), мурғ, сағ ва ҳук. Ин тақвим барои муайян кардани синну сол истифода мешавад, яъне шахс дар он сола, ки тибқи мучал қарор дорад, таваллуд шавад, солаш ҳамон ҷонвар ҳисоб мешавад. Мардуми тоҷик аз рӯйи табиату ҳислати ҷонварон ҳосилоти ҳар як соли мансуби ин солшуморию пешгӯӣ мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ – Душанбе: Дониш, 2007. 2. Тақвимиҳои анъанавии мардуми тоҷик // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттаб Д. Раҳимов. – Д., 2017.
D003	МИЗОҶ-ШИНОСӢ, <i>таҳхиси мизоч</i>	Яке аз бахшҳои тибби суннатӣ таҳхиси мизоч мебошад. Табиати ҳар як инсон, меваю сабзавот, растани, ҷонварон ва маъданҳо дар тибби халқии тоҷикон дорои мизоч мебошад. Мизоч, асосан, чор навъ мешавад: гарм, сард, тар ва хушк. Мизочҳо ба воситаи омезиши хусусиятҳои чор унсурҳои табиати оташ, бод, об ва ҳок дар инсонро хайвон ва дигар мавҷудоти таркиб меёбанд. Дар тибби халқӣ, ҷиғунагии мизочи инсонро	2016	Саросари кишвар	Ҷаъол	1. Зоҳидов Х. Қанзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Х. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттаб Д.

		аз рӯйи гӯшти бадан, ранги пӯст, ранг ва шакли мӯйҳо ва дигар нишонаҳо низ муайян мекунанд.				Рахимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D004	КИРМАК-ПАРВАРӢ, <i>пиллакашӣ</i>	Соҳае аз хочагидорӣ, ки аз замони қадим байни тоҷикон маъмул буд. Кирмакро аз тухмаш тавлид кунонида, дар рафҳои махсус бо барги туг парвариш менамоянд. Дар муддати 30-35 рӯз кирмак ба шапалаки абрешим табдил ёфта, гирди худ пилла метанад. Пилларо аз шоҳҳои туг чудо карда, наҳи абрешимро аз он кашада, калоба тайёр мекунанд ва дар бофтани матоъҳо истифода мекунанд.	2016	Вилоятҳои Суғду Хатлон, ШНТМ	Фаъол	1. Ҳомидов И. Кирмакпарварӣ // Энциклопедияи хоҷагии кишлук. – Д., 1989. – Ҷ. 1. – С. 415-416. 2. Аминов А. Кирмакпарварӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 96-100.
D005	МЕВА-ХУШКОНӢ, <i>мевақоқунӣ</i>	Хушконидаи меваи тар барои истифодаи он дар фаслҳои сармо. Мардуми тоҷик дар фаслҳои тобистону тирамоҳ ба хушконидаи меваҳои зардолу, олу, олуҷа, себ, шафтолу, нок, ангур ва ғайра машғул мешаванд. Мевахушкони ба тарзҳои соягӣ, офтобӣ ва сунъӣ амалӣ мешавад. Себу нокро реза карда меҳушконианд. Ангур, шафтолу, зардолу ва амсоли инҳоро буг дода, хушк мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Мевахушкони // Энциклопедияи хоҷагии кишлук. – Д., 1989. – Ҷ. 1. – С. 517-518. Аминов А. Мевахушкони // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 212-215.
D006	ЗАНБӢР-ПАРВАРӢ, <i>асалгирӣ</i>	Як баҳши фаъолияти мардум, ки ба парвариши занбӯри асал марбут аст. Занбӯрпарварон дар лона – қуттиҳои махсус ғилаҳои занбӯронро парвариш намуда, асал ва муми онро мегиранд. Қуттиҳо бештар дар навоҳии кӯҳистон, ҷойҳои серғулу алаф гузошта мешаванд. Занбӯрпарварӣ кори мушқилу нозук буда, аз кас донишу таҷрибаҳои зиёдеро тақозо дорад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Занбӯрпарварӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2017. – № 4. – С. 147-153. 2. Набиев М. Занбӯрпарварӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1981, – Ҷ. 2. – С. 453.
D007	ХИРМАН-КӢБӢ, <i>хирманкӯбон, галагов, ҳути</i>	Ҷараёни бо барзаговҳои қорӣ кӯфтани хӯшаҳои гандум дар хирман. Хирманкӯбӣ бо ду усул анҷом дода мешавад. Усули якум ба воситаи бастани чапар ба ҷуфти барзаговҳо сураг мегирад. Чапарро ба говҳо баста, онҳоро дар болои дарзаҳои гандум, то хурд-хурд шудани коҳ гирд мегардонанд. Усули дуюми хирманкӯбӣ “галагов” ном дорад. Дар хирманҷой 6-10 барзаговро бо арғамчини саҳт аз гарданашон ба якдигар мебастанд ва онҳоро дар болои дарзаҳои гандум ҷарҳ	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Рахимов М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период. – Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до

		мезанонанд.					<p>начала XX в.). – Д., 2007.</p> <p>3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.</p> <p>1. Рахимов Д., Касбу хунаrhoи мардуми тоҷик. – Д., 2014.</p> <p>2. Нурджанов Н. Охота // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.</p>
D008	МОҲИДОРӢ <i>моҳигирӣ</i>	Яке аз шуглҳои анъанавии мардуми тоҷик. Шикори моҳӣ аз дарёхову ҷӯй ва обанбору кӯлҳо бо роҳу усулҳои гуногун анҷом дода мешавад. Моҳихоро бо асбобҳои махсус: шаст, тӯр, чач, сабад ва ба воситаи дастҳо шикор мекунанд. Инчунин усули обхушкунӣ низ маъмул аст. Оби ҷӯйҳоро аз бологар ба дигар самт баста, бо даст моҳӣ медоранд. Бавъзо дар хавлиҳо ва хавҳои шахсӣ навъҳои гуногуни моҳӣ парвариш мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007.</p>	
D009	НИҲОЛ-ПАЙВАНД-КУНИ, <i>пайванҷунӣ</i>	Ниҳоли дарахтонро бо роҳҳои пайвандкунӣ, каламча ва зерӣ хок кардани донак зиёд мекунанд. Пайванд кардани ниҳолиҳо яке аз усулҳои қадимаи афзониши дарахтони мевадор буда, навъҳои зерин дорад: нойчапайванд, қаламчапайванд, кундапайванд, исканапайванд, баргпайванд, пустипайванд ва ширпайванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Холмуродов, З. Тачрибаҳои суннагии обёри мардуми Рашт // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 6. – С. 107-113.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.</p>	
D010	ОБЁРИИ СУННАТӢ	Дар байни кишварзон таҷрибаву малақаҳо оид ба ҷӯйкани, обёрӣ, обтақсимкунӣ, дарғотсозӣ, ниғаҳдории об дар хавзо, тоза нигоҳ доштани об мавҷуданд. Деҳқонон хангоми об додани киштҳои пахта, гандум, анвои ғалладона, сабзавоту дарахтон усулҳои хос ва донишҳои зиёди суннатиро ба қор мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Холов М. Таквимҳои кишварзии тоҷикони қӯҳистон. – Д., 2006.</p> <p>2. Рахимов Д. Чиллашуморӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.2. 2017. С. 626.</p> <p>3. Рахимов М. Народный</p>	
D011	ЧИЛЛА, <i>ҳисоби чилла,</i> <i>чиллашуморӣ</i>	Яке аз таквимиҳои суннати мардуми тоҷик, ки ба ҳисоби марҳилаи чилрӯза асос ёфта, аз даврони хеле қадим боқӣ мондааст. Имрӯзҳо таквими мазкур қисман аз ҷониби мардуми қӯҳистон, махсусан, кишоварзон барои ифодаи ҳисоби моҳову фаслҳои сол истифода мешавад. Мувофиқи ин гошуморӣ сол аз чиллаи калони чилрӯза, аз рӯзи кӯтоҳтарин (21 декабр) оғоз мешавад. Пас аз поён ёфтани чиллаи калон чиллаи хурд фаро мерасид ва он 20 рӯз давом меёфт. Баъд аз	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Холов М. Таквимҳои кишварзии тоҷикони қӯҳистон. – Д., 2006.</p> <p>2. Рахимов Д. Чиллашуморӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.2. 2017. С. 626.</p> <p>3. Рахимов М. Народный</p>	

			анчому чиллаи хурд давраҳои «ҳаждахи бузкуш» (18-рӯза) ва «дувоздахи кавги рав» (12-рӯза) меомаданд ва дар фарҷоми онҳо чашни Наврӯз фаро мерасид. Баъдан чиллаҳои баҳор, тобистон ва тирамоҳ фаро мерасанд. Чиллашуморӣ дар контексти расму ойинҳои халқӣ низ риоя мешаванд, масалан, чиллаи тифли навзод, чиллаи наварӯсон, чилладорӣ барои шахси фавтида, чилланишинӣ бо мақсади ибодат ва ғайра.				сельскохозяйственный календарь и счет времени // Таджики Каратегина и Дарваза. Душанбе, Вып. 1, 1966;
D012	ГИЁҲ-ДАРМОНӢ	Яке аз усулҳои суннатии табobati бемориҳои инсон, ки та-вассути гулу барг, поя, реша, мева ва тухми растаниҳо сурат мегирад. Барои табобат бо гиёҳон табибони халқӣ пеш аз ҳама мизочи растании давогӣ ва мизочи беморро ба назар мегиранд. Аз гиёҳҳо маъҷун, нӯшоба, малҳам, кулчадорӣ, хамира, хока ва усора тайёр карда, ба беморон тавсия медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Зоҳидов Х. Канзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Х. Хазиная тибби кадим. – Д., 1990. 3. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 129-131.	
D013	ЧЕНАКҲОИ ХАЛҚӢ	Метрологияи халқӣ, воҳидҳои андозагирии вазн, дарозӣ, ҳаҷм, моеъ, вақт, ҳарорат ва ғайра. Мардуми тоҷик барои ифодаи андоза аз замонҳои қадим воҳидҳои муайянеро ин-тиҳоб карда, дар рӯзгори худ то ба имрӯз истифода мекунанд. Масалан, гандумро бо тоқӣ, коса, халта андоза мекунанд. Вазнро бо пуд, нимча, мискол, дарозиро бо фарсанг ва қадам, моеъро бо қошук, пиёла, коса, сагил ва ғайра ҳисоб меку-нанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Каюмова Х.А. Народная метрология и хронология таджиков Каратегина, Дарваза и Западного Памира XIX - начала XX вв. Авгореф. дисс. канд. ист. наук., Худжанд, 2009.	
D014	ҲИНОБАНДӢ,	Ҳинобандӣ яке аз воситаҳои аъъанавии ороиши занону дух-тарони тоҷик мебошад. Онро дар охӯрак кӯфта, бо иловаи замч (зок) ё каме ғураи ангур ё зардолу, ё себ ба дастон ва кафи пойҳову ангуштон гузошта, бо лағта мебарданд. Ҳинои баста аз шаб то сахар меистад ва пагоҳӣ лағтаро кушода, дасту пойҳоро мешӯянд. Ҳиноро барои ороиш ва мустаҳкамгардонии мӯйи сар низ ба қор мебаранд. Он ба ғайр аз ҷанбаи ороишӣ хусусияти шифойӣ ҳам дорад. Вобаста ба ҳинобандӣ байни мардум ма-росиме бо номи <i>ҳинобандон</i> маъмул буд, ки як рӯз пеш аз тӯйи аруӣ бо иштироки занону духтарони наздики арус су-	2020	Вилоятҳо и Сӯғду Хатлон, водии Ҳисор	Фабол	1. Носирова Л. Ҳинобандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 575.	

D015	ЧАГОРА	рат мегирифт. Чагора – анбори зимистона барои ниғадхорию картошка, сабзӣ, себ, бонкаҳои сабзавоти намакин ва ғ. Дарозияш 6-8 м, бараш 2-2,20 м ва умқаш 2.40-2.60 м мебошад. Баландии чагора аз сатҳи замин тақрибан 1 м ва ҳамин қадараш дар замин чойгир мешавад. Дарашро аз тарафи муқобили қибла, дар шакли уреб мегузоранд. Чагораи одӣ, ба мисли чоҳи дарозрӯя дар замин дар чуқурии 1,5 м қанда мешавад. Дар он картошкаро гӯр қарда, аз болояш лағтаю палос гузошта хок пур мекунанд. Ва дар вақти лозимӣ кам-кам мегиранд. Дар баҳор барои тухмӣ мегиранд.	2020	Водии Рашт, ВМКБ	Фаъол	1. Анбор // Энциклопедияи хочагии кишлук. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 38-39.
D016	ДУДАНДОЗӢ, дуҷуқунӣ	Дар фасли баҳор, замоне ки дарахтон ғарки дар гул мешаванд, яқбора ҳаво сард мешавад ва ҳангоми сахар мугҷаҳои дарахтони сабз, ки хеле нозук мебошанд, сармо мезаналу талаф меёбанд. Қабл аз даמידани субҳ зери дарахтон барғҳои нимгарро оташ мезананд ва фазои агрофи дарахтонро бо дуди ғализ мелечонанд. Ҳамин дуди ғализ боис мешавад, ки фазои гармро дар байни шоҳхову барғову мугҷаҳо фароҳам созад ва гулхоро (самари дарахтонро) аз сармо задан ё ях бастан нигоҳ бидорад. Ба андешаи аксари деҳқонон, бехтарин навьӣ сӯзишворӣ, ки аз он дуди ғализ ҳосил мегардад, поруи чаҳорпоён (таппак) мебошад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Донишу таҷрибаҳои боғдорию мардуми Рашт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018. – С. 95-106.
D017	ДОРУСОЗӢ	Дору моддаест, ки барои муолиҷа ё пешгирии бемориҳо истифода мешавад. Онро аз гулу гиёҳҳо, меваю сабзавот, маъданҳо ва маҳсулооти ҷонварон дар шароити хона бо усулҳои анъанавӣ тайёр мекунанд. Масалан таҳияи қиёмҳо аз зирк, арча, хома, пудина ва нӯшобаҳо аз гулу гиёҳҳо мебошад. Доруҳо дар шаклҳои моеъ, малҳам, хока, курс ва омехта тайёр мешаванд. Табиати ҳар як инсон, меваю сабзавот, растанӣ, ҷонварон ва маъданҳо дар тибби халқии тоҷикон дорои мизоч мебошад (ниг. <i>мизоч</i>) ва ҳар як дору ҳам вобаста ба мизочи бемор таҳия ва дода мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131. 2. Зоҳидов Х. Қанзи шифо. – Д., 1991. 3. Зоҳидов Х. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 4. Нуралиев Ю. Дору // ЭСТ. – Д., 1980. – Ҷ.3. – С.326-330.

D018	АЙЛОК, <i>хайчо</i>	Тачрибаи дар фасли тобистон ба чарогоҳҳои кӯхистон бурдани рамаву пода. Ба айлоқ рафтани чорводорон аз охирҳои моҳи май шуруъ шуда, то моҳи сентябр идома меёбад. Мардуми чорводор рамаву подаро пеш ронда, асбобу ашёи лозимро барои тобистонгузаронӣ ба асбӯ харҳо, инчунин ба мошинҳо бор карда, ба чарогоҳҳои мӯйяни кӯхистон мебароянд. Дар айлоқ онҳо хонаҳои муваққатӣ ё хаймаҳо месозанд. Мардҳо ба молбонӣ ва занҳо ба корҳои хона, ба таҳия ва захираи маҳсулоти ширӣ, аз ҷумла, равғани зард, кашк (курут) машғул мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Тачрибаҳои ҷупонӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 101-104. 2. Абдулвахидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
D019	ГУЛПАРВАРӢ, <i>ғуллинонӣ, ниҳолпарварӣ</i>	Гулпарварӣ аз тачрибаҳои суннатии мардуми тоҷик мебошад, ки бо донишҳои анъанавӣ ва табиӣ оид ба гулу ғиёҳҳо марбут аст. Тоҷикон аз қадимулайём дар боғу гулистонҳо, назди хавлӣ, даруни хона дар тубакҳо гул парвариш менамуданд. Дар шароити имрӯза гулхонаҳо ё гармхонаҳои маҳсули гулпарварӣ низ фаъолият мекунанд. Гулхоро аслан бо ду роҳ – тухмӣ ва қаламча зиёд ва сабз мегардонад. Гул ҳамчун растании хушбӯю зебо барои ороиши дохили хонаҳо ва рӯи хавлиҳо ва ғайра истифода мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тошев А. Гулпарварӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 76-77. 2. Гулпарварӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 4. – С. 556.
D020	КАБКПАРВАРӢ, <i>кабқобзӣ</i>	Кабқпарварӣ як шугли маъмулии мардуми деҳот, маҳсусан, кӯхистон буда, донишу тачрибаҳои маҳсул дорад. Баъзе кабқдӯстон бо мақсади бозии кабқчанг ё барои садои хуши кабқҳо ҷўҷаи кабқхоро аз кӯҳсор дастгир мекунанд ва ба парвариш ва афзониши кабқ машғул мешаванд. Ба кабқҳо мағзи pista, чормағз, бодом, мош, гандум, баъзе хашарот, масалан, малаҳ, медиханд. Кабқхоро дар қафасҳо ва хонаҷаҳои дастсоз нигоҳ медоранд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдуллоев А. Донишу тачрибаҳои кабқпарварӣ ва кабқбозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 104-108.
D021	ЗАРШҶӢӢ, <i>тиллошӯӣ</i>	Ҷустуҷӯ ва дарёфти тилло аз дарёҳо. Ҷўяндагон барои ба даст овардани тиллореза дастгоҳи худсоخت (буғар) истифода менамоянд, ки ин афзор аз новаи оҳан, пораи мағои зичбофташуда ва симтӯри оҳанин иборат мебошад. Реги дорои зарраҳои тиллоро аз об бардошта, ба он рехта, сипас мешўянд. Регрезаҳо аз симтӯр афтида, зарраҳои металлҳои боқӣ мемонанд. Оҳану мисро бо ёрии оҳанрабо аз даруни реги тилло ҷудо менамоянд. Зарраҳои тиллоро дар даруни коса	2020	Ховалинг (Шўғнов), водии За-рафшон, Панҷ	Фаъол	1. Абдулвоҳидов П. Донишу тачрибаҳои заршӯӣ дар Шўғнов // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 10. – Д., 2020.

D022	ОРОИШИ СУННАТИИ БОНУВОН	хушк карда, аз коса ба болои когази ғафс мерезанд ва бо усули пуф кардан реги онро аз тилло ҷудо мекунанд. Ороиши суннатии бонувон иборат аз донишу таҷрибаҳои истифодаи мавод ва усулҳои ороиши миҷгону абрувон, лабҳо, рухсор, мӯй, нохунҳои даст. Ба раванди ороиш инчунин амалҳои ўсмакашӣ, сурмакашӣ, нохунпероӣ, хинобандӣ ва ғайра дохил мешаванд. Даҳсолаҳои охир бонувон, асосан, аз маҳсулоти косметикии корхонаи истифода мебаранд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бобомуродова М. Баёзи хусн. Д., 2012; 2. Бобомуродова М. Пажӯҳиши этнолингвистии вожагони ороишии занон. – Д., 2014 3. Искандарзода М. Зебу зинаги арусони Ҳисор. Д., 2006.
D023	ДОНИШУ ТАҶРИБАҲОИ СУННАТИИ ГЎСФАНДПАРВ АРИ: ЗОТИ ГЎСФАНДИ ҲИСОРӢ	Гўсфанди хисорӣ калонтарин гўсфанд дар ҷаҳон мебошад. Ин гўсфанд барои гўшту равған парвариш карда мешавад. Ин гўсфандро тоҷикон дар водии Ҳисор ба вучуд овардаанд. Вазни барраи навзоди ин зот 5-7 килограмм буда, дар 18-моҳагӣ 70-90 килограмм вазн мегирад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳоло чорпои хурд зиёда аз 7 миллион сарро ташкил медиҳад, ки аз ин қариб 3 миллионро навъи гўсфанди хисорӣ ташкил медиҳад. Ҳанӯз соли 1298 сайёҳи машҳур Марко Поло зоти гўсфандони хисориро дар қаламрави хамин мавзё вохӯрда, таассуроти худро дар китобаш сабт намудааст. 17 августи соли 2024 Конференсия - Фестивал-намоиши сеюми байналмилалӣ илмию амалӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои ҳалталаби рушди гўсфанди зоти хисорӣ» дар шаҳри Ҳисор баргузор шуд.	2025	Водии Ҳисор, вилоятҳои Суғду Ҳатлон	Фаъол	1. Гўсфанди хисорӣ: Конференсия – Фестивал-намоиши байналмилалӣ илмию амалӣ. // «Ҳисори Шодмон», №8844, 21 августи 2024. 2. Форсиҳонов С. Гўсфанди хисорӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2015, с. 642-643
D024	ТАҶРИБАҲОИ АНЪАНАВИИ ЗАҲИРАИ МАҲСУЛОТИ ШИРӢ БАРОИ ЗИМИСТОН	Тоҷикон аз қадим кишоварзӣю чорводорӣ мекарданд ва табиист, ки аз шири гов маҳсулоти гуногун омода карда, як қисмашро барои зимистон захира менамуданд. Маҳсусан, мардуми чорводор тобистонҳо подаро ба чарогоҳи тобистона – айлоқ бурда, дар он ҷо зиндагӣ мекарданд ва барои зимистон маҳсулоти ширӣ чамъ меоварданд. Аз ҷумлаи захираи маҳсулоти ширӣ, равғани зард, дурда, кашк (қурут), панир ба шумор мерафт. Аз шир ҷурғот хобонида, маскаашро мегирифтанд ва дӯғашро чакка карда, аз он қурут месохтанд. Маскаро об карда, равғани зард ҳосил менамуданд ва онро дар кӯзаву хурмаҳо, дар шароити ҳозира дар бонкаҳои	2025	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966. 2. Абдулваҳидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.

D025	ДОНИШУ ТАҶРИБАҲОИ СИТОРАШИ- НОСИ	шишагин гирифта, дар таххонаву чағораҳо нигоҳ медоштанд. Таҳшини равғани зардро дурда меноманд, ки онро барои пухтани фатир ва дигар хӯрокҳо захира менамуданд. Тоҷикони минтақаҳои гуногуни Осиёи Марказӣ дар тӯли қарнҳо ситораву бурҷҳои осмонро ба тарзи худ номгузорӣ карда, вобаста ба онҳо баъзе бовару ривоятҳоро эҷод намудаанд. Масалан, сокинони болооби Зарафшон бурҷи «Дубби акбар» («Хирси калон») -ро «Ҷисми духтар», ситораи хурди болотар аз ситораи миёна (яъне думи хирс) -ро «ситораи ҳаёт» ва бурҷи Парвинро «Рамаи гӯсфандон» меномиданд. Тачрибаи аз рӯйи ҷойгирашавии ситораҳо ва бурҷҳо шабона муайян кардани роҳ ва самтҳо маъмул буд. Тоҷикони водии Рашт дар аввали баҳор субҳгоҳон баромадани се ситораҳо аз шарқ мушоҳида карда, фарорасии Наврӯзо муайян мекарданд. Мавқеъ ва намудоршавии ситораву сайёраҳо ба тақвиму қорҳои кишоварзии мардуми кӯҳистон низ аҳамият дошт.	2025	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Никифоров М. Астрономические представления таджиков // Таджики. Серия Народы и Культуры. М.: 2021. С. 728-749. 2. Колганова Г. Ю., Никифоров М. Г. Звезды в земледельческом календаре таджиков // Этнографическое обозрение. 2016. № 6. С. 123–135.
------	---	--	------	-----------------	----------	---

БАҲШИ 5. – КАСБУ ХУНАРҲОИ СУННАТӢ (Е000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
Е001	АЛОЧАБОФӢ	Алоча матои пахтагини рангоранг ва дорои нақшу ниғори мураккабу реза мебошад. Нақши алоча аз рахҳои харрангаи кабуд, сабз, сиёҳ, сурх ва зард таркиб меёбад. Нақшҳои он «миттӣ», «мушқу заъфар» ва «байрак» ном доранд. Тори алочаи дубанда 400 нах дошта, бараш тақрибан 40 см мебошад. Пудашро аз ресмони кабуд, сиёҳ ва баъзан сабз тайёр мекунанд. матои алоча барои духтани челаку камзӯл, дастархон, чилди кӯрпача ва ғайра истифода мешавад.	2014	Турсунзода, Шахринав Ҳисор, Хучанд, Истаравшан	Нимфаъл	1. Ершов Н.Н. Гис-сарская алача // Памяти А.А. Семёнова / сб. статей. – Д., 1980. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022.
Е002	ЧАКАНДӢЗӢ	Санъати чакандӯзӣ навъе аз тарҳҳои дӯхтани гулҳо, нақшу ниғор ва тасвирҳои рамзнок бо риштаҳои ранга дар матои пахтагин мебошад. Одатан, гулдӯзии чакан дар курта, сӯзанӣ, болишт, чойпӯш, бардеворӣ, тоқӣ, гахворалӯш, камарбанд, рӯмол ва ғайра истифода мешавад. Ҳар нақши дар болои матоъ дӯхташуда ном дорад, чунончи: косагул, гули анор, барги бед, моҳу ситора, офтоб, абр ва монанди инҳо. Куртаи чакан маҳсус барои занҳои духтарон духта мешавад. Дар чашнҳои расмӣ ва идҳои халқӣ духтарон хатман куртаи чакан ба бар мекунанд.	2014	Вилояти Ҳатлон, Дарвоз, ШНМТ	Фаъл	1. Майтдинова Г.М. Чакан в художественной культуре таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022. 3. Чакан // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 152-154.
Е003	ЗАРГАРӢ	Як навъ хунари истеҳсоли маснуоти ороишӣ, ки тавассути он зару зевар, асбобу ашёи рӯзгор, либосу аслиҳаи ҷангӣ ва амсоли инҳо аз фулузот (тилло, нуқра, мис, биринҷӣ, оҳан ва ғ.), сангҳои қиматбаҳову арзонбаҳо (алмос, лаъл, ёқут, фируза, зумуррад, лочвард, ҷазъ, булури кӯҳӣ, ҷамаст, яшм, кахрабо, ақиқ ва ғ.), аз модаҳои органикӣ (устухони фил, садаф, марворид, ҷӯб) сохта мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Умарова З. Историya иссле-дований ювелирного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. – С. 277-302. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022.
		Зардӯзӣ навъҳои гуногун дорад. Ду навъи он: заминдӯзӣ ва				1. Рӯзиева, М. Зардӯзӣ /

E004	ЗАРДУЗӢ	гулдӯзӣ маъмул аст. Дар заминдӯзӣ нақш тамоми сатҳи заминро фаро гирифта, дар он ҷои ҳоли намемонад. Дар навьӣ гулдӯзӣ бошад, нақш танҳо дар рӯи қолаб дӯхта мешавад. Зардӯзон тарҳи нақшон ё худашон тайёркардари аз қоғаз бурида рӯи матоъ мечаспонанд ва аз рӯи он сӯзан мезананд. Баъд зарро рӯи нусха монда аз ду тараф баҳия медузанд. Бо хунари зардӯзӣ ҷома, тоқӣ, камзул, кафш, бо-лишт, чодар, рӯймолчаи арӯсон, рӯйпӯши ҷойник ва ғайра ороиш дода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	китоби дарсӣ. Хучанд, 2019. 2. Раҳимӣ Д. Вижагиҳои хунари зардӯзи хунармандони тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2022. – №2. – С. 23-32. 3. Носирова, Л. Рушди касбу хунарҳои анъанавии бонувон дар Тоҷикистон. – Д. 2018.
E005	КАНДАКОРӢ	Усули коркарди хунари ҷуб, санг, устухон, гач, гил ва ғ., ки бо роҳи қандану бурида гирифтаг ҳосил мешавад. Кандакорӣ дар меъморӣ (ороиши биноҳо), истеҳсоли ашёву анҷоми рӯзгор ва ғ. истифода мешавад. Дар кандакорӣ, асосан, ҷубро (арча, чанор, тут, чормағз) ба кор бурда, аз онҳо ашёҳои рӯзгор (қоса, табак, кавш ва ғ.), шохсугунҳову, раву болор, дару дарвозаҳои нақшин, панҷара ва амсоли ин мезосанд. Хунари кандакорӣ дар ороиши ҷойхонаҳо, масҷидҳо, хонаҳои истиқоматӣ истифода мешавад. Ҳамчунин дар соҳҳои охир шакли қолабии (реҳтани гач) ин амал маъмул шудааст, ки барои ороиши биноҳо ва хонаҳои истиқоматӣ истифода мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Кандакорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С.201-204. 3. Абдуллоев А. Пешаи кандакорӣ дар ноҳияи Айни // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019
E006	КУЛЛОӢ	Куллоӣ яке аз касбҳои суннатии маъруфи тоҷикон мебошад, ки ба коркард ва сохтани маҳсулоти гили марбут аст. Барои сохтани маснуоти куллоӣ хок ва гили маҳсус лозим аст. Гилро аввал дар офтоб хушконида, бо кӯба мекубанд, сипас бо об онро шӯрида, лой тайёр мекунанд. Пешҳои чарх ё дастгоҳҳои оби ва пойӣ буданд. Ҳоло чархҳои барқӣ бештар истифода мешаванд. Баъзе куллолон бидуни чарх бо дастон зарфхоро мезосанд. Куллол маснуоти сохтаашро аввал меҳушконад ва сипас дар оташдони маҳсус мезазад. Баъд аз пухта ба сафол табдил ёфтани зарфҳо ё армуғонҳо онҳоро рангмоли мекунанд. Куллолон аз гил ашёи рӯзгор: қоса, табак, кӯза, хум, хурма ва ғ. истеҳсол мекунанд. Имрӯзҳо куллолон бештар ба сохтани пайкарҷаҳо, армуғонҳо ва баъзе зарфҳои намоишӣ	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Пешерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. М.-Л., 1959. 2. Ершов Н.Н. Карагаг и его ремесла. – Д., 1984. 3. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.

			машғуланд.						
E007	МИСГАРИ	Хунари аз мис сохтани асоби рӯзгор, аслиҳа ва ашёи гуногун. Афзори мисгар, асосан, паргор, пӯлодкалам, кайроқ ва болға мебошад. Мисгарон чойчӯш, офтоба, табак, лаълӣ, дастшӯй, кӯза, қандоб, яхмос, чилим, шамъдон ва дигар ашёи мисӣ месозанд. Имрӯзо мисгарон ба истеҳсоли армуғонҳо, лавҳаҳои гуногуни намоишӣ машғул мебошад.	2014	Истаравшан, Хучанд, Душанбе	Ниёз ба хифзи фаври дорад.	1. Мисгарӣ // ЭАСТ. – Д., 1989. – С.275-276. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 3. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.			
E008	НАМАДРЕЗӢ, <i>намадмоли</i>	Яке аз хунаҳои қадимаи мардумӣ, ки истеҳсоли он аз пашми гусфанд ва баъзан аз пашми буз сурат мегирад. Пеш аз рехтани намад, пашмо интиҳоб намуда онро мешӯянд, хушк мекунанд ва бо савачӯб мезананд. Намадрезон пашмо ба андозаи лозимӣ пахн карда, ба болояш оби ҷӯш пошида, ме-моланд. Баъд лӯлаи мазкурро рес-монпеч карда, ду кас аз ду тараф истода, ресмонро ба навбат тарафи худ мекашанд. Чун пашм андаке сахт шуд, онро 6-8 нафар бо панҷаву оринҷ ме-моланд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Холмуродов З. Намадмоли // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2017. № 4. – С.118-123. 2. Мамадамонов Х. Намадрезии пурнақшунигори бонувони Помир // Фарҳанг ва хунар. 2009. – №3.			
E009	САНДУҚ-СОЗӢ	Як навъ хунари қадимаи мардумист, ки аз ҷӯб сохтани асбоби рӯзгор, куттии калоне, ки дар он анҷоми рӯзгор, асбоби зиннат ва дигар чизҳои нодирро нигоҳ медоранд, дар бар мегирад. Тахтаҳои пеш, қафо ва зерӣ сандуқро ба ҳам васл намуда, меҳкӯб мекунанд. Қисми пеши сандуқро тунука кашида, онро ба таври дилхоҳ оро медиҳанд. Тунуқаро бо меҳзарб зада дар рӯи он нақши гул ё ягон нақши дигарро ме-партоянд, сипас ба рӯяш ранг меомоланд. Барои бардоштани сандуқ ба ду паҳлӯи он ҳалқа мешинонанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З, Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунаҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С. 96-110. 2. Шарипов Н. Сандуқсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. Ҷ. 2. С. 316-317.			
E010	САРТАРОШӢ	Як навъ касби анъанавӣ, ки дар гузашта машғулияти мардона буд. Имрӯз занҳо низ ба ин хунари майл доранд. Олоғи сартарошӣ: поку ё теғ, кайчӣ, шона, тӯнак, лоқӣ, тасма барои тез кардани поку ва ғ. Дар гузашта, сартарош баробари тарошидани мӯйсар, риш ва ба тартиб даровардани мӯйлаб, инчунин хатна, хунгириӣ, табобати баъзе касалиҳои асабро низ ба уҳда дошт. Аксари сартарошҳо шогирд доштанд. Баъди омӯختани касб шогирд маросими розигии устодро мегузаронд ва пас аз	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Пешаи сартарошӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2018. № 6. – С. 91-94. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунаҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2022.			

E011	ГУЛДУЗӢ, <i>кашидадӯзӣ,</i> <i>нақидӯзӣ</i>	Он устои мустақил мешуд. Ҳоло сартарошон курсҳои мах- сууро хонда, соҳиби шаҳодатнома мешаванд. Навъи санъати ороиши амалии халкии қадима буда, бо сӯзан ва чангакҳои махуси гулдӯзӣ дар рӯи матоъҳои гуногун бо ресмонҳои пахтагӣ, пашмӣ, абрешимӣ ва нахҳои заррину нуқрагӣ, инчунин бо сангҳои киматбаҳо, шаддаи майда, муҳраи реза, пулакчаҳои рахшон, тангаҳо, марчону марворидҳо дастӣ иҷро карда мешавад. Гулдӯзӣ, асосан, шугли хонагӣ буда, барои ороиши сару либос, истиқоматгоҳ, ҷиҳози хона, ашёи шахсӣ ва дигар васоили зиндагӣ истифода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзӣи тоҷикӣ. –М., 1979. 2. Гулдӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 14147-152. 3. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.
E012	СОБУНПАЗӢ, <i>собунгарӣ</i>	Собунгарӣ пешаи суннатии тоҷикон мебошад, ки ба истехсоли собун асос ёфтааст. Дар гузашта мардуми кӯҳистон низ мувофиқи шароити худ собун мепухтанд ва дар рӯзгор истифода менамуданд. Собунро аз хокистари растанӣҳо ва чарбуи ягон чонвар ё рағғани зард, ё дурдаи рағғани пахта тайёр мекарданд. Ҳоло собунҳои давоӣ, мушкӣ ва армуғониро баъзе хунармандон дар шароити хона ба таври дастӣ тайёр мекунанд. Ба он ранг ва моддаҳои хушбӯйкунанда меандозанд.	2020	Душанбе	Дар холи эҳшавай қарор дорад.	1. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Та- джики Каратегина и Дарва- за. Душанбе, Вып. 1, 1966. 2. Раҳимов Д. Собунпазӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 342.
E013	ЧУРОББОФӢ	Ҳунари қадимаи мардуми кӯҳистон буда, тайёр кардани як навъи пойпӯши маъмулан пашмин мебошад. Чуробро аз қад- мулайём тоҷикони кӯҳистон, аз ҷумла Помир, дар рӯзҳои тӯй, ид ба меҳмонон тухфа мекарданд, ки ин анъана то имрӯз давом дорад. Чуроб аз қисми сок, пошна ва пошнача иборат аст. Онро ҳар бофанда мувофиқи завқу маҳораташ гулпартоӣ мекунад. Ду навъи чуроб: мӯзачуроб (дароз) ва чуробак (кӯтоҳ) маъмул аст. Ҳамчунин ду тарзи бофтани чуроб вучуд дорад: ясиҳа ва панҷсиҳа.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Ҳунарҳои шароббофӣ ва чуроббофӣи мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣ-и халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Сагаторова Г. Чуроб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С.509.
E014	ТОҚИДУЗӢ, <i>тӯлтидӯзӣ</i>	Қаллапӯши миллии тоҷикон. Навъҳои гуногуни тоқӣ: чустӣ, ҷакан, чоргули ироқӣ, тақдӯзӣ ё чамангул, зардӯзӣ, юрма, пулакдор, тӯртупӣ, духоб, кабуд ва ғ. маъмул мебошанд. Дар ҷануби Тоҷикистон тоқи мудаввар ва гумбазшакл ва дар шимолӣ кишвар тоқи чоркунча маъмул аст. Матоъи тоқиҳои ноҳияҳои ҷануб аз қарбос, алоча, ҷити ранга, шохӣ,	2013	Саросари кишвар	Фабол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Раҳимӣ Д. Тоқидӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017.

		махмал, парча дӯхта мешаванд. Токиҳо шакли мардона, занона ва бачагонаро доранд.					-С.158-163.
E015	ГАХВОРА-СОЗӢ	Як навъи хунаре, ки аз чӯби бед, чормағз, зар-долу ва тут гахвора месозанд. Одатан дарозии гахвора 1-1,5 м, бараш 35-45 см ва баландиаш зиёда аз 50-60 см мешавад. Асоси гахворара аз (тир) даста ва тахтачӯб иборат буда, поёнтарии тахтачӯбро барои тубак (сиба) сӯроҳ мекунанд. Дастау тахтачӯб аз ду тараф бо чамбари нимдоира васл мешаванд. Барои муҳофизати сар ва пой кӯдак ба дохили чамбар ба тарзи амудӣ чӯбакҳо мегузоранд. Дастау чамбарҳо ва қасабаи гахвораро наққошиву кандакорӣ мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол		1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 2. Холмуродов З. Гахворасозӣ // Фар-ханги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 90-94.
E016	КОШИНПАЗӢ <i>кошингарӣ, кошинрезӣ, кошикорӣ</i>	Касби анъанавие, ки тавассути он аз гилмоя бо минералҳо, оксидҳо ва дигар пайвастагиҳои ғайриорганикии омехташуда кошин истеҳсол мешавад. Барои мустаҳкам шудани гилмоя ба он мӯй, намакхок ҳамроҳ мекарданд. Гилмояи тайёрро ба қолабҳо мерехтанд, сипас онро дар хумдонҳои яктарафа ё дугарафа гузошта, дар ҳарорати ҳеле баланд мепухтанд. Баъд ба рӯи порчаҳои сафол сир медавониданд. Кошинҳои сирдорро 2-3 маротиба сир молида мепухтанд.	2014	Истаравшан	Ниез ба хифзи фаврий дорад.		1. Раҳмагов Б. Кошикорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 478-480. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003.
E017	НАҚҚОШӢ, <i>наққикашӣ, қаламзанӣ</i>	Хунари офаридани нақш, маҳсули эҷоди хунармандони халқӣ ва касбӣ, яке аз навъҳои қадимаи санъати ороиши амалӣ. Наққошӣ таърихи қадима дошта, инкишофи хунарҳои меъморӣ, кӯлолӣ, мисгарӣ, заргарӣ, қолинбофӣ, гулдӯзӣ ба тараққиёти он мусоидат намудааст. Дар наққошии нусхаҳои гирех (гиреҳи паргор, мадохил, ҷавак, секунҷа, мураббаъ, ситораҳо, чоркалӣ, чоркарта, кунгура доира, морпеч, мавҷ...), ислими (қуштаноб, марғула, бодом, анор, гули хайрӣ, садбарг, лола, тоҷи хурус, нилуфар, ангур, анҷир...), катиба, акси чонварон (булбул, тугӣ, паланг, кабк...) маъмуланд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003. 2. Муҳиддинов С., Рузиев М. Наққошӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 37-47.	
E018	ДУРЕДГАРӢ, <i>чӯбкорӣ.</i>	Соҳаи хунармандӣ, ки чузъҳои иморатсозӣ, афзорсозӣ ва сохтани чихози рӯзгор (чевон, гахвора, сохҳои мусикӣ, сандук, ароба, зин, табакҳо, кошукҳои чӯбӣ ва ғ.)-ро дар бар мегирад. Маводи хоми наҷдорӣ, асосан, чӯб ва ашёи чузъӣ – ширеш, шилм, меҳу меҳчӯбҳо мебошад. Афзори наҷдорӣ	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики	

	<i>наҷҷорӣ</i>	досранда, чафранда, аспакранда, дарозранда, гулранда, новаранда, комаранда, арраҳои гуногуну исканаҳои хархела буда, сабти чунин навъи нақшҳо тавассути асбобҳои маҳсусу-уштургардан, сунба, калами ростак, партор ва ғайра сураг мегирад.				ки Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E019	ЧАРМГАРӢ, <i>пӯстгарӣ, даббоғӣ, келухтгарӣ</i>	Як навъ хунари тайёр кардани пӯст барои духтани мӯза, кафш, маҳей, тасма, баъзе қисмҳои либос, ашёи рӯзгор. Чармгарӣ, аввалҳо дар байни бодиянишинҳо, дертгар аҳолии муқими Осиёи Миёна маъмул шуд. Аввал пӯстро дар оби ширгарм тар намуда, ба он намак ва хамиртурш меомезанд ва мударте то ош хурдан нигоҳ медоранд. Баъд онро бо корд ва ё лос тоза мекунанд. Ҳоло бисёр чармгарон аз маводи химиявӣ истифода мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад.	1. Рахимов Д. Чармгарӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. 599-601. 2. Наботов Н. Чармгарӣ // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8. – Д., 1988.
E020	ПҶСТИНДҶӢ	Дӯхтани як навъ либоси зимистона, ки аз пӯсти барра, гусфанд, рӯбох, хирс, гург, шағол, санҷоб ва дигар хайвонҳои ваҳшӣ дӯхта мешавад. Ду навъи пӯстин маъмул аст: абрадор ва беабра. Пӯсти барраро барои остин, тахтапушт, тириз порча-порча бурида, аз бекасаб ва ё дигар мағои зебо фаровез мекунанд. Пӯстини беабра аз порчаҳои калон-калон буридашудаи пӯсти серпашии гусфанд тайёр карда мешавад.	2014	Бадахшон, Хатлон, Суғд, водии Рашт	Нимфаъл	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.
E021	САБАДБОФӢ	Навъи хунари мардумии аз химча ва ё навдаҳои дарахт бофтани асбоби рӯзгор, зарфи гуногуншакл, ки барои гирифтани мева, сабзавот, нон ва ғайра истифода мебаранд. Сабадро аз навдаи бед, тут, бихӣ, анор, ирғай ва ғ. мебофанд. Инчунин аз сим низ мебофанд. Сабад хелҳои гуногун дорад: сабади гирда, сабади дарозрӯя, харсабад, сабади нон, сабади дастадор, охурсабод, симсабад ва ғайра. Ҳоло сабадхоро дар корхонаи маҳсус ва бо масолеҳи гуногун (хас, навда, сим, пластик, резин ва ғ. тайёр мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Абдуллоев А. Сабад (цамуг) ва истифодаи он // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 7. – Д., 2019. – С. 108-113. 2. Сабадбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 210-212.
E022	НАДӢОФӢ, <i>саваҷубзанӣ, шада, паҳандагӣ</i>	Ҳунари пашм ва пахтаро бо ҷӯбҳои маҳсус зада, ғоз-ғоз кардан. Мардум бо саваҷубҳо пахтаи кӯрпа, курпача болин, либос ва ғ.-ро зада, нарм мекунанд. Саваҷубро аз навдаи душоҳаи дарахти сахту қаиш (тут, сада, бихӣ, ирғай ва ғ.) месозанд. Дар баъзе маҳалҳо 6-8 дона навдаро гирифта, ба андо-	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Рахимов Д. Наддофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.30-31. 2. Ершов Н.Н. Домашние

		заи 120-140 см (ғафшаш 1,5 см) мебуранд ва онхоро пӯст канда хушк мекунанд.					промыслы и ремесла // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1966. Вып. 1.
E023	АТЛАСБОҒӢ	Мағои атлас дар дастгоҳҳои махсус ва корхонаҳои замонавӣ истеҳсол мешавад. Нусаҳои анъанавии онро шохсабз, барғи қарам ва атласи сиёҳ меномиданд. Атласи абрешимирано барои либосҳои занона ва нимаабрешимирано барои абраи кӯрпаю кӯрпача ва ғайра истифода мебаранд. Раванди коркарди абрешим аз се марҳилаи асосӣ иборат буд: тайёр кардани калоба ё ресмон, бофтани ва ориши мағӯ. Рангубор намудани калоба ду зинаро дар бар мегирифт: ишқоркуни ва калонбӯдгарӣ. Атласҳои машҳур бо номҳои «Баҳори Тоҷикистон», «Ҷавонӣ», «Тухфа», «Тӯёна», «Муҳаббат», «Дилором», «Гирукамон», «Ҳосиятхон» ва ғайра номгузорӣ шудаанд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъл		1. Ҳақимова Н. Атласи Худжанда // Фарҳанг ва хунара. 2005, – №4. – С.13-15. 2. Ҳақимова Н. Абровые ткани таджиков XX столетия (история и технология) // Очерки истории и теории культуры таджикского народа. – Д., 2010. – С.413-430. 3. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С.123-128.
E024	ҚАССОБӢ, <i>молкушӣ</i>	Пешаи суннатӣ ба забҳи чорпову парандағони ғӯшташон аз нигоҳи шарият ҳалол марбут аст. Шаҳси қассоб бояд дар бо-раи сохтори бадани чонварони забҳшаванда, мушаққу чарбу, рағу пайванд ва устуҳони онҳо маълумот дошта бошад. Тарзи забҳи чорпо тартибу нозуқиҳои худро дорад. Мувофиқи ри-солаи қассобӣ шаҳси қассоб бояд ҳамаи дуову ниёишҳои суннатиро пеш ва хангоми амали забҳ бояд хонад.	2020	Саросари кишвар	Фаъл		1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунараҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022. 2. Раҳимӣ Д. Қассобӣ // Донишномаи фварҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. Д., 2023. С. 188-189.
E025	АРМУҒОН-СОЗӢ	Ҳунари сохтани армуғон, тухфаҳои хурд барои сайёҳони хо-риҷию дохилӣ ва умуман барои ҳамаи хоҳишмандон. Ар-муғонҳо дар шаклҳои пайкарчаҳои одамону чонварон, гулу гулдонҳо, дарахтон, тасвири манзараҳо, таҷассуми ашӣи рӯзгор ва ғайра сохта мешаванд. Армуғонхоро аз гил, гач, металлҳои гуногун, мағӯҳо, намадпора, муҳраҳо, пахта, ре-смонҳо ва ширешу ранггҳо тайёр мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъл		1. Холмуродов З. Вазъи кунунии қасбу хунараҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддӣи ҳалқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 23-36.
E026	ҚАМЧИН-СОЗӢ, <i>қамчинбоғӣ</i>	Ҳунари сохтани қамчин – тозиёна барои рондани аспҳо. Қамчин афзорест, ки асосан барои рондани асп истифода мешавад. Вале дар баъзе сарчашмаҳо қамчинро барои	2018	Вило-	Нимфаъл		1. Абдуллоев А. Қамчинбоғӣ – яке аз хунараҳои анъанавии

		рондани хар, гов, уштур ва дигар чонварҳои хонагӣ низ ишора намудаанд. Номии дигари қамчин <i>тозиёна</i> буда, дар забони мардум хеле кам истифода бурда мешавад. Қисмати болоии қамчинро аз аз пӯсти буз, рӯда, пӯсти гов, зех ва дастачӯби онро аз дарахҳои тавалғу, туғ, ҳергай (иргай), заранг ва дигар дарахтон месозанд, ки сахту боқувват ҳастанд.		ятҳои Суғд ва Хатлон		тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2018. – С. 107-113.
E027	ҲАККОҶӢ, <i>сангтарошӣ,</i> <i>катибанигори</i>	Хунари қадимӣ, ки ба тарошидан, навиштани қалимаву магн ва тасвири расмҳо дар рӯйи санг марбут аст. Сангнавишта ё катибаҳо бештар дар ғӯристонҳо, ҷойҳои зиёрат, қалъаву ёдгориҳои бостонӣ гузошта мешаванд. Имрӯзҳо баъзе катибаҳо дар боғу роҳравҳо бо матнҳои хотиравӣ ва байтҳо низ гузошта мешаванд. Ҳаққоқӣ ё сангнавиёӣ бо асбобҳои маҳсуси нӯттез дар сангҳои мәрмар, базалт ва ғайра анҷом дода мешавад. Бо хунари ҳаққоқӣ устуҳон (масалан дастаи корд), шиша ва филиз низ ороиш дода мешавад. Ба ҷойҳои қандақорӣ-шудаи сангу филизҳо зарҳалу рангҳо меомоланд.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Ҳаққоқӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 562.
E028	РАФИДА-ДУЗӢ	Рафида яке аз афзорҳои рӯзгори тоҷикон буда, барои дар танӯр бастанӣ нон истифода бурда мешавад. Рафидаро дар бештари навоҳии киш-вар шаклан як намуд омода месозанд. Аввал хори маҳсусро аз рустании мушхор ҷида, ба мисли доирашакл болои ҳам гузошта, пас аз он пахта ё пашми ғӯсфандро аз болояш мегузоранд. Сипас матои нисбатан ғафстарро ба андозаи ҳамон доираи рафида пора карда, меДУзанд. Баъд аз он рӯкашаки рафидаро кашида, онро мағзӣ, даста ва мувофиқи завқ аз риштаҳои гуногун гулдузӣи нафис омода менамоянд. Рафидаҳои куроқдӯзӣ ҳам маъмул мебошанд. Рафидаҳо вобаста ба ҳаҷми нону қулча қалону хурд мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Рафида // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 254. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С. 79-96.
E029	БОҒБОНӢ, <i>боғдорӣ</i>	Боғдорӣ як соҳаи кишоварзӣи суннатӣ, ки ба парвариши дарахтони мевадор марбут аст. Дар байни тоҷикон мафҳуми «боғ»-ро ба се маънӣ шарҳ додан мумкин аст: а) боғи даруни хавлӣ. б) боғи дар паҳлӯи хавлӣ қарордошта, ки бо девор ё шиғадевор иҳота шудааст. в) боғи аз хонаву хавлӣ дуртар, ки тобистон соҳибони боғҳо ба он ҷо мераванд ва дар хонаву	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов М. Садоводство // Таджики Картегина и Дарваза. Вып. 1, – Д., 1966. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры

		<p>козахо муваккатан истикомат карда, ба нигоҳубини боғ ва поллиз машғул мешаванд.</p> <p>Боғдорҳо ба парвариши навъҳои гуногуни мева, аз чумла, ангур, анор, анор, нок, себ, бихӣ, муруд, гелос, олуҷа (олуболу), олу, зардолу, шафтолу, тут, чормағз, бодом, ва ғайра машғул мешаванд. Ҳар яке аз ин меваҳо боз навуи намудҳои худро дошта, нигоҳубини махсусро талаб менамоянд.</p>				<p>горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.) – Д., 2007.</p> <p>3. Рахимов Д., Шарипов Н. Боғдорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 134-138.</p>
Е030	<p>МАЙКАШӢ,</p> <p><i>шаробкашӣ</i></p>	<p>Ҳунари аз ангур тайёр намудани май (мусаллас) аст. Ангурро аввал бо даст, баъд бо по мушт ва сум мезананд, то обаш ҷудо шавад. Оби ҷудошударо полида, ба зарфи шишагӣ мегиранд, ба он се дона кандӣ сафед партофта, дахонашро бо сарпӯши миёнаш найчадор маҳкам карда, нӯги найчаро ба шишаи обдор мемонанд. Ҳарду зарфро то тамоман ҷӯшидани шарбат дар ҷойи харораташ муътадил мегуздоранд. Ҳамин ки шарбат аз ҷӯшиш монд, онро полуда, ба шишаҳо гирифта, дахонашро маҳкам карда дар ҷои салқин мегуздоранд ва истеъмол мекунанд.</p>	2014	<p>Вилояти Суғд, водии Ҳисор</p>	<p>Нимфаъл</p>	<p>1. Аҳмадов Т. Майкашӣ // ЭСТ. – Д., 1983. – Ҷ. 4. – С. 139.</p> <p>2. Киселёв Н.А., Винодельческие районы и вина Таджикистана. – М., 1967.</p>
Е031	<p>РЕСАНДАӢӢ</p> <p><i>духресӣ,</i></p> <p><i>ресмонресӣ,</i></p> <p><i>урҷуқресӣ</i></p>	<p>Як навъи ресидани ришта аз пахта ва пашм тавассути асбоби ҷӯбӣ ва ё филизӣ, ки дук ном дорад. Ду шакли дук маълум аст: дастӣ ва чархӣ. Дуки дастӣ навъҳои гуногун дорад: чавресӣ, чилик, орҷук, чалак ва ғайра. Чараёни дукаресиро интиҳоби пашм ва ё пахта, шустан, хушк кардан ва нарм кардани он ташкил медиҳад. Пашм ва ё риштаро дар шакли калоба омода намуда, бо ангуштон нахи маҳин мебофанд ва тавассути дук онро ба чарха (гардиш) дароварда, ресмон (ришта) ҳосил мекунанд.</p>	2014	<p>Саросари кишвар</p>	<p>Нимфаъл</p>	<p>1. Ершов Н.Н. Текстиль // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. – Д., 1966.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Дук // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 350.</p> <p>3. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунароҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.</p>
Е032	<p>САНҚОРӢ,</p> <p><i>санғнисорӣ,</i></p> <p><i>санғчӣ</i></p>	<p>Навъи хунарес, ки дар соҳаи бинокорӣ истифода мешавад. Санқорӣ аз болоиҳам ҷидани санҳо, соруҷрезӣ (омехтаи оҳаку хокистар), инчунин аз сохтани ҷӯбдасту хавозаҳои бинокорӣ, ба ҷои қор қашонда тайёр кардани масолах иборат аст. Тавассути санғчинӣ баъзе нақшу ниғорҳоро низ дар деворҳо ва фарши хавлино кӯчаҳо тасвир мекунанд.</p>	2014	<p>Саросари кишвар</p>	<p>Фаъл</p>	<p>1. Тешаев А. Санқорӣ // ЭСТ. – Д., 1986. – Ҷ. 6. – С. 537-538.</p>

Е033	ГУЛБАНДИ, <i>гулбаст, бандона</i>	Санъати гулпартоӣ дар матои пахтагини суф ва карбос. Нахуст ба он ҷойҳое, ки гул партофта мешавад, қатраҳои ранги зард, сурх ё сабزو меҷақсонанд. Вақте ки ранг хушк шуд бо риштаи сафед нуқтаҳои рангшударо ба мисли ангушт саҳт мебанданд. Баъд аз баста шудани нақши гулҳо матоъро дар деги рангдор меҷӯшонанд. Тавассути санъати гулбандӣ нақшоӣ гули гирд, коса, ситора, моҳтоб, офтоб, чоркунҷа, баргак ва ғайра дар матоъ тасвир карда мешаванд.	2014	Қӯлоб, Рашт	Нимфаъол	1. Азизӣ Ф. Гулбаст // До-нишномаи фарҳанги мар-думи тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2015. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.
Е034	ЧИТГАРӢ	Санъати нақшгузории матоъи ҷит, карбос ва суф тавассути қолибҳо. Матоъро пас ҷӯшонидан ва оҳар додан ба болои намади ҳарак паҳн карда, аввал нақшоӣ сиёҳи онро бо қо-либҳо мекубанд. Пас аз нақши сиёҳ гузоштан, ҷитро мео-везанд, то ки ранги он хушк шавад. Корғари дигар бо ранги сурх нақши гулҳоро насб кунанд. Матоӣ ороодашударо дар оби тоза обгардон намуда меҳушқонанд. Сипас ҷити нақшдорро ранги сурх пошида, ба деги рангобаш ҷӯшида-истода меандозанд ва чанд соат меҷӯшонанд. Вақте ки матоъ ранги сурхи мунаққашро мегирад, онро аз дег берун оварда меҳушқониданд.	2014	Истарав-шан	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад.	1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022. 2. Қодиров Ф. Читгарони Истаравшан // Фарҳанг ва ҳунар. 2007. – №1. 3. Турсунов, Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. – Д., 1974.
Е035	АБРБАНДИ	Абрбандӣ як навъ санъати гулпартоӣ дар матоъҳо мебошад, ки бо танидани абрешим ва ресмон дар нахҳои тор сурат мегирад. Дастҳои абрбандӣ аз ду ҷӯбҷаи дарозии 1-метрӣ ва ду ҷуфт меҳи ҷӯбини дарозии 1-1,2 м, ки дар фосилаи 3-3,5 м аз ҳам ба фарш кӯфта шудаанд, иборат мебошад. Дар вақти гулрезӣ ҷойҳои нақши гулҳоро бо ресмон мелечонанд, то ки ранг нарасад. Санъати абрбандӣ дар ороиши матоъҳои атлас, адрас, шохӣ ва қисман алача ба қор меравад.	2016	Ҳучанд, Бохтар, Истарав-шан	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Адрас-бофӣю абрбандӣ дар шаҳри Бохтар // Фарҳанги ғайримод-дӣи халқи тоҷик / №5. Д., 2017. С.73-75. 2. Турсунов Н. Абр-бандӣ // ЭСТ.–Д., 1978. – Ҷ 1. – С.24. 3. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.
Е036	АДРАСБОФӢ	Бофтани навъе аз матои маҳаллӣ, ки аз нахҳои абрешимӣ ва пахтагин бофта мешавад. Пудӣ адрас аз се ресмони борики сафед ё ранга иборат мебошад. Барои гулпартоӣ адрасро абр-бандӣ мекунанд. Вобаста ба сабки ороиш ва тобиши ранҳо адрасро пу-давлон, шохсабз, зангор, пудсафед, бунафш, барги қарам,	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022. – С.7. 2. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков. Мероси

		хумӣ, нағора, шона, мурғобӣ, галашох ва ғайра меномиданд. Адрасро бештар дар дастгоҳҳои махсус ҳам ороиш ме- доданд, ки сифаташ бехтар ва намудаш суфтаю ҷилдор мешуд. Аз адрас куртаю пойчома, чомаҳои занонаю мардона, кӯрпа ва ғайра медӯзанд.		2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С. 79-96. 2. Раҳматов Б. Болишт // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 155.
Е037	БОЛИШТ-ДӢЗӢ, <i>таксаридӢзӣ</i>	БолиштдӢзӣ низ як навъи хунари бонувони кишвар маҳсуб мешавад. Болиштҳо аз нигоҳи шакл ду хел мешаванд: лӯлаболишт ва таксарӣ. Таксарӣҳо дорои нақшу ниғор буда, калону хурд мешаванд. Таксарӣ ё болишти калон ҳаҷман 120x40 см буда, дар он гули калон ва баргу шоҳаҳои гул гулдӢзӣ мешавад. Болишти хурд тақрибан 50x40 см буда, низ бо чор гули хурд ва баргҳои майда-майда оро дода мешавад. Болиштҳо бо усулҳои гулдӢзӣ, зардӢзӣ, куроқдӢзӣ, сачоқдӢзӣ, йирмадӢзӣ, попурий ва ғ. ороиш меёбанд.		2016	Истаравшан, Турсунзода	Нимфаъл	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. с. 14-15. 2. Раҳимов Д. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Ҷ. 1. – Д., 2015.
Е038	АӢЦУБА-СОЗӢ, <i>хуштаксозӣ</i>	АӢҷубасозӣ як баҳши хунари кулолӣ аст, ки ба сохтани бозичаҳои гилӣ ва сафолӣ марбут аст. Усто аз гил аӢҷубаҳои гуногун ба сурати одамчаҳо, аспу сағ, гову буз, аждаҳо ва инчунин хуштак, шамъдону гулдон ва ғайра сохта, дар ҷойи соя меҳушконад. Сипас дар танӯри маҳсус бозичаҳоро дар оташи паст дар давоми як шабонарӯз меназад. Баъди пухта, сард шудан бозичаҳоро аз танӯр берун оварда, сир медавонад ва рангубору ороиш медиҳад.		2016	Хучанд, Турсунзода	Нимфаъл	1. Турсунов Н. Беқасаб // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д. – Ҷ. 1. 2011. – С. 475. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. с. 14-15.
Е039	БЕӢҚАСАӢ-БОФӢ	Беқасаб матои нимабрешимии якраг ё раҳ-раҳи ранга буда, наҳи тори беқасаб борику наҳи пудаш ғафс мешавад, ки он баръакси тори адрас мебошад. Тори онро аз абрешими нафиси сабз, кабуд, зард, сурх, гулобӣ, каҳваранг тайёр мекунанд. Тори беқасаб аз 12 то 18 банд иборат аст. Аз матои беқасаб чома, камзӯл, рӯймоли миёнбанд, кӯрпача ва ғайра дӯхта мешавад.		2016	Водии Ҳисор, вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фабол	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 25. 2. Раҳимов Д. Бурӯё // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2014. – Ҷ. 3. – С. 336.
Е040	БУРӢБОФӢ	Бурӯёфӣ як навъ хунари анъанавии мардумӣ мебошад. Бурӯё аз поячӯби шикастаи най бофта мешавад. Поячӯби хушкӣ найро бо найчӯбро ба ду парра ҷудо карда, онро бо кӯба мешикананд. Дар натиҷа пораҳои дарозрӯяи тунук ҳосил мешавад, ки онро ба тарзи панҷара мебофананд. Андозаи бурӯё маъмулан 1 м ба 1,5 м, баъзан андаке калон ё хурдтар аз ин мешавад.		2016	Водии Ҳисор, вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фабол	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 25. 2. Раҳимов Д. Бурӯё // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2014. – Ҷ. 3. – С. 336.

E041	ГИЛЕМБОФЙ	Гилем, маъмулан, дар дукон ё дастгоҳҳои заминӣ бофта мешавад. Онро аз нахҳои пахтагин, пашмина ва баъзан абрешимӣ мебофанд. Ду навъи гилем: гилеми патдор ва бепаг истеҳсол карда мешавад. Гилемро, асосан, ба фарши хона меандозанд ва ба девор меовезанд. Хунармандон гилемро вобаста ба имконият аз 4 то 10 метр мебофанд. Дукони аслии гилембофӣ чӯбин буда, баландиаш 35-40 см ва пахноияш 60-70 см мебошад. Дукон аз аз ду тараф бо пояҳои дуқуша ва як чӯби диаметраш 6-8 см, ки бо пояҳо насб гардидааст, иборат мебошад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Аминов А. Хунарҳои гилем-бофию чомадӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.62-73. 2. Рӯзиёв М., Раҷабов А. Гилембофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.1. – С.217.
E042	ДАРАВШ-ДУЪЗӢ, <i>йирмадӯзӣ, юрмадӯзӣ</i>	Усули нақшдӯзӣ дар матоъ, ки бо даравш иҷро мешавад. Ба матоъи пахтагин нақши матлубро мекашанд ва матоъро ба чамбарак бо ресмон гирд ба гирдаш дӯхта, маҳкам мекунанд. Сипас мисли дукони зардӯзӣ гузошта, ё ба мисли даф сари зону гузошта, бо даравш риштаҳои рангаро мутобики нақш аз ду тарафи матоъ гузаронида, гулдӯзӣ мекунанд. Дарзи ба ин монандро бо мошина низ медузанд, ки онро <i>попури</i> меноманд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Юрмадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.752. 2. Сухарева О.А. Сузани. Средне-азиатская декоративная вышивка. – Ташкент, 2013. – С.26. 3. Искандарова М. Зебу зинати арусони Ҳисор. – Д., 2006.
E043	ДЕВОРГАРӢ, <i>деворзанӣ</i>	Девор қисме аз иморати истиқоматӣ буда, низ барои маҳкам кардани агрофи хавлӣ, боғу кишгзор ба қор меравад. Деворҳои навъҳои поҳсадевор, сангдевор, кулӯҳдевор, хиштдевор, синҷдевор, шигадевор, муҳрадор ва ғ. мешаванд. Деворҳо вобаста ба муҳити табиӣ аз лой, санг, хишт ва чӯбу най сохта мешаванд. Дар қори деворзанӣ 2-4 нафар иштирок мекунанд: устои деворгар, ки поҳсаҳои деворро мезанад; шахси лойбур, ки ба буридану ба деворгар додани порчаи лой машғул аст ва инчунин як-ду нафар коргарони ёрирасон, ки лойро бо пойҳои зер мекунанд, об мепошанд ва ғайра. Устои деворзан порчаҳои лойро аз лойбур гирифта, болои ҳам зер карда мегузорад ва паҳлӯҳои деворро бо панҷаҳои харошида, ҳамвор месозад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Анъанаи деворгарӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018. – С. 88-91. 2. Давыдов А.С. Жилище // Матери-альная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 3. Раҳимов Д. Деворзанӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 322-323.

E044	ДЎҒКАШӢ, <i>гултизанӣ, маскакашӣ</i>	Раванди ҷудо кардани равғани маска аз ҷургот. Равғани маска дар байни мардуми тоҷик бо дастгоҳҳои гулпӣ (кулпӣ) ва ҷархдегу ҷархчӯб истеҳсол мешавад. Шакли гулпӣ ба охури да-розиҷа монанд буда, баландиаш 1-1,2 м ва кураш 30-40 см аст. Барои ҳосил кардани равғани маска ҷургоғро ба гулпӣ рехта, гулпичӯбро ба он андохта зуд-зуд ба болову поён ҳаракат медиҳанд. Усули дигари дӯғкашӣ дар нағичаи ҷархзании ҷархчӯб дар даруни ҷархдег катраҳои равғани маска ҷудо шуд ба рӯи дӯғоб мебарояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Раҳимов Д. Дӯғкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.360-362. 2. Ершов Н.Н. Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 2, 1970. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E045	КАФШДӢЗӢ, <i>пойафзолдӯзӣ</i>	Кафшдӯзии суннагӣ ба тарзи зерин сураг мегирифт. Ҷарми ҳамворро устои кафшдӯз андоза карда, бо газан мебурад. Сипас онро дар об тар карда тавассути анбӯр кашида, ба рӯи қолаб мехҷакорӣ мекунад. Дар нағича ҷарми дар қолаб буда шакли пойафзоли нимтайёро мегирад. Бо воситаи ҷӯби найкашӣ ҷойи даркориро най кашида, бо даравшу ришта мелӯзад. Ба он аз ҷӯб пошна тарошида, дар рӯи кунда монда мечаспонад. Дар рӯи пошна муми сиёҳ мемоланд, то ки пошна чило пайдо кунад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъл	1. Раҳимӣ Д. Ҳунарҳои кафшдӯзӣ ва музадӯзӣ дар Норақ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик /Мурағиб Д. Раҳимов. № 6. – Д., 2018. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннагӣ тоҷикон. Д., 2022.
E046	КАРНАӢ-СОЗӢ	Карнайсозӣ навъе аз ҳунари анъанавии мардуми тоҷик буд, ба касби мистарӣ тааллуқ дорад. Карнай сози муеқиқи нафасиест, ки асосан, аз филизи биринҷӣ ва баъзан аз мис сохта мешавад. Карнай аз қисмҳои зерин иборат аст: даҳана, торсақ, нил, миёнаҷо, қаба, қубба ва ҷияқи ороишӣ. Дарозии карнай 190-210 см, қутри лӯлаи он 3,3 см ва вазнаш тақрибан 1 кг мебошад. Карнайро дар тӯю маърақаҳо, ҷашнҳои расмӣ анъанавӣ ва идҳо менавозанд.	2016	Истаравшан	Ниез ба хифзи фаврӣ дорад.	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон” – Д., 2014. – С. 33-41. 2. Раҳимӣ Д. Карнайсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. – Д., 2023. С. 131-133.
E047	КОРДСОЗӢ, <i>кордагарӣ</i>	Раванди сохтани корд. Тахтапӯлодро дар оташи қура сурх карда, бо болға кӯфта, ба шакли теғ медароранд. Тавассути обутобдихӣ зичии пӯлод саҳт мешавад. Теғи ҳосилшударо нахуст дар ҷархи сангаш дағал, сипас дар санги махинтар, баъдан дар санги резинӣ (ҷармӣ) ва намадӣ (мӯйина) дошта, тунуктару ҳамвор мекунанд. Даस्ताи кордро аз ҷӯб, устухон ва ё шохӣ хайвонот бурида, дар ҷарх ҷойҳои дағали онро ҳамвор намуда, мобайнашро барои гузаронидани дастаи тега мувофиқ мегардонанд.	2016	Истаравшан, Хучанд, Ҳисор	Фаъл	1. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. с. 51-52. 3. Раҳимӣ Д. Кордсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. – Д., 2023. С. 152-153.

E048	ҚАФАССОЗЙ	Қафас катакест, ки аз чӯб, химча, сим ва ресмон сохта шуда, барои нигоҳ доштани паррандагони хушхон: тўти, кабк, бедона, савъа ва ғайра истифода мешавад. Барои қисмати аввал навдахоро ба як андозаи муайян бурида, ба шакли нимдоира қад карда, бо банд мебандад. Қисмати поёнии онро бошад, аз фанери тунукқабат омода карда, бо ҳамдигар пайваст мекунад. Ва дар бари он ду зарфи хурдакае барои обу дон овезон мекунад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Қафассозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. – Д., 2023. С. 189-190. 2. Қафассозӣ // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8. Д. – С.294. 1988.
E049	ҚОЛИНБОҒИЙ	Қолинхо вобаста тарзи истеҳсол бофташуда, лўхташуда ва гулдор мешаванд. Барои бофтани қолинхо аз ресмонҳои пашмӣ, пахтагин, пағдор ва нахи сунъӣ истифода мебаранд. Бофтаи қолин аз якчанд қисм иборат аст: тор, пуд, печакӣ пахлӯӣ, тўр, пўлак ва тугун ё гирех. Пуд аз байни тор, аз қисми дарунӣ ва берунии он гузашта, бари қолинро ба ҳам пайваستا, гирехҳои аз пашм бофтаро нигоҳ медорад. Чор навъи гирех маъмул аст: гирехи форсӣ, гирехи туркӣ, гирехи форсии ҷуфтӣ ва гирехи туркии ҷуфтӣ.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003. 2. Раҳимов Д. Қолинбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик Ҷ. 1. Д., 2015. 3. Раҳимов Д. Касбу хунаҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. С. 56-57.
E050	ҚУРОҚДҶЗЙ, <i>порадҷзй, қурамадҷзй, малофадҷзй, тарқдҷзй, гулбурй</i>	Навъе аз усули гулдӯзии мағоъ. Чевархо пораҳои хурди газворро қағ қарда, пахлуи ҳам мегузоранд, сипас аз болаш пораи дарозтарро ниҳода, бо мошина ё дастӣ мелӯзанд. Хар як нақши қуроқ маънио рамзи маҳсус дорад. Гулдӯзии қуроқ барои ороиши кўрпа, кўрпача, болишт, дастурхон, ҷойнамаз, гахворапӯш, борчогах ва ғ. истифода мешавад. Ду намуди лўхти қуроқ маълум аст: сеҳишта (турна) ва чорҳишта. Он дар гузашта мазмунҳои асотирӣ ва эътиқодӣ дошта, барои муҳофизат аз чашми бад лўхта мешуд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л., Ниёзова М. Қуроқдҷзй // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2017. № 4. – С.113-118. 2. Носирова Л., Хунари қуроқдҷзй // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2017. № 3. – С.148-155.
E051	ЛЎХТАК-СОЗЙ, <i>зоҷасозй, луфтақасозй</i>	Лўхтақасозӣ хунари асосан бонувон мебошад. Лўхтаки оддитаринро аз ду ҷубча сохта, ба он порчаҳои хурди мағоъхоро ҳамчун кўрға мепечонанд. Ба ҷойи қалла ба он тугма ё танга мегузоранд ва аз болои он ба таври салиб ришта мепечонанд, ки дар натиҷа нақши ромбшакле дар рӯйи лўхтак ба вуҷуд меояд. Ба ҷойи мўйи лўхтак чанд тор риштаи сиёҳ, ё аз пашми чорпоён мепечонанд. Лўхтақасозӣ нисбатан	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Лўхтақо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №1 (33), – С. 107-113. 2. Пешерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков.М., 1957.

				муракбаи бозингарро аз ҷӯб, ресмон, матоъ месохтанд, ки ду дасташ аз китф бо ресмон пайванд шуда буд. Ба лӯхтаҳо куртаву пойчома, рӯймол пушонид, ба гарданаш ҳамели муҳра меовезанд ва бо он бозиҳои гуногун мекунанд.				3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. С.24-27.
E052	ЧАҚДОНСОЗӢ, <i>дегдонсозӣ</i>		2018	Саросари кишвар	Фабол		1. Холмуродов З. Чақдонсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. № 4. – С.133-138. 2. Раҳимов Д. Танӯрсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 429-432.	
E053	МИНИҶУР-НИГОРӢ, <i>миниятор</i>		2016	Душанбе, Хучанд	Нияз ба хифзи фаври ва густариш дорад		1. Минияторанигорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 184-186. 2. Ашрафӣ М. Минётур // Энциклопедияи советии тоҷик – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С.397. 3. Пугаченкова Г., Галерки-на О. Минияторы Средней Азии. – М., 1979.	
E054	МӢЗАДӢӢ, <i>куҳнабӯзӣ</i>		2016	Саросари кишвар	Нимфаъл		1. Раҳимов, Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.43-45. 2. Мӯзадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.662-663.	
E055	НАЪЛГАРӢ, <i>наълкӯбӣ</i>		2016	Саросари кишвар	Фаъл		1. Раҳимов Д. Наълзаниӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.67-68.	

	<i>наълзани</i>	мебошад. Меҳҳои наъл ҳам аз ҷониби устоҳои наълсоз сохта мешавад. Дарозии меҳҳои наъл 4-6 см мешавад. Зеро аспҳо вобаста ба ҳусса метавонанд суми калон ё майдатар дошта бошанд. Наъл барои мустаҳкам нигоҳ доштани суми асп насб карда мешавад.				2. Наъл // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1984. – Ҷ.5, С. 122.
E056	ОСИЁБОНӢ	Осиёбонӣ касби анъанавию меросӣ буда, осиеббон шахси натанҳо ниғаҳбони осиеб, инчунин корманди дастгоҳи ордкунӣ мебошад. Мардум вобаста ба талаботи зиндагӣ ва дорой ғаллаҳои худро аз кабили гандум, чуворӣ, ҷав, ва ғайра бурда, дар осиеб орд мекунанд. Осиеб ва осиеббон солҳои пеш қариб дар ҳамаи деҳаҳои кӯҳистон вучуд дошт. Дар замони муосир бо сабаби истеҳсоли корхонавӣ ва ордҳои воридотӣ талабот ба орди осиеб кам шудааст.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Абдувоҳидов П. Баъзе суннатҳои осиеббонӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. № 2. – С.197-207. 2. Бобозода М., Ҳазраткулов М. Осиебонӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 274-275.
E057	ОҲАНГАРӢ	Оҳангарӣ яке аз хунароҳи анъанавӣ буда, шахси бо он машғул бударо <i>оҳангар</i> мегӯянд. Дар ҳар устохона ҳадди ақал як усто ва 2-3 нафар шогирдон кор мекунанд. Устои калон бо анбӯр оҳанро дар оташ сурх мекунад ва ҳамроҳи яке аз ҳамкорон ё шогирдон онро дар болои сандон бо пӯтқи хоисқ зада, ба шақли диллоҳ медароранд. Шогирди дигар банди саночи дадро мунтазам болову поён кашида, ба шӯълаи ангишт бод медихад, то ки оташ беист забона занад. Оҳангар аз оҳан ашёи барои зиндагӣ лозимӣ: бел, каланд, табар, дос, болға, корд, гулмех, мех ва ғайраро месозад.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Абуллоев А. Пешаи оҳангарӣ дар Фарҳор // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. № 4. – С.123-126. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунароҳи суннатии тоҷикон. Д., 2022. – С. 51-54. 3. Холмуродов З. Оҳангарӣ дар ноҳияи Ҷ. Балхӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.58-61.
E058	РАҒЗАБОФӢ	Ҳунари аз пашми гӯсфанд бофтани матои дурушти рағза. Рағзабофӣ дар байни тоҷикони кӯҳистон ва қисман водихо, ки ба парвариши гӯсфандон шўғл доштанд, маъмул буд. Он асосан, қори занҳо буда, бештар онҳо дар фасли зимистон ришта ресида, аз он дар лукон матои рағза мебофтанд. Аз матои рағза одатан чакман, шалворҳои ғафси пашмин, пайтоба, линга, чорукбанд ва аргамчин тайёр мекарданд.	2016	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып 1. – Д., 1966. 3. Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017.

E059	РҶҲМОН-ДУҶИ	<p>Хунари гулдӯзи кардани рӯймол, ки асосан барои мардон ва бачаҳо тайёр карда мешавад. Мағои рӯймодро чеварҳо аз газворҳои гуногун интихоб карда, ба шакли квадрат мебуранд. Сипас марзҳои онро таҳ карда, бо даст ё мошина медузанд. Дар чор гушаи рӯймол нақш кашида, бо риштаҳои ранга гулдӯзи мекунанд. Рӯймодро мардон аз болои чома, пирахан ва гирди тоқӣ мewanанд. Инчунин рӯймоли мардона ҳамчун тухфа дар чашни арусина хатнасур тақдим карда мешавад.</p>	2016	Саросари кишвар	Фабол	<p>Қ. 2. – С.231.</p> <p>1. Носирова Л. Рӯймолдӯзи // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.79-81.</p> <p>2. Исқандарзода М. Зебу зинаги арусони Ҳисор. – Д., 2006.</p> <p>2. Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX-XX вв.) / Составитель Хакимов Н. – Худжанд, 2004.</p>
E060	СОЗТАРОШӢ	<p>Созтарошӣ хунари суннатии мардумӣ буда, дар саросари кишвар маъмул мебошад. Устоҳои созтарош одаган сохоро аз ҷӯбҳои чормағз, зардолу, чинор, муруд, тут ва ғайра тарошида, зехи онро аз рӯдаи буз ё гӯсфанд тайёр мекунанд. Созҳои маъруфи тоҷикӣ: тор, танбӯр, дутор, рубоб, думбра, ғижак, даф, таблак, най ва ғайра бо усули дастӣ сохта мешаванд.</p>	2016	Саросари кишвар	Фабол	<p>1. Созҳои мусикии тоҷик ва хунари созтарошӣ. Мурағ-тиб Х. Низомов. – Д., 2012.</p> <p>2. Созтарошӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С.197-201.</p>
E061	МҶҲБОНӢ	<p>Мӯйбонӣ фароғири донишу таҷрибаҳои анъанавӣ онд ба ориши мӯй дар байни занони тоҷик, ки аз замони қадим то ба имрӯз маъмул мебошад. Дар гузашта шахсони махсусе буданд, ки ин амалро иҷро мекарданд ва онҳоро <i>машиқта</i>, <i>мӯйбон</i> ё <i>мӯйпирой</i> мегуфтанд. Мӯйбонӣ мувофиқи сину сол, либос, чашну маросимҳо, тӯй ва мактаб анҷом дода мешавад. Дар тӯли таърих навъу усулҳои мӯйбонӣ ба вучуд омадаанд. Майдабонӣ, хомбонӣ, пухтабонӣ, занҷирбонӣ, нимбонӣ, кокулча, себонӣ, бонӣ яккабага, бонӣ дукабага, бонӣ секабага, чилкокул ва ғайра.</p>	2018	Саросари кишвар	Фабол	<p>1. Мӯйбонӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 116-118.</p> <p>2. Носирова Л. Кокулбонӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.153-157.</p>
E062	СУРНАӢ-СОЗӢ <i>меҳтарсозӣ</i>	<p>Сурнайро аз ҷӯбҳои дарахтони чинор, зардолуи талхак ва ширинак, тут ва муруд низ месозанд. Аввал ҷӯбро тарошида, монанди дастаи бел мекунанд, сипас дарунашро сӯроҳ карда бо реткоғаз ҳамвор намуда, аз болояш монанди</p>	2016	Водии Ҳисор, Вилояти	Нимфабол	<p>1. Капранов В Сурнай // Энциклопедияи советии тоҷик – ҷ. 7. – Д., 1987. с.174.</p> <p>2. Холмуродов З. Сурнай-</p>

				нукта якчанд сӯроҳ мекунанд. Чун шакли сурнайро гирифт, онро дар мулдати 1 моҳ хушк мекунанд. Ҳамроҳи сурнай боз якчанд чузъиёти он аз кабили зерлаб, найбар, қолиб, мил сохта мешавад.	Сӯғд		созӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 341-345.
E063	ТАНҶҮРСОЗӢ	Танҷурро аз хокҳои маҳсул месозанд. Ҳангоми лой шӯридан барои мустаҳкам шудан ва нақафидани девораи танҷур ба он каме пашми чорпо илова менамоянд. Яке аз амалҳои муҳими танҷурсозӣ зери по сум задани лой мебошад. Танҷур аз се қисм иборат аст: тахтаи аввал, тахтаи дуюм ва даҳана. Танҷурро барои хушк намудан дар ҷойи офтобӣ гузошта, андаруни он дар замин каме ангиштиро оташ медиҳанд, он бо алангаи паст ангишт ду шабонарӯз сӯхта, танҷурро аз дарун хушк менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимӣ – Д., Холмуродов З. Танҷурсозӣ дар водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.82-90. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Ҳунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022.	
E064	ТУНУКА-СОЗӢ <i>тунукабури</i>	Яке аз бахшҳои пешаи оҳангарӣ, ки бо коркард ва истеҳсоли маснуот аз варақаи тунуки оҳан ва дигар фулузот саруқор дорад. Навъҳои маҳсулоти тунукасион рангоранг мебошад. Аз ҷумла, гирболу парвезан (элак), белча, ширполо, обрез, қиф, хокистаргирак, оташгирак, бухорӣ, тута ё лулаҳои бухорӣ, дудмӯрӣ, новдон ва ғайра. Инчунин дар ороиши деворҳо, бомпӯш, нигасай хона ва дигар қисмҳои бино аз ин ҳунар ба кор бурда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Суҳарева, О.А. К вopppecу о лите металлов в Средней Азии // Занятия и быт народов Средней Азии. – Л., 1971. – Т. ХCVIII. 2. Раҳимов Д. Тунукасион // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 473.	
E065	ХАТТОӢ <i>хушнависӣ</i>	Санъати хушнависӣ, ки дар китобати китобҳо бо ҳагги арабию форсӣ ба кор меравад. Ҳагготиरो бештар дар рӯи китобҳо, муқоваҳо, мусаввараҳо, овезаҳо истифода мекунанд. Дар санъати ҳагготи навъҳои гуногуни ҳаг, ба монанди насх, настаълик, райхонӣ, сулс ва ғайра ба кор бурда мешаванд.	2016	Душанбе, Хучанд, Ҳисор, Истаравшан	Камфайол	1. Окилов Э. Ҳагготи // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 619. 2. Боймагова М. Ҳагготи – намунаи санъати халқи тоҷик // Аҳбори Осорхорнаи таърихии вилояти Сӯғд. – №6. – С. 136-145.	
E066	ҶОМАДӢӢ, <i>ҷамодузӣ</i>	Дӯхтани як навъ либоси болопӯш, ки аз матоъ ва пахта таҳия мешавад. Се навъи ҷома маъмул аст: мардона, занона ва баҷагона. Матои астраро баробар чен карда, дар як қолаби муайян мебуранд ва дар байнаш пахта монда мелдзанд ва баъди дӯхтан кӯк мезананд, то ки пахта мустаҳкам истад.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова, Л. Ҷомадузӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 167. 2. Искандарзода М. Зебу	

E067	ШЕРОЗА-БОФЙ, <i>циякбофй, зиякбофй, зеубофй</i>	Шерозабофй як навъи хунар, ки марбут ба бофандагӣ мебошад. Ба он одатан занҳо машғул мешаванд. Шерозаро дар дастгоҳҳои оддӣ ҷубӣ аз риштаҳои сиеҳ, сурх, сабз, зард ва кабуд мебофанд. Шерозаро барои ороиши гирди тоқӣ, пойчома, пешӣ ҷомаву челақ ва камзул истифода мебаранд. Шерозаҳо тангбар ва пахнбар мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Хунаҳои шерозабофӣ ва ҷуробобии мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С.153–164. 2. Исқандарзода М. Зебу зинаги арусони Ҳисор. – Д., 2006.
E068	ШИКАСТА-БАНДИ	Шикастабандӣ, як навъ усули табобати халқии устухони шикаста ё аз ҷояш бечо шудаи одамон мебошад. Табибон бо ин усул устухонҳои дасту по, оринҷ, кабурға ва ангуштонро бо роҳи молиш додан ҷо ба ҷо карда, мебаранд. Барои шикастабандӣ гач, зардии тухм, кивомӣ зирк ва дигар давоҳоро истифода мешаванд. Хӯрдани мумиёро хангоми хоб ё субҳ бо дили бенаҳор 20 рӯз тавсия медиҳанд, зеро мумиёро мардумон чун пайвандгару ҷӯшонандаи устухон медонанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Шикастабандӣ //– Энциклопедияи советии тоҷик. –Д. 1988. –ҷ.8. – С.387. 2. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 129-134.
E069	ҶУВОЗ-КАШӢ, <i>рағзаканашӣ</i>	Рағзаканашӣ – раванди аз зағир, пунбадона, кунҷид, чормағз, офтобпараст ва дигар донагӣҳо бо роҳи фишор додан кашида гирифтани рағзаканашӣ мебошад. Дар байни тоҷикон дастгоҳи ҷувозро тавассути асп, баъзан хар ё барзагов ба қор медароранд. Дар баъзе ҷойҳо ҷувозҳои обӣ низ буданд ва ҳоло ҷувозҳои барқӣ истифода мешаванд. Ҷувози аъҷибонавӣ аз қисмҳои зерин иборат мебошад: кунда, тир, борбардор, чамбарак, гарданӣ, охур ва ғ. Кунҷора ё бозмондаи зағиру пунбадонро, ки рағзаканашӣ гирифта шудааст, ба моли ҷорпо медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Эшонкулов У. Историya земледель-ческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Ҷувозкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.680-681.
E070	НОНПАР-СОЗӢ, <i>муҳтарсозӣ</i>	Нонпар, нонпарак, ё муҳтар [мурғпар] асбоби маъмулест, ки бо он нонро пар мезананд. Нонпарро аз ҷубу сим ва меҳча месозанд. Дандонаҳои нонпар ба тарзи нақшҳои ислими ва хандасӣ насб шудаанд. Аз зуволҳои хамир нон рост карда, ба рӯи он нонпар мезананд, то ки нон хангоми пухтан наламад ва рӯйи зебо бошад.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Нонпар // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1985. – Ҷ.5. – С. 223. 2. Каримова Г. Нонпарсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.

E071	ТАБАҚ-ТАРОШӢ	як даста пари мурро чамъ карда, бо ресмон мебастанд ва онро барои рӯйи нонро кӯбидан истифода менамуданд. Яке аз хунарҳои суннати тоҷикон, ки ба сохтани табак, кафлезу кошуқ ва дигар зарфҳои ҷӯбӣ марбут аст. Усто табақи тайёршударо дар дастгоҳи ҷарҳзананда тарошида, бо сухон соида, хамвор мекунад ва ба он равтани зағир мемоланд чанд муддат дар он намак мегирад, то ки ҷӯбаш накафад. Барои табактарошӣ бештар ҷӯбҳои чормағз, зардолу, чинор, зарбед истифода мешаванд. Дастгоҳҳои табактарошӣ дар солҳои пеш дар болои ҷӯйи об сохта мешуданд ва тавассути ҷараёни об ҷарҳи он ба қор медаромад. Ҳоло ин қорро муҳарриқҳои барқӣ иҷро мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон, водихои Ҳисору Рашт	Фаъол	8. – Д., 2023. – С. 270-271. 1. Раҳимӣ, Д., Аминов А. Табактарошӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 352-354. 2. Аминов А. Хунари табактарошӣ дар шароити имрӯза // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 75-80.
E072	САНГИОСИЁ-ТАРОШӢ	Сангиосиётарошӣ хунари қадимаи мардуми тоҷик мебошад. Барои интихоби санги осиеб устоҳо аз санғоб санғҳои кабудӣ донадор ё аз куҳҳо санғҳои махсууро ёфта оварда, ба шакли давраи диаметрашон 1,5-2 метр метарошанд. Баъдан миёнаи онҳоро сӯроҳ карда, боляшонро тарошида хамвор менамоянд. Санғхоро дар осиеб насб карда, ҳар моҳ ё моҳе ду маротиба боз дандонаҳои соидашудаи санғхоро тарошида, барҷаста мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Дар ҳолати азбайнравӣ қарор дорад.	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С. 96-110.
E073	ЗИНСОӢ, зинтарошӣ	Зинсоӣ ё зинтарошӣ як баҳши ҷӯбқорӣ ба шумор меравад. Зин афзори ҳагмии асп мебошад, ки онро аз ҷӯби дарахтони беду сафедор месозанд, зеро онҳо сабуканд. Барои болопуши зин аз пусти тари гов истифода мекунанд. Тасмае, ки аз боло баста мешавад «забартанг» ва тасмаи поёниро «зертанг» меноманд. Кӯҳа ё қоши зин барои овеҳтани лиғом, тозиёна ва ашёи дигар ба қор бурда мешавад. Қангал нишастгоҳи зин буда, барои бароҳат нишастани савор хидмат мекунад. Ду навъи сохтани зин маъмул аст: зини яклухт ва зини қолабӣ, ки аз қисмҳои иборат мебошад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсоӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 101-107. 2. Раҳимӣ Д. Зинсоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. – Д., 2023. С. 117-118.
E074	ШОНАСОӢ, шонатарошӣ, шонагарӣ	Навъе аз қасби анъанавии мардуми тоҷик. Ҷӯби чормағзро бурида, тахтача месозанд ва онҳоро дар офтоб меҳушконанд. Тахтачаи хушқиларо бо тешаи қалон хомтарош карда, сипас бо тешаи хурд пухтарош менамоянд. Бо арраи махсус – сарбури ду тарафи тахтачаро баробар бурида, бо сӯхон тегаҳои ҷойи дандонаҳоро соида хамвор месозанд. Баъд аз ин амали	2016	Хучанд, Истаравшан	Фаъол	1. Раҳимов, Д. Шонасоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 729.

E075	ХИШТРЕЗӢ, <i>хиштсозӣ</i>	дандонбарории маҳин ва амалҳои ороишӣ сураи метиранд. Хиштиҳои гилии ду ҳел мешаванд: хишти пухта ва хишти хом. Аз хоки сафед ё хокҳои дигар гирифта, лой мешӯранд. Гили омодашударо ба қолиб андохта, ба шакли хишти рехта, дар ҷойи ҳамвору офтобрас хушк мекунанд. Баъди хушк шудан хиштиҳоро дар танӯри маҳсус соатҳои дароз мепазанд. Ҳоло аз семент низ хишти мерезанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Хишти // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 631. 2. Воронина В.Л. Народная архитектура Северного Таджикистана. – М., 1959.
E076	АНДОВА-ГАРӢ, <i>андовамоли, лойқори, пардозгарӣ</i>	Андовагарӣ як навъ хунари мансуб ба касби хонасозӣ мебошад. Пас аз омода гаштани қолаби хонаи лойи танаҳои девор, фарш ва болои боми оро бояд андова намоянд. Лойи андоваро аслан аз хоки сафед, кох ва об таёр менамоянд. Андовагарӣ кори мушқил буда, ҳар нафар аз уҳдаи иҷрои он намебарояд. Андовагар низ ба мисли дигар касбҳои устоҳои худро дорад. Инчунин ба тариқи Ҳашар низ баъзеҳо ин амалро иҷро менамоянд. Андова аслан барои мустаҳкам гардонидани деворҳо ва инчунин барои гарм нигоҳ доштани хонаҳо фаршу болои бомҳо истифода мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимӣ Д. Андова. // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. – Д., 2023. – С. 19-20. 2. Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 3. Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973.
E077	ДОИРАСОЗӢ, <i>дафсозӣ</i>	Доира сози мусикии зарбӣ ба шумор меравад. Он одатан, аз ҷӯби дарахтони гут, чормағз, арча, pista ва зардолу, ки ҷӯбҳои сахтанд, сохта мешавад. Доира аз ду қисми асосӣ – <i>салла</i> ва <i>пӯст</i> иборат аст. Салла аз панҷ пора ҷӯби камонакшакли болоӣ ва ҳамин миқдор ҷӯби поёнӣ сохта мешавад. Диаметри саллаи доира 37-38 см мебошад. Дар ҷӯби саллаи доира барои симгузаронӣ 40 адад сӯроҳ мекунанд ва дар ин сӯроҳҳо сим гузаронида, 40-го ҳалқа ё силсила меовезанд. Баъд аз он, ки саллаи доира омода шуд, навбат ба пӯсткашӣ мерасад. Пӯстро ба халқии доира кашида, дар офтоб мегузоранд, то ки он пурра хушк шавад. Ҳамин тариқ, доира дар як ҳафта омода мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Сохтани созоҳои мусикии суннатӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 84-90. 2. Созҳои мусикии тоҷик ва хунари соатарошӣ / мурағтӣб Х. Низомов. – Д., 2012 3. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
E078	КУРТАДУӢ, <i>чевари</i>	Куртадузӣ яке аз хунаҳои анъанавии тоҷикон буда, дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии маъмул аст. Тарзи тайёр кардани куртаи занона чунин аст: баъди андоза гирифта, мағӯро пора кардан пеши куртаро бо таври диллоҳ оро дода, дар рӯи он нақшу ниғор мекашанд. Доманҳои пешу қафоро бо ҳам васл намуда, баъдан остинро ҳамроҳ мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 79-96. 2. Ниёзова М. Намунаи хунаҳои занонаи виллояти

			Бавзеҳо тавассути муҳраву пулакчаҳои дурахшон ва риштаҳои гуногун бо таври дилхоҳ ороиш медиҳанд. Чеварҳои куртадӯз инчунин пойчомаву камзул ё калтача ва либосҳои кӯдакона низ меӯзанд.				Сӯғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3, – Д., 2017. – С.44-55.
E079	КУНДАЛ <i>кундалнигорӣ, кундалкорӣ</i>		Кундал яке аз хунаҳои санъати наққошӣ мебошад, ки бо истифода аз гач, ширеш, рангоҳ ва мӯкалам офарида мешавад. Замини кундал, асосан, кабуд ё осмонӣ, баъзан зарандуд мешавад. Лавҳаҳои кундалро дар ороиши иморатҳо, ҳам аз берун ва ҳам аз дарун истифода мебаранд. Дар санъати зардӯзӣ низ усули кундалдӯзӣ истифода мешавад.	2018	Вилояти Сӯғд, Душанбе	Фабол	1. Рӯзиев М. Кундал // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 170-173. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E080	КҶРПАДҶҶҶ		Хунари дӯхтани кӯрпа, кӯрпача (якандоз) ва баъзе лавозимоти бистари хоб. Инчунин бистари тифл барои гахвора. Хунармандони кӯрпадӯз аз матоъҳои гуногун, бештар аз матои пахтагин барои кӯрпаву кӯрпача дар аввал андоза карда, чилд меӯзанд. Чилдро маъмулан бо мошина меӯзанд, дар замони пеш дастакӣ меӯхтанд. Сипас пахтаро ба андозаи кӯрпа ҷудо карда, пас аз савачӯбзанӣ ба он меандозанд. Ҷун пахта дар чилд ҷо ба ҷо шуд, аз болояш бо сӯзани калон ва риштаи сахту ғафс лағандадӯзӣ ё кавик мекунанд. Кӯрпа барои хоб ва кӯрпача барои ништастан истифода мешавад. Кӯрпаву кӯрпачаҳо навъҳои маҳмалин, қуроқӣ ва гулдӯзӣ мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2. Кӯрпа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 501-502.
E081	ҶҶҶДҶҶҶ <i>тӯҷумдӯзӣ, полодӯзӣ</i>		Ҷӯлдӯзӣ (туқумдӯзӣ) яке аз хунаҳои анъанавист, ки дар байни мардуми деҳот маъмул мебошад. Ҷӯл барои савор шудан дар болои хар истифода мешавад ва онро асосан аз матоъи мустаҳкам меӯзанд. Дар таги ҷӯл аз ду пахлу, болиштак пайваст мекунанд, ки барои дар пушти хар мондан мувофиқ аст. Болиштакхоро бошад, аз матоъи нармтар ва дар дарунаш пахта ё пашм монда омода мекунанд. Баъд онхоро ба ҷӯл пайваста, бо риштаи мустаҳкам меӯзанд. Ҷӯл афзоиш, ки на танҳо барои роҳати саворон, балки барои химояи бадани хар низ ба кор бурда мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Абдуллоев А. Ҷӯлдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.177-180.
E082	КЕШБОҶҶҶ, бо- <i>фандағӣ, кашӣ-</i>		Ин хунаи харчанд дар шакли нав рушд ёфтааст, аммо дар замони қадим намунаҳои он маъмул будаанд. Тоҷикон аз риштаҳои пашмини рангқардашуда, бо асбоби бофандағӣ	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Умедаи Т. Чанд сухан роҷеъ ба хунаҳои бонувони ноҳияи Кубодиён

	<i>дабофӣ</i>	симхо чуроб, дастпӯшак, камзул, рӯймол, чемпер, калгача, пайпок, кулоҳ, гарданпеч ва ғайра мебофананд. Дар замони қадим бо ҷойи сим бо сикҳӯби анор мебофтаанд. Имрӯзҳо афзори бофтан – симхо, даравшак ва риштахоро аз бозорҳо харидорӣ мекунанд. Илова ба тарзҳои суннатии бофтор ҳунармандон усулҳои бофтанро аз интернету телевизион ва матбуот меомӯзанд.				2018	Саросари кишвар	Камфаъол	<p>// Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 93-96.</p> <p>2. Ниёзова М. Вазъи кунунии ҳунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С. 93-96.25-40.</p>
E083	РАНГРЕЗӢ, <i>рангтайёр-кунӣ, саббоғӣ</i>	Усулҳои тайёр кардани рангҳои табиӣ аз гулу гиёҳҳо, маъданҳо ва маҳсулоти ҳайвонот. Дар шароити имрӯза бо ворид шудани риштаву матоъҳои рангаи корхонавӣ ба рангтайёркунии дастӣ эҳтиёҷ кам мондааст. Аммо ханӯз ҳам баъзе ҳунармандон, масалан, ҷитгарон, қолинбофон, чандӯзҳо аз рангҳои табиӣ истифода мебаранд. Рангрехо аз нил, гиёҳи рӯян, испанок, пӯстлоҳ ва ре-шай анор, хино, ранг тайёр мекарданд. Пас омода кардани рангҳо калобахоро дар рангоба меҷушониданд ва ранги дил-хошанро ба даст меоварданд.				2018	Саросари кишвар	Камфаъол	<p>1. Иброҳимов М. Рангрзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С.294-295.</p> <p>2. Иброҳимов М.Ф., Раджабова Д.К. Традиционӣе технологиии приготвления красок и крашения в текстильном производстве таджиков // Вестник таджикского технического университета. – 2012. – №3. С. 114-117.</p>
E084	САҶОҚДӢЗӢ	Ҳунари гулдӯзӣ кардани сачоқҳои калон, бардеворӣ, болишт ва дигар ашё. Ин усули гулдӯзӣ бо риштаҳои ранга дар матоъҳои маҳсули катақдор истифода мешавад. Баъзе дӯзандаҳо дар сачоқҳои сафед нақши гулҳои сабдаргу лола, таевири инсон, паррандагон ва баъзе магнҳоро меҷӯзанд.				2018	Саросари кишвар	Камфаъол	<p>1. Носирова Л. Сачоқдӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С.331-332.</p>
E085	ШИРЕШ-ТАЙЁРКУНӢ	Ширеш маҳлулест, ки аз омезиш ва пухтани гудохтани баъзе маъданҳо, рустанӣҳо ва маҳсулоти ҳайвонӣ ҳосил мешавад ва дар сохтани маснуоти гуногун дар рӯзгор ба кор меравад. Ҳоло дар мағозаҳо ширешҳои кимиёвӣи гуногунвазифаи замонавиро мефурӯшанд, аммо дар гузашта ниёгони мо роҳу усулҳои мухталифи таҳияи ширешхоро доштанд. Баъзе устоҳои ҷӯбкор ва тунукасоз барои пайвасти кардани пораҳои ҷӯбу тунукаҳо аз рустанӣҳо, тухми мург, устуҳон ва				2018	Саросари кишвар	Камфаъол	<p>1. Раҳимӣ Д. Ширешпазӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 474.</p> <p>2. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.101-107.</p>

Е086	ДАРВОЗА-СОЗӢ	суми гов ва баъзе маъданҳо ширеш тайёр мекунанд. Дарвоза иборат аз дарҳои калони дутабақа буда, барои маҳкам кардани хавлӣ ва боғу ҳола (хаёта) истифода мешавад. Дарвоза аз масолеҳи гуногун: чӯб, тунука, охан ва ғайра сохта мешавад. Он аз ду табақа, як дари даромад, часпаку зулфин ва дастак иборат мебошад. Дар солҳои пеш дарвозаҳо, асосан, аз чӯбу тахтаҳо сохта мешуданд, баъзеяшон кандакорӣ ҳам буданд. Ҳоло дарвозаҳо бештар бо охану тунука сохта ва гулшартой карда мешаванд. Дар хавлиҳо пайванд ба дарвоза инчунин дарвозахона ҳам месозанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Муқимов Р. Дарвоза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.306-307. 2. Жилище // Мағриалӣ-наъя култура таджиков Верховьев Зеравшана. – Д., 1973.
Е087	КАТСОӢ	Як навъ хунари марбут ба чӯбқорӣ. Кат чихозест, ки андозааш 2X2 метр ё аз ин калонтар буда, чор пой дорад ва барои нишастану хобидан истифода мешавад. Катҳои анъанавиро аз чӯб месозанд, кандакорӣ мекунанд ва барои ҷилодор шу-данаш ба он лак мемоланд. Имрӯзҳо дар сохтани катҳои чӯбин, маҳсусан, дар кандакорӣ ва ороиши онҳо асбобҳои барқӣ низ истифода мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н.Н. Даревобде-лочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 2. Аминов А. Катсоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 136-137.
Е088	БАНДБОҒӢ, <i>ресмонбофӣ, арғамчинбофӣ</i>	Ресмонро аз нахҳои пахтагин, абрешимин, паҳми бузу гӯсфанд ва шугур бо роҳи тобидан тайёр мекунанд. Бандҳо аз ҷиҳати ғафсӣ чанд намуд мешаванд: ресмон, таноб, пилга, банд, арғамчин. Қабл аз тофтани бандҳо баъзе хунармандон калобаҳоро ранг мекунанд ва дар натиҷа ресмони ранга ҳосил мешавад. Як навъи ресмонро «банди гаҳвора» ё «дастбандак» меноманд, ки бари он 2-3 см мешавад. Навъи дигараш «банди чодар» мебошад, ки тасмашакл буда, нақшо дорад.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.
Е089	РАССОМӢ, <i>наҳқоӣ</i>	Навъе аз санъати амалӣ, ки марбут ба офаридани асарҳои бадеӣ аст. Рассомон тавассути қаламу рангҳо ва мӯкалам дар қоғаз, матоъ, тахта, девор ва филизот нақшу суратҳои мухталифро тасвир мекунанд. Рассомҳо маъмулан расмҳои инсон, ҷонварон, гулу гиёҳҳо, табииат, хонаву кулли ашӯву аҷсомро ба таври зинда мекашанд. Мусаввирони халқӣ асосан расмҳои хайвоноту рустаниӣ ва манзараҳоро дар девор, шифти хона ва дар танаи баъзе ашӯҳо тасвир менамоянд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Раҳмагов Б. Рассомӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 249-254.
Е090	ГАЧҚОРӢ	Усули коркарди хунари гач ва гил бо роҳи кандану буридан. Гачқорӣ дар меъморӣ (ороиши биноҳо), хайкаларошӣ,	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Рузиев М., Раҷабов А. Гачқорӣ // Донишномаи

		<p>орониши баъзе ашёву анчоми рӯзгор ва ғ. истифода мешавад. Ҳамчунин бо хунари гачқорӣ чойхонаҳо, масҷидҳо, кохҳои фарҳанг, хонаҳои истиқоматӣ оро дода мешаванд. Дар солҳои охир шакли дар қолаб реҳтани гач маъмул шудааст, ки барои орониши биноҳои истифода мебаранд. Накшҳои, ки дар гачқорӣ тирезаву сугун, равзана ва сақф истифода мешаванд: мадохил, качак, баргак, занҷира, тасвири чонварон ва дигар нақшҳои хандасию ислимӣ мебошанд.</p>		кишвар		<p>фарҳанги мардуми тоҷик – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209.</p> <p>2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p>
E091	ҲАЙКАЛ-ТАРОШӢ	<p>Як навъ санъати бадеӣ, ки ба офаридани тандису мучассамаҳо аз филиззот, гач, гилу ҷӯб ва санг марбут аст. Ба ҳайси масолеҳ филизҳои алюминий, биринҷӣ, мис, ҷӯян, пӯлод, сангҳои мармар, хоро, регсанг, базалт ба қор мераванд. Дар гузашта тибқи ақоиди шаръӣ сохтани ҳайкали инсон маъмул набуд. Дар замони шӯравӣ ҳайкалтарошии аврупоӣ тавассути фарҳанги русӣ ба мактаби ҳайкалтарошии тоҷик таъсир пурсамар расонид. Ба ҷуз аз мучассамаҳои касбӣ инчунин ҳайкалтарошии хавасқор дар байни мардум зиёданд, ки дар орониши хонаҳо, боғҳо ва кӯдакитонҳо аз ҷӯбу масолеҳи дигар мучассамаҳои хурд месозанд.</p>	2018	Саросари кишвар	<p>1. Рӯзиев М., Рачабов А. Гачқорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209.</p> <p>2. Аминов А. Ҳайкалтарошӣ дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 103-110.</p>	
E092	ЧАКМАН-ДӢЗӢ, <i>чакманбофӣ</i>	<p>Чакман либоси болоии зимистонаи мардона буда, аз пашми гӯсфанд омода карда мешавад. Ин навъи либос ба чома шабоҳат дошта, беастар мебошад ва каме қушоду дароз дӯхта мешавад. Чакман оби боронро намегузаронад ва дар фасли зимистон бениҳоят гарм мебошад. Тарзи омода намудани чакман чунин аст: пашми гӯсфандро корқард намуда, ресмон мересанд ва онро ба дастҳои маҳусуси бофандагӣ насб намуда, ба рағза бофтан шурӯъ менамоянд. Аз мағои рағза чакман, шалворҳои ғафси пашмин, линга, пайтоба, чорукбанд ва аргамчин тайёр мекарданд.</p>	2018	Саросари кишвар	<p>1. Холмуродов З. Чакманбофӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 180-183.</p> <p>2. Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 231.</p>	
E093	ҚОРӢЪ-БАНДӢ	<p>Қорӯббандӣ хунари маъмулиест, ки дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳури мавҷуд аст. Қорӯбҳо ду хел мешаванд: қорӯби хонарӯбӣ ва навъи қорӯби ҳавлирӯбӣ ё кӯчарӯбӣ, дар баъзе минтақаҳо онро <i>қорӯбӣ</i> низ мегӯянд. Барои тайёр кардани қорӯб аввал пояҳои ниҳоли расидаи қорӯбро ду-ду ё се-се поя ҷудо намуда, шоҳаҳияро паҳн карда, бо сим ба тарзи сеҳалқагӣ мебаранд. Сипас дастаи қорӯб баста</p>	2018	Саросари кишвар	<p>1. Холмуродов З. Қорӯббандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 351-352.</p> <p>2. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои</p>	

			мешавад. Баъд аз тайёр шудани дастаи чорӯб нӯғҳои зиёдатии онро бо табар ё корд бурида рост мекунанд. Инчунин баъзан барои бозорғир шудани чорӯб онро ранг мекунанд.				мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E094	ҚАЛАМ-КАШӢ, <i>қаламзанӣ, гулкашӣ</i>	Яке аз қорҳои захматалаб дар омода намудани маҳсулоти гулдӯзӣ қаламзанӣ ва ё тасвири нақшҳо барои ороиши риштаҳои ранга мебошад. Дар ҳар дехаву маҳалла ва ноҳия бонувони гулдаст, ки маҳорати баланди рассомӣ доранд, ин амалро иҷро мекунанд. Онҳо нақшҳоро дар болҳои сӯзанӣ, тахтпӯш, болишт, чодари аруӣ, куртаҳои гулдӯзӣ, парда ва ғайра тасвир мекунанд ва ранги риштаҳоро худашон интихоб менамоянд. Ба доираи нақшу тасвирҳои бонувони қаламкаш нақшҳои офтоб, моҳтоб, ситора, гулҳои гуногун, маҳсусан, лола, баргакҳо, қачақ, муғча, давра, занҷирақ, мавҷи об, хаттҳои оба, инчунин тасвири ҷонварон дохил мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2. Исоева – Юнусова, Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979. 3. Рузиев, М. Декоративно-прикладное искусство таджикиков. – Д., 2003.	
E095	ПЎСТКАШӢ	Пўсткашӣ як навъ хунари ањъанавиест, ки ба сохтани тармими сохони мусиқии торӣ ва зарбӣ вобаста аст. Пўсткашӣ дар тармими доира, даф, таблақ, тор, рубоб, ғичақ ба қор меравад. Ба сифати ашӯи хом аз пўсти ғўсола, ки нисбат ба пўсти молҳои хурд мустақамтар аст, истифода мекунанд. Равиши кори пўсткашӣ чунин аст: пўстро аз равғану дигар ғўшгпораҳо бо корд тоза карда, оҳақ мепоянд ва мепечонанд. Дар як ҳафта пўст аз пашм ҷудо мешавад. Онро гирифта, аввал тар карда, сипас ба чамбарак ё саллаи доира мекашанд. Баъзан аз ширешҳо низ истифода мебаранд. Баъди пўстро кашидан аз дарун халқахоро устувор мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Сохҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / муруттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Раҳимов Д. Сохтани сохҳои мусиқӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.84-90.	
E096	МЕЪМОРӢ, <i>хонасозӣ, иморатсозӣ</i>	Меъморӣ, навъе аз хунарҳои ањъанавӣ, ки ба лоихакашӣ, тарҳрезӣ ва сохтмони бинуву иншооти гуногун алоқаманд аст. Барои устои меъмор пеш аз ҳама дониستاني илмҳои хандаса ва физика зарур аст. Дар замони муосир меъморӣ суннатӣ бо илми архитектураи нав омехта шуда, тарҳҳои нави иморатҳои замонавию эҷод карда истодаанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Муқимов Р., Шарипов Н. Меъморӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.611-622. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджикиков. – Д., 2003.	
		Ҳунари бо мошина гулдӯзӣ қардани сӯзанӣ, зардворӣ,				1. Носирова Л. Назаре ба	

Е097	ПОПУРЗАНИ	тахтпӯш, болишт, чодари арӯёӣ, парда, куртаву рӯймол ва ғайра. Ҳарчанд, ки дар раванди ин хунар мошинаҳои замонавии дузандагӣ ба қор мераванд, аммо санъати гулпартоӣ дар маҳсулот хеле ҷолиб ва тибқи суннатҳои гулдӯзӣ сурат мегирад. Кӯҳҳои попуранӣ ба йирмадӯзӣ монанд мебошанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.
Е097	ЧЕВОНСОЗӢ, <i>мебелсозӣ</i>	Чевонсозӣ ба гуруҳи хунароҳӣ ҷубқорӣ дохил мешавад. Устоҳои чевонсоз аз солҳои пеш ба сохтани чевонҳои хурду калон машғул буданд. Чевонхоро аз тахтаву фанер, шиша, тунука бо меҳу ширеш месозанд ва бо рангҳои мухталиф пардоз медиҳанд. Ҳоло дар раванди чевонсозӣ асбобҳои барқии ҷуббури истифода мешаванд. Тарҳу нақшаи чевонҳо низ замонавӣ ва ба мисли чевонҳои қорхонавӣ шудаанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу хунароҳӣ мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.96-110. 2. Ершов Н.Н. Деревобделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
Е098	СУРМАПАЗӢ	Сурма яке аз маҳсулоти ороишии занона буда, онро барои ба чашм молидан истифода мебаранд. Сурмаро бештар аз рағғани гов омода менамоянд. Тарзи омода намудани он ҷунин аст: рағғани говро дар зарфи сирдор хунук мекунанд ва мобайни рағғани хунукшуда пахтаро пилик намуда, мегузранд. Сипас пилтаро оташ зада, дар болои он зарф боз косаи дигари сирдорро пӯшонида мекунанд. Оташи афрӯхта, майда сӯхтан мегирад. Баъд аз сӯхта тамои шуданаш ҳамаи дудҳои чамъшударо бо қоғази саҳт тарошида, ба зарфи шишагӣ мегиранд.	2018	Саросари кишвар	Нимфаъол	1.Искандарзода М. Зебу зинаги арӯсонӣ Ҳисор. – Д., 2006. 2. Шарипов Н. Сурма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 355-356.
Е099	БАНДЗАНИ, <i>чинибандзани,</i> <i>қадомқарӣ,</i> <i>пайвандагарӣ</i>	Бандзани хунари анъанавӣ буда, вазифаи устои <i>бандзан</i> таъмири асбобҳои гуногуни аз ҷӯб сохтанидаи рӯзгор аз қабили табак, қошук, дастаи бела каланд ва ҳатто ҷойнику дег низ мебошад. Барои бандзани усто аз тунука ва меҳи майда истифода мебарад. Асбобҳои зарурӣ дар ин қор болгаи одӣ, болгаи ҷубӣ ва анбӯр мебошанд. Ҷойи қафидаи табак ё умуман ҳама гуна ашёи ҷубӣ бо микдори муайяни тунука пӯшонида, қанораҳои он бо меҳи майда зич қуфта мешаванд. Аммо ҷумаки шикастаи ҷойникуро бо ширеш маҳкам мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу хунароҳӣ мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.96-110.

E100	ҚАННОДӢ, <i>қандпазӣ,</i> <i>қандрезӣ</i>	Қаннодӣ яке аз хунаrhoи суннатии тоҷикон ба шумор меравад. Қаннодон ё қандпазон дар гузашта бо истифода аз шакарӯ асал, ширинrhoи ангурино тутӣ, меваrhoи хушк ва ғайра қандҳо тайёр менамуданд. Ҳоло маҳсулоти корхонавӣ барои истеҳсоли қанду ширинrho бештар ба қор мераванд. Қаннодони тоҷик бештар набот, қандалот, парварда ва анвои халво истеҳсол мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З. Қаннодӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 183-187. 2. Каримова Г. Анвои нон, таомrhoи суннатӣ ва ширинrhoи соқинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
E101	МАҲСИ-ДУӢИ	Маҳсидӯзӣ хунари анъанавӣ буда, то ба имрӯз идома дорад. Масхӣ пойфазори марбут ба фасл-rhoи сарди сол буда, навъrhoи занонаву мардона дорад. Масхиро одаган аз болои пайтоба ё чӯробоҳо бо кафш ё калӯш мепӯшанд ва дар даруни хона бо масхӣ мегарданд. Масхӣ аз қисмrhoи соқ, сарӣ, таг ва дастак иборат мебошад. Соқи масхиро аз чарми гӯсфанд ва қисмrhoи сариву таги онро аз чарми гов мелӯзанд. Масхӣ низ мисли кафшу мӯза дар қолиброи чӯбин тайёр мешаванд, ки қолиброи чапу рост аз ҳам фарқ доранд.	2018	Хучанд, Истаравшан	Нимфаъол	1. Раҳимӣ Д. Масхидӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 204-205. 2. Пойфазордӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 164-165.
E102	ШИҒБАНДӢ, <i>шиғсозӣ, шиғбофӣ</i>	Шигбандӣ хунари мардона буда, бо истифода аз навдаи тари дарахтони сафедор, бед ё найчӯб (қамиш) ва бандҳо бофта мешавад. Шигро бештар дар деҳот барои маҳкам намудани гирди хавлӣ, хаёта (хота), полез, хели гӯсфандон, барои маҳкам намудани гирди дарахтони чавоне, ки берун аз хавлӣ шиннда мешавад, мебофанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Шигбандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 462-463. 2. Раҳимов Д. Деворзаниӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 322-323.
E103	ЧЕЛАҚДУӢИ	Дӯхтани як навъи либоси суннатии болопӯши мардона мебошад, ки аз сагин, бекасаб ва тик дӯхта мешавад. Ша-клан, ба чома монанд аст, аммо дар дарунаш пахта намегузо-ранд. Челақ аз абраву астар иборат аст, баъзеҳо астар намегу-зоранд. Абраширо ба 6 қисм пора мекунанд. Қисми болоии байни пахлӯrhoи росту чапро рост бурида, ба зерӣ бағал ду кулфаки мураббаъшакл мечаспонанд. Ба ду нӯги гиребон аз риштаи пахтагӣ ё абрешимӣ камарча мелӯзанд, ки дар сари сина воқеъ гашта, вазифаи тугмаро иҷро мекунад. Гиребони	2018	Сугду Хаглон, водии Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 79-96.

E104	ХОТАМКОРӢ, <i>хотамбандӣ</i>	челақро бо бараш яклухт монанди чома бурида мечаспонанд. Хунари аз дандони фил, устухони ушғур, ва ё чӯб кандакорӣ ва нақшу нигор кардан; ороиши маснуоти гуногун ва девори иморатҳо бо тасвири ва нақшу нигоре, ки аз порчаҳои мармар, хиштҳои сирдор, шиша, салаф, устухон, филиз, чӯб ва ғ. сохта шудааст. Амали хотамкорӣ аз кандани замина ба андозаи шакли хотам ва ба кома (чӯяк)-и хосилшуда насб кардани хотам бо ширеш, сирешим ва ғ. иборат аст. Дар хотамкорӣ, асосан, филизкӯбӣ (филиз бо филиз), интарсия (чӯб бо чӯб) ва санг бо дигар санг маъмул аст. Бо ин хунари чорчӯбаҳо, дастаи корд, созҳои мусикӣ, армуғон ва ғайра ороиш дода мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Рузиев М. Декоративно прикладное искусство таджиков конца XIX-XX вв., Д., 2003. 2. Ҷураев Т. Хотамкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С.395-398.
E105	ҶАМОЛАК- БОҒӢ, <i>коқулбоғӣ</i>	Як навъ хунари занона мебошад, ки ба сохтани афзори ороиши мӯйи духтарону бонувон марбут аст. Ҷамолак ва ғулақхояш аз риштаҳои абрешимии сиёҳ бофта шуда, бо қуббаҳои нуқрагини сеоя оро дода мешавад. Ҷамолақхоро барои духтарон ва арӯсон асосан аз риштаи пахтагин тайёр карда, онро бо муҳраҳои гарди хазина зинат дода, бо абрешимҳои ранга ғулақҳо тайёр карда, ороиш медиҳанд. Ҷамолак дар Бадахшон бо номи <i>лечак</i> маъмул аст, ки танҳо бо ранги сурх омода карда мешавад. Ҷамолақро дар лаҳҷаи баъзе минтақаҳои Тоҷикистон <i>ҷумолақ</i> , <i>коқул</i> , <i>чичибог</i> , <i>кал-блш</i> низ ном мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Ниёзова М. Суннатҳои мӯйбо-фӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 132-143. 2. Турсунова Т. Суннати мӯйбофии мардуми тоҷик. // Номаи пажӯҳишгоҳ. – Д., 2006 – №13-14. 3. Носирова Л. Коқулбоғӣ // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.153-157.
E106	МУҲРА-КАШӢ, <i>муҳрабоғӣ</i>	Муҳракашӣ хунари нозуку мураққаб аст, ки зехну дидаи устувор ва сабру тоқат меҳодад. Асосан бонувон ба хунари муҳракашӣ машғуланд. Онҳо анвори ҳамели муҳрақхоро ҳам барои фуруш ва ҳам барои намоишҳо омода месозанд. Анвори муҳраҳо: хафабанд, гарди хазина, чела – гарданбанд, дастпона, гӯшвор, дастбанд. Пешовезҳои калон бо муҳраҳои сершумор ва истифодаи 56 сӯзан таҳия мешавад. Хафабандҳо ва челаҳо бо 32 сӯзан ва риштаҳо муҳракашӣ мешаванд. Риштаҳо саҳт буда, аз сӯроҳии хар як муҳра аз 1 то 5 тори ришта мегузарад. Муҳрақхоро арӯсон, ҷавондухтарон дар ҷашну маросимҳои хурсандӣ ба гардан	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Носирова Л. Назаре ба хунароҳои бонувони шаҳрҳои Бохтару Леваконт // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С.21-26.

		меовезанд.						
E107	ШИКОР, <i>шикорчиғӣ</i>	Шуғл ва яке аз воситаҳои дарёфти ғизо ва рӯзгузаронии мардум. Дар кӯхистони кишвар ҷонварони гуногуни сайдшаванда: бузи кӯҳӣ, нахчир, оху, хирс, сугур, рубоҳ, гург, зарғуш, сағи обӣ, кабк, бедона ва ғайра зиндагӣ мекунанд, ки шикорчиён онҳоро шикор намуда, маҳсулоти онҳо – гӯшт, тухм ва пӯсту равғанашонро гирифта, бо максадҳои мухталиф истифода мебаранд. Шикори гурӯҳиро шикори <i>ҳалқия</i> , <i>ҳалқашикор</i> ё <i>қанаргашикор</i> меноманд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аламшоев К. Фарҳанги шикор дар Помир. – Д., 2015. 2. Раҳимов Д., Аламшоев К., Шарипов Н. Шикор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 713-725.		
E108	ЗАРҲАЛКОРИ <i>тиллокорӣ,</i> <i>тазҳиб</i>	Тазҳиб – навъе аз санъати тасвири аст, ки дар байни тоҷикон онро <i>зарҳалкорӣ</i> ва <i>тиллокорӣ</i> меноманд. Бо ин навъи рассомӣ девору сутунҳо, сақфи қасрҳо ва хонаҳо ороиш дода мешаванд. Масалан, дар Маҷмааи фарҳангӣ-фароғатии «Ҷохи Наврӯз» толори бошукӯҳи «Зарандул» яке аз калонтарин толорҳо ба ҳисоб меравад, бо усули тиллокорӣ оро ёфтааст. Санъати тазҳиб инчунин дар гузашта дар миниатюранигорӣ ва ороиши китобҳои дастхат истифода мешуд. Маҳсусан, дар китоби муқаддаси Қуръон ҳошияхоро бо гулҳои исломӣ ва зарҳалкорӣ зинат меоданд. Баъзан дар кундалнигорӣ ҳам аз усули тазҳиб истифода мешавад.	2022	Душанбе, Хучанд, Истаравшан	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Санъати мардумии Тоҷикистон (хунари анъанавӣ). – Д., 2011.		
E109	ПАНЧАРАСОЗӢ	Яке аз хунарҳои марбут ба коркарди металлҳо. Панҷараҳоро аз сими ғафс, арматура, лӯлаҳо ва оҳанҳои гуногун тавассути кафшер кардан месозанд. Панҷараҳо ба хайси девор дар атрофи хавлӣ, кишзорҳо, қанори роҳҳо ва аз ду тарафи поймонакҳо сохта ва насб карда мешаванд. Дар тирезаву раванҳо ва қисман дару дарвозаҳо ҳам аз панҷараҳо истифода бурда мешаванд. Устоҳои панҷарасоз панҷараҳоро бо нақшу ниғорҳои исломӣ, хандасӣ ва баъзан бо тасвири ҷонварон ороиш медиҳанд.	2022	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.		
E110	ТОҚЧАКОРИ, <i>тоқчасозӣ</i>	Тоқчақорӣ хунари марбут ба гачкорӣ мебошад, ки дар сохтани қисми даруни иморат, дар сохтани тоқчаҳо ба кор меравад. Тоқча ба мисли тирезаи бешишаи баста буда, дар он барои гузоштани косаву табақ, чойнику пиёла ва дигар ашё рафҳо сохта мешавад. Тоқчаро бо тахта дар танаи девор сохта, бо гач ороиш медиҳанд.	2022	Хучанд, Истаравшан	Фаъол	1. Умарзода Ф. Тоқсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С.374-377. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.		

E111	ОИНАБАДИ, <i>ойнакорӣ</i>	Навъе аз хунари ороишӣ дар соҳаи меъморӣ. Устохо онро бештар дар оро додани деворҳо, сақф ва гоҳе сугунҳои даруни хона истифода мебаранд. Нахуст ойинаҳоро маъмулан чоркунча ва дар ҷойи даркорӣ ба андозаи матлуб бурида, омода месозанд. Пеш аз ойинчаҳоро часпондан девору дигар ҷойҳоро гач мемоланд ва ханӯз гач сахт нашуда ойинаҳоро ба болои гач насб мекунанд. Пас аз хушк шудани гач ва устувор шудани ойиначаҳо бо лағтаи намддор рӯйи ойиначаҳоро пок менамоянд. Намунаи бехтарини ин хунар дар ороиши толори ойинакории Кохи Наврӯзи шаҳри Душанбе ба назар мерасад.	2023	Душанбе, Хучанд, Истарав- шан	Фаъол	1. Оинакорӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1984. – Ҷилди 5. – С. 307.
E112	ОҲАКПАЗӢ	Оҳак молдаи истеҳсолшуда аз оҳаксанг мебошад, ки онро бо роҳи пухтан дар хумдон ба даст меоранд. Ҳар як хумдон 4-7 метр жарфӣ дошта, лӯлашакл дар замин канда шудаанд. Диаметри даҳони хумдон тақрибан 5 метр мебошад. Хумдонҳо дар якбараи баландӣ канда шуда, аз поён як дарича (ба қавли мардуми деҳа – дарбача) дорад. Дар таги хумдон аввал сӯзишворӣ – балонҳои кӯхнаи мошинҳо ва ё ихроҷи ҷувозхонаҳоро мегузоранд ва аз болои он сангҳои сафеди оҳакиро мерезанд. Сӯзишвориро оташ мезананд ва он якзайл сӯхтан мегирад. Дар нагиҷаи гармии зиёд оҳангсангҳо кафида, мешукуфанд – яъне ба ҳокаи сафед табдил меёбанд. Пас аз 5 шабуруз оташро қатъ мекунанд ва як шабурузи дигар мунтазир мешаванд, то ки оҳакҳо сард шаванд. Оҳакҳои ҳосилшударо аз тариқи дарича ворид шуда, ба ҳалтаҳо меандозанд.	2023	н. Хуросон	Фаъол	1. Ҷанобилов М. Оҳаксанг // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д, Ҷ. 5. – С. 430.
E113	СӢЗАНИДӢӢ <i>давридӢӣ, ҷодардӢӣ</i>	Сӯзанӣ маҳсули гулдӯзии маъруфи аънаваӣ мебошад. Онро асосан барои ороиши деворҳо, ҷодари арусь ва гоҳе барои зинати рӯйи бистару мизҳо ба қор мебаранд. Барои дӯхтани сӯзанӣ бештар сатин, шохӣ ва маҳмалро интихоб мекунанд. Сӯзанӣ нисбат ба дигар маснуоти гулдӯзӣ ҳаҷман калонтар (200x300, 300x400, 500x400 см) аст. Сӯзанидӯзӣ дар байни мардуми тоҷик хеле ривоч ёфта, сӯзаниҳои ҳар шаҳру ноҳия аз рӯи усули дӯхтан ва сабки ҳосеи ниғориш вижагиҳои худро дорад.	2025	Саросари қишвар	Фаъол	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979. 2. Сухарева О. А. Сӯзани. Среднеазиатская декоративная вышивка. Ташкент. 2013. 3. Юнусова Н., Шарипов Н. Сӯзанӣ // Дошиномаи фарҳанги

E114	ПУЛСОЗИ, <i>кунҷусозӣ</i>	Ҳунари сохтани пулҳои болоӣ рӯдхонаву ҷӯйборҳо. Пулҳои суннатӣ асосан аз масолеҳи кундаву тахтаҳо, симу таноҳҳои филизӣ сохта мешуданд. Пулҳои одӣ аз ду кундаи ғафси дарозияшон бештар аз бари рӯду ҷӯйбор буданд. Кундаҳоро болоӣ рӯд мувозӣ гузашта, болашон тахтаҷаҳоро бо меҳхо мекуфтанд ва хардуро ба ҳам мепайвастанд. Ба базе пулҳо барои беҳагарӣ дастак месохтанд. Дар санъати пулсозии кунунӣ аз оҳану лӯлаҳо, сементу тахтабетонҳо истифода мешавад.	2025	Саросари кишвар	Фабол	мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 345-349. 1. Муқимов Р. Традиции и современность в архитектуре инженерных сооружений на территории горного Бадахшана // Историк (Муаррих). 2015. №4. С.30-33.
E115	ДАСТРҶҶЙМОЛДУ ЗҶЙ, <i>рӯймолақадӯзӣ</i>	Навъе аз ҳунараҳои дӯзандагии бонувони тоҷик. Дастрӯймол ё рӯймолча ҷузъи сарулибос мебошад, ки онро ҳам барои занон ва ҳам барои мардон медузанд. Замонҳои пеш барои ҷашни арӯсӣ дар баробари дигар анвои ҷихози гулдӯзӣ, дастрӯймол низ медузанд. Дастрӯймолча бо истифода аз усулҳои гулдӯзӣ, зардӯзӣ ва тӯрбофӣ омода мешавад. Рӯймолчаро, асосан, аз матоъҳои абрешимии атласу шохӣ ва матоъҳои зарбофт (барои арӯсон) медузанд. Матогоро ба андозаи 20x20 см, баъзан 20x30 см интиҳоб карда, дар шакли ҷаҳоркунча мебуранд ва атрофи онро бо усули кешбофӣ тӯрбофӣ менамоянд. Солҳои пеш бешгари дастрӯймолҳои тӯёна баъди тӯрбофӣ, бо ҳар гуна муҳраву пулақҷаҳо зебу зинаг дода мешуд.	2025	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Носирова Л. Дастрӯймолдӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 91-92.
E116	БОЗИЧАСОЗИ	Ҳунари сохтани бозичаҳои бачагона аз ҷубу тахта, тунука, матоъ, гил ва пояи рустаниҳо ва ғ. Ба сохтани бозичаҳо дар замонҳои пеш ҳунармандони алоҳида машғул мешуданд. Устоҳои дуредгар, табақтарош, гаҳворасоз, сандуқсоз, тунукасоз, созтарош ва ғайра низ барои бачаҳо бозича месохтанд. Ҳамчунин дар хона бозичаҳоро худӣ бачаҳо, падару модар ва бародару хоҳарон месозанд. Бозичаҳои бачагони деҳот ҳам табиӣ (бучул, ҷубча, сангча...) ва ҳам дастсоз (шакшака, занҷирак, бодфирақ, ғиррақ...) мебошанд.	2025	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимӣ Д. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. Д., 2023, с. 40-42.
E117	МИНОКОРИ	Минокорӣ навъе аз санъати кулолию наққошӣ, ки дар рӯйи зарфҳои гуногуни сафолию чинӣ ва шишагӣ бо рангҳои гуногун нақшкорӣ карда мешавад. Барои нақш кашидан ба	2025	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов И. Минокорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.

		<p>сатҳи чизе дар гузашта молдаеро истифода мебарданд, ки он бӯта ном дошт. Ба даруни бӯта барои ҳосил кардани маҳсулот ин ё он рангро мерехтанд. Масалан, санги булӯрро соида, бо ранги сурх омехта мекунанд ва онро ба даруни бӯтаи аввал мерехтанд ва баъд бӯтаи дувумро сӯроҳ карда, болои он мегузоштанд. Баъд кӯзаи минокоришавандаро, ки дар гирдаш ду қабат бӯта гузошта шуда буд, бо лағта ва гил муҳкам мекарданд. Пас аз чанд муддат, кӯзаро аз бӯта берун меоварданд. Он чӣ ки аз бӯтаи поин ба рӯйи кӯза чакида бошад, он минои сабз мешуд. Минокорон бо гузоштани бӯтаҳои мухталиф, кӯза ва дигар ашёро бо тасвири рустанӣҳо ва дигар нақшҳои хандасӣ меофаранд.</p>			<p>Ҷ. 8. Д., 2023, с. 229.</p>
--	--	--	--	--	--------------------------------

БАХШИ 6. ХҶҮРОҚҲОИ АНЪАНАВӢ (F000)

№ P/T	Номи унсур ва истилоҳоти дигари ронч	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густиариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
F001	АТОЛА, <i>отала</i> , <i>атала</i>	Таоми субҳонаи тоҷикон, ки аз орд, шир, об, равған намак тайёр мешавад. Атола таоми пархезӣ, табобатӣ, осонҳазм аст. Атола наварҳои ба қанд, сафедак, ширӣ, равғанӣ, кочӣ, гӯшти чормағзӣ, зираотала, атолаи нахӯдӣ низ дорад. Дар баъзе навоҳии кишвар оши буридаро низ <i>отала</i> меноманд. Атолаи гӯштин хӯроқи субҳохӣ буда, аз гӯшти гов, орд, шир ва равғани зард тайёр карда мешавад. Онро бештар дар фасли зимистон ва моҳи шарифи Рамазон истеъмол мекунанд. Атолаи ба қандро аз орд, намак, равған, қандоб тайёр мекунанд. Ордҳо дар равған сурх намуда, баъдан маҳлули қандро бо каме намак ба орди сурхшуда кам-кам мерезанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Таомҳои ширӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225-227. 2. Муҳаммадиев, Ҳ. Атола // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 80.
F002	КАБОБ, <i>ғӯштбирён</i> , <i>ҷарқӯб</i>	Аз маъмултарин хӯроқҳои тоҷикӣ буда, онро аз гӯшти гов, гӯсфанд ва ё буз тайёр мекунанд. Гӯштро пора карда намак пошида, ду-се соат дар ҷойи сард нигоҳ медоранд, сипас онро дар равғани дунба ё равғани растанӣ бирён мекунанд. Дар бисёр ҳолатҳо ба он ҷарбӯ, дилу ҷигар ва гурдаи ҳайвонҳои мазкурро низ илова мекунанд. Ба он каме об, пиёз, помидор ва адивёти бештар андохта, бугпаз мекунанд. Аз гӯшти барра низ кабоб мепазанд, ки онро барракабоб меноманд.	2014	Саросари кишвар	Фаъл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 3. Таомҳои гӯштӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 228-231.
F003	БАТ	Як навъ халвоест, аз орд, талкони тут ва равғани зард таҳия мешавад. Баъзан ба он шакар низ илова мекунанд. Баг аз хӯришҳои идоноаи айёми фарорасии Наврӯз мебошад. Аз номи он гирифта, арафайи чашни Наврӯз дар баъзе навоҳии Бадахшон «Баг-айём» меноманд.	2016	ВМКБ	Фаъл	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. – Хоруғ, 2003. – С. 23. 2. Алимшоева Р. Баг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 115.

F004	БЕДОНА-БИРЁН, <i>бедонакабоб, бедонашӯрбо</i>	Бедонаро ба оби ҷӯш андохта, тоза карда, шуста, андаруни намакоб 1-2 дақиқа нигоҳ медоранд, равғану лиму молида, зира ва мурч पोшида, дар равғани доғ мепазанд. Хӯроки серғизо, лаззатбахш аст. Аз гӯшти бедона шӯрбо ҳам мепазанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Бедонакабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F005	БОҶ, <i>гандумбоҷ</i>	Боҷ як навъи таоми серғизои тоҷикони кӯҳистон мебошад. Боҷро маъмулан дар фасли баҳор ва иди Наврӯз мепазанд. Мухлати пухтани боҷ нисбат ба дигар таомҳо тӯлонитар (то 9 соат) аст. Онро аз гандуми кӯфта, гӯшт, қаллаву поча ва обу адвийёт мепазанд.	2020	ВМКБ	Фабол	1. Боҷ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ.4. – С.261-263.
F006	ТУНУКЧАИ ДЕҶӢ	Тунукчай деғӣ хӯроки қадимии мардуми вилояти Суғд ба шумор меравад. Дар зарфи равғандор гӯшт, пиёз, помидори майда резакардашударо зирбонда, қариби омода шудани зербак каме намак पोшида баъдан дар табақча гирифта мебардоранд. Сипас аз орд, об ва каме намак хаамири тунукчай деғиро муттадил шӯрида, муддате дам медиханд ва баъдан ба мисли зуволлаи манту тунук карда, дар шакли чоркунча мебуранд. Дар деғи тафсон каме равған молида, тағу рӯйи тунукчаро пухта, ба он каме қимаи зирбондашударо андохта ва хаамири дигарро ба болаш мегузоранд. Баъдан дар деғ каме равған молида, паҳлуи зуволлаи нопухтаро мепазанд.	2020	Вилояти Суғд	Фабол	1. Каримова Г. Чанд суҳан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Қонибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 134-135.
F007	БОИМҶОН- БИРЁН <i>бодинҷонбирён, боқалабирён</i>	Боимҷони расидаро шуста, реза карда, намак, орд, पोшида, дар равған бирён мекунанд, бо пиёзи резаи тафдода қабат андар қабат мегузоранд, хаамири помидор ҳамроҳ карда меҷӯшонанд. Тарзи дигари таҳияи он: дар деғи равғандор бодинҷонро бо картошка, пиёз ва гӯшт реза карда, бирён мекунанд. Мувофиқи таъби мурч меандозанд. Аз боимҷон шӯрбо ҳам мепазанд, ки он маъмулан бо фагири қад-қад дар табақи ҷӯбӣ истеъмол мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Бодинҷонбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.112. 2.
F008	МОШТОР	Пиёз, сабзӣ, картошка, помидор, қаламфури булғориро хурд хурд реза карда, дар равғани тафсон андохта, бирён мекунанд. Баъд аз зирбонидан каме зираворӣ, як коса мош ва об андохта меҷӯшонанд. Мошро баробари об меандозанд, ки сабзавот пеш аз мош пухта об нашавад. То пухтани хӯрок	2020	Исфара	Фабол	1. Каримова Г. Чанд суҳан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Қонибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии

			зуволаи угроро аз об, намак, тухм ва орд омода карда, борик-борик бурида тайёр мекунанд. Ҳангоме ки маҳсулоти хӯрок мепазад, зуволаи угроро андохта, 10-15 дақикаи дигар мечӯшонанд. Хӯроки мошгорро дар коса бардошта, мувофиқи завқи истеъмолкунанда бо чакка ва кабудӣ тановул менамоянд.				халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 145.
F009	МУРАББО		Навъе аз ширинии анъанавӣ, ки аз меваҳо, сабзавот бо иловаи шакар дар оташи паст пухта мешавад. Маъмулан, мураббо ро аз олуҷа, бихӣ, зардолу, шафтолу, себ, нок, сабзӣ, гелос, анҷир, марминҷон ва дигар меваҳою буттамеваҳо тайёр мекунанд. Тарзи бидуни ҷӯшонидану пухтани мураббо низ роиҷ аст. Масалан, мураббо аз барги гул ё марминҷонро бо иловаи шакар бидуни пухтан низ омода мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дас-гархон. – Д., 1992. 2. Мураббо // Энциклопедияи мухтасари рӯзгор-дорӣ. – Д., 1988. – С. 152-153.
F010	СИРКО, ғӯраоб		Оби ангурро чабида, дар зарфҳо гирифта, болояшро бо докаи пӯшонида, дар ҳавои муътадил мегузоранд. Оби ангур ба ҷӯш омада, бухораш мебарояд ва баъди ду ҳафта ором шуда, таҳшин мешавад. Онро полонида, дар шишаҳо мегиранд ва бо таомҳои серғизову рағанин истеъмол мекунанд. Сиркоро ба газакӯ хуришҳои гиёҳӣ низ ҳамроҳ мекунанд, ки ҳеле хушхӯр мешавад. Сирко барои ҳазм кардани таомҳо кумак мерасонад.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Сирко // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ.7. – С.5. 2. Ғӯраоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 219.
F011	СУМАНАК, сумалак		Як навъ ҳалвои рамзнокӣ баҳорӣ, ки хоҳси Наврӯз буда, аз ширии майсаи гандум, равған ва орд пухта мешавад. Гандумро шуста, дар табақҳо месабзонанд. Сипас гандуми онро дар оҳӯрча кӯфта, шираашро мегиранд ва онро полонида, ба дег меандозанд. Маҳсулоти суманакро дар дег 8-10 соат мечӯшонанд ва бо кафғир ё кафча кофта меистанд. Суманак навъҳои дегӣ, танӯрӣ, атолағӣ ва бирёнӣ дорад.	2014	Вилояти Суғд, Хатлон, водии Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Раҳимӣ, Д. Наврӯз чашни замини офариниш. – Д., 2021. 2. Суманакпазӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураат-тиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 87.
F012	ПАНИР, панири хонагӣ		Маҳсулоти хӯрокиест, ки аз шир тайёр мешавад. Таркиби он аз сафедаву равған ва моддаҳои минералӣ ганӣ буда, барои тандурустӣ судманд аст. Панирро аз шири гов, гӯсфанд ва буз тайёр мекунанд. Ба шири пухташуда, панирмоя меандозанд ва мисли ҷурғот мехобонанд, ки он баста мешавад. Аз ҳама бештар панир аз шири буз ноғеътар аст.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, Лаш	Камфаъол	1. Раҳимӣ Д. Бавзе аз таомҳои мардуми чорводор // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018. – С. 150-154. 2. Панир // Феҳристи

		Ҳоло панирро дар хонаҳо кам истеҳсол мекунанд, бештар навъҳои корхонаӣ дар истеҳсол аст.					миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 107.
F013	ЧАГАЛДАК, <i>сузма, қуйма,</i>	Як навъ аз хӯроки хамири анъанавӣ тоҷикон, ки хамираш аз орди гандум, тухм ва намакоб сусти шӯрида мешавад. Пас аз таҳияи хамир ба он кабудиро реша карда меандозанд ва дар равған бирён мекунанд. Он дар айёми иду маъракаҳо бештар таҳия мегардад.	2014	Вилояти Ҳатлон, водихои Ҳисору Рашт	Фабол	1. Шарипов Н. Чагалдак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 589. 2. Чагалдак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 222.	
F014	ҲАЛВОИ ТАР, <i>тарҳалво</i>	Яке аз халвоҳои маъмули тоҷикист. Онро аз орди гандум, равғани зард ё дунба ва шакар мепазанд. Усули таҳияи он чунин мебошад: орди гандуми бехтаро то хурмоиранг шуданаш дар равған таф меდიҳанд. Шарбати қандро алоҳида тайёр мекунанду ба болои орди бирён рехта, яқзайл меомезанд. Пас аз 5-7 дақиқа халвои тарро аз болои оташ гирифта, боз як бори дигар хуб меомезанд. Онро дар гармиаш ба табақчаҳои чуқур кашида, баъди хунук шуданаш ба шакли мураббаъ мебуранд. Ба рӯи халвои тар барои хушхӯр шуданаш мағзи кӯфтаи pista, чормағз ё бодомро мепозанд.	2014	Водихои Ҳисору Рашт, вилоти Ҳатлон	Фабол	1. Ҳалвои тар // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.537-538. 2. Раҳимов, – Д., Холмуродов, З. Хунари халвогарии тоҷикон. // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 40-46.	
F015	КАЛЛАПОЧА	Ин навъи хӯрокро аз калла, пойҳо ва шикамбаи буз, гӯсфанд ва гов тайёр мекунанд. Онҳоро тоза карда, шуста, реза карда, дар леги об якчанд соат меҷӯшонанд. Ба леги он намак, пиёзу сабзичот низ ҳамроҳ мекунанд, то ки хушмаза шавад. Каллапачро гармогарм ва низ сард карда, истеҳсол мекунанд. Маҳсулоти тайёршударо бо нахӯд, картошка, сабзӣ ва пиёз дар равған зирбонида, каме об меандозанд ва як навъ кабоб низ мепазанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ходжиев, В. Дағтар-хон. – Д., 1992. 2. Каллапача // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 231.	
F016	ХОЧБИРЁН, <i>қорчбирён, занбурӯғбирён</i>	Як намуди хӯроки суннатӣ. Дар леги равғандор занбурӯғ (хоч), намак ва баъзе адвиеҳои хуштамъкунандаро андохта, бирён мекунанд. Баъзе навъҳои занбурӯғро аввал дар об 10-15 дақиқа меҷӯшонанд, сипас бирён мекунанд. Занбурӯғро ба тарзи дампаз, сикхабоб ва шӯрбоғӣ низ таҳия мекунанд. Ба-	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Занбурӯғ //	

F017	ШҮЛАИ ЦАВАРҲИ, <i>чаварӣ, чиварӣ, иулаи кӯча</i>	рои зимистон занбурӯғхоро дар сиркову намак мехобонанд, ӯ реза карда, мехушконанд.	2020	Вилояти Сӯғд	Фаъол	Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 121-123. 1. Каримова Г. Чанд суҳан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 147.
F018	МУРҒБИРЁН, <i>мурғкабоб, тобағӣ, табака</i>	Яке аз хӯрокҳои маъруф. Қаблан гӯшти мурғро пора карда, бо сирко, сирпиёз, мурчу зираворӣ омехта, дар зарфе рӯяшро пӯшонид, 5-7 соат мехобонанд. Сипас онро дар равғани растани бирён мекунанд. Як навъи мурғбирёни машхурро тобағӣ (табака) меноманд, ки он дар равғани тоба пухта мешавад. Ба болои гӯшти мурғ охани вазнину хамворро мегузоранд, то ки ба мағзи гӯшт равған даромада, нағз пазад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мурғкабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгор-дорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 3. Мурғбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 130.
F019	ЛҮБИЁБОА, <i>лубиова</i>	Як навъе аз шӯрбо, ки махсус бо лубиёи сурх, гӯшт ва пиёзу картошка пухта мешавад. Аввал дар дег равғанро омехта карда, гӯшту пиёзро нағзакак бирён мекунанд. Баъдан кар-тошқаро ҳалқа-ҳалқа реза карда ба дег меандозанд. Намак илова карда, обро омехта мекунанд. Лубиёи қаблан сурҳакро се-чор соат тар мекунанд. Таом як бор чӯшид ба он лубиёро ҳамроҳ мекунанд. Лубиёбаро дар табак ӯ коса кашида, ба болояш кабудӣ мерезанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мар-думи водии Рашт // Фарҳан-ги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 6. – Д., 2019. – С. 132
F020	ҒҮЛУНҒОБ, <i>зардолуб</i>	Ғулунғобро аз навъи қоқи зардолуи ширин ва нордон тайёр мекунанд. Зардолуқоқро бо оби ширғарм тоза шуста, ба зарф андохта болояш оби чӯш мерезанд, даҳони зарфро меғушпо-нанд, аз шом то субҳ нигоҳ медоранд. Баъзан ба он меваҳои хушкӣ дигар, мисли олуҷа, олуболу ва себи хушқро низ ило-ва мекунанд. Он нӯшокии айёми наврӯзӣ буда, хусусияти шифой дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ғулунғоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.219. 2. Ғулунғоб // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурағтибон Раҳимов Д.,

						Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.109.
F021	КАДУБИРЁН, <i>гӯшткаду</i>	Навъе аз хӯроки маъруфи пархезӣ. Аз каду, намак, пиёз ва равған тайёр карда мешавад. Баъзан ба он картошкаро реза карда, хамроҳ мекунанд. Масолеҳи мазкурро омода карда, дар равған бирён менамоянд ва ба табақ кашида, ба боляш каме сабзичоғ ё пиёзи сафедро реза карда, мепошанд. Дар Бадахшон онро гӯштқаду меноманд, ки он аз гӯшту каду пухта мешавад. Гӯштро бо каду дар равған бирён мекунанд. Баъд аз нағзакак таф додан ба микдори муайян об мерезанд. Сипас 15 дақиқа дам мепартоянд, ки таом ҳалиму мулоим гардад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Кадубирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 128. 2. Кадубирён // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 109. 3. Ершов Н., Пицца // Таджики Карапетина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F022	ТАПУН	Як навъ кулчаи анъанавии мардуми кӯхистон, ки онро “хӯроки чӯпонӣ” низ ном мебаранд. Чӯпонон хангоми дар айлоқ нигоҳубини чорво ин навъи нонро бештар мепазанд. Барои пухтани он тобаи махсусе истифода мешавад, ки сарпӯши он ба мисли зарфи кӯлчапазӣ буда, иловатан дар дегдонҳои чӯпонӣ нақши сарпӯширо низ иҷро менамояд. Бо саршир (қаймоқ), равғани маска, ҳамирмоя, шакар ва ду қоса орд ҳамир карда, болои тобаи кулчапазӣ тунук менамоянд, сипас бо сарпӯш боляшро мепӯшонанд. Пас аз он дар дохили оташи боқимонда ва ё лаҳчай танӯр онро мегуздоранд. Маъмулан чӯпонҳо ба чои танӯр аз оташдонҳои махсусе, ки ё аз тобасанҳо ва ё дар паҳлуи ягон баландӣ сохта шудааст, истифода мебаранд.	2020	Кӯхистони Мастҷох	Фабол	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯхистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F023	КАБОБИ ТОКӢ, <i>кабутоки</i>	Аз чумлаи ғизои суннатӣ мебошад, ки масолеҳаш гӯшти кӯфтаи гӯсфанд ё гов, навбарги тоқ, пиёз ва биринҷ буда, дар равғани растани пухта мешавад. Кабоби токиро дар оши палав низ меандозанд, ки он ошро палави тоқи меноманд. Барғҳои тоқро дар аввали баҳор дар бонқаҳо дар намаку сирко барои фасли зимистон низ мехобонанд.	2014	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор	Фабол	1. Кабоби тоқӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С. 551-554. 2. Кабоби тоқӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгор-дорӣ. – Д., 1988. – С. 127.

F028	ЎМОЧ, <i>оши ўмоч, омоч, амоч</i>	Навъе аз хўроки қадимаи маросимии тоҷикӣ. Он аз резан хамири орди гандум, равған ва шир тайёр карда мешавад. Навъи ўмочи ба қаду низ маъмул аст. Онро миёни мардум хангоми бемориҳои зуком, таваллудӣ фарзанд ва дар баъзе маҳалҳо дар маросими <i>мушқилушо</i> пухта, тановул мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	219-223. 1. Оши ўмоч // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 163-164. 2. Умоч // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 219.
F029	ТУШБЕРА, <i>тушберашўрбо, барак</i>	Тарзи таҳияи тушбера ба манту монанд мебошад. Тафовут дар он аст, ки хамираш аз манту хурдтар ва махсулоти дарунаш низ камтар буда, шакли печонданаши фарқ мекунанд. Хамири манту дар бӯғ, аммо тушбера дар даруни шўрбо пухта мешавад. Зуволан тушбераро ба мисли хамири манту тунук намуда, бо корд ба шакли чоркунҷа мебуранд ва қимаи гўшт, пиёз ва зиравориро ба дарунаш гузошта, сараввал секунҷа ва баъдар аз ду гўшакаш гирифта, ба ҳам мечаспонанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Тушбера // Энциклопедияи мухтасари рӯзгوردорӣ. – Д., 1988. – С. 191. 2. Тушберашўрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 479.
F030	ОРДОБ, <i>ордбирён, гардсўз, ҳадир</i>	Ордоб ё ордбирён хўроки сабуки субҳона аст. Таркиби он аз орд, шир ва равған иборат мебошад. Тарзи омода карданаши чунин мебошад: дар деги оташаш муътадил ба микдори як пиёла равғани доғқардашуда андохта, ба он се қошуқи калон орд илова намуда, то сурх шуданаш дар оташ пухта мешавад. Пас аз сурх шудани гард ба он оби хунук андохта гардашро шикаста ба чўш меоваранд. Баъди чўш омадани он шир илова намуда, боз чўшонда мешавад. Ордобро бо равғанҳои пахта ва зағир омода мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Шарипов, Н. Ордбирён // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 129. 2. Ордбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 227.
F031	УГРО, <i>оши бурида</i>	Таоми маъмулии тоҷик, аз хамири нафис буридашуда, об, гўшт, пиёз, равған ва адвиеғ таркиб меёбад. Хамири угро аз об, намак, орд ва як дона тухм шўрида мешавад. Зуволан омодашударо 15-20 дақиқа дам медиҳанд. Баъдан хамирро бо тирак тунук намуда дар болои тахта бо корди махсуси ошбўр ба мисли торҳои ришта мебуранд. Сипас хамири ришта-риштаро дар деги чўшидаистода андохта, бо қошуқи чўбӣ барои дар дег наҷаспидани зуволаи буридашуда маҳин-маҳин кофта мегиранд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.

F032	МАНТУ	Хӯроки маъмулии тоҷикон ва халқҳои ҷаҳон, ки онро аз хамир, гӯшти реза, равғани дунба, намак ва зираворӣ тайёр мекунанд ва дар деги маҳсус дар буғ пухта мешавад. Манту вобаста ба маҳсулот гӯштӣ, кадуӣ, каргошқағӣ, алафӣ, қарамӣ, пиёзӣ мешаванд. Манту тайёршударо бо чакка, мурчу қаламфур, равғани растанӣ ё маска истеъмол мекунанд. Навъи гулманту низ роиҷ аст, ки тарзи печонидани он андаке тафовут дорад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Манту // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 220-221.
F033	НОҶ, <i>гирдача, фатир, фатирхамир, чапотӣ, кулча</i>	Навъи асосии хӯроки тоҷикон ва халқҳои дигари Осиёи Марказӣ. Хамири он аз орди гандум бо иловаи хамирмоҳ, намак, об тайёр шуда, ноҳоро дар танӯр ва тафдон мепазанд. Ноҳо хурду калон, ғафсу тунук, таркибан гандумӣ, чавӣ, арзанӣ мешавад. Навъҳои кулча, чапотӣ, гирда, ширмол, фатир, чаздор, чурғотӣ ва ғайра дорад. Нон дар фарҳанги мардуми тоҷик мақоми маҳсус дошта, як навъ ғизои муқаддас ба ҳисоб меравад. Дар байни тоҷикон бисёр расму одат ва анъанаҳои марбут ба нон ва нонпазӣ роиҷанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Рахимов, Д. Шарипов, Н. Нон // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89.
F034	ШИРБИРИНЧ	Як намуди таоми миллии тоҷикӣ, ки аз шир, биринч, намак ва шакар тайёр карда мешавад. Ширбиринч аз ширӯбу намак ва баъзан шакар омода мешавад. Дар деги об андохта, биринч ҳамроҳ мекунанд ва каме намак омехта мекунанд. Биринч, ки ба пухтан расид, ширро ҳамроҳ мекунанд. Як бори дигар нағз меҷӯшад ва таом тайёр мешавад. Онро ба табак кашида, бо равғани зард, маска ва ё зағир ва мувофиқи табиӣ шакар пошида, истеъмол мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширбиринч // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 225-226.
F035	ШҶҶҶҶ, <i>резаиҷӯрбо, хомиҷӯрбо, қарамииҷӯрбо, наҳӯдиҷӯрбо, боимҷонииҷӯрбо, наскиҷӯрбо, кадуииҷӯрбо,</i>	Шӯрбо маъмултарин таоми тоҷикӣ ба шумор меравад. Он аз гӯшт, равған, пиёз, наҳӯд, сабзӣ, картошка, шалғам, помидор, каду ва лубиё ва ғайра тайёр карда мешавад. Барои хушгаҳм шудан ба он анвои зираворӣ меандозанд. Вобаста ба масолеҳи таркиби он навъҳои зиёди шӯрбо маъмул аст. Масалан, хомшӯрбо, қарамшӯрбо, наҳӯдшӯрбо, боимҷоншӯрбо, наскишӯрбо, кадушӯрбо, шалғамшӯрбо, мургшӯрбо, думшӯрбо, бедонашӯрбо ва ғайра. Боимҷоншӯрборо аз боимҷон, равған, картошкаву	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Шӯрбо // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.741-744. 3. Шовалиева М. История

	<i>шалгамшӯрбо, мургшӯрбо, думшӯрбо, бедонашӯрбо</i>	пийёз, сабзӣ, нахӯду лӯбиё ва дигар адвийёт тахия мешавад. Боймчоншӯрборо бештар дар табақҳо нон ё фатир реза карда, аз болояш мерезанд ва бо чаккаву сабзичот истеъмол менамоянд.				кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F036	ШИРКАДУ	Таоми субҳонаи сабуқхазм, ки дар саросари кишвар маъруф аст. Таркиби он аз каду об, шир, намак иборат аст. Усули пухтани он чунин аст: аввал каду ро тоза карда, ба андозаи 5-6 см пора менамоянд. Онро дар об то пухтан меҷушонанд ва сипас ба он қадри зарури шир илова менамоянд. Сипас онро дубора мулдати 20-25 дақиқа меҷушонанд. Табиист, ки таъми каду ширин аст, аммо баъзан ба он шакар ё қанди сафед низ илова менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ширкаду // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. 2. Ширкаду // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 226.
F037	ШИРИНӣ, <i>шинӣ</i>	Навъе аз ширворихои суннатӣ. Онро аз шарбати ангур, тут, харбуза ва ё тарбуз тайёр мекунанд. Бо роҳи фишор додан, шарбати маҳсулотро гирифта, дар деги қалон меҷушонанд. Ба он барои хуб таҳшин шуданаш баъзеҳо хоки сафед меандозанд. Дар вақти ҷӯшидан мунтазам бо кафлез омехта менстанд. Баъд аз пухтани ширинӣ онро таҳшин карда, меполюшонанд. Шириниро бештар дар фасли сармо истеъмол мекунанд. Он барои зуком, камхунӣ ва бемориҳои сармохӯрӣ давои хуб мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширинӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 211.
F038	ШИРРАВҒАН, <i>ширруган</i>	Таркиби ин таом аз шир, равғани зард ва ё дунбаи гӯёфанд иборат аст. Ширравған осонпаз буда, дар мулдати таҳминан 10 дақиқа тайёр мешавад. Аввал ширро пухта, дар табақи ҷубин мерезанд. Баъд нонро ба даруни шир реза карда, ширро то ба худ ҷабидани нон мекобанд. Нон, ки пурра ширро қашида, маҳину мулоим гардид, равғани зардро ба болои таом мерезанд. Ин таомро ба ғайр аз субҳона дар тӯи арӯсио домодӣ пешкаши домод мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Ширруган // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 225. 2. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хӯроқи субҳгоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.
F039	ШИРЧОЙ	Таоми субҳонаи тоҷикон. Онро аз шир, об, намак, чой ва баъзе адвийёт тайёр мекунанд. Баъзан ба он пӯстлохи мевани анор, барги бодом, пӯстлохи дарахти бед, райхон, пудинаи боғӣ ё гиёҳи дигари шифобахш илова мекунанд. Дар Бадахшон ба деги ширчой чормағзро кӯфта низ меандозанд.	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хӯроқи субҳгоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.

					Пас аз омода шуданаш, ширчоро ба қосаҳо кашида, ба он каме рағғани зард, ё маска ва ё рағғани думба меандозанд.				2. Ширчой // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225.
F040	ШАВЛА, <i>шӯла, шила</i>			2014	Навъе аз таоми анғанавии тоҷикӣ. Аз рағған, биринҷ, об, гӯшт, пиёз, лӯбиётиҳо тайёр карда мешавад, ба он мувофиқи таъб гиеҳҳои хуштаъму шифобахш ҳамроҳ мекунанд. Шавларо бо чакка ва сабзичот тановул мекунанд. Навъҳои кадушӯла, шулабашир, шулаи бедоғ низ маъмуланд.	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов Н. Шавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.689.	
F041	ШАКАРОБ			2014	Навъе аз хӯроки миллии тоҷикӣ. Нон ё фатири гарми аз танӯр кандаро дар табақи чӯбин реза карда, болаш оби чӯш мерезанд, ба он сабзичот, помидор, бодиринг ва чакка ҳамроҳ карда, меомезанд. Баъзеҳо аз болаш рағғани зағир ё пахта мерезанд ва бо каламфур истеъмол мекунанд. Хӯроки сабуки парҳезии тобистона аст.	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Раҳмонӣ, Р. Шакароб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.691.	
F042	ЧАНГОЛӢ, <i>фатирмаска,</i>			2014	Хӯроки суннатии тоҷикӣ, ки аз фатири гарм, маска ва бо гарзи омехтан тайёр карда мешавад. Фатирро аз танӯр канда, дар табақи чӯбин бо рағғани маска ва харбузаи пухтаи ширин бо даст молиш медиҳанд. Он чуноне молиш дода мешавад, ки фатир рағған ва харбузаро ба худ ҷабида мегирад. Ин таоми хеле муқаввӣ аст, аз ин сабаб дар фасли зимистон хӯрдани ин таом бисёр муфид аст. Баъзеҳо ба болаш чакка рехта ва баъзеи дигар харбуза реза карда, истеъмол менамоянд.	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов, Н. Фатирмаска // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.507.	
F043	ГАНДУМКҶУЧА, <i>кашк, далда, зӯча,</i>			2014	Аз ҷумлаи таомҳои қадимаи мардуми тоҷик мебошад, ки дар баҳор бештар мепазанд. Гандуми кӯфтаро бо нахӯд, лӯбиё, мош ҷӯшонид, ба он гӯшт ё каллапача низ ҳамроҳ мекунанд. Ҳангоми ба пухтан наздик омаданаҷ, пиёзи сафед ва гиеҳҳои шулҳаву пудина ва баъзе адвиеът илова менамоянд. Гандумкӯча таоми хосси чашни Наврӯз ва фасли баҳор мебошад. Гандумкӯча ба ғайр аз таоми наврӯзӣ ва оши кӯча, яъне оши хайрия буданаш, инчунин хӯроки маросимҳои <i>сусхотун</i>	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Раҳимов, Д. Гандумкӯча // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 196-197.	

F044	САНБЎСА, <i>самбўса,</i> <i>бичак</i>	(ашаглон), <i>зулгардонӣ</i> ва чанде дигар низ мебошад. Навъе аз хӯроки нони тоҷикӣ, ки дар танӯр ё тафдон пухта мешавад. Санбӯсаро бо гӯшту чарбу, дунба, пиёз, каду, карам, картошка ва алафҳои бахорӣ тайёр мекунанд. Тарзи омода кардани санбӯса чунин аст: аз орд, об, намак, чурғот, тухм зувола гирифта, муддате дам дода мешавад. Сипас аз зувола хамирварақ карда, ба болояш кӯфтаи гӯшту пиёзу адвие́тро гузошта, се гӯшаашро ба ҳам оварда, маҳкам менамоянд. Шақли санбӯсаҳо секунҷа, чоркунҷа ва даврашакл мешавад. Санбӯсаи деғӣ ва ё бирёни ҳам маъмул аст, ки онро бичак меноманд. Бичак навъҳои гӯшти, алафӣ ва картошкагӣ дорад	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Санбӯса // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 303-308. 2. Самбӯса // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 221.
F045	ЯЛАМА, <i>шавла,</i> <i>шула</i>	Намууди хӯроки мардуми тоҷик, ки аз биринҷ, анвои талладо-на, картошка, пиёз, сабзӣ, гӯшт ва раванг пухта мешавад. Нахуст мисли палав зирбаки онро омода карда, сипас ба деғ обу биринҷро меандозанд ва дар оташи паст мечӯшонанд. Яламаи тайёрро бо чакка, сабзичот ва салағ истеъмол мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фабол	1. Неменова, Р. Таҷики Варзоба. – Д., 1998. 2.
F046	МОШКИЧИРӢ <i>кичирӣ</i>	Навъе аз хӯроки донагии анъанавӣ буда, аз мош, биринҷ, гӯшт, об, намак, раванг ва гиёҳҳои хушбӯй тайёр карда мешавад. Гӯштро реза карда, дар раванг бо пиёз бирён мекунанд, ба он сабзии резашуда ва хамираи помидор ҳамроҳ менамоянд. Чун зирбак омода шуд, ба деғ об, лӯбиё ва мошро андохта, як сар мечӯшонанд, баъдан биринҷро илова карда, дар оташи паст мепазанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фабол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Кичирӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 135. 3. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. – Д., 2011. – Т.1.
F047	ПАЛАВ <i>палов,</i> <i>оши палав,</i> <i>оши</i>	Оши палав шоҳи хӯроқҳои тоҷикӣ, аз биринҷ, гӯшт, раванг, сабзӣ, пиёз, об тайёр карда мешавад, барои лаззатбахш шуданаш мурч, зира, сирпиёз, мавиз, нахӯд ҳамроҳ мекунанд. Палав намудҳои гуногун дорад: <i>палави барситоқӣ, софӣ, оши кенҷа, оши деэзира, оши заъфаронӣ, қимпалав, оши дампухт, оши кунҷадам, оши бичигин, оши як ба як, оши ҳафтраванг, илиқпалав, халтапалав, оши нӯстдунба, оши мавизӣ, оши сафед, оши зардчуба, гелакпалав, кукупалав.</i>	2014	Саросари кишвар	Фабол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Рахимов, Д. Оши палав ва фарҳанги суннатии он // Паёномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 42-48. 3. Раҳмонӣ, Р. Оши палови

						палави лубидор, палави дона-дона, палави самарқандӣ, мурғпалав, бедонаталав, кабкпалав ва ғ. Оши палав таоми асосии тӯю маърақаҳо, маросимҳо ва нишастҳои тоҷикон мебошад.					точикӣ. – Д., 2015.
F048	ПИЁБА			2014	Вило- ятҳои Сӯғд, Хатлон водии Ҳисор	Нимфаъл					1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып. 2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурағтибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115.
F049	МАСТОБА			2014	Саросари кишвар	Фаъл					1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мастоба // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 148. 3. Каримов, Ф. Националь-ная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
F050	ЧОЛОБ			2014	Саросари кишвар	Фаъл					1. Чолоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 25. 2. Чолоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 236.
F051	ҲАЛВОЧАК			2016	Вилояти Сӯғд	Фаъл					1. Бердиева Ш. Хӯроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Душанбе. Аржанг, 2020

F052	ШИРШУЛА <i>шулабашир,</i> <i>ширшавла</i>	Хўроки маъмулии субхона ва сабуқхўру хушхазм мебошад. Он аз биринч, об, намак ва шир тайёр карда мешавад. Ширро пухта, ба он биринчро ба дег меандозанд, пас аз як сар чўшиданаш ба он об, намак илова мекунанд ва дар оташи паст мепазанд. Дар вақти истеъмол ба болои коса як қошқўй рағғани зард хамроҳ мекунанд. Бабзеҳо мувофиқи таъб ба он шакар илова намуда, тановул мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Ширшула // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 212. 2. Ширшавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 725-726.
F053	ҚУРУТ, <i>кашк,</i> <i>қурутмоли</i>	Анъанаи қурутмоли бештар дар минтақаҳои кӯхистони Тоҷикистон, он мавзъехое, ки мардум ба парварishi чорпо машғуланд, маъмул аст. Дар фасли гармо мардуми кӯхистон аз шир чакка тайёр мекунанд ва аз чакка қурут сохта, барои зимистон захира менаоянд. Қурут аз чакка ва намак тайёр карда мешавад ва бабзеҳо ба он каме гарди орд ва барои хушхўр шуданаш, мурчу қаламфур ва пудинаву райҳони қуфта илова мекунанд. Қурутро бештар барои таҳияи таоми қурутуб тайёр мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Холмуродов З. Қурутмоли // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 130-132. 2. Шовалиева М. Историya кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F054	КАДУЛАФКА, <i>кадуҷушак</i>	Хўроки саридастӣ, ки осонпаз ва осонхазм мебошад. Таркиби он аз каду, пиёз, намак ва об иборат мебошад. Махсулоти мазкурро дар дег чўшонда тайёр мекунанд. Кадулафкаро дар табак гирифта, ба болаш сабзичоти резашуда пошида, бо чакка мехўранд.	2016	Вилояти Суғд, воҳиди Ҳисор	Фабол	1. Кадулафка // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 4. – Д., 2020. – С. 571.
F055	ШҶЛАИ ИСПАЛОҚ	Як навъи таоми сабуки баҳорӣ, ки аз гиёҳи испалок (исфаноч), об ва биринч таҳия мешавад. Нахуст биринчро шуста, дар деги обаш чўшон андохта, намак хамроҳ мекунанд. Сипас испалокро шуста, реза карда, ба деги чўшон меандозанд. Шулаи испалокро бо чакка истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон, воҳиди Ҳисор	Фабол	1. Исфаночшурбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 4. – Д., 2020. – С. 518.
F056	ҚАЙМОҚЧА	Қаймоқча як навъ хўроки нонӣ буда, махус дар маросими гахворабандон пухта мешавад. Қаймоқчаро аз тухм, чурғот, рағган, шакар ва орд омода мекунанд. Ба мисли қулча зуволаҳои хурд-хурд гирифта, дар танӯр мепазанд. Ҳангоме ки дар оила маросими гахворабандон баргузор мегардад, хатман ба бачаҳои хурд нони қаймоқчаро тақсим карда мелиханд.	2020	н. Чаббор Расулов	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯхистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 100-101

F057	РЕЗАШЎРБО	Навъе аз шўрбо, ки дар он хамаи маҳсулот хурд реза карда мешаванд. Масалан, гушт, сабзӣ, пиёзу картошка ва ғайра. Инчунин анвои донатиҳо ва зираворӣ илова мегарданд.	2016	Вилояти Суғд, во-диди Ҳисор	Фабол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F058	ОРЗУҚ, <i>озуқ,</i> <i>бурсоқ</i>	Як навъ хўриши нонӣ, ки аз орду тухм, равған ва каме шакар пухта мешавад. Аз ин масолеҳ зувола карда, ба шакли чоркунча ё ромб бо корд мебуранд ва дар равған бирён мекунанд. Онро аз деғ ба табақ бардошта, ба боляш кўфтаи қанд ё шакар мепошанд. Орзуқ хўриши хушхўри идҳои суннатӣ ва чашни арусь ба шумор меравад.	2016	Вилояти Ҳатлон, Суғд, во-диди Ҳисор	Фабол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Орзуқ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F059	НАХЎДШЎРАК, <i>нахӯдфӯшак,</i> <i>ғармак</i>	Як намуди хўроки саридастӣ, ки аз нахӯд тайёр мешавад. Нахӯдро шуфта, дар деғи об намак андохта, дар оташ паст мечӯшонанд. Пас аз он ки пухт ба табақ кашада, ба боляш нуғул (пиёзи сафеду гашичи резашуда) мепошанд. Навъи дигари нахӯдшурак бо шўрбоча пухта мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Шарипов Н. Нахӯдшурак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 64.
F060	ТУНУК, <i>нони тунук,</i>	Тунук як навъ нон ё худ фатири равғанни тўёнаи мардумӣ буда, аз орд, об, намак, 4-5 дона тухм ва равған мепазанд. Он дар хамаи фаслҳои сол истеъмол карда мешавад. Дар тўйҳо ҳамчун анъана тунуқро зиёда аз 10 дона пухта, бо нону кулча ба хонаи арус ҳатман мебаранд.	2016	Вилояти Суғд, водихои Ҳисор, Зарафшон	Фабол	1. Чапотӣ ё тунуқ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 214-215.
F061	ҚАТЛАМА, <i>қатмол,</i> <i>қалама,</i> <i>фатири деғӣ</i>	Қатлама як навъ фатири равғанни буда, зуволаи он аз орд, об, намак, равған 2-3 дона тухм тайёр карда мешавад. Қатламаро мисли фатир шакл дода, дар деғи равған бирён мекунанд. Дар тўйҳо ва маросимҳои азодорӣ ҳатман қалама-ро рӯи дастархон мегузоранд. Дар маросими арусбарон дар дастархони хешони арус низ қалама дода мешавад.	2016	Вилояти Ҳатлон, Суғд, во-диди Ҳисор	Фабол	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хўрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Қалама // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 216.

F062	НИШАЛЛО, <i>нишолло,</i> <i>нишавло</i>	Як намуди ширвории суннати тоҷикӣ. Онро чунин тайёр мекунанд: дар зарфи сирнок шакару обро ҷӯшонида қиём мепазананд. Решаи бех – як навъ гиёхро шуста, реза карда, дар об меҷӯшонанд. Сипас оби ҷӯшидаро сард намуда, бо доқа меполонанд ба деги мисӣ ё зарфи сирноки дигар меандозанд. Ба он сафедии тухмо ро илова карда, бо чилҷӯб ё чорӯби махсус лаг мезананд, ки он кафк мекунад. Ба кафки хосилшуда кам-кам қиёми шакарро мерезанд ва латзаниро давом медиханд. Нишалло ширвории зиннадеҳи тӯю маъраҳо ва дастархони рамазонӣ мебошад.	2016	Вило- ятҳои Сӯғд, Хатлон, водии Ҳисор	Фабол	1. Шарипов Н. Нишолло // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.76-77. 2. Ширинҳои анъанавӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 239-241.
F063	ЛАХЧАК	Ҳамири буридашуда ё лахчакро дар оби намақдор ҷӯшонид, ба он равған мемоланд. Гушту пиёз, помидор, картошка, каламфури ширинро бирён карда, зирбак мекунанд. Тухмо ро дар тобаи дигар бирён карда мегиранд. Лахчакро дар табак кашида, ба болояш зирбак ва тухмо ро мегузоранд.	2016	Хучанд, Душанбе	Фабол	1. Лахчак // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144.
F064	ТАЛҚОН, <i>туттист,</i> <i>тутус</i>	Як навъ хӯриши хушк, ки аз кӯфтаи тутмавиз, донкаи зардолу, чормағз, нони хушк ва баъзан гандумбирён тайёр карда мешавад. Онро дар шароити хона дар охӯрак (уғӯрак), дастос ва тавассути сангҳои махсус таҳия месозанд. Микдори зиёди талқонро дар осиеб тайёр мекунанд. Баъзеҳо ба ҷойи тутмавиз ба он шакар ҳамроҳ мекунанд. Талқонро бо шир омехта, мисли ҳалво низ истеъмол мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Раҳмагов, Б. Талқон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.383.
F065	ФАТИР, <i>фатири равғанӣ,</i> <i>фатири ҷаззадор,</i> <i>фатири қат-қат,</i> <i>фатири варақӣ,</i> <i>фатири кӯрак</i>	Як намуди нон, ки зувулаш аз орд, об, намак, равғани ҷазза таҳия мешавад. Фатири бидуни равғани ҷазза ҳам маъмул аст. Баъзеҳо ба фатир пиёзу гашнич ҳамроҳ мекунанд. Фатирро варақинро барои таҳияи курутуб ва шакароб низ истифода мекунанд. Онро инчунин ба табақи ҷубини шӯрбо низ реза карда, тановул мекунанд. Фатирро дар табақи боичоншӯрбо, лӯбиёшӯрбо ва дигар анвои шӯрбо низ реза карда, тановул мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 3. Шарипов, Н. Фатир // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 506-507.
F066	САНГРЕЗА	Сангреза як навъи таоми шабеҳи оши угро буда, аммо аз он фарқ дорад. Масолеҳи таркиби ин таом аз картошка, пиёз,	2020	Қӯҳистон	Фабол	1. Бердиева Ш. Сангреза ва ҳалвои сари шир //

F067	САЛЛА, <i>қоҳақ</i>	сабзӣ, гӯшт ва равған иборат аст. Дар дег равғанро мувофиқи маҳсулооти таом меандозанд. Ҳамаи ин маҳсулотро мукааб реза карда, дар равған бирён мекунанд. Аз орду обу намак хамир мешӯранд ва онро зувола гирифта, муддати 10 дақиқа дам медиҳанд. Сипас онро тунук карда, чоркунча мебуранд, ки мисли сангреса мешавад. Дар деги об онҳоро мечӯшонанд. Сипас хӯрокро ба табақ кашида, зирбаки пухташударо ба болаш мерезанд.	2016	Вило- ятҳои Хатлону Сугд, во- дии Ҳисор	Фабол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шарипов, Н. Салла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 297.	Фарҳанги ғайримодди халқӣ тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 129-131.
F068	ШИШБАШИР, <i>улка</i>	Як навъи таоми маҳаллӣ, ки аз шуши гӯсфанд, буз ва дар баъзе ҷойҳо аз шуши гов ва шир пухта мешавад. Онро чорводорон ва онҳое, ки дар айлоқанд бисёр истифода мекунанд. Инчунин барои меҳмони иззатманд ва дар тӯйҳо низ омода мекунанд. Тарзи тайёр кардани ин таом чунин аст: шуши чорпои солимро шуста, тоза карда, аз сӯроҳии хекиртаки он бо ҷойник шир мерезанд. Шир ба шуш пурра ҷойгир мешавад. Баъзеҳо шушро ба муддати якшабонарӯз дар шир тар карда мегузоранд. Пагоҳӣ шушро гирифта, дар оби ба ҷӯш омада, тақрибан 6-7 соат мечӯшонанд. Баъд аз пухтан онро гирифта, дар рӯйи тахтача реза мекунанд ва дар зарф мегузоранд.	2016	Ашт, Лахш, Мургоб	Фабол	1. Раҳимӣ Д. Баъзе таомҳои мардуми чорводор // Фарҳанги ғайримодди халқӣ тоҷик. №6. Д., 2018. С. 150-154. 2. Бердиева Ш. Омӯзиши хӯроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.	1. Раҳимӣ Д. Баъзе таомҳои мардуми чорводор // Фарҳанги ғайримодди халқӣ тоҷик. №6. Д., 2018. С. 150-154. 2. Бердиева Ш. Омӯзиши хӯроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.
F069	НОРИН	Таоми анъанавии мардумӣ буда, аз гӯшти гӯсфанд, пиёз, сабзӣ, равған, орд ва обу намак пухта мешавад. Хӯроки ғай-ёршуда бо гашниҷу шибит ва чакка ороиш дода мешавад. Норин хӯроки сергизо ҳисоб мегардад.	2016	Вилояти Сугд	Нимфаёол	1. Бердиева Ш. Омӯзиши хӯроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.	1. Бердиева Ш. Омӯзиши хӯроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.

F070	ХОМШҶҮРБО	Яке аз таомҳои миллии тоҷикӣ, ки дар чашну маъракаҳо, маросимҳои азодорӣ ва ошхонаву тарабхонаҳо пухта мешавад. Онро аз гӯшти рағандори гов ё гӯсфанд бо иловаи сабзӣ, картошка, пиёз, шалғам ва адивёти хушгаъмкунанда, ба мисли зираву зелол мепазанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Шарипов Н. Хомшӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С.535-536.
F071	ҒЕЛАКШҶҮРБО, <i>гелак, ошии гелак</i>	Шӯрбое, ки бо пиёз, картошка ва сабзӣ инчунин гелакҳои гӯшти пухта мешавад. Гелакхоро аз гӯшти кӯбида ва намаку орд тахия мекунанд. Гелакро дар шӯрбои чӯшида, ҳамроҳ бо зиравориҳо андохта, дар оташи паст мепазанд. Таоми тайёршударо бо гашниҷу шибит ва чакка истеъмоли мекунанд.	2016	Водии Ҳисор, Вилояти Суғд	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.
F072	ҲАЛВОИ ШИРӢ	Як намуди ҳалво буда, аз шир, шакар бо мағзи бодом ё зардолу тайёр мекунанд. Тахминан 3 литр ширро бо 1 кг шакар омехта, то зард шудани махлул меҷӯшонанд. Сипас мағзи бодом ё зардолуро ба он омехта, то саҳт шудани ҳалво ҷӯшонданро давом медиҳанд. Ҳалвои тайёршударо дар руи лаъли гирифта, бо корд мебуранд.	2016	Шаҳритӯс, Рашт, Дарвоз	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Бердиева Ш. Омӯзиши хӯрокҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.
F073	АТОЛАИ НАШОИСТА	Яке аз таомҳои анъанавӣ барои субҳона буда, аз шир ва нашоиста тайёр мешавад. Нашоистаро аз шираи гандуми таршуда омода мекунанд. Барои тайёр кардани нашоиста дар айёми тобистон гандумро тар намуда, дар ӯурак кӯфта, шираи онро дар болои докаи нозукона дар ҷои соя меҳушкониданд ва пас аз он дар ҳалтаи аз сони сафед ё дар зарфи шишагӣ (банка) омодашуда барои захираи зимистон мегузоштанд. Атолаи нашоиста чунин пухта мешавад: дар дег дар оташи муътадил ду коса шир, чор қошук нашоистаро омехта, то ба ҷӯш омадан мекобанд. Баъди нағз ҷӯшидан атолаи нашоиста тайёр мешавад.	2016	Вилояти Ҳағлон, водии Ҳисор	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F074	ДҶҶЛМА, <i>голубей</i>	Яке аз таомҳои маъмули тоҷикӣ. Дӯлмаро бо қаламфури булғорӣ ва ё барғҳои қарам тахия мекунанд. Даруни қамфури булғориро тоза карда, аз гӯшту пиёзи реза ва биринҷи таршуда, маҳсуле тайёр карда, ба даруни он мегузоранд. Сипас қаламфуруро дар шӯрбои муқаррарӣ меандозанд. Дар дулли-маи қарамӣ омехтаи гӯшту биринҷро ба варақи қарам, ки қа-	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Дӯлма // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 12. 3. Каримов Ф. Дӯлма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. –

		блан дар об ҷўшониди шудааст, мелечонанд ва ба деги шўрбо меандозанд.				Ҷ.1. – С.363-365.
F075	ДАНГИЧА	Як намуди таоми баҳорӣ, ки бо гандуми кўфта, гиёҳҳои тару тоза ва гўшту ишкambaи моли чорпо пухта мешавад. Гандуми кўфтаро бо нахўд, лўбиё, мош ҷўшонда, ба он гўшт, забони гов ё каллапача низ ҳамроҳ мекунанд. Хангоми ба пухтан наздик омаданаш, пиёзи сафед ва шулхаву пудина ва ғайра илова менамоянд.	2016	Вилояти Хатлон	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.
F076	КОЧӢ	Як намуди таоми анъанавӣ буда, аз орд, об, намак ва раванг пухта мешавад. Дар дег 2 литр обро бо намак ҷўшониди, 1 литри онро дар алоҳидагӣ мегиранд. Ба 1 литри дар дег буда, ордро ҳамроҳ карда, мекобанд. 1 литри берун гирифташударо, охишта-охиста мерезанд. То тайёр шудани таом дегро бо кафлези ҷўбин мекобанд. Баъд аз тайёр шудан равгани зардро ба боляш мерезанд.	2016	Вилояти Хатлон Бадахшон, ноҳияи Рашт	Фабол	1. Кочӣ // Энцикло-педияи советии тоҷик. Ҷ.3. – Д., 1981. – С.496. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F077	КАРТОШКА-БИРӢН	Хўроки маъруф ва саридастӣ, ки аз картошкаи резашуда, равған, намак, гўшт ё тухм ба тарзи бирён кардан ва буг партофтан тахия мешавад. Онро ба табақ кашида, ба боляш сабзичоти резашударо мепоянд ва бо салаги помидорӣ меҳўранд. Картошкабирён навъҳои қоқак, бугпаз ва обдор дорад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хўроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F078	ТУХМБАШИР	Ҷунин таомест, ки аз шир, тухм, шакар, равғани гўсфанд омода мекунанд. Дар дег ширро андохта, тухмро латзада, бо шакар омехта, ба даруни деги шир меандозанд ва то ҷўш омаданаш мекобанд. Баъди як сар ҷўшидан таом тайёр мешавад. Онро дар лаълӣ гирифта, ба боляш равғани гўсфандро мерезанд. Ин таом ҳам хусусияти табобатӣ дорад ва ҳам баданро дар фасли сармо гарм нигоҳ медорад.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хўроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F079	ДУҶРӢҶАН	Хўроки нисфирӯзии маҳаллӣ буда аз дӯғ ё оби қурут, равғани зард (маска) ва гашниҷу шибит тайёр мекунанд. Аввал 5-6 қурутро об карда, каме намак мепоянд, 1 нонро реза карда, нугулро яъне кашниҷ, пиёзи сабз, яъне кабудҳо ба боляш мепоянд. Баъдан равғани зардро гарм карда, ба болои нон мерезанд. Ин таомро бештар дар фасли зимистон истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Фабол	1. Бердиева Ш. Омӯзиши хўроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.

F080	ДАЛДАБАШИР	Таоми анъганиест, ки аз гандум, лубиё, донагиҳо ва шир тайёр карда мешавад. Дар дег шир андохта, оташро паст мекунанд, то ки охишта-охиста ҷӯшад. Гандумро тоза шуста, кӯфта, бо лубиё ва донагиҳо ба дег меандозанд. Баъдан намак ва зиравориҳоро ба маҳсулоти дег пошида, омехта мекунанд. Пас аз ҷӯшидани таом 2 литрро ширро ба дег мерезанд. Як бори дигар, ки дег ба ҷӯш омад, таом тайёр мешавад. Баъдан дар косаҳо гирифта, чаккаю сабзичот ҳамроҳ мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F081	САВЗАКОВ	Яке аз таомҳои сабуки маҳаллӣ буда, онро дар фаслҳои баҳору тобистон бештар истифода мекунанд. Савзаковро аз пиёзи беҳӣ, гашничу шибит, намак ва об тайёр мекунанд. Дар табаки об нони гармро реза карда, каме намак, сабзичот ва пиёзро ба болояш мерезанд. Онро бо каламфуру чакка истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F082	ХУЧОБ, <i>хучов</i>	Навъе аз хӯроки анъанавӣ буда, онро асосан дар зимистон омода мекунанд. Гарзи тайёр кардани ин хӯрок чунин аст: хучро дар об ҷӯшонид, ба он мағзи чормағз, пиёз, равған ва фатири гардмолро илова карда, мечӯшонанд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F083	ОШИ МАРҶУМАК, <i>гречкаталав</i>	Навъе аз таомҳои парҳезӣ, ки бо марҷумак (гречка) пухта мешавад. Дар дег нахуст аз пиёз, гӯшт, равған, помидор, картошка ва сабзӣ зирбак омода мекунанд, сипас ба он об андохта мечӯшонанд, ки шӯрбӯча мешавад. Баъд аз як сар ҷӯшидан марҷумакро андохта то обро ба худ кашиданиш мепазанд, чун обро ба худ ҷабид, онро дам мепартоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F084	ҚАЗОНКАБОБ	Ин навъи хӯроки маъмулӣ буда, аз гӯшт, равғани зард ё растай, картошка ва намак омода карда мешавад. Аввал картошкарро пора накарда дар алоҳидагӣ, дар равған сурх мекунанд, сипас онро аз дег гирифта, гӯштро мезирбонанд. Пас аз пухтани гӯшт картошкаҳоро ба болояш ҷида дар оташи паст дам мепартоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъл	1. Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. – Д., 1966.
F085	ТАРГАФА, <i>таргарфа</i>	Таоми сабуки тобистона. Бештар ин навъи хӯрокро хангоми нонпазӣ тайёр менамоянд. Дар табаки ҷӯбӣ пиёзро майда реза карда, бо ҷӯби махсус (кутак) кубид, каме намак ва оби ҷӯшондаи каме хунуқшуларо рехта омехта намуда, нони	2016	Вилояти Хатлон, водии	Нимфаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги

		гарми аз танур кандашударо ба он гармогарм реза мекунанд. Баъзан вақт ба он кабудӣ ва чакка ҳамроҳ намуда тановул менамоянд.			Ҳисор		ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F086	ҚОРАКУЛЧА, <i>қарақот</i>	Як намуди хӯриши мевагӣ буда, онро дар фасли сармо истифода мекунанд. Қоракулчаро аз меваи олуҷаи сурх тайёр мекунанд. Олуҷаи пухта, расидаро аз донакҳо ҷудо карда, дар деги андохта, бо оташи паст меҷӯшонанд. Дар нагиҷа оби олуҷа бӯҳор мешавад ва дар деги ғафсияш мемонад, ки ӯро дар лаълиҷа гирифта дар офтобруй то саҳт шуданаш мемонанд. Баъди саҳт шуданаш шикаста меҳӯранд. Қоракулчаро аз харбуза ва зардолу ҳам тайёр мекунанд.	2016	Шаҳритӯс, Де-вашич	Нимфаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба ваъзи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.	
F087	ОШИ ҶУГОРӢ	Яке аз таомҳои маҳаллӣ буда, аз донаи ҷуворимакка, пиёз, помидор, картошка, равған, намак, зиравориҳо, сабзичот ва чакка тайёр мекунанд. Дар равғани тафсон пиёз, помидор, картошкаро бо намак мезирбонанд. Баъд аз зирбонидан об мерезанд. Об, ки ба ҷӯш ба омад, ҷуворӣи шусташударо ҳамроҳ мекунанд. Сипас 15-20 дақиқа дам мепартоянд.	2016	Шаҳритӯс	Фаъл	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба ваъзи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.	
F088	ҲАЛИСА, <i>ҳариса,</i>	Таоми суннатии баҳорӣ. Гандумро шуста, ба деги обдор андохта, якуним соат меҷӯшонанд. Баъд гандумро гирифта, каме мехушконанд ва аз гӯшტიмакунак мегузaronанд. Дар деги дигар ба муддати 2-3 соат гӯштро дар об мепазанд, сипас гандуми резашуда ва пиёзро аз болои гӯшт меандозанд. Он 3-4 соат меҷӯшад, дар ин вақт бо кафлез дегро кофта мепстанд. Ҳамзамон, қайлаи болои хӯроқро омода месозанд. Барои ин гӯшти кимаро бо пиёз бирён мекунанд ва пасон сабзи-ву нахӯди омодакардаро илова мекунанд. Баъди 20 дақиқа каме об андохта ҷӯшонданро то комилан омода шудани халиса идома медиҳанд. Ҳалисаро ба табак гирифта, ба рӯяш қайла мегузоранд.	2016	Панҷакент, Шаҳринав, Ҳисор	Нимфаъл	1. Ҳалиса // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. 2020. -С. 543-545. 2. Ҳалиса // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С. 358.	
F089	ЯХНӢ, <i>яхниҷо,</i> <i>холодетс,</i>	Дар деги об, гӯшт, забон, почав а баъзан ишкәмбаву рӯдаҳои тозашудани гов ё гӯсфандро якҷоя бо пиёз ва баъзе навъҳои зираворӣ андохта, ба муддати дароз дар оташи паст меҷӯшонанд. Баъд аз пухтан гӯшту маҳсулоти дигар қариб об мешаванд. Сипас маҳсули дегро табақу косаҳо рехта, дар ҷойи	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Яхниҷо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.674-676. 2. Яхнӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д.,	

	<i>мулоимхунук</i>	сард мегузоранд. Он пас аз 8-10 соат ба шакли маҳсули нарму мулоим табдил меёбад. Онро дар шакли сард истеъмоли меку- нанд.				1988. – С. 215.
F090	КУЛЧАКАБОБ	Гӯштро реза карда, дар табаки чӯбин бо кафир мекубанд ва ба он пиёзи хурд резашударо бо баъзе намули зираворӣ, масалан, мурч ё зира омехта, каме намак хамроҳ мекунанд. Аз таркиби хошилшуда кулчаҳои баробар ба даҳани пиёла сохта, онро ба танӯри тафсон часпонида, мепазанд. Дар баъзе ҷойҳо чигари гову молҳои хурдро реза карда, ба он зираворӣ омехта, ба танӯри тафсон мечаспонанд.	2016	Ҳисор, Файзобод, Рашт, Дарвоз	Нимфаъол	1. Ершов Н. Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурағибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F091	ШАҲЛУТ, <i>шоҳлут, котлет</i>	Як навъ хӯроки қадимаи тоҷикон. Шаҳлутро чунин мепазанд: дилу чигар, гурда, баъзан шуш ва гӯшту дунбаи ғӯсфандро реза мекунанд, сипас кимаи тайёршударо ба чарбуи рӯйи ишқамбаи ғӯсфанд печонида, бо ришта мебандад. Дар деги каме об гирифта, пиёз, биринҷ, намак, мурч, зира ва кабудӣ илова карда, мепазанд. Шаҳлутро ҳам гармогарм ва ҳам ху- нук карда истеъмоли мекунанд. Имрӯзҳо сокинони кишвар наваҳҳои зиёде котлет мепазанд, ки ба шаҳлут монанд мебошад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Хомидҷонова, М. Шаҳлут // ЭСТ, ҷ.8, 1988. С.119. 2. Шаҳлут // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.595.
F092	ҲАСИБ, <i>қалбаса</i>	Навъе аз хӯриши гӯштиест, ки аз қадим дар байни тоҷикон маъмул будааст. Тарзи тайёр карданаш чунин аст: дилу чигар, гурда, шуш, забон ва гӯшту дунбаи ғӯсфандро реза карда, ба он намак, мурчу зира ва баъзан биринҷи таркардашударо хамроҳ мекунанд. Маҳсули омодашударо ба рӯдаи тозашудаи ғӯсфанд ё гов андохта, аз ду нӯташ бо ришта мебандад. Сипас ба деги обдор андохта, 1-2 соат дар оташи паст меҷӯшонанд.	2016	Вилояти Сӯғд, Водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Ҳасиб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.546-549 2. Ҳасиб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ.8 – С. 374. 3. Ҳасиб тоҷикӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.225.
F093	МОДЕЛ, <i>отали модел, моделлоба</i>	Хӯроки мавсимӣ буда, дар фасли баҳор аз <i>модел</i> – як навъи растаӣ бо об, намак, орд ва ё биринҷ тайёр карда мешавад. Дар водии Рашту Дарвоз ба он орд ё тулпаи буридаро хамроҳ менамоянд. Моделро тоза карда, реза мекунанд ва ба деги обаш дар ҷӯш меандозанд. Сипас ба он орд, ё тулпа, ё биринҷро хамроҳ намула, намак илова мекунанд. Дар вақти истеъмоли аз чакка низ истифода мебаранд.	2016	Варзоб, Рашт, Дарвоз	Фаъол	1. Модел // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.88. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F094	БИРИНЧОБА	Таоми сабуки анъанавӣ, ки аз биринч, об, бехпиез, сабзӣ, помидор, сабзичоғ, намаку мурч тайёр карда мешавад. Нахуст биринчро дар оби ҷӯшон андохта, ҷӯшониданро идома медиҳанд. Сипас он хӯроки хушхӯр, сабук ва парҳезист. Пиёзу помидор ва сабзиро илова карда, мурчу намак меандозанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Биринчоба // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. Д., 2020. - С. 228. 2. Лазерсон, И. Таджикская кухня. – М-СПб, 2005. – С.13.
F095	СИЁҲАЛАФ, <i>шулаи сеалаф</i>	Хӯроки анъанавии мавсимӣ буда, дар фасли баҳор аз растани сиёҳалаф бо об, намак, орд ва ё биринч тайёр карда мешавад. Обро дар дег ҷӯшонида, аввал биринчро андохта, як сар меҷӯшонанд, сипас сиёҳалафро тоза ва реза мекунанд ва ба дег меандозанд. Баъд аз муддате ҷӯшидан таом омода мешавад. Дар вақти истеъмоли ба коса чакка ё ҷурғот меандозанд.	2016	Вилояти Хатлон, Водии Ҳисор, Рашт	Фабол	1. Сиёҳалаф // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 179. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / – Д., 2016. – С. 126.
F096	ҚУРУТОБ	Хӯроки суннатии мардуми кӯҳистон. Он аз фатири қат-қат, пиез, оби қурут (дар баъзе маврид чакка) равған (зард ё зағир) об, намак тайёр карда мешавад. Дар баъзе навоҳии ҷануби киш-вар пиезро хом реза карда, дар табак ба болои фатири резашуда мегузоранд, сипас аз болояш рағғани тасфиро мерезанд. Дар водии Ҳисор пиезро дар равған бирён карда, хар дуру ба болои оби қурут ё дӯғоби табак мерезанд. Дар ноҳияи Мастҷох қурутуби косагӣ маъмул мешавад, ки ба он гӯштро бо пиез бирён карда, меандозанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Қурутоб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С.763-769. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F097	ГАНДУМ-БИРЁН	Навъе аз хӯриши хушкӣ анъанавӣ буда, аз гандум, нахӯд, донҳои каду, кунҷид ва баъзан мағзи донҳои зардолу тайёр карда мешавад. Он дар деги тасфон бидуни рағғани об хушкӣ пухта мешавад. Гандумбирён хосӣ ҷашну маросимҳо мешавад. Баъзан онро қуфта, ба талқони хуштаъму серғизо табдил дода, тановул мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисору Рашт	Фабол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Караегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2.
F098	КАРАМ-ШҶҶҶҶ, <i>бори</i>	Аз таомҳои маъмулии тоҷикӣ аст. Қарамшӯрбо аз қарам, гӯшт, пиез, сабзӣ, картошка, равған, об, намак ва қаламфури булғорӣ тайёр карда мешавад. Қарамшӯрбои тоҷикӣ бидуни лаблабу омода мешавад. Дар навъи маъмули он – борш, баъди пухтан ба он лаблабу	2016	Вилояти Суғд, Хатлон, Водии	Фабол	1. Қарамшӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С. 590. 2. Қарамшӯрбо //

		сурхи қаблан ҷўшонидашудро аз турбгарошак гузаронида, илова мекунанд, ки ранги кармашўрборо сурх ва онро хуштаъм мегардонад.			Ҳисор		Энциклопедияи мухтасари рўзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 213.
F099	ҚАЙЛА, <i>қавурма</i>	Ин навъи хўрок аз гўшти гов ё гусфанд, равған ва намак тайёр карда мешавад. Қайларо дар шакли гарм ва сард меҳўранд. Онро қаблан тайёр карда, барои фасли зимистон ва моҳи Рамазон захира мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.	
F100	ЛАҒМОН, <i>лагман</i>	Ин навъи хўрокро аз хамири буридаи махсус, гўшт, пиёз, сабзӣ, картошка, помидор, сирпиёз, об, намак ва дигар маводҳои хушбўйкунанда омода мекунанд. Гўшту сабзавотро ба шакли мукааб реза менамоянд. Ба дег аввал шўрбои онро тайёр карда, зуволаро ба мисли уғро, аммо андаке ғафстар бурида, ба дег меандозанд. лағмони тайёршударо ба табақҳо кашида, бо кабудӣ ва чакка оро медиҳанд. Баъзан обашро бештар карда, ба косаҳо низ мекашанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Лағмон // Энциклопедияи мухтасари рўзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2. Лағмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.539.	
F101	ЛУЛАКАБОБ	Ин навъи хўрок аз кимаи гўшт омода карда мешавад. Ҳар кас бо таъбу завқи худ ба кима кўфтаи нони хушк ва ё картошка бо иловаи зирвориҳо илова мекунанд. Аз кимаи хосилшуда бо даст лўлачаҳо месозанд ва онҳоро дар шўрбочаи дег ё дар тафдон мепазанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Лўлакабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229.	
F102	МАКАРОН- ПАЛОВ, <i>макарони</i>	Ин навъи хўрок нисбатан нав буда, дар замони шўравӣ ба фарҳанги хўроқпазии тоҷикон роҳ ёфтааст. Макаронпалов аз макарон, гўшт, картошка, сабзӣ, пиёз, об, намак ва равған омода карда мешавад. Сабзиро ба мисли сабзии палав реза мекунанд. Аввал зирбак, сипас шўрбоча мепазанд ва баъдан макарон илова карда мешавад. Макаронпалавро бо сабзичот, салат ва чакка хўрдан мумкин аст.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Макаронпалов // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.43-44. 2. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.	
F103	МАКАРОН- ШЎРБО	Аз навъи нисбатан нави таомҳои тоҷикӣ аст. Макароншўрбо аз макарон, гўшт, пиёз, сабзӣ, картошка, шалғам помидор, об, намак ва анвои зираворӣ тайёр карда мешавад. Онро дар шакли шўрбо омода мекунанд. Макаронҳо шаклан гуногун мешаванд, аммо номи онҳо ба истиснои «лапшашўрбо», ки аз спагетти тайёр мешавад, дигар ҳамаро <i>макаронишўрбо</i> меноманд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.	

F104	ОЛЕВА	Яке аз таомҳои сабуки маҳаллӣ буда, онро дар фаслҳои баҳору тобистон бештар истифода мебаранд. Олеваро аз равған, пиёзи беҳӣ, гашниҷу шибит, намак ва об тайёр мекунанд. Онро бо қаламфуру чакка истеъмол мекунанд.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаёл	1. Олева // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.211. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F105	МОШОБА, <i>мошбиринҷ</i>	Таоми сабуки аънанавии тоҷикон. Дар водии Рашт онро аз мош, қарам, лаблабу ва равған ё ҷазза бо роҳи ҷӯшонидан тайёр мекунанд. Дар даҳсолаҳои охир ба он картошка илова менамоянд. Дар водии Ҳисор мошоба бо обу мошу гушт, намак ва пиёз пухта мешавад. Мошбиринҷ равғанӣ ва ширӣ мешавад.	2016	Водии Ҳисору Рашт	Нимфаёл	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Каримов Ф. Мошоба // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2016. – С. 649.
F106	ПИЁЗДОҶАК, <i>пиёзбирён,</i> <i>пиёзсӯзак</i>	Ин намууди хӯроқро, асосан, дар фасли зимистон субҳгоҳон истеъмол мекунанд. Пиёзи сурхро халқа-халқа реза карда, дар равғанӣ зағир бирён карда, каме намак мепошанд. Баъзан пиёзи одиро дар равғанӣ растанӣ ё равғанӣ зард низ мепазанд. Инчунин пиёзбирёро ҳамчун хӯриш ба дигар таъомҳо ҳамроҳ тановул мекунанд. Он хӯроки гарммизоч буда, барои рафъи зуқом, сармохӯрӣ ва иллагӣ рӯдаҳо даво аст.	2016	Саросари кишвар	Фаёл	1. Пиёздоғак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С. 340. 2. Пиёзбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.165.
F107	МУШУНҶ- ҶҶШАК	Як намууди ғизои сабуки саридастӣ. Мушунги сабزو аз баргу шохчаҳо тоза карда, мешӯянд. Дар деғча об гирифта, мушунгхоро аз ғилофашон ҷудо накарда, ба деғ меандозанд. Дар оташи паст онро меҷӯшонанд. Дар вақти ҷӯшидан ба он намак илова мекунанд. Пас аз пухтан мушунгхоро ба табақ кашида, бо даст ғилофашро боз карда, донаҳояшро меҳӯранд.	2023	Саросари кишвар	Фаёл	1. Мушунг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.142.
F108	ЧИГАРКАБОБ <i>чигарбирён</i>	Ин навъи хӯроқ бештар дар иду маъракаҳо пухта мешавад. Барои омода кардани ин хӯроқ чигари тозаӣ гов ё гӯсфандро бо намак дар равған сурх карда, ба деғ каме пиёз, мурч, қаламфури ширин ва об омехта менамоянд ва сарпӯши деғро пӯшида, дам медиҳанд. Баъзан ба он дунбаи гӯсфандро низ	2016	Саросари кишвар	Фаёл	1. Чигарбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 229. 2. Чигаркабоб //

F109	НОНПАЛАВ	илова мекунанд. Навъи дигари чигаркабоб дар сикхо кашаида шуда, рӯйи оташ пухта мешавад.	2016	Вилояти Суғд, ШНТМ	Фабол	Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.128. 1. Нонпалов // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.202.
F110	КЌЗАКАБОБ, <i>қўзакиӯрбо, супити</i>	Навъе аз таоми маъмулӣ, бо истифодаи нонпораҳои дастархон, ё нонҳои хушкшуда тайёр мешавад. Дар равғани деғ гӯшту пиёз, картошка ва сабзиро андохта, бирён мекунанд ва каме об меандозанд. Сипас нонпораҳоро ба болои маҳсулоти пухташудаи деғ мегузоранд ва сарпӯши деғро ниҳода, буғ медиҳанд. Ба болои нонпалави омода ҷакка ва гашничи резашударо ҳамроҳ мекунанд. Дар даруни кӯза ё хурмаҷаи сафолӣ гӯшти равғандори гов ё гӯшту дунбаи гӯсфанд, об, пиёз, картошка ва сабзиро реза карда, меандозанд. Барои хушгаъмӣ ба он олуҷаи туршак, мурчу зира ҳамроҳ мекунанд. Сипас кӯзаро ба болои лаҳҷаи оташи танӯр ё оташдон мегузоранд ва даҳони танӯрро меҷушонанд. Дар давоми 2-3 соат кӯзакабоб омода мешавад. Имрӯзо шакли дигари бо номи “сул-пити” дар ошхонаҳои шаҳру навоҳии кишвар маъмул гаштааст.	2016	Суғд, Хатлон, Водии Ҳисор	Фабол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Кӯзакабоб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С.702.
F111	ТАҲ-ҚАЙМОҚӢ	Як навъ нони равғани буда, ба қаламаи деғ монандӣ дорад. Дар доҳили зуволаи таҳқаймоқӣ орд, об, намак лозим аст. Ҳамири онро шӯрида, муддаги 15-20 дақиқа дам дода, бо тирак тунук карда мешавад. Баъд аз тунук намудан қаймоқ ва маскаи хонагири яқҷоя карда, ба рӯйи молида, зуволаро қат ва гирдак ба шакли нон карда, боз дам медиҳанд. Сипас зуволаро тунук карда, бо корд ба чор ё шаш қисм тақсим мекунанд. Баъдан зуволаи буридаро ба деғи равғандори доғкардашуда андохта, то ранги сурхҷатоб гирифтаниш паҳлу ба паҳлу гардонда мепазанд.	2018	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F112	БИПҶҶӢ	Ҳамири биҷуриро аз тухм, орд, об ва намак омода мегардад. Зуволаи мазкурро шӯрида, пас аз муддаге ба мисли зуволаи манту тунук намуда, ба шакли ҳамирварақи чоркунҷа (чор тарафаш 10 см) бо корд бурида мешавад. Дар доҳили ҳамирварақ кимаи гӯшт, пиёзи майдакардашуда бо иловаи адвийёт ва намак гузошта, ҳамирварақи дигариро аз болояш гузошта, бо ангуштон маҳкам намуда, дар равғани растани доғкардашудаи оташаш муътадил мепазанд. Пас аз ранги	2018	Бохтар	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.

F113	ЮПҚАЧА	<p>зардчатоб гирифтан онро дар табакча мегиранд ва мувофиқи таъби истеъмолкунанда бо чакка тановул карда мешавад.</p> <p>Яке аз маҳсулотҳои нонии хонагӣ буда, дар фасли баҳор пухта мешавад. Зуволлаи юпқачаро мисли зуволаи хамири мангу тунук намуда, бо корд дар шакли чоркуча бурида мешавад. Дар маркази зуволаи бурида аз ҳар гуна алафҳои баҳорӣ аз чумла чағ-чағ, пудина дар шакли хурд-хурд резакарда мегузоранд. Чоркунҷаи дигарро аз болояш гузошта гирдогирдашро бо ангушт зер намуда, маҳкам менамоянд. Пас аз он дар тоба каме равғани растанӣ рехта (молида), аввал як тараф ва баъдан дигар тарафашро гардонда, мепазанд.</p>	2018	Бохтар	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F114	САНБЎСАИ МОШИ	<p>Зуволлаи санбӯсаи моширо ба мисли дигар санбӯсаҳо омода менамоянд. Мошро шуста, дар зарфи хӯроқпазӣ то пухтанаш дар оташи муътадил меҷушонанд. Дар тоба пиёро майда реза намуда, дар равған бирён карда мегиранд. Моши ҷӯшонидашуда ва пиёзи зирбонидашударо якҷо намуда, каме намак ва адвиеъро якҷоя карда, қиммаи санбӯсаро омода месозанд. Зуволаро тунук карда, дар шакли чоркунҷа мебуранд ва кимаро гузошта, аз болояш хамирварақи дигарро монда маҳкам менамоянд. Баъдан тобаро тафсонда, дар он каме равған молида, санбӯсаро пахлу ба пахлу гардонда мепазанд.</p>	2018	Қубодиён	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F115	КУНДАШҶҮРБО	<p>Дар деги калон об, каллаву почай тозакардашуда аз гов, гӯсфанд ё буз, намак ва адвиеъ андохта, дар оташи паст (кундаалов) пухта мешавад. Дар зарфи алоҳида шикамбаи гов ё гӯсфандро дар дохилаш маҳсулоти маҳсуси омодакардашударо аз қабилӣ гӯшти кима, пиёзи резашуда, намак, адвиеъ гузошта, ба шакли чоркунҷа гирди шикамбаро бо ресмон дӯхта ба деги каллаву почай ҷӯшидашуда андохта, пас аз пухтани он шикамбаи дӯхташуда аз ресмон ҷудо намуда ба табак қашида мешавад.</p>	2018	Вахш	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F116	ҒАЛМИНДӢ, <i>ғалмундӣ</i>	<p>Таоми қадимаи тоҷикӣ мебошад, ки дар давраи пухтани харбуза бештар таҳия мешавад. Харбузаи калонро ду тақсим намуда, бо қошук дилаи онро гирифта, дар деги оташи муътадил то сурх шуданаш мекобанд ва як навъ мураббӯи</p>	2018	Вилояти Ҳатлон	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги

F117	МОЛИДА	харбузагй омода мегардад. Сипас дар деги чудогона гардеуз ё ордоб омода карда мешавад. Сипас мураббои омодашударо ба гардеуз якчоя карда, як маротибаи дигар меҷӯшонанд. Пас аз ҷӯшидан ба мисли атолаи сафедак омода мегардад.	2018	Кубодиён	Нимфаъл	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F118	ХОНУМА	Молида як навъ хӯроки ноние мебошад, ки дар баъзе маросими хонаводагӣ пухта мешавад. Дохили оби ҷӯшидаистода равғани зард ва шакарро андохта, дубора онро меҷӯшонанд. Пас аз каме ҷӯшидан нонро майда реза карда бо онҳо якчоя мекунанд. Маҳсулоти ҳосилшударо аз оташдон гирифта, мисли хамир омехта мекунанд ва бо кафи дастон лундаи майдача сохта ба мисли орзуқ дар табак мегузоранд. Ҷун онро бо кафи дастон молида, лунда мекунанд, ин таом номи “молида”-ро гирифтааст.	2018	Вилоятҳо и Сургу Хатлон, водии Ҳисор	Фабол	1. Хонума // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. 2. Шовалиева М. Ис-тория кулинарии култураи таҷикӣ-и тоҷикӣ. – Д., 2015.
F119	РУБИЧ, <i>ревич,</i> <i>руич</i>	Рубич як навъ хӯроки субҳона буда, бештар дар фасли зимистон барои гарм нигоҳ доштани бадан омода мегардад. Онро барои модарони таваллудкарда низ тавсия медиҳанд. Рубич аз каймоқ ва равғани (маска) хонагӣ, орл, об ва шакар омода мегардад. Дар деги оташаш муътадил каймоқ ва маскаи хонагиро об карда, ба дохилаш каме орл андохта, то сурх шуданаш бо кафгири ҷӯбин мекобанд. Баъди сурх гардидани гард ба кандобро илова мекунанд. Баъди як маротиба ба ҷӯш омадан таом тайёр мешавад. Навъи дигари онро аз равғани гӯсфанд, орл ва намакоб мепазанд. Баъди гарм шудани равғани гӯсфанд орду намакро	2018	Бохтар, Файзобод, Муъминобод	Нимфаъл	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.

F120	ЧАК-ЧАК	омехта мекунанд. То пухтанаш онро мекобанд. Рубичи гӯшті низ маъмул аст, ки онро дам партофта мепазанд. Чак-чак як навъ халвои ноӣ буда, бештар дар чашну маросимҳо пухта мешавад. Барои омода кардани миклори муайяни чак-чак 4 дона тухм, каме намак ва 500 гр ордро якҷоя намуда, хамирашро нисбатан сахт мешӯранд. Бардан бо тирак зуволаро дар оштахта тунук намуда, дар шаклҳои чоркунҷаи хурд-хурд мебуранд. Сипас хамирпорахоро дар равшани доғкардашуда андохта, то зарди тиллоранг шуданаш мепазанд. Ба чак-чаки пухташуда шири қиёмкардашуда ва кӯфтаи чормағзро омехта карда, дар табақчаҳо мебардоранд. Базеҳо кандоб, шираи наботи ҷӯшонида ва ё асапиро ҳамроҳ менамоянд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Чак-чак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. 2. Шовалиева М. Ис-тория кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F121	ХУРҶСҚАНД, хурузак, себқанд	Навъе аз ширинии маъмул, ки асосан барои бачагон тайёр мекунанд. Хурусканд аз қиёми шакар пухта мешавад ва ба он чавҳари лимӯ, ранги каннодӣ меандозанд. Қиёми тайёршударо ба қолибҳои алюминӣ, ки ба шакли хуруё, моҳӣ, ситорача ва ғайра мебошанд, мерезанд ва аз поёни он ҷӯбчаеро ҳамчун даста мегузоранд. Пас хунук шудан қиём шакли муайяноро мегирад ва сахт мешавад. Навъи дигари он себқанд мебошад, ки он низ дар қолиби махсуси себ рехта мешавад. Барои он себи на калону на хурдро интихоб мекунанд. Хурусканд ва анвои онро бештар дар рӯзҳои идҳои динӣ ва ҷашнҳои миллӣ тайёр карда, ба бозор мебароранд.	2020	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фабол	1. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.
F122	ШИМА, оши буридаи дастӣ	Барои пухтани шима аз орди гандум, тухм, намакоб хамир шӯрида, зуволро мегиранд. Зуволаро бо тирак молида, дароз мекунанд ва хамири ришта-ришта ҳосил мешавад. Хамирҳои уғромонандро дар об мечӯшонанд ва дар табақ мекашанд ва аз болояш зирбак мерезанд. Зирбак аз гӯшт, картошка, сабзӣ, пийёз ва равшан омода карда, мешавад. Ба болои таом зирбак, чакка ва кабудихоро реза карда, илова мекунанд.	2020	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фабол	1. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2. Шима // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ. 5. С. 602-604.

F123	ШАКАРОБИ ЧОРМАҒЗҲИ	Шакароби чормағзӣ ҳуроки серғизо буда, онро бештар дар фасли зимистон тановул мекунанд. Ин ҳуроқ аз обу равғану намақ ва чормағз омода мегардад. Тарзи таҳияш чунин мебошад: дар табақи ҷубин об гирифта, каме намақ хамроҳ мекунанд. Сипас нонро ба даруни табақ реза мекунанд то хаде, ки об нонро ҷабида гирад. Аз болояш равғани гармро рехта, мағзи чормағзро ба он илова менамоянд. Ҳоло баъзеҳо ба ин таом кабудихо ва баъзан чакка низ хамроҳ карда истеъмол мекунанд.	2018	Нохияҳои Ҷалолид- дини Балхӣ, Ҷайхун	Нимфаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии нохияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F124	ГҶШТФАТИР	Гуштфатир як навъ нонест, ки дар таркибаш гушт дорад. Аз орду обу намақ хамир карда, онро низ мударте дам медиҳанд. Гуштро хурд-хурд чоркунча реза карда, бирён мекунан. Ҳа-миро зурола гирифта, тунук мекунанд ва гушти бирёнро ба болои зурола мекунанд. Зуролаи дуюмро тунук карда, ба бо-лои нони гушти мекунанд. Зуролаи сеюмро тунук карда, ба бо-хам пайваст мекунанд. Ҳамин тавр нонро ба тафдон гузошта мепазанд.	2018	Нохияҳои Ҷалолид- дини Балхӣ, Ҷайхун	Нимфаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии нохияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F125	ГУНГИНА	Гунгина як навъ таоми анаъавии тоҷикӣ буда, аз донаҳои гандуми сафеднамо ва пиёзу сабзӣ пухта мешавад. Гандумро дар алоҳидагӣ бирён карда гирифта, каме хунук мекунанд. Баъдан дар дег об рехта, гандуми тафдоларо меандозанд ва мударте 4-5 соат мечушад. Сипас пиёзро реза карда ба он хамроҳ мекунанд. Баъд аз ним соат сабзиро чоркунча реза карда, меандозанд ва то пухтан мечушонанд. Баъд аз ҷушидани гандумоба алафҳои шифобахш аз кабили <i>эшим</i> , <i>ҳулбӯ</i> , <i>лосак</i> ва амсоли инҳоро бо об тоза шуста, реза карда дар дег меандозанд. Боз мударте 1 соат мечушад ва таом ба пурарагӣ тайёр мешавад.	2018	Мастҷох	Нимфаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F126	ФАРБЕЧ, <i>фарбеш</i>	Фарбечро низ мисли дигар таомҳои донагӣ аз гандуми одӣ тайёр мекунанд, аммо дар ин таом танҳо пиёз бо гандум истифода шуда, гиёҳҳои баҳорӣ, сабзичот ва чакка низ илова карда мешавад. Фарбеч бештар дар фасли баҳор пухта мешавад.	2018	Мастҷох, Кӯҳистон и Мастҷох	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F127	НОНИ БАҲАЛВО	Нони баҳалво нонест ки дар тӯю маърақаҳои мардум, ё барои меҳмонон пухта мешавад. Сараввал аз равғани зард, орд ва	2018	Мастҷох,	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷох

		шир ҳалво тайёр мекунанд. Равғани зардро гарм карда, мувофиқи завқ ордро бирён мекунанд. Пас аз пурра бирён кардан ширро рехта, ба муддати 10 дақиқа мечӯшонанд. Аз орд, об, намак ва хамиртурш (дрожжа) хамири нонро мешӯранд. Баъди расидани хамир онро рост карда, дар як қисмаш ҳалворо тунук карда мегуздоранд. Бо қисми дигар болои онро мелушонанд. Онро дар дег равған рехта, пушту рӯй мепазанд.		Кӯҳистон и Мастчоҳ		// Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F128	ЧАЛПАК, <i>тунҷука</i>	Чалпақро дар хамаи тӯю маърақаҳо мепазанд. Зувлаи онро аз орду обу намак ва каме хамиртурш (дрожжа) хамир шӯрида, муддати 10 дақиқа дам медиҳанд. Баъд аз дам додан дар дег равғанро доғ карда, зуволаҳоро мепазанд.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F129	ФАТИРШИРА	Фатиршира яке аз хӯрокҳои маҳаллӣ буда, онро бештар барои беморони камқувват новобаста аз фасли сол бо гиёҳҳои табиғии хушқу тар омода месозанд. Сараввал зувола шӯрида, муддаге дам медиҳанд. Дар тоба равғанро доғ намуда, ба он пиёзро бирён мекунанд. Сипас хамирро бо даст мулоим намуда, ба деги обаш ҷӯшидаистода андохта, бо кафгири ҷӯбин то об шудани хамир лат мезананд. Баъдан гиёҳҳои табиӣ (газандакаҳак, гашнич, пудина) ва шир илова намуда, боз мечӯшонанд. Дар ҳолати набудани шир ва ё мувофиқи таъб баъзан дугро истифода мекунанд.	2018	Ховалинг	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннати минтақаи Қўлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.157-164.
F130	ҲАЛВОИ ШИРУ ШАКАР	Таркиби ин ҳалво шир, шакар ва равғани зард иборат мебошад. Сараввал ширро пухта, сипас дар дохилаш шакарро то ғафс шудани шир, барои дар дег начаспиданаш лат мезананд. Баъд аз тайёр шудани ҳалво дегро аз оташдон гирифта, каме хунук намуда, равғани зардро дар дарунаш меандозанд ва то яқоя шуданаш меомезанд. Баъди омехта шудан ҳалвои ширу шакарро дар табақча бардошта баробар бо корд мебуранд.	2018	Ховалинг, води Рашт	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннати минтақаи Қўлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. / мурағиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
F131	ҒУБАЙ	Як навъи таом аз нони бокило, ҷурғот ва равғани зард тайёр карда мешавад. Дар табақ ҷурғотро гирифта, нонро реза мекунанд. Каме каф мезананд, то ки нон ва ҷурғот омехта шавад. Равғани зардро гарм карда, аз болои нону ҷурғот мерезанд.	2018	Бадахшон	Фабол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F132	ҒАВЗАМАҒҒЗ	Таоми зимистонаи мардуми Бадахшон буда, аз нон чормағз ва пиёзи бехӣ тайёр карда мешавад. Чормағзи қуфта ва нони таркарлашударо бо ҳам лаг зада, дар табаки чӯбин омехта мекунанд. Бадан пиёзи бехиро реза карда, ба болои таом мепошанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F133	АЙРОН	Навъе аз нӯшокиҳои чорводорон, онро аз шири асп, ушгур, буз ва гусфанд тайёр мекунанд. Шири хомирро бо ширмоя туршонид, дар машк аз як то се шабонарӯз нигоҳ медоранд. Айрон нӯшокии серғизо, ташнашикан, шифобахш аст, дар таркибаш равған, қанд ва ғ. дорад. Онро махсусан дар айлоқ бештар истеҳсол ва истеъмол мекунанд.	2018	Лахш, Мургоб	Фаъол	1. Ғафуров Ҷ. Усули таҳияи айрон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018. 2. Айрон // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2015. – С. 76.
F134	НОШ-ХУХПА	Як навъи таоми Бадахшонӣ буда, асосан аз зардолу ва орду об тайёр карда мешавад. Дар дег се ё чор коса зардолуро мечӯшонанд. Дар алоҳидагӣ орду бо об дар коса маҳлул месозанд. Сипас ин косаи маҳлулро ба дег мерезанд. Як бори дигар мечӯшад ва тайёр мешавад, онро дар табаки чӯбин мебардоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F135	ҚАМОЧ-ТАРӢ, <i>чикаи, тарит</i>	Аз нони танури бо равғани зард тайёр карда мешавад. Нонро дар табаки калон реза карда, равғани зардро гарм карда, ба табак мерезанд. Бо қафи даст нонро молиш медиҳанд. Чунон молиш дода мешавад, ки аз биринҷ калонтар қамочак мешавад. Қамочтарӣ дар навбати худ таоми тӯёна низ мебошад. Қамочтариро дар хонаи шах дар дастурхони арус мегуздоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F136	ХОМНИГУЛ	Чормағзро ё донаи зардолуро то орд шудан дар охӯрак мекубанд. Дар дег обро андохта, орди зардолу ё чормағзро меандозанд ва он то баромадани равғанаш мечӯшад. Дар табак нонро реза карда, маҳлулро ба боляш мерезанд. Иловаган пиёзи бехиро реза карда, табакро ороиш медиҳанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F137	ХОЧ-ХАРВО	Донаи зардолуро орд карда, дар об то баромадани равғанаш мечӯшонанд. Як пиёла орду дар як литр об маҳлул карда, ба дег мерезанд. Таомро мекобанд, то начаспад. Каме намак ҳамроҳ мекунанд. Як бор нағзакак чӯшид, таом мепазад ва онро дар табак мебардоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F138	ЧАПОГӢ, <i>нони тунук</i>	Як навъи нон, ки ҳаҷмаш тунук ва қутраш 70-80 см мешавад. Ҳамири чапотӣ аз орди гандум бо иловаи хамирмоя, намак, об тайёр шуда, ноњхоро асосан дар танӯр ва ҷакдон мепазанд. Дар идҳои суннатӣ ва бисёр тӯю маъраҳои мардумӣ нони чапотӣ пухта, рӯйи дастархон гузошта мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фабол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Рахимов, – Д., Шарипов, Н. Нон // Доишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89. 3. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2. Хогина // Доишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ҷ.4.
F139	ТУХМБИРӢН, <i>тухмбирён бо орд, хогина</i>	Тухмбирёне, ки бо орд, пиёз, гӯшт, шир ва кабудихо дар равған пухта мешавад. Нахуст дар косае, мувофиқи даркорӣ тухмхоро шикаста, зардию сафедияшро бо қошук лат мезананд. Ба он каме шир, намак ва сода илова карда, кам-кам ордро рехтан мегиранд ва латзани давом медиҳанд. Бояд орд дар моеъ хал шуда, шакли атоларо гирад. Сипас гӯшту пиёз ва кабудиро майда реза карда, ба он ҳамроҳ мекунанд. Маҳсули таёршударо дар тобаи равғандор кам-кам рехта, мепазанд. Ин таом ҳам дар субҳона ва ҳам ноштову шом истеъмол мешавад.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои анъана-вии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддӣ ҳалқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110. 2. Раҳимов Д. Танира // Доишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 427.
F140	ТАНИРА	Танира як навъ ғизои қурутмонанд мебошад, ки аз мағзи нони хушк, чакка, нахӯд, лубиё ва баъзе адвӣёт таҳия мешавад. Онро чунин тайёр мекунанд: нони хушкро нимқӯфта, мағз карда, нахӯдро ҷӯшонида хушк намуда, онро низ меқӯбанд. Гӯштро ба пораҳои хурд реза намуда, бирён карда мегиранд ва ҳамаи инҳоро ба ҷаккаи саҳт омехта, каме намаку қаламфур андохта, мисли қурут шакл дода, меҳушконанд. Баъзан ба он аз растаниҳои маҳаллии шаддагулак, мулкак, райҳон, пудина, шибит ва пиёзи резакардашуда меандозанд.	2020	Дарвоз	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои анъана-вии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддӣ ҳалқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110. 2. Раҳимов Д. Танира // Доишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 427.
F141	ТОРДУНА	Он як навъ таоми субҳгоҳии мардуми баъзе деҳоти водии Зарафшон ба шумор меравад. Гарзи таҳияи он чунин аст, нахуст аз равғани зард, хамиргурш (дрож) ва намаку орд	2020	ноҳияи Айни	Фабол	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айни //

		хамири тордунаро мешўранд. Баъдан онро тунук карда <i>иўрак</i> мегузоранд. <i>Шўрак</i> – махсулоти равганин буда, аз саршир тайёр карда мешавад. Ширро полонида, дар ҷойи сард мегузоранд. Боллои шир хатман каймоқ мегирад, яъне саршир омода мегардад. Равағиро гарм карда, як адад бирён мекунанд. Як тарафи тордуна, ки пухт тарафи дигарашро бирён мекунанд ва он ба чалпақ монанд мешавад.				Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F142	БОҶИЛА- ҶЎШАК	Бокилаҷушак як навъ таоми маъмулии мардуми ноҳияи Айнӣ ба шумор рафта, дар фасли баҳор зиёдтар омода мекунанд. Онҳо то пухта расидани бокилои нав, аз ҳосили бокилои як сол пеш қоқ карда гирифта мондашон истифода мекунанд. Бокилаҷушакро аз донаи бокило ва зирбак омода мекунанд. Аз картошка, сабзӣ, пиёз, помидор, каламфури булғорӣ ва равған зирбак омода мекунанд. Ба деғ об андохта бокилоро низ омехта мекунанд. Бокило пеш аз он ки ба таом омехта гардад якшабонаруз дар оби ширгарм тар карда мешавад. Ҷунки бокило аслан донаи саҳт буда, дер мелазад.	2020	ноҳияи Айнӣ	Фабол	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F143	ҒАРМИҶ	Ғармиҷ таоми маҳаллии мардуми тоҷик ба шумор рафта, дар фасли зимистон зиёдтар пухта мешавад. Гандумро намнок карда, дар ўғурак меқубанд. Сипас онро аз пўстлох тоза карда, дар оби ширгарм тар мекунанд. Гандуми кўфта-шуда обро ба худ мекашад ва ба ин васила тез мелазад. Таоми мазкур бо зирбак омода карда мешавад. Зирбакро аз сабзавоти тару тоза тайёр мекунанд. Картошкаву сабзӣ ва пиёзро ба шакли мукааб реза карда омехта мекунанд. Сипас, об меандозанд ва таом, ки як сар ҷўшид, гандумро ба он омехта мекунанд.	2020	ноҳияи Айнӣ	Фабол	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F144	ҲАФТДОРЎЯ	Ҳафтдорўяро дар қатори таом буданаш дору низ мешуморанд. Он аслан таоми мавсимие мебошад, ки барои бемориҳои сармохўрда ва занони нававаллудкарда омода мегардад. Дар тайёр намуданаш ҳафт намуд махсулот аз қабилӣ тухм, зарҷўба, анҷир, набот, асал, равағани зард (аз маскаи хонагӣ) ва шир лозим аст. Ҳамаи он махсулоти номбаршуда-ро дар доҳили шир якҷо намуда, то киём гаштанаш бо қошук дар оташи паст меҷўшонанд. Моеъи он нисбаг ба ағолаи мукаррарӣ тунуктар мешавад. Ҷуноне зикр шуд ин таом маҳз	2020	Дарвоз	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои анъанавии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.

F145	ОШИ ТУРУШ, <i>оши туруши қай- лабор</i>	хамчун доруворӣ ва дар вақтҳои зарурӣ омода мегардад. Аммо қариб дар ҳама хонадони мардуми ноҳияи Дарвоз маҳсулоти он барои рӯзҳои дарқорӣ захира карда мешавад.	2020	Панҷакент	Фабол	1. Агтоев Ш. Оши туруш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 122-124.
F146	НАБОТ, <i>наботпазӣ</i>	Барои тайёр кардани оши туруш, об, биринҷ, гӯшти қимашуда, шиёз, мурч, намак, зира, шалғам, картошка, чакка ва алафҳои хушбӯйкунанда лозим аст. Пиёзро майда реза карда бо гӯшти кӯфта, мурч, зира, намак омехта, аз онҳо <i>зелак</i> месозанд. Ба дег ба микдори лозимӣ об рехта, зераш оташ меафрӯзанд. Сипас як пиёла биринҷро ба оби дег ҳамроҳ карда, мечӯшонанд. Пас аз он шалғам ва картошкаро дар шакли хеле хурди мукааб реза карда ба болои биринҷ мерезанд. Баъд аз пухтани биринҷ, шалғам ва картошка, ғелакхоро болои маҳсулот андохта сарпӯши дегро то пухтани маҳсулотҳо мепӯшанд. Баъд аз пухтани ҳамаи маҳсулот чаккаро бо об омехта карда болои он мерезанд. Пас аз пухтани таом онро ба косаҳо мекашанд ва аз болои он кабудии резакардаро пошида, таомро зинаг медиханд.	2020	Вилоятҳо и Суғд, водии Ҳисор	Фабол	1. Мухаммадӣ Ҳ. Набот // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 3-4. 2. Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. Д., 1998;
F147	ОСКГИР	Оскгир як навъ таоми субҳона ба шумор рафта, бештар хангоми фасли зимистон ва бемории зуком омода карда мешавад. Тарзи омода кардани он чунин аст: донаи хушқардаи зардолу ё чормағзро даруни деги равшан таф медиханд. Баъдан донаҳои бирёнкардашударо дар охӯрак кӯфта, пӯсташиро ҷудо намуда, то равшан бароварданаҷ як маротибаи дигар мекубанд. Тути хушкро ба ҳамин тарз омода менамоянд. Дар охир харду донагиии кӯфтара дар як зарф омехта мекунанд.	2020	Қӯҳистон и Мастҷох	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯҳистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020.

F148	НУГУЛ, <i>нигул</i>	Ин навъи таомро бештар дар фасли зимистон мепазанд. Донаи бодом, зардолу ва пистаро кӯфта, хамашонро омехта мекунанд. Баъдан дар деги болои оташдон ба мисли гарди орд таф дода, каме бирён менамоянд. Барои таом шуданаш ба он об рехта, ба монанди отала оиро мепазанд. Хангоми пухта расиданаш ба косаҳо мекашанд. Ин хӯрокро бештар барои бемориҳои сармохӯрда низ истифода мебаранд. Бо номи нуғул дар баъзе навоҳии водии Рашт ва вилояти Хатлон пиёзи сафеду гашничи резашударо меноманд, дар баъзе ҷойҳо адвиёт ё кӯфтаи баъзе кабудихоро низ нуғул мегӯянд.	2020	Дарвоз	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯхистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020.
F149	ТУТНИСТИ ЧУРҒОТ, <i>ттист</i>	Навъе аз таомҳои баҳорӣ ин маҳал ба шумор меравад, ки маҳсулоти асосии он аз ҷурғот ва тути хушкӣ кӯфта иборат мебошад. Тутро хангоми пухтанаш хушк намуда, бо <i>далисанг</i> кӯфта, ба мисли орд менамоянд. Сипас орди тутро боз дар ҷои соя меҳушконанд. Пас аз он дар вақти муайян дар табак тутпистро андохта, дар мобайнаш ҷурғот рехта истеъмол намоянд.	2020	Дарвоз	Фабол	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯхистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020.
F150	ҲАРИРА, <i>ҳарир,</i> <i>ҳалилlob</i>	Он хӯроки маҳаллӣ буда, аз орд, равған, об, пиёз, гӯшт ва дунбаи ғусфанд омода мешавад. Вобаста ба маҳсулоти дохили он мизочи харир гарм буда, дар фасли зимистон, хусусан иқлими сарди Кӯхистон ғойданок аст. Дар деги калон (дар тӯйҳо) аввал равғанро рехта, доғ мекунанд. Сипас дар равған пиёзро каме бирён мекунанд, баъди пиёз дунбаро андохта мезирбонанд, баъди тиллоӣ шудани дунба гӯштро илова мекунанд ва пасон ордро. Орд, ки каме сурхча шуд, ба он оби ҷӯшмадаро мерезанду дар охир намакро илова мекунанд. Ҳарирро муддати 10-15 дақиқа кофта, сипас оташи таги дегро берун мекашанд. Ин хӯроқ одатан хӯроки зимистона буда, бештар дар тӯйҳо омода мегардад.	2023	Навоҳии водии Зарафшон	Фабол	1. Шовалиева М. Истории кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Ҳарира // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С. 705-706.
F151	СУРҲӢ	Таомӣ сурҳӣ аз орд, равғани зағиру пахта, об пиёз, дунбаи ғусфанд, гӯшт ва намак омода мешавад. Ордро ба равғани тафсонӣ зағир меандозанд ва то сурҳи ҷигарӣ шуданаш хуб таф меदिҳанд. Дар деги дувум равғани пахтаро доғ мекунанд, аввал пиёз баъд дунбаро меандозанд. Сипас гӯштро бо намак илова карда мезирбонанд ва ба он орди	2023	Н. Айний	Фабол	1. Бердиева Ш. Хӯроқҳои аёнанагии мардуми тоҷик. Душанбе. Аржанг, 2020.

F152	ЗИРАВОРӢ, <i>адвиёт,</i> <i>завуда</i>	бирёшударо андохта, каме об иловар мекунанд. Ва то чуш омадани об мекобанд. Сурхӣ бояд аз ордоб каме ғафстар ва аз атола каме тунуктар бошад. Дар ошпазии тоҷикон зиравориҳо ва ё адвиётро ба мисли кабудихо ва чакано салатҳо зиёд истифода мебаранд. Зираворӣ хӯрокро хуштаъму хушбӯӣ мекунанд, ҳамчунин хусусияти шифой доранд. Ба қатори зиравориҳо намак, каламфур, мурч, барги ғор, зира, зардҷуба, дорчин, гашничи кӯфта, барги райҳони хушк, кӯфтаи каламфури сурх ва ғайра дохил мешаванд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Адвиёт (зиравориҳо) // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С. 74-75.
------	--	---	------	-----------------	-------	---

БАҲШИ 7. – ВАРЗИШИ СУННАТӢ ВА БОЗИҲОИ БАЧАҒОНА (G000)

№ Р/Т	Номи унсури ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсури	Адабиёт
G001	АРҒУНЧАК, <i>алвонҷ, бод, бодпеч, ҳой, ҳайбод, ҳайбозӣ, ҳаюҷак, ҳулҷак, вулҷак</i>	Як навъ бозии анъанавии духтарон, ки бештар дар баҳору тобистон, маҳсусан, дар ҷашни Наврӯз, бозида мешавад. Аргунҷак аз аргамчине, ки ду нуғи он ба шоҳи дарахт ё ба болочӯбе баста шудааст ва нишастгоҳ иборат мебошад. Духтарон бо навбат ба аргунҷак нишаста, дар ҳаво ба пешу қафо алвонҷ меҳӯранд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Аргунҷакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 54-55.
G002	АРҶСБОЗӢ, <i>арҷсбиёрак</i>	Як навъ бозии маъмули духтаракони хурдсол, ки дар боғ ё хавлӣ баргузор мегардад. Яке аз духтараконро ҳамчун «арҷс» интихоб карда, ба ӯ либосҳои тоза мепӯшонанд ва ба сараш рӯймоли калон меандозанд. Ду-се нафари дигар нақши меҳмононро бозӣ мекунанд, ки як-як ба арҷсхона медеароянд. Яке аз духтарон дойра менавозад ва дигарон бонавбат аз ҷой хеста мераксанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Нурдҷанов Н. Игры // Таджикки Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Арҷсбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 62.
G003	АСПАКБАЗӢ, <i>аспгирак, аспак</i>	Бозии халқии бачагонаи тоҷик, ки дар байни бачаҳои хурдсол ва миёнсол гузаронида мешавад. Барои бозӣ ҷӯбҳои дарознашон 1-1,2 метрро ҳамчун «асп» интихоб мекунанд ва ба қисмати болоии он ресмонро ба мисли лачоми асп мебанданд. Иштирокчиёни бозӣ дар майдони кушод ё роҳи холий, дар ҳатти ибтидо паҳлӯи ҳам меистанд. Бо фармони довар бачаҳо ба асп савор шуда, ба сӯйи марра метозанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Турсунов Н. Бозихои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 2. Раҳимов Д. Аспгирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 72.
G004	БАӢТБАРАК	Бозӣ ё мусобикаи шеърдонист, ки байни наврастону ҷавонон ва шеърдӯстон баргузор мегардад. Яке аз ҳозирин байте ё пораи шеърро кироат мекунад. Ҳарифи ӯ ҷавобан ба матни ӯ байте меҳонад, ки ҳарфи аввали он ба ҳарфи охирини шеъри ҳарифаш яқхела мебошад. Боз бозигари яқум дар ҷавоб ба байти шаҳси дувум байтеро меҳонад. Ҳамин тавр, бозӣ давом ёфта, касе ғолиб меояд, ки шеъраш бечавоб монанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Айни С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Байтбарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 99.
G005	БАҚАБАЗӢ,	Ду нафар бачаҳо яқтоғӣ санг ё устухони хайвонро, ки онро “баққа” меномиданд, дар даст мегиранд. Яке аз бозингарон	2016	Рашту	Фабол	1. Нурдҷанов Н. Игры // Таджикки Каратегина и

	қурбоқбозӣ, сангпартояк	сангро дар замин ба пеш хаво медихад. Бозингари дуномӣ бояд бо санги худ санги харифашро нишон гирифта занад. Агар санги харифашро зада тавонад, пас бозингари яқум ўро ба пушташ “савор” карда, то ба чосе, ки сангҳо бархўрдаанд, мебарад.		Дарвоз		Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Рахимов Д. “Бақабозӣ” // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 100.
G006	БАЛАНДИ- БАРОЯК	Бачагон гирди ҳам омада, як нафарро аз байни худ барои дастгир кардани бачаҳо интихоб мекунанд. Бачаҳо бо садо додани амри бозӣ ба ҳар тараф давида, ҳар яке ба болои баландие мебарояд. Баландӣ бояд аз замин ҳадди ақал як вачаб баланд бошад. Агар касе ягон ҷойи баланд наёфта, дар рўйи замин истода бошад, шахси дастгиркунанда зуд омада, ўро бо даст медорад.	2016	Ҳисор, Ашт	Фабол	1. Рахимов Д. Баландибарояк // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101.
G007	БАНДПАРАК	Бозии халқии бачагонаи тоҷик, ки дар байни духтарбачаҳои аз 7 то 13 сола иҷро мешавад. Барои бози банд ё аргамчини 2-3 метра лозим аст. Бандҳои сунғии корхонавӣ низ истифода мешаванд. Бандпараки яқнафарӣ бонавбат ва ё сенафарӣ бозида мешавад. Ду нафар аз ду тараф бандро болову поён тоб медиханд ва бозгари севум аз болои он меҷаҳад. Ҳар як чаҳиданро бозигарон ҳисоб мекунанд ва марраи муайян низ дооранд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Рахимов Д. Баландпараки // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101. 2. Турсунов Н. Бозии миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G008	БАНДКАШӢ	Яке аз бозии варзишии бачагонаи тоҷик, ки маъмулан дар ҷашни Наврӯз ва иду маърақаҳои мардумӣ барпо мешавад. Мусобикаи бандкашӣ дар майдончаи хамвор ташкил шуда, барои он аргамчини ғафси дарозии 8-10 м истифода мешавад. Иштирокчиён 4-6 нафарӣ ба ду даста ҷудо шуда, аз ду тарафи ҳат дар майдон ҷойгир мешаванд. Қадом дастае, ки ҳарифонро қашида аз ҳат гузаронад, ғолиб доништа мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Рахимов Д. Бандкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 104.
G009	БОДПАРАК-БОЗӢ, бодбарак, лалакбозӣ,	Навъе аз бозии бачагон ва ҷавонон, ки аз замони қадим маъмул буд. Бодбаракро аз қоғази саҳти 45x65 см, параҳаҳои ҷўби дарозшакл, ришта ва навори аз матоъ буридашуда месозанд. Онро хангоми вазидани боди мусоид парвоз медиханд. Яке аз бачагон бодбаракро ба болои сараш бардошта менстод, дигаре нути риштаро ба даст гирифта, ба муқобили вазиши бод медавад. Ҳамин ки бодбарак 100-200 м боло баро-	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фабол	1. Бодбаракбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 254-256. 2. Раҳмонӣ Р. Бодпараки // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. –

	<i>лалакпаронӣ</i>	мад, дигар хочат ба давидан нест, он дар осмон мавҷанон бозӣ карда меистад.				Қ.1. – С. 144-145.
G010	«БЕДОНА ПАРИД», «бӯдана принс», “пар-пар”	Бозигарон ба ҳамдигар зич ба сурати давра менишинанд. Онҳо пойхошонро ба маркази давра дароз намуда, менишинанд. Яке аз бачаҳои калонсолтар номи парранда ё дигар қонваронро бонавбат номбар мекунад (мас., бедона парид, зог парид...) ва дар яке аз онҳо дасти рости худро зуд боло мебардоранд. Дигар бозигарон ба ӯ таклид карда зуд дасти росташонро боло бардоранд. Ҳар касе дер кард, ё ба пушт ғелон шуд, мағлуб ҳисоб мешавад.	2016	Рашт, Дарвоз, Водиҳои Ҳисору Зарафшон	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Бедона парид // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 121. 2. “Бедона парид” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 260.
G011	БУҶУЛБОЗӢ, <i>сақабозӣ</i>	Бозии маъруф, ки бо бучул – қисме аз устухони пойи гӯсфанд ё буз аст, бозида мешавад. Баъди ба замин партофта шудани бучулҳо бозигарон бучули харифонро ба нишон гирифта, мезананд. Шаҳси мағлуб ё бучули худро ба ғолиб медиҳад ва ё ӯро ба пушташ савор карда, як масофаи кӯтоҳро тай мезанад. Тарзҳои гуногуни бучулбозӣ маъмуланд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Бучулбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 182-183.
G012	ВАҶАБПАРАК, <i>ҳамваҷаб</i>	Бозии вачабпарақ дар майдончаҳо, заминҳои ҳамвор, толлори варзиш ва ғайра гузаронида мешавад. Бачагон ду нафарро ҳамчун ёвар интихоб мекунанд. Онҳо дар масофаи муайян ба замин рубарӯ нишаста, пойҳои худро каме мекушоянд ва кафи пойхошонро ба кафи якдигар ҷафс карда мерасонанд. Бачагонии дигар бо навбат давида омада, аз болои пойҳои ёварон ба дарозӣ мечаҳанд.	2016	Вилояти Суғд,	Нимфаъол	1. Амонов Р. Қиссаи диёри чашмасор. – Д., 1995. – С.194. 2. Раҳимов Д. Вачабпарақ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 193-194.
G013	ГАҶАБОЗӢ, <i>қачабозӣ, кеҷабозӣ</i>	Иштирокчиёни гачабозӣ паҳлӯи ҳам гирд истода, як нафарро сардор интихоб мекунанд. Барои ин бозӣ сангча ё тукмае лозим мешавад, ки онро “гача” меноманд. Сардор дар байни халқии бозигарон истода, гачаро ба дасти як аз бачаҳо медиҳад. Ҳама дастхоро бо шумурдани «Як!», «Ду!» аввал ба пахлу, сипас ба пушти худ бурда, пинҳон мекунанд. Сардор гачаро ҷустуҷӯ мекунад ва онро аз дасти кадом бачае, ки ёбад, навбати кофта ба ӯ мегузаранд. Гачабозиро дар зимистон дар агрофи сандалӣ низ бозӣ мекарданд.	2016	Водиҳои Зарафшон, Ҳисор	Нимфаъол	1. Айнӣ С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳимов Д. Гачабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 208.
G014	ГУРГБӢ, <i>гурғабозӣ,</i>	Сардори бачаҳо як нафарро дар нақши гург қарор дода, ду нафари дигарро – сағ ва боқимондаҳоро – гӯсфанд таъйин мекард. Гӯсфандон ба ҳамдигар ҷафс нишаста, гоҳ-гоҳ баос мезаданд. «Сағҳо» аккос зада, ба ҷустуҷӯи кути худ баромада	2016	Рашт, Дарвоз, Тавилдара,	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Гургбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 261.

	дахмардабозӣ, галабозӣ,	хар сӯй мераванд. Ҳамин вақт «гурғ» пайдо шуда, гӯсфандонро як-як бурдан мегирад. Чӯпон бедор шуда, гурғро таъқиб мекунад ва бо чӯб ўро мезанад. Сағҳо низ ба гурғ дармеафтанд.		Яғноб, Ванҷ, Ишқошим, Ваҳон		2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G015	БУЗКАШӢ, човандозӣ	Мусобикаи халқии саворӣ, ки дар рӯзҳои чашни Наврӯз, тӯйҳои мардум ва идҳои дигар барпо мегардад. Бузқашӣ дар майдон, доманаи кӯҳ, рӯдхонаҳо баргузор шуда, дар он ҳасади бузи забхшуда истифода мешавад. Ҳар як савора талош мекунад, ки бузро аз байни издиҳом берун бароварда, ба марра расонад. Пахлавонони дигар ба ӯ монёе шуда, кӯшиш мекунанд, ки аз дастӣ ӯ бузро рабоянд. Пахлавоне, ки ғолиб меояд, аз ҷониби муассисони мусобика соҳиби туҳфаҳо мегардад.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Холмуродов З. Бозии савории бузқашӣ ҳамчун унсури мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Паёмномаи фарҳанг. –2018. – №2. – С. 35-41. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.
G016	ТОҚӢ ҒӢРМАЙДА	Тоқӣ – ғӯр – майда як навъ аз бозии маъмулии кӯдакону навраисони халқӣ тоҷик, ки он маъмулан дар айёми баҳор ташкил мешавад. Яке аз бозингарон дар дастӣ худ тоқие дорад ва бо ишора ва шумори се гуфтани довар зуд тоқиро ба боло ҳавола медиҳад. Ҳангоме ки бозингар тоқиро ба сӯи осмон ҳавола кард дар ҳамон лаҳза як нафар аз миёни иштирокчиён ҷусту ҷолокона тоқиро аз осмон медорад. Дигар иштирокдорони бозӣ дар ин ҳол зуд ба хар тараф пароканда мешаванд. Бозингари тоқиро ба даст оварда бошад, ба сӯи бозингарони гурезон тоқиро партоб мекунад. Агар тоқӣ ба тани ягон нафар аз бозингарон нарасад, боз онро аз замин мегираду тақроран ҷониби бозингарон ҳавола медиҳад. Ҳамин, ки тоқӣ ба тани яке аз бачаҳо расид, он нафар маглуби бозӣ доништа мешавад ва дар навбати баъдӣ ӯ дар бозӣ довар ҳисоб мешавад.	2020	Варзоб	Фабол	1. Курбонов Ш. Чанд суҳан перомунӣ бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G017	ОПЕНАБОЗӢ, яқлингабозӣ	Опенабозӣ ба бозии яқлинг монанд буда, онро духтарону писарони навраис дар фаслҳои баҳор ва тирамоҳ ташкил мекунанд. Шартӣ бозӣ ҷунин аст: бачаҳо пойҳояшонро бо ҳам наздик карда, кафои пойҳои худро ба замин мегузоранд ва як нафарро барои идома додани бозӣ ҳамчун гуяндаи магнии бозӣ аз миёни худ интихоб мекунанд, ки ҷунин мисраҳоро мехонад: Опена, опена, Кӣ бо мо бозӣ мена?	2020	Душанбе	Фабол	1. Курбонов Ш. Чанд суҳан перомунӣ бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.

G018	БОБО, РИШТА- ҚАЙЧӢ, <i>ришта қайчӣ</i>	Андар кашу мандаркаш, Пойи чапу роста каш! Ҳангоме ки гӯянда мисраи охири шеърро тамои мекунад, дархол бачаҳо як пойи худро аз замин бардошта, ба хар сӯ пароканда мешаванд. То он даме, ки яке аз бозингарон пойи худро ба замин нагузорад, бозӣ давом меёбад. Бозии “Бобо, ришта, қайчӣ”-ро духтарон ва писарони наврас хам якҷоя ва ҳам дар алоҳидагӣ миёни худ ташкил мекунанд. Иштирокиён нахуст як нафар бозингарро аз байни худ интихоб мекунанд, ки ӯ дар бозӣ нақши боборо иҷро мекунад. Дигарон нақши набараҳои боборо мезобанд. Набараҳо ба бобо наздик мешаванд ва чунин намудор мекунанд, ки гӯё аз риши бобо кашида истода бошанд. Онҳо аз риши бобо дошта, “ришта, ришта” гуфтан мегиранд. Ҳамин ки набараҳо аз назди бобо дуртар мераванд, ду ангушти худро ба қайчӣ монанд намуда “қайчӣ” гуфта, мегурезанд. Бобо то дастгир кардани яке аз набараҳо сур карданро идома медиҳад.	2020	Душанбе	Фабол	1. Курбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G019	ЧАВҒОНИ ПИЁДА, <i>чавгонбозӣ, гӯйбозӣ</i>	Чавғони пиёда, аз қадимтарин навъҳои варзиши тоҷикон мебошад. Барои бозӣ ба хар як бозигар чавгон ва барои хама як адад гӯй – тӯби махсус лозим аст. Тибқи қоидаи он дастаҳо ба ду гурӯҳи шашнафарӣ тақсим шуда, дарвозаи худро доранд ва кӯшиш мекунанд, ки гӯйро бо чавгон зада, вориди дарвозаи хариф намоянд. Ҳоло дастаҳои касбии чавгонбозони пиёда низ фаъолият мекунанд.	2016	Бадахшон, Қӯлоб, Хучанд, Душанбе	Нимфаъл	1. Турсунов Н. Чавгонбозӣ, – Д., 1982. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G020	КОРДЧАБОЗӢ, <i>кордбозӣ</i>	Як навъ бозист, ки бачагони нисбатан калонсол ва ё ҷавонон бозӣ менамоянд. Бозӣ аслан бо корди маъмулии ошбӯрӣ дар замини мулоим ё сабадор сурат мегирад. Ҷавонписарон дар болои сабаза гирд нишаста бо навбат кордро ба замин мепартоянд. Агар нӯги корд ба замин дарояд, он гоҳ бозигар корд ба тарзи дигар меартояд. Агар ба замин нахалад, навбат ба дигар кас мегузарад. Кордро бачаҳо бо кафи даст, ангуштон, оринҷ, дастхоро мушт карда ва китфу бозу ба замин мепартоянд. Ин бозӣ қадима буда, ба гурӯҳи машҳои пахлавонӣ дохил мешуд.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Кордбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 471-472.

G021	ГҶШМОЛАК, <i>ғўшқолақ,</i> <i>ғўшталобак</i>	Як навъ бозии халқии бачагонаи тоҷик, ки онро бештар дар чашнҳои арӯсиву хагнасур ва Наврӯз барпо мекунанд. Шаҳси калонсоле дар лагтапорае як-ду танга ё тугма ва ё ягон ашёи хурдро мебандад ва онро ба дурӣ хаво дода, худаш пинҳон мешавад. Ҳар бозигаре, ки бастаи тангаро ёфта, ба ӯ оварда супорад, соҳиби тухфаи пулӣ ё молӣ мешавад. Вақте ки як нафар лагтаро ёфта, ба сӯйи шахси калонсол давад, дигарҳо ба ӯ монёъ шуда, намегузоранд, ки комёб шавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Ҷўшмолак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 274-275.
G022	ДОНАКБӢЗӢЙ, <i>дўлбозӣ,</i> <i>қандақбозӣ,</i> <i>ҳаракбозӣ,</i>	Бачагон дар замин охурчае мекананд, ки умқаш 5-6 см ва қутраш 10-15 см мебоша ва он «дўл» меноманд. Ашёи ин бозӣ чор алақ донани зар-долу ё чорто сангчаи ба андозаи ҳамин донакҳо мебошад. Дар масофаи 1,5 метр аз дўл дуртар ҳатте мекашанд ва аз паси он хат истода, бо навбат ҳар чор сангчаро ба дўл мепартоянд. Агар 1 донак ё сангча ба дўл афтад, партоб-қунадаи он «ҳар» номида мешавад, яъне нақши харро бозӣ мекунад. Агар 2 донак ба дўл ворид шавад – «асп» 3 донак – «вазир» ва 4 донак «шох» мешаванд. То вақте ки бозигари панҷум донакхоро партоб мекунад, вазир ба «ҳар»-у шох ба болои «асп» савор мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Донақбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 339-340. 2. Донақбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағғиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 258-259.
G023	ЗОҶОБУ	Се-чор нафар бозигар гирд истода, ҳар ду дастро мушт қарда, ба байн дароз мекунанд. Сипас сардор таронаи «Зоғобу»-ро мехонад ва дигарон муштхоро болои ҳам мисли тири чувоз дар мобайн тоб додан мегиранд. Вақте ки сардор мисраи охиirro хонда, «торгина бикуч» гуфт, шахсе, ки дасташ аз ҳама боло аст, зуд дасташро қафо мекашад. Агар гўянда «таҳгина бикуч» гўяд, бозигари дасташ дар поён буда, зуд дасташро мекашад. Охирии дасте, ки дар байн танҳо монд, шахси мағлуб ҳисоб мешавад.	2016	Минтақои Қўлоб	Дар ҳоли аз байн рафтан қарор дорад.	1. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозихои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқӣ тоҷик. № 1. – Д., – С. 8–22.
G024	АСПДАВОНӢЙ, <i>пойга</i>	Як навъ мусобикаи гуруҳии анъанавӣ, ки дар иду чашнҳои миллӣ ва расмӣ сомон дода мешавад. Мусобика дар майдонҳои калони дехот, варзишгоҳҳо ва майдонҳои маҳусе сураат мегирад. Аспдавонӣ дар масофаи муайян гузаронида шуда, онро доварон назорат мекунанд. Ба ғолибон тухфаҳои гуногун дода мешаванд, ки онхоро қумитаҳои маҳаллаҳо, ҷамоати дехот, ҳумуати шаҳру ноҳияҳо ва шахсонӣ саҳаватманд омода мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Пойга // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 219-279. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқӣ тоҷик. Д., 2011; 3. Турсунов Н. Бозихои миллӣ тоҷикӣ. Д., 1983.

G025	ГУШТИН, <i>гушти, кушти, гуштингирӣ</i>	Яке аз навъҳои варзишии машури миллий, ки таърихи қадима дорад. Дар гузашта мусобикаҳои гуштигириро дар чашнҳои арусӣно хатнасур, Наврӯз, идҳои сунатӣ, хурсандҳои оммавӣ ва сайрҳои бахорӣ дар майдонҳои васеъ бо иштироки пахлавони зӣёд аз ғушау канори шаҳру вилоят барпо менамуданд. Имрӯзо низ гуштигири бо ҷушу хуруш идома дорад. Ба ғолибон тухфаҳои гуногун, ба монанди моли чорпо, ашӯи рӯзгор: аз яхдону телевизор сар карда, то чойнику пиёла ва ғайра тақдим мекунанд. Дар мусобикаҳои калони ҷумхуриявӣ ба пахлавони ғолиб мошинҳои сабуқрав тухфа медиҳанд. Пахлавонон дар гуштигирии анъанавӣ усулу шеваҳои гуногунро истифода мекунанд. Аз он ҷумла, тарзҳои “дастпеч”, “сурун”, “тоб”, “қокӣ”, “попеч”, “дӯк”, “халлук”, “чиландозӣ”, “попечак”, “дастпеч”, “сари севҷӣ” ва ғайра маъмул мебошад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сафаров Ш. Бозихои миллий ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 2. Суяркулов Т. Турсунов Н. Спортӣ халқи тоҷик. Д., 1963; 3. Турсунов Н. Бозихои миллий тоҷикӣ. Д., 1983. 4. Раҳимов Д., Шарипов Н. Гуштингирӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 275-279.
G026	ГАВКАШАК	Дар ин бозӣ ду нафар иштирок мекунанд. Бачаҳо дар замин рӯй ба рӯйи ҳам нишаста, ҷӯби тақрибан якметараро гирифта, амудӣ ҳар ду саҳт дошта меистанд. Бо фармони довар ӯ шаҳи севум ҳар кадоми онҳо ба сӯйи худ мекашанд. Қасе ки ҷӯбро саҳттар кашад ва ҳарифширо аз ҷояш ҳезонад, ғолиб ҳисоб меёбад. Бозии гавкашакро айёми Наврӯз ҳамчун қуввасанҷӣ қавонон низ барпо мекунанд.	2020	Рӯшон, водии Барганг	Фаъол	Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагони Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 7. – Душанбе: 2019. – С. 208-219.
G027	ҶҮБҶАБОЗӢ	Дар ин бозӣ аз чор бештари № бозигарон иштирок мекунанд. Ин бозӣ мисли баландибарояк аст. Бачаҳо дар даст якҷанд ҷӯбҷаи 20-30 см ӯ тахтачае ба ҳамин дарозӣ мегрианд. Як нафар аз бачаҳо «рӯбанда» интиҳоб мешавад, ки дигаронро бояд дастгир кунад. Бачаҳои дигар бояд пояшон ба замин нарасанд, дар таги пойҳо ҷӯбҷаҳо ӯ тахтачаро гузошта, болои он мебароянд. Вақте ки рӯбанда ба бачаҳо наздик шуд, онҳо кушиш мекунанд, ки болои ҷӯбҷаҳо, тахтача бошанд ва пояшон дар замин нарасанд. Қадом бозигаре, ки ҳадди ақалл як пояш дар замин бошад, бачаи рӯбанда ӯро дастгир мекунанд ва дар даври навбатӣ он бозигар вазифаи рӯбанदारо иҷро мекунанд.	2020	Мастҷох	Фаъол	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.

G028	КАШКАШАК	Он мисли бозии бандкашак аст, аммо бе аргамчин бозида мешавад. Равиши бозии кашкашак чунин аст: писарону духтарони 7-12 сола, баъзан наврастони 14-15 сола дар майдонча ҷамъ шуда, дар замин хатте мекашанд ва ба ду дастаи баробар тақсим мешаванд. Ду бозигар аз ду гуруҳ аз ду тарафи назди хат истода, дастони якдигарро дошта меистанд. Дигарон аз кафои онҳо катор мешаванд ва камари шахси дар пеш истодашонро медоранд. Бо фармони довар ё муаллим онҳо ба бозӣ шуруъ мекунанд. Дастаи голиб ҳамонест, ки қатори харифонро кашада, аз хат ба сӯи худ гузаронад.	2020	Девашгич	Фаъол	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G029	КАМОНВАРӢ, <i>камонбозӣ,</i> <i>тирандозӣ,</i> <i>камолемлак</i>	Як навъ бозии ҳарбӣ ва варзишии қадимаи халқи тоҷик. Мусобикаи камонварӣ барои намоиш додани маҳорати худ дар ҷашнҳои Наврӯзу Меҳргон, тӯйҳои арусино хатнасур ва мавридҳои дигар дар майдону боғҳо баргузор мешавад. Камонварӣ намудҳои пиёда ва савора дорад. Усули савора хангоми давидан асп ба нишон тир заданро <i>сараста</i> меномиданд. Бачаҳо низ ба тақлиди калонсолон камонгулакҳо сохта, бо ҷӯбу санг тирандозӣ мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011. 2. Раҳимов Д. Камонварӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – ҷ.1. – С. 431-433.
G030	КИТҶАНГ, <i>хурӯсчанг</i>	Бозӣ дар майдонча, боғча ва ё ягон ҷойи ҳамвор гузаронида мешавад. Дар замин доираи диаметраш 2 метр кашада мешавад. Бачаҳо ба ду гуруҳ тақсим шуда, хама рӯ ба рӯи доира аз ду тараф дар майдон саф мекашанд. Аз ҳар даста як нафарӣ ба даруни доира меоянд. Ҳар дуи ин бозигарон дар як пой истода, пойи дигарашонро бардошта меистанд ва дастхоро ба пушт мегузоранд ва якдигарро бо китф тела дода, аз доира мебароранд ва ё кӯшиш мекунанд, ки ҳариф пойи дуомаширо ҳам ба замин гузорад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Китфчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – ҷ.1. – С. 466. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G031	ҚАЛЪАГИРАК, <i>калла-зеҳт</i>	Бозигарон ба ду даста тақсим шуда, дар майдон аз сангҳо "калла"-е сохта, сардорҳо наздикии он меистоданд. Дастаҳо дуртар аз қалъа ҷой мегирифтанд. Бо фармони сардорҳо бозигарон ба қалъа ҳамла меоварданд. Задухӯрди шӯхиомез дар байни бачаҳо сураг мегирифт. Дар муҳориба танҳо бо пойҳо зарба задан мумкин буд. Бозӣ бо ғалабаи он дастае ба анҷом мерасид, ки қалъаро ба даст овардааст.	2016	Бадахшон, Рашту Дарвоз	Нимфаъол	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Раҳимов Д. Қалъагирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – ҷ.1. – С. 518.

G032	ҚОЛБОЗЙ, <i>шалоҳак, тангелиц-бехт, чизнибозй</i>	Бозии анъанавии духтарон, ки бештар дар фаслҳои гарм дар майдонча ва роҳравҳо барпо мешавад. № бозигарон аз 2 то 8 нафар буда метавонанд. Барои бозӣ ҳар кадом духтарон яктоғӣ сангҳои гирду ҳамвор мегиранд, ки он “қол” ё “лап” ном дорад. Дар замини ҳамвор катакҷаҳо мекашанд ва бо навбат хонаҷаҳоро якҷоя ҷаҳида мегузаранд. . Хонаҷаро ба чор катаки хурдтар ҷудо мекунанд ва ба онҳо бо тартиб рақам мегузоранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 3, 1976. 2. Раҳимов Д. Қолбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 527-528.
G033	ЛАНКАБОЗЙ, <i>сурббозй, парбозй, ламка</i>	Ланкабозӣ дар асри XIX тавассути ӯйгурҳо аз Чин ба фарҳанги мардумони Осиёи Марказӣ, аз ҷумла тоҷикон, роҳ ёфтааст. Ланка аз порачаи пӯсти пашмдори буз ва пораи сурби гирдашакл сохта мешавад. Ланкабозӣ ба таври гуруҳӣ ё дунафарӣ сураг мегиранд. Бачаҳо № муайянеро марра қарор дода, ба бозӣ шуруъ мекунанд. Агар дар вақти бозӣ ланка ба замин афтад, навбати бозӣ ба бозигари дигар мегузарад. Тибқи андешаи баъзе муҳаққиқон, номи афзори ин бозӣ – «ланга» аз калимаи тоҷикии «ланг» – ҷӯлок ва ё аз «линг» - пой гирифта шудааст.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Раҳимов Д. Ланкабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 542-543.
G034	ЛАПАРБОЗЙ	Бачаҳо ба ду даста тақсим шуда, ҳар кадом «лапар» – санги гирди ҳамворро интиҳоб мекунанд. Лапарҳоро бо навбат аз масофаи муайян ба сӯи санги нишона, ки онро «чилғиз» меноманд, ҳаво мелиҳанд. Бозигари ғолиб – оне, ки сангаш ба <i>чилғиз</i> наздиктар афтада аст, лапарҳои дигаронро бо санг зада, дар охир чилғизро ҳамин тавр зада, дуртар меандозад. Сипас бо кафи по ҳисоб мекунанд, ки <i>чилғиз</i> ба кадом масофа дуртар афтадааст. Ҳамин тарик, микдори кафи пойҳоро шумурда, то марраи муайян мерасанд. Ҳар бозигаре, ки ба ҳисоби марра пештар расид, иштирокчии бохтаро аз дастаи ҳариф «ҳар» қарда, ба болояш савор мешавад.	2016	Зарафшон, Рашт, Бадахшон	Фаъол	1. Андреев М.С., Половцов А.А. Материалы по этнографии иранских племен Средней Азии. Санкт-Петербург, 1911. 2. Раҳимов Д. Лапарбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 543-544.
G035	ОББОЗЙ	Аз шуглҳои тобистонаи бачагон. Дар фасли тобистон бачаҳо дар хавҷо, ҷўйборҳо ва кўлу дарёҳо оббозӣ қарда, чандин намуди бозихоро ташкил менамоянд. Масалан, мусобиқаи шиноварӣ, яъне ки кӣ пештар ба марра мерасад. Инчунин бачаҳо дар даруни об ва соҳили атрофи кўл ё дарёча бозии сурсурақон ташкил мекунанд. Дар солҳои охир тўббозӣ дар об низ маъмул шудааст.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозихои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 3. Раҳимӣ Д. Оббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2023. – Ҷ.9.

G036	МУРҒОБИ-ШИҚОРЧӢ, <i>заличак, чонгиррак, миёчравак, свечабозӣ</i>	Онро писарону духтарони аз 6-7 сола то ба наврасони 15-16 сола бозӣ мекунанд. Барои бозии мурғобишиқорчӣ тӯби ҳаҷмаш хурд ё миёна лозим аст. Аз ҳар ду тарафи майдонча дар фосилаи 8-10 метр ҳагҳои марзӣ мекашанд ва бозинагарони дастаи аввал – “шиқорчиҳо” паси он ҳагҳо чой мегиранд. Ба мобайни майдон иштирокиёни дастаи дуюм – “мурғобиҳо” медароянд. Агар тӯб ба яке аз “мурғобиҳо” расад, онгоҳ ӯ аз бозӣ берун мешавад. Агар яке аз бозинагарони даруни майдон тӯбро аз ҳаво дошта гирад, пас он даста соҳиби як чони дигар мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Мурғобишиқорчӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – ҷ.1. – С. 656. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G037	НАЙЗА-АНДОЗӢ, <i>найзазанӣ, найзабозӣ, найзапартӣ</i>	Яке аз намудҳои ҳарбӣ ва варзиши бостонии тоҷикон. Найзаро дар гузашта ҳам пиёда ва ҳам савора ба қор мебуданд. Дарозии найза 1,5-2 м буда, оғро аз шохҳои рост ва саҳти дарахтон месохтанд ва ба нуғи он теғаи оҳаниро насб менамуданд. Найза инчунин яке аз олоти шикор ба шумор мерафт. Маҳорати баланди паҳлавони найзаандоз дар он зохир мешуд, ки чонварро дар шикор ва ё душманро дар майдони ҷанг бо як зарба афканад. Баъзе найзаандозони моҳир найзаро аз масофаи 60 м ба нишон мерасониданд. Найзаро инчунин савори асп, дар рӯйи он ҳаму рост шуда, лаъбу хунарҳо намуда, ҳаво медоданд. Найзабозӣ яке аз намудҳои мусобикаи варзиши дар ҷашнҳои арусӣ, ҳағнасур ва иди Наврӯз буд. Бачагон имрӯзҳо аз ҷғб найза сохта, аз масофаи муайян ба сӯйи нишонаҳо партоб мекунанд.	2016	Душанбе	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинобод. 1953. 2. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Раҳимов Д. Найзапартӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 34-35
G038	НАРДБОЗӢ	Яке аз навъҳои варзиши фикрии миллий, ки таърихи тӯлонӣ дорад. Нард дар болои тахтаи маҳсуси дугабака бо муҳраҳо бозӣда мешавад. Дар қанори ҳар як табақи тахта 6-тоғӣ хоначаҳо барои гардиши муҳраҳо сохта шудааст. Дар нардбозӣ ду бозинагар аз ду тараф бозӣ мекунад, ки ҳар кадом 15-тоғӣ муҳра дорад. Барои ҳол гирифташ ва ё микдори қадами муҳраҳо ду муҳраи мукабаби ҳолдор истифода мешавад. Муҳрачаҳои мукаабро рӯйи тахта партофта, мувофиқи ҳоли гирифташон як муҳраро аз хонаи яқум гирифта, ба хоначаҳои баъдӣ ҳисоб карда мегузаронанд. Ҳамин тарик, кадом бозигаре, ки пештар муҳраҳояшро аз майдони ҳариф гузаронад, голиб доништа мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нардбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.272-273. 2. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.

G039	ПАЛАК-БАРАК, <i>талгираку</i> <i>чалгирак,</i>	Бачагон дар майдончае чамъ омада, ба ду гуруҳ тақсим мешуданд. Аз мобайни майдонча хатте мекашиданд ва ду канори майдонро марра қарор мебуданд. Як гӯшаи майдон “пал” номида мешуд ва гӯшаи дигараш “чал”. Шартӣ бозӣ чунин буд, ки бозинагарони дастаи “чал” бояд аз чанги ҳариф халос хӯрда, ба гӯшаи “пал” раванд. Дар ҷавоб бозигарони гуруҳи “пал” кӯшиш мекарданд, ки онҳоро бо пойҳояшон зада, нагузоранд, ки ба маррашон расанд.	2016	Ашт, Рашт, Дарвоз	Нимфаъл	1. Палабарак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.263. 2. Раҳимов Д. Палабарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 185-186.
G040	ПАНҶСАНГ, <i>ҳафтсанг,</i> <i>ҷамбулбозӣ,</i> <i>ҷамбет</i>	Дар майдонча 10-12 нафар духтарон ба ду гуруҳ тақсим мешаванд. Онҳо дар замин як росткунҷа мекашанд ва аз чор кунҷи дарунии он боз яктоғӣ хоначаҳо мекашанд, 5 ё 7 адад сангҳои дар мобайни росткунҷа болои ҳам мегузоранд. Дастаи якум аз масофаи муайян сангҳоро ба нишон гирифта бо тӯб мезананд. Бозигарони дастаи якум баъд аз ин ки бо тӯб сангҳоро афтонданд, кӯшиш мекунанд, ки омада сангҳоро дар росткунҷа аз нав болои ҳам чинанд. Дар ин вақт бозигарони дастаи дуюм тӯбро дошта, бозигарони дастаи аввалро таъкиб карда, намегузоранд, ки ба росткунҷа наздик шаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъл	1. Раҳимов Д. Панҷсанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 190-191. 2. Раҳимӣ Д. Бозихи анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G041	ПИЁДАКАШАК	Як навъ мусобикаи ҷавонон, ки дар ҷашнҳои Наврӯз, арӯси, хатнасур ё ба муносибати таваллуди писар созон дода мешуд. Дар ин бозӣ 40-50 нафар иштирок мекарданд. Соҳиби маърака 3-4 метр магоби сахро ба мобайни иштирокиён ҳаво мелод. Ҷавонон ба дастаҳо тақсим шуда, кӯшиш мекарданд, матоъро ба пуррагӣ ба даст оранд ва тухфаи асосӣ – бузро соҳиб шаванд.	2016	Кӯлоб, Ғарм, Дарвоз	Дар холи аз байнаравӣ қарор дорад.	1. Нурдҷанов Н. Традицион- ный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Пиёдакашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 210.
G042	ПОДШОҲБОЗӢ, <i>поччобозӣ,</i> <i>дузду қозӣ,</i>	Дар бозӣ 4 нафар иштирок мекунанд. Онҳо куттии гӯгирдро гирифта, бо навбат рӯйи фарш ё замини ҳамвор мелартоянд. Агар куттии гӯгирд ба шакли амудӣ рост истад, онро “подшоҳ”, ба тарзи уфуқӣ рост истад – “вазир”, рӯ ба боло – “суфӣ” ва ниҳоят агар рӯ ба фарш афтад, он “дузд” ҳисоб мешуд. Баъд аз як дафъаи партофтани гӯгирд вазифаҳо муайян мешуданд. “Суфӣ” “дузд”-ро дошта, ба назди “подшоҳ” мебурад ва арз мекард, ки “шоҳам, аз фалон ҷо дуздҳо дастгир кардем, чи қор кунем?”. “Подшоҳ” ба “вазир” супориш мелод, ки “дузд”-ро яқчанд дурра ё шапоти зананд.	2016	Вилояти Суғд, Водии Ҳисор, Рашт, Дарвоз	Фаъл	1. Нурдҷанов Н. Игры // Таджики Карагегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Подшоҳбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 214.

G043	ПОЙГА, <i>давидан</i>	Пойга мусобиқаи анъанавии халқӣ мебошад, ки аз қадим дар чашнҳои Наврӯзу Меҳргон, тӯйҳои арусию хатнасур ташкил мешавад. Масофаи пойга аз 500 м сар карда, то 5-6 км мешуд. Сардорҳо чараёни мусобиқаро назорат мекарданд. Иштирокчиёне, ки аз хама пешгар ба марра мерасиданд, сазовори тухфаҳо мешафтанд. Тарзи саворпайгоҳах низ маъмул аст.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллий ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G044	РУСТШАВАКОН, <i>рустишавонак, туктукбозӣ, бачишавак</i>	Бачаҳо аз байни худ як нафарро барои чашмбандӣ интихоб мекунанд. Шаҳси интихобшуда рӯй ба девор ё дарахте карда, чашмонашро бо дастонаш пӯшонида, то адади муайян мешуморад ва мепурсад: «хул, тут пухт, чав расид?». Дигарон зуд ба ҷойҳои назарнорас пинҳон мешаванд. Писарбачаи ҷӯянда чашмонашро боз карда меғӯяд: «Рафтам ба кофтаи илоҷи ёфтаи» ва ба ҷустуҷӯи бозигарони пинҳоншуда меравад. Ҷӯянда ҳар қиро, ки дар аввал пайдо кард, дар пайти навбатӣ ҳамон кас чашмашро мебандад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. ермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 2. Раҳимов Д. Рустшавакон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 268-269.
G045	САНГЧИЛИК- БОЗӢ, <i>сангчил, сангчабозӣ, панҷабозӣ</i>	Онро якчанд нафар духтарони аз 6 то 15-сола дар хавливу боғча, баъзан дар хонаҳо бозӣ мекунанд. Барои бозӣ 5 адад сангчаҳои гирди андозашон баробари дулона лозим аст. Бозигарон дар замин, ё дар рӯйи гилем ё фарши хона нишаста, бо дастонашон сангчаҳоро болову поён партофта, гоҳе аз замин мечинанд ва гоҳе ангуштонашонро дарвоза карда, сангчаҳоро аз он дарун меандозанд. Сангчиликбозӣ аз 6 давр иборат буда, номи давраҳо чунинанд: <i>каппа, қулфак, арус, қайчӣ, борон, барф</i> ва <i>жоло</i> .	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Сангчиликбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 315-316. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). Т.ХVII. М.–Л., 1957.
G046	САФЕДОР- СИЁҲХОР, <i>сафеддорбозӣ, ахтаракон,</i>	Иштироккунандагон ба ду даста ҷудо шуда, дар масофаи 10-15 м рӯ ба рӯи ҳам қарор мегиранд ва аъзои ҳар гуруҳ дастӣ ҳамдигарро дошта, заниҷиреро ба вучуд меоранд. Бозигарони гуруҳи яқум бо як овоз меғӯянд: “Сафедор, сиёҳхор, аз мо ба шумо кӣ даркор?”. Бачаҳои дастаи дувум як нафарро аз дастаи онҳо интихоб менамоянд. Шаҳси интихобшуда кӯшиш мекунанд, ки давида, дастҳои ба ҳам пайванди бозигарони харифро бурида гузарад. Агар гузашта тавонад, яке аз бозигарони дасташ сардодаро гирифта, ба гуруҳи худ меорад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Сафедор-сиёҳхор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 326. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Турсунов Н. Бозихои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.

G047	СУРСУРАКОН <i>пешкунакон</i>	Агар аз занҷира гузашта натавонад, он гоҳ худӣ таслим шуда, дар гуруҳи ҳариф менаонад. Яке аз бозихои анъанавии маъмулу машури бачагони тоҷик, ки бештар дар фаслҳои гарми сол дар майдончаву богча, баъзан дар кӯчаҳо барпо мегардад. Як нафарро барои сур кардан интихоб менамоянд. Агар ӯ дар вақти сур кардан якero ба даст гирад, он бозигар навбати суркуниро мегирад. Бозии С. вобаста ба маҳаллу минтақаҳо навъҳо ва унсурҳои гуногун дорад. Баъзан бачаҳо дарахт, симчӯб, дарвоза, ё ягон чисми дигарро пайка (пайтах) қарор медиҳанд ва шахси суркунанда вазифадор мешавад, ки онро посбонӣ кунад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. Вып.3. – Д., 1976.
G048	ТУТИ КАЛ, <i>тали тал</i>	Ҳамаи бачагон дар шакли давра нишаста, пойҳои худро ба пеш дароз менамоянд. Як нафар, ки ташкилкунандаи бозӣ аст, мағ-ни таронаи «Тали тал»-ро хонда, ангушти ишоратишро ба бо-лои пойи ҳар як иштирокчӣ расонида, гузаштан мегирад. Та-рона дар болои пойи касе, ки ба охир расид, ӯ пойшро ба қафо кашида аз бозӣ мебарояд. Шахси охир танҳо монда ҳамчун мағлуб ҳисоб ёфта, барои дигарон аз амалҳои шеърхонӣ, суру-дхонӣ, масҳарабозӣ, таклидкорӣ ва ё рақсидан якero иҷро ме-намояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Тути кал // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 476-477.
G049	ГУРБАБОЗӢ	Як навъ бозии анъанавии духтарон. Дар майдони кушод 7-12 нафар духтарон чамъ омада, ба таври нимдоира қатор менстанд. Як нафар нақши «гурба»-ро иҷро мекунад. «Гурба» дар рӯ ба рӯи духтарон истода, бо онҳо муколама мекунад: Гурба: мияв-мияв. Духтарон: чи хел ранг? Гурба: сурх (ё номи ягон рангро мегӯяд). Дар ҳамин вақт гурба ба сӯйи духтарон медавад. Духтарон ба ҳар тараф мегурезанд, то ки ҳар чи зуд-тар ранги интихобкардаи гурбаро, ёфта ба он даст расонанд. Қадом духтаре, ки он рангро наёбад, ё ба он даст расонида натавонад, гурба ӯро дастгир мекунад. Шахси дастгиршуда дар навбати дигар «гурба» мешавад.	2016	Девашгич	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Гурбабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1, Душанбе, 2015. – С. 261. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G050	«КӢ ЧАЛЛОД?» «КӢм чаллод?», <i>Подшоибозӣ</i>	Бачаҳо чор адад ҳадраҳои ростӣ алафи аҷриқро қанда, онҳоро душоха, сешоха, чоршоха ва панҷшоха мекарданд. Алафи душоха – “дузд”, сешоха – “чаллод”, чоршоха – “вазир” ва панҷшоха – “подшоҳ” ном дошганд. Сардор алафҳоро ба дасташ вожгун медошт, то ки шохҳоишон натавону танҳо	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Раҳимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозихои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. №

G051	ХАРГҶШАКБОЗӢ	<p>думчаояшон намоён бошад. Сардор мепурсид: «Кӣ чаллод?» ва бачаҳо яктоғӣ мегирифанд. Касе, ки алафи панҷшоҳаро гирифта бошад, «подшоҳ», чоршоҳа – «вазир», сешоҳа – «чаллод» ва ба касе ки алафи душоҳа омад, «дузд» мешуд. Сипас вазир ба подшоҳ арз мекард, ки дуздеро дастгир кардам, чӣ чазо диҳам? Подшоҳ фармон меод, ки фалон чазо. Масалан, як шاپалоқ зан, ё маро пуштаг савор карда, то фалон чой бар. Баъзан фармонҳое ба мисли якто раке кун, ё суруд хон, ҳам мегуфтанд. Баъди иҷрои фармон бозӣ аз нав оғоз мешуд</p> <p>Яке аз бозӣҳои бачагонӣ хурдсол. Бачаҳо даст ба дасти ҳам гирифта давра меистанд ва аз миёни худ як нафарро барои нақши харгӯшақро бозидан интихоб мекунанд. Дигарон дар атрофи ӯ чархзанон чунин мисраъҳоро мехонанд:</p> <p>Харгӯшақчон харгӯшақ, Чаро ту касал шудӣ? Канӣ аз чоят бихез, Дасту рӯятро бишӯй...</p> <p>Ҳангоми ба поён расидани мисраи охири шеър харгӯшақ нафаре аз иштирокчиёно интихоб мекунад. Бозингари интихобшуда дар навбати дигар нақши харгӯшақро мебозад.</p>	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Харгӯшбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – ҷ. 2, Душанбе, 2017. – С. 520. 2. Раҳимӣ Д. Бозӣҳои анъанавии бачагонӣ тоҷикон. Д., 2021.	1. – Д., – С. 8-22. 2. Раҳимӣ Д. Бозӣҳои анъанавии бачагонӣ тоҷикон. Д., 2021.
G052	ОФТОБ-МАҲТОБ, <i>сандуқча-қуттича</i>	Яке аз бозӣҳои анъанавии бачагонӣ минтақаи Кӯлоб. Шарҳи бозӣ чунин аст: ду нафар пушт ба пушт истода, дасташонро аз байни дастони ҳамдигар мегузаронанд. Сипас бонавбат яке ҳам шуда, дувумиро ба пушташ мебардорад, боз коматро рост карда, дувумӣ якумиро ба пушташ мебардорад. Ҳамин тарз, ҳар бори ба пушт бардоштани рафиқ яке “офтоб” ва дигарӣ “маҳтоб” мегӯянд. Ин бозӣ барои ба қор даровардани мушаққо ва умуман, тандурустии бачагон манфиати калон дорад.	2018	Кӯлоб	Нимфаъол	1. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозӣҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 8-22.	1. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозӣҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 8-22.
G053	ХАРКАШАК, <i>харбуз, харбузқашак,</i>	Яке аз бозӣҳои маъруфи бачагон, ки ба тақлиди мусобикаи бузқашӣ баргӯзор мешуд. Он бештар дар фасли зимистон, дар маърақаҳои хурди оилавӣ барпо мегашт. Бачаҳо дар ягон майдони васеъ харсавор чамъ омада, ягон чизеро, масалан, чома ё пӯстакро ба миён мепартофтанд ва ба он дармеафтоданд. Ҳар касе, ки пӯстакро аз байн гирифта, ба марра расонад, ғолиб ба шумор мерафт. Ба ғолибон аз ҷониби	2016	Кӯлоб, Балҷувон, Ховалинг, Дарвоз, Рашт, Тавилдара	Нимфаъол	1. Нурдҷанов Н. Традиционӣ театр таҷриқов. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Харқашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 521-522.	1. Нурдҷанов Н. Традиционӣ театр таҷриқов. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Харқашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 521-522.

	<i>бузихарӣ</i>	соҳиби маърака рӯймолак, тоқӣ, собун ва монанди инҳо тухфа дода мешуд.					
G054	ТУХМБОЗӢ, <i>туҳмчанг</i>	Яке аз бозиҳои машури анъанавии бачагон, ки дар идҳои Наврӯз, Қурбон ва Фитр бо тухми пухтаи мурғ бозида мешавад. Бачаҳо тухмхоро нӯг ба нӯг мезананд, тухми кадоме, ки тухми дигареро шикаст, он тухми шикастаро моли худ мекунад. Дар охир тухми яке аз бачаҳо пирӯз шуда, ҳамаи тухмҳои дигаронро ба шикаст мерасонад. Шаҳси ғолиб тухмҳои бурдаашро боз бо дӯстону рафиқонаш тақсим карда, бо ҳам меҳӯранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021. 2. Тухмбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С.274-275.	
G055	ХУРӮСЧАНГ	Навъе аз бозии маъмули бачагону ҷавонони деҳот, ки дар шақли намоишӣ ва мусобикавӣ дар чашнҳои Наврӯз, сайрҳои баҳорӣ ва баъзе маъракаҳои халқӣ баргузор мегардад. Мусобикаи хурусчанг дар майдонҳои кушод мегузарад. Ду нафар довталаб хурусҳои худро дар майдон сар медиханд. Хурусҳо ба яқдигар бархӯрда, ба кафаси синашон яқдигарро мезананд. Ҳамон хурусҳо мағлуб шуморида мешавад, ки рӯ ба гӯрез ниҳад. Соҳиби хурусӣ ғолиб бо мукофот табрик карда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Хурусчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 547-548.	
G056	ҲАВЗАК-ҲАВЗАК	Як навъ бозиест, ки онро калонсолон бо мақсади хушҳол кардан бо кӯдакони хурдсол мезананд. Дар ҳона падар, модар, модаркалон ё яке аз аъзои оила кафи дасти кӯдаки 1-2 соларо боз намуда, ангушти ишоратиширо дар кафи кӯдак чарх занонида, таронаи «Ҳавзак»-ро мехонад ва ангуштакони ӯро ба кафаш як-як қат кардан мегирад. Кӯдак аз ин ҳолат завқ бурда меҳандад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. 2. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.	
G057	ЧАВГОНБОЗӢ <i>сӯйбозӣ</i>	Навъе аз варзиши қадимии тоҷикон, ки дар майдон савори асп баргузор мегардад. Бозигарон ба ду даста тақсим шуда, дар майдон кушиш мекунанд, ки бо чавгон гӯйро ба дарвозаи дастаи хариф ворид кунанд. Чавгонбозӣ дар гузаштаи наҷандон дур дар чашнҳои арусӣ, хагнасур, иди Наврӯз ва Меҳргон ташкил мешуд. Мусобикаҳо дар байни дастаҳо аз деҳаҳои	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Турсунов Н. Чавгонбозӣ. – Д., 1982. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии ҳамчун тамаддуни	

		хамсоя низ сурат метрифт. Шакли чавғони пиёда ё чавғони рӯйи чаман низ маъмул аст.				халқи тоҷик. – Д., 2011. 4. Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G058	ЧИЛИКБОЗӢ, <i>чилиқдангал, чилиқ-тилиқ, чилақбозӣ, лиқакбозӣ, чилиққаҳрӣ, чилакулоф, алаку момокӣ, акколбозӣ</i>	Барои бозӣ ду чӯб, яке 30-40 см (чечӯб) ва дигарӣ кӯтоҳтар 15-20 см лозим аст. Дар заминаи ҳамвор давраи диаметраш 1,5-2 метра мекашанд. Бозингари якум ё дастаи якум дар дохили давра истода, чӯбчаро бо чӯби калон ба масофаи дур мезанад. Аз он ҷое, ки чӯбча афтод, ҳарифон чӯбчаро гирифта, ба даруни давра ҳаво медиҳанд. Бозингари даруни давра савӣ мекунад, ки бо чӯби калон зада чӯбчаро аз ҳатти давра дур кунад. Ба қадди чӯби калонӣ масофаи аз ҳатти давра то ҷойи афтаидаи чӯбчаро ҳисоб мекунад. Агар ҳарифон чӯбчаро тавонистанд, ки ба даруни давра партоянд, он гоҳ ҷойҳо иваз мешаванд. Касе, ки ҳолҳои бештар гирифта, аз марра гузафт, ғолиб доништа мешавад. Ғолибон мағлубонро бо як тарзи “зу-у-у” гуфта, бо давонидан ҷазо медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. 2. Раҳимӣ Д. Бозихи анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021. 2. Чилиқбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 256-258. 3. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.
G059	ЧАШМ-БАНДАК, <i>чашмишақон</i>	Дар бозӣ 6-10 нафар писарону духтарони аз 7 то 15-сола ширкат мекунад. Чашмони он шахси интихобшударо бо рӯймол ё пореа магоъ мебанданд, ки ӯ бачахоро дида натавонад. Сипас бозӣ оғоз мегардад, бачаи чашмбаста ба дастгир кардани дигарон сар мекунад. Бозигарон дар агрофи ӯ ҷарҳ зада, ҳар хел шӯҳихо мекунад, овоз бароварда, аз наздик омадани худ ба ӯ хабар медиҳанд. Ҳамин ки ӯ яке аз бозигаронро дастгир кард, чашмонашро мекушоянд ва чашмони шахси дастгиршударо бо рӯймол мебанданд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Чашмбадак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.621. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G060	ЧИСТОН-БУЛБУЛОН, <i>Мури, муриш кӣ?</i>	Яке аз бозихи шифоҳии бачагону наврасон. Иштирокчиён ба ду даста ҷудо шуда, бозигарони дастаҳо ба якдигар машварат мекунад, аъзои хонаводаи яке аз хамсояхо ё деҳаро дар назар гирифта, суоле матраҳ менамоянд. Сипас аз дастаи ҳариф мепурсанд: «Чистон, булбулон, хонаи кист?». Ҳарифон мепурсанд: «Чанд марду чанд зан?». Дастаи якум миқдори марду занҳои ҳамон оилаи матлубро мегӯянд, масалан, «Се марду чор зан». Дастаи ҳариф хонаи мувофиқи шуморахоро	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қулоб. – Д., 1963. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Суфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972.

G061	ЧОРМАҒЗБОЗЙ, <i>чўмоғбозй</i>	мечўяд. Агар ёфта тавонанд, як хол гирифта, навбаги бозй ба онҳо мегузарад. Вале агар наёбанд, таслим шуда мегўянд: «Шахрамонро додем» ё «Деҳаомонро додем».	2016	Саросари кишвар	Фаъол	4. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 1. 2. Раҳимй Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021. 2. Раҳимов Д. Чормағзбозй // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 649-650.
G062	ЧИГАР-ЧИГАР, <i>Бобо-бобо</i>	Писарону духтарон дар майдонча ба шакли нимдавра истода, дастони якдигарро медоранд. Дар пеши ин катори бозигарон сармир менстад ва бо бачаҳо суолу ҷавоб мекунад: Чигар, чигар! Бачаҳо: Ҷони чигар. Сармир: Дилеўхтаям! Бачаҳо: Биё, гузар. Сармир: Ба дарвозаи кй? Бачаҳо: Ба дарвозаи Суҳроб (ё номи ягон бозигари дигарро мегиранд). Сармир: Ба овози чй? Бачаҳо: Ба овози карнай (доира, дутор, ё ягон сози мусикии дигар). Сармир дастхоро ба даҳон карнайвор монда, садои карнайро тақлид карда, дигарон дастони ҳамдигарро дошта, занҷирвор аз таги дасти Суҳроб мегузаранд ва бозигари пеш аз Суҳроб ҷойгирифта дастонаш дар пеши бараш баста мешавад. Ҳамин тариқ то ба охири бозигар ҳама аз зери дастони шахсонӣ номбаршуда мегузаранд.	2016	Ашт, Хучанд, Водиҳои Ҳисор, Зарафшон	Фаъол	1. Раҳимов Д., Чигар-чигар // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.669-670. 2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатй ва бозихои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддй // Фарҳанги ғайримоддйи халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 8–22.
G063	ШОҲМОТ-БОЗЙ, <i>шатранҷбозй</i>	Навъи бозй ва варзиши зехнии мардуми тоҷик. Номи қадимии он шатранҷбозй аст. Онро дунафарй бозй мекунанд. Дар рўйи тахта ҳар кадом бозигар 16-тоғй муҳра дорад, ки тибқи қоидаҳои ин бозй онҳоро ба пеш ҳаракат медиҳад ва муҳраҳои ҳарифро зада, аз бозй хориҷ мекунад. Танҳо шохро задан мумкин нест, онро “мот” мекунанд. Номи муҳраҳо ҷунинанд: шох, фарзин, фил, асп, рух, дон.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикй. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллий ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G064	ЯКЛИНГА	Иштироккунандагон ба ду даста ҷудо мешуданд. Бозигарони дастаи яқум аз як гўшаи майдон ба тарафи дигари он яқлоя ҷахида, роҳ тай менамуданд. Бозигарони дастаи ҳариф низ ба ҳамин тарз яқлоя бачаҳои гуруҳи яқумро таъкиб мекарданд. Ба	2016	Рашт, Тоҷикобод, Дарвоз	Нимфаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимй Д. Бозихои

		хар як даванда як нафар бозигари дастаи ҳариф вобаста шуда буд. Агар таъкибкунанда бо пой ба ягон ҷойи даванда расонад, навбати бозӣ ба дастаи дувум мегузашт. Дар охир ғолибон ба пушти бозигарони мағлуб савор мешуданд ва онҳо ғолибонро дар гирди майдон чарх мезанониданд.				анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G065	АСКАРБОЗӢ, <i>милиқбозӣ, тарақ-тарақ, камонбозӣ</i>	Бачаҳо ба ду гурӯҳ тақсим шуда, дар даст ба ҷойи силоҳ ҷӯбпораҳои қач ба мисли тапончаву туфанг мегиранд. Як гурӯҳ чашмонашонро мепӯшанд. Гурӯҳи дигар дар хонаву паси девор, болои дарахтон, пушти гулу бугтаҳо, пастхамиҳо ва дигар ҷойҳо пинҳон мешаванд ва баробари ба ҷустуҷӯ баромадани гурӯҳи чашмпӯшида, кӯшиш мекунанд, ки пештар аз ҳариф пак-пак гӯён, ба сӯйи онҳо «тир» андозанд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Р. Амонов Навбахори чашмасор. Д., 1976. 2. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G066	РАБОТБОЗӢ, <i>хоначабозӣ, каптабозӣ</i>	Бозии муқаррарии бачагони тоҷик. Бачаҳо дар майдончаҳо аз хоку лой деворе месозанд ва аз як самти он дари даромад боз менамоянд. Байни онро тоза карда, об зада, мерубанд. Сипас ба даруни он «Ҳавлича» даромада менишастанд ва бо бозичаҳои гуногун машғули бозӣ мешуданд ё бозиҳои меҳмондорӣ, тӯйбозӣ, духтурбозӣ ва ғайраро ташкил мекарданд.	2016	Саросари кишвар	Фабол	1. Аминов А. Работбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 228.
G067	ФАЛАХМОН- БОЗӢ, <i>рағаткабозӣ, кашиқбозӣ</i>	Фалахмон олати сангандозӣ, ки дар шикор ва ниғаҳбонии зироатҳо аз парандагон истифода мешавад. Онро бачаҳо ҳамчун василаи бозӣ низ ба кор мебаранд. Фалахмон аз ду ресмони абрешмӣ ё пахтагини дарозиашон 70-90 см ва чарм ё латтаи саҳти маҳуесе барои сангузорӣ сохта мешавад. Ду нӯги ресмонҳо ба чарм пайваст шуда, ду тарафи дигарашон овоз мебошанд. Дар яке аз нӯгҳои озодаи он барои ба нарангушт андохтан халқасе месозанд. Ба мобайни чарм санги баробари чормағз ё калонтарро гузошта, халқаро ба нарангушт меандозанд ва нӯги дигари ресмонро низ бо ангуштон дошта, фалахмонро гирди сар чарх мезанонанд ва ба шаст нӯги ресмонро сар медиҳанд. Санг ба масофаи то 100-120 м партоб мешавад. Навъи дигари олати сангандозӣ аз ҷӯби дугӯша, резин ва чарм барои сангузорӣ сохта мешавад, ки онро бо калимаи русӣ рағатка (роғатка) меноманд.	2020	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳимов Д. Фалахмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501. 2. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G068	ҒУРҒУРБОЗӢ <i>ғрбозӣ</i>	Ин бозӣ аслан дар фасли зимистон гузаронида мешавад. Дар ин бози як гурӯҳ наврасон чамъ омада, дар ибтидо як давра дар боллои барф мекашанд. Сипас якеро аз	2020	Дарвоз	Фабол	1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддӣ

G069	КУЧИКУЧ	<p>байнашон интихоб мекунад. Ҷ токии худро аз сараш гирифта дар дохили давра мегузорад ва дар агрофаш тоб меҳӯрад ва токиашро ҳимоя мекунад, то касе онро зада аз давра берун накунад. Агар токиро бо пояшон зада, аз давра берун кунанд, он гоҳ соҳиби тоқӣ талош мекунад, ки токиашро аз пеши пой онҳо гирифта, бо тоқӣ яке аз онҳоро бизанад. Агар соҳиби тоқӣ токиашро бигирад, дигарон зуд ба тарафи давра мегурезанд ва ба давра даромада, ғр-ғр-ғр мегӯянд. Агар соҳиби тоқӣ дар ин ҳол касеро бо токии худ зада натавонад, боз аз сари нав токиашро ба мобайни давра мегузорад. Агар касеро занад, пас навбати бозӣ ба ӯ мегузарад.</p> <p>. Бачаҳо дар байни хона нишаста, дастони ҳамдигарро якero боллои дигар гузошта, аз байнашон як нафар ин шеърро мехонад:</p> <p>Кучи куч, Кучмони куч. Аз тах хабар. Аз боло хуч.</p> <p>Сипас кадоме, ки дасташ аз хама боло аст, дасташро мегирад. Боз ӯ ин шеърро мехонад ва дар мисраи охир “аз тах хуч” мегӯяд. Ин дафъа дастӣ касе аз поён аст, дасташро мегирад. Ҳамин ҳел ба навбат ин ду шеърро мехонад. Дастӣ касе, ки охирирон монд, ӯ сарашро ба замин мемонад ва рӯяшро мепӯшонад. Бозингарони дигар, ки дар гирди ӯ мисли халқа нишастаанд, ба тахтапушти ӯ бо ангушт мезананд. Ӯ сарашро бардошта, шахси якуми ангуштзадаро бояд ёбад.</p>	2020	Дарвоз	Фаъол	<p>1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримолддӣи халқӣ тоҷик. № 10. – Д., 2020.</p>
G070	ТУГМАБОЗӢ	<p>Ин бозӣ дар фаслҳои бахору тобистон бештар ташкил мешавад. Дар он ду нафар бозингар, ки соҳиби якчанд тугмаи доранд, бозӣ карда дигарон тамошо мекунад. Онҳо аввал як тугмагӣ бароварда, ба навбат ҳаво медиҳанд. Аз кадоме “чик” ё парӯ зад, тугмаашро хоб мекунад ва аз кадоме “пик”, яъне рӯболло афтад, тугмаи харифро зад мезанад. Агар ӯ тугмаи харифро бо тугмаи худ зада чаппа карда тавонад, пас соҳиби тугмаи рақиб мешавад ва агар натавонад, пас тугмаи худро хоб мекунад ва хариф мезанад. Ҳамин ҳел бозӣ то ба анҷом расидани тугмаҳои яке аз бозингарон идома мекунад.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Тугмабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 472. 2. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021. 2.</p>

G071	ГҮГИРДБОЗӢ, <i>почобозӣ</i>	Бозии бачагону наврасон ва гоҳе ҷавонон бо куттии гӯгирд. Ин бозӣ бештар дар фасли зимистон ташкил мешавад. Ашӯи бозӣ куттии нави гӯгирд буд. Бозигарон бонавбаг куттии гӯгирдро ба фарши хамвори хона, ё боллои лаълии калон мепартоянд. Шартӣ бозӣ ин буд, ки куттии гӯгирд агар амудӣ истад, бозигар соҳиби ду хол, агар ба тарзи уфуқӣ истад, соҳиби як хол мешуд ва агар куттӣ ба пушт ё парӯ афтад, хол намегирифт.	2023	Вилояти Суғд, ШНМТ	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Гӯгирдбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G072	ЛАПАКБОЗӢ, <i>лапарбозӣ</i>	Навъе аз бозии суннати бачагон, ки дар баъзе ноҳияҳои водии Рашт роиҷ мебошад. Ин бозӣ дар майдонча барпо шуда, ашӯи бозӣ “лапак” – сангчаҳои ҳамворӣ баробари зардолу мебошад. Бачаҳо дар замин давра кашида, дар байнаш ҳар бозигар яктоғӣ ё дутоғӣ лапак мегузоранд. Сипас бозигарон аз масофаи муайян бо навбат бо санге лапакхоро ба нишон гирифта, мезананд. Қадом лапаке, ки аз давра берун шуд, бозигари нишонзан онро моли худ мекунад. Ҳамин тавр, то тамоми шудани лапакҳо бозӣ идома меёбад. Пас аз зада баровардани лапаки охири аз давра, бозӣ аз нав шуруъ мегардад.	2023	н. Айнӣ, Рашт, БМКБ	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Шарҳи чанд бозии бачагона аз навоҳии водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддӣи халқӣ тоҷик. № 6. – Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 175-186. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G073	ҶОНВАРБОЗӢ	Аз замонҳои қадим санъаткорони халқӣ ҷонварони гуногун, ба монанди маймун, хирс, буз, сағ, гурба ва ғайраро ром карда, ба онҳо ҳар гуна амалхоро меомӯзонданд ва дар маърақаи чашну сур, бозорҳо ва ҷойҳои серодам намоиш меоданд. Парандахоро ба хотири нағмасароӣ, ҷангандозӣ ва зебӣ дар қафасҳои симтӯрӣ гирифта, дар хонаҳо нигоҳ медоранд. Парандаҳои соҳибҷанголно бо мақсади ёрирасонӣ дар шикор тарбия карда, ҳамроҳ ба шикор мебаранд.	2025	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Ҷонварбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. – Д., 2020. С.489. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.

БАҲШИ 8. – МУҲИТҲОИ ФАРҲАНГӢ (Н000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари ронч	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
Н001	ЧОЙХОНА	<p>Чойхона ҳамчун макони истироҳату фароғат аз охири асри XIX дар Осиеи Миёна маъмул шуда, то ба имрӯз ин суннат идома дорад. Дар ҳар деҳаи ноҳияҳои Рашт, Тоҷикобод ва Лахш чойхона ё марказҳои фарҳангӣ-фароғатӣ фаъолият мекунанд, ки муассисаҳои ҷамъиятӣ буда, макони гузаронидани тӯю маърақаҳо ва чойи ҷамъомаду фароғати мардон мебошанд. Дар ин марказҳо асосан дар фасли сармо, сар карда, аз тирамоҳ то фасли баҳор, дар вақте ки аз қорҳои деҳқонӣ фориг мешаванд, ҳар бегоҳ мардҳо пас аз хондани намози шом ва хуфтаи ҷамъ мешаванд.</p> <p>Дар марказҳои мавсуф радио ва телевизор, ки ба антенаи моҳворагӣ пайваст мебошад, баландгӯяк, маҷаллаву рӯзномаҳо, шашкаву шохмот, нардбозӣ ва дигар васоили саргармӣ мавҷуданд.</p> <p>Дар навоҳии вилояти Суғд дар чойхонаҳо рӯзона, бо навабат дӯстону ҳамсолон ҷамъ шуда, нишаст ташкил мекунанд. Сухбатҳои фарҳангӣ, латифагӯӣ, аскиягӯӣ ва ғайра ташкил мешавад.</p>	2020	Саросари кишвар	Фабол	<p>1. Раҳимӣ Д. Чойхона ҳамчун маркази фарҳанги фароғатӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик / Мурағиб, муаллифи пешгуфтор ва худоса Д. Раҳимов / № 6. – Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 115-119.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Чойхона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Сармуҳаррир Н.Амиршохӣ. Ҷ.2.– Душанбе: СИЭМТ, 2017. – С. 638-639.</p>
Н002	<p>ХОНАИ СУННАТИИ ПОМИРӢ,</p> <p><i>чид, чуд, чад, куд, хун, хон, чойдорихона, катахона, ванҷихона, лангар, хонаи урғи помирӣ</i></p>	<p>Чид истиқоматгоҳи суннатии мардуми минтақаи Бадахшон буда, марбут ба он донишҳо, боварҳо, таҷрибаҳо ва анъанаҳои зиёде эҷод шудаанд, ки дар ҳаёти ҳаррӯзаи иҷтимоиву фарҳангӣ ва иқтисодии мардуми маҳаллӣ нақши бузург доранд.</p> <p>Фарҳанги чидсози амалу анъанаҳои гуногунро дар бар мегирад, он аз дарахтшинонӣ ба хотири дар оянда пушондани боми хона, интиҳоби чой барои хонасозӣ, интиҳоби хоқдон барои гилқорӣ ва андова, пайдо кардани санги девор, интиҳоби устои хонасоз, анҷоми бисере аз маросими марбут ба биносозии хона монанди “биллодҷинт” (гузоштани санги пойдевор), ки аз даъвати шахсияти рӯхонӣ барои дуо, забҳи гӯсфанд дар рӯи санги аввали пойдевор, партофтани танга ва</p>	2020	ВМКБ	Фабол	<p>1. Шохмуров А. Памир страна ариев. – Душанбе: Дониш, 1997.</p> <p>2. Васильцов К.С. «Олами сағир»: к вопросу о символикe традиционного памирского жилища // Традиция в условиях перемен. Москва: Наука, 2007.</p> <p>3. Мамадназаров М.Х. Видоизменение Горно-Бадахшанского жилища в зависимости от его места</p>

		<p>донҳои гандум ба бунёдгӯҳ иборат аст.</p> <p>Чид, ки масоҳати хурдтарини он 7x7м –ро ташкил медиҳад, барои гузарондани маросимҳои гуногун: тӯю сур, азову мотам, маҷлису маҳфилҳои гуногун хеле роҳат аст. Дар дохили Чид ҳар кас ва ҳар чиз ҷои худро дорад. Ҷой ва ҷогаҳи сардори хона, зану шавҳар, бачаҳо, макоми занҳо, афроди солхӯрда, шахсияти рӯхонӣ, китоб, асбоби мусиқӣ, оташдон, нон, кабку боша, гӯсолаҷаҳо ва барраву бузголаҳо муайян аст ва ҳама чиз бо тартиби худ даруни хона меистад. Дар Чид ҳар сугун, ҳар як васса ва тирҷуб таърих, ривоят ва вазифаи худро дорад ва ин донишҳо то кунун дар байни мардум нигоҳ дошта шудаанд.</p> <p>Накши Чид ба хусус дар гузарондани чашҳои мардумӣ ба монанди Наврӯзи Бузург, Иди Қурбон, Иди Меҳргон (ҳосилот), Хирпиҷор ва ғайра хеле муҳим аст.</p>			<p>находения // Памироведение, Вып. 2. – Душанбе, 1985. – С. 175-182.</p> <p>4. Некушоева Ш. Концепт «дом» в языковой картине мира шугнанцев. – Душанбе: УЦА, 2020.</p> <p>5. Маҳмадлоиков Г. Хонаи помирӣ маҳсули давраи то ислом // Бадахшонӣ советӣ. – №44. – 22 февралӣ 1987.</p>
Н003	<p>ЗИЁРАТГОҲ, <i>мазор,</i> <i>қадимҷо,</i> <i>остон</i></p>	<p>Дар ҷумҳурии мо як қатор мазору мавзёҳои таърихӣ мавҷуданд, ки ханӯз аз давраҳои гузариши дини мубини ислом ва ҳатто қабл аз он миёни мардум ҳамчун зиёратгоҳ қабул гардидаанд. Чунин мавзёҳо дар саросари кишвар, махсусан дар ноҳияҳои дурдасту кӯҳӣ ҷой гирифтаанд, ки қариб ҳар рӯз № зиёди мардум ба зиёрат ва қисман тамошо ба онҳо мераванд. Яке аз сабабҳои ба зиёратгоҳи хаводорону ихлосмандон табдил ёфтани чунин мавзёҳо мавҷуд будани ривоятҳои гуногуни фолклорӣ ва динӣ дар бораи онҳо мебошад. Яъне аз қадим дар бораи чунин мавзёҳо ривоят ва ё қиссаҳои офаридаанд, ки қисман хусусияти муқаддасӣ ва ё тарбиявӣ ахлоқиро гирифтаанд.</p> <p>Дар назди зиёратгоҳҳо ҷойхонаву ошхона, ҷойҳои фароғатӣ мавҷуданд, ки мардуми зиёраткунанда омада, худашон таом мепазанд, хайр мекунад, истеъмом менамоянд. Дар баъзе чунин хонаҳои фароғатӣ зиёратгоҳҳои вилояти Суғд нишастҳои “гапхӯрӣ” низ барпо мешаванд.</p> <p>Зиёратгоҳҳо мақоми иҷроӣ расму ойинҳои суннатӣ, гирдиҳамоии дӯстон, суҳбатҳои фарҳангӣ ва панду ахлоқӣ, ривоятҳои нақлҳои фолклорӣ, ҷуғтулаҳои таомҳои миллии мебошанд.</p>	2020	Саросари кишвар	<p>1. Шакармамадов Н., Фолклори Помир / остонҳо. – Ҷ.4. – Душанбе: Дониш, 2015.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Зиёратгоҳҳои муқаддаси Тоҷикистон ва нишонаҳои асосии онҳо // Осор / нашрияти ПИТФИ. Ҷ. 9. – Д., 2024. – С. 18-72.</p> <p>3. Камол Ҳ. Мазорҳои шимоли Тоҷикистон. – Д., 2005.</p> <p>4. Камол Ҳ. Чаҳордах мазор. – Д., 2001.</p> <p>5. Раҳими Д. Атрибути историко-культурных и природных священных мест в Таджикистане // Паёмномаи фарҳанг. – 2023. – №4 (64). – С.5-12.</p>

Н004	МАРКАЗҲОИ ҲУНАРМАНДИ	Марказҳои хунармандӣ ҷойҳои мувофиқтарин барои иҷро, интиқол ва рушди баъзе унсурҳои фарҳанги ғайримоддӣ мебошанд. Дар аксари шаҳру навоҳӣ, ҷамоати деҳот ва шаҳракҳо марказҳои хунармандӣ фаъолият доранд, ки дар он ҷойҳо касбу хунарҳои суннатӣ, баъзе намунаҳои санъати иҷроӣ, фолклор, пухтупаз ва табодули донишу таҷрибаҳо вобаста ба табиат сураат мегиранд. Бештари марказҳои хунармандӣ дар назди шӯъбаҳои қор бо занон ва оила, фарҳанг, шугли аҳоли таъсис ёфтаанд ва ба марказҳои мазкур, асосан, занону духтарони хунарманд ва онҳое, ки бекор мебошанд, фаро гирифтаанд.	2020	Саросари кишвар	Фавол	1. Холмуродов З. Вазъи кунунии касбу хунарҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 23-36. 2. Ниёзова М. Вазъи кунунии хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 25-40.
Н005	КОХИ ФАРҲАНГ, <i>қасри фарҳанг, хонаҳои фарҳанг</i>	Қоҳхо ва хонаҳои фарҳанге, ки дар шаҳру вилоятҳои кишвар фаъолият доранд, фарогири унсурҳои гуногуни мероси фарҳангии ғайримоддӣ, аз ҷумла, санъати тасвирӣ, сарояндагӣ, ракс, драма, хунарҳои дастӣ ва ғайра мебошанд. Дар ин қасрҳои фарҳанг наганоҳ унсурҳои фарҳанги ғайримоддӣ иҷро мешаванд, балки низ ба насли ҷавон омӯзонидани мешаванд. Дар ин ҷо ба ҷашнҳои миллий ва фестивалу намоишҳои хунарҳои халқӣ, озмунҳои эҷодиёти бадии халқ тайёриву таърихи гузаронида мешаванд. Дар назди қоҳҳои фарҳанг дастаҳои мусиқӣ, рақсӣ ва навозандагии касбӣ ва ҷавонон фаъолият мекунанд, ки дар рушди санъати тоҷик саҳм мегузоранд. Намунаи бехтарини қоҳи фарҳанг дар шаҳри Душанбе «Қоҳи Наврӯз» мебошад, ки дар сохтмони он тақрибан 10 нави хунар: гачқорӣ, ойнабандӣ, наққошӣ, қундал, қандақорӣ, сангтарошӣ, ҷубқорӣ, сангчинӣ ва ғайра истифода шудаанд. Дар солҳои сохтмони «Қоҳи Наврӯз» дар ин ҷо 70 нафар хунарманд бо шогирдон қор мекарданд, алҳол № шогирдони онҳо ба 3-4 ҳазор расидаанд. Яъне ороиши қоҳи мазкур сабаб шудааст, ки ҳам ин хунарҳо рушд кунанд ва ҳам шогирдони ҷавон ба он ҷалб шаванд. Чунин қоҳҳои фарҳангӣ дар ноҳияи Данғара бо номҳои «Хурамшаҳр», дар ш. Истаравшан – «Фарҳангсарои ориёӣ»,	2020	Саросари кишвар	Фавол	1. Раҳмонзода С., Ҳасанзода С. Қоҳи беназир // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иттилоотӣ. – 2016. – №4. – С. 36-43. 2. Ҳасанзода С. Беназир. Дар ситоиши "Қоҳи Наврӯз" // Ҷумҳурият. – 2020. – №: 92. – 14 май. 3. Баҳром М., Қасри Арбоб. Боргоҳе, ки ба иттиҳоди миллат асос гузошт // Ҷумҳурият. – №: 222-223. – 2019. – 26 ноябр.

Н006	ОШҶОНАИ ТАОМҶОИ МИЛЛИ	дар ш. Хучанд «Қасри Арбоб», дар ш. Бохтар кохи «Ваган» фаъолият карда, дар рушду густариши мероси фарҳангии ғайримоддӣ сахмгузор мебошанд.	Ошхонаҳои таомҳои миллии нағанҳо макони пухтулази хӯрокҳои суннатӣ мебошанд, инчунин онҳо мавзӯҳои иҷроо интиқоли донишу таҷрибаҳои пазандагӣ, тибби мардумӣ, санъат, касбу ҳунар ва асарҳои фолклорӣ низ ҳастанд. Аксари ошхонаҳо бо хунаҳои гаҷқорӣ, наққошӣ, кандакорӣ, сангчинӣ, бӯрбӯфӣ ва ғайра оро ёфта, ба рушди хунаҳои мазкур мусоидат менамоянд. Дар ин ҷойҳо мусиқии анъанавӣ садо медиҳанд, ба деворҳои матоъҳои атласу адрас, сӯзанию зардеворӣ ва гулдузиҳои гуногун овехта шудаанд. Имрӯзо навиҳои дигари ошхона бо номҳои курутӯбхона ва мантухона низ таъсис ёфтаанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннати минтақаи Қӯлоб // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 4. / мурағиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
Н007	УСТОҶОНА	Қорхонаи истеҳсоли, ки дар он хунарианд танҳо ё ҳамроҳи фарзодон ва ёшогирдонаш фаъолият менамояд. Дар гузашта ҳамаи хунариандон устохонаи худро доштанд. Аз ҷумла, устохонаҳои оҳангарӣ, заргарӣ, дуредгарӣ, пойфзорлӯзӣ, харротӣ ва ғайра. Маъмулан, аксари устохонаҳо дар хавлии худӣ усто ҷойгир буданд. Аз тарафи давлат низ устохонаҳо сохта шудаанд, ки дар онҳо гурӯҳи хунариандон якҷо кор мекунанд. Устохонаҳо дар мактабҳои миёна низ фаъолият доранд, ки дар он ҷо ба талабагони мактаб касбу хунари меомӯзанд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р. Устохона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.8. – Душанбе, 2023. – С. 379.	

**БАХШИ 9. – ТАДБИРҲОИ БОСАМАР БАРОИ ХИФЗИ
МЕРОСИ ФАРҲАҶИ ҒАЙРИМОДӢ (1000)**

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари риҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
I001	ФЕСТИВАЛ-ОЗМУНИ ҶУМҲУРИЯВИИ ЭҶОДИЁТИ ХАЛҚ «АНДАЛЕБ»	Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии эҷодӣи халқ «Андалеб» тибқи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1996 шурӯъ шуд. Фестивал-озмуни мазкурро Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор мекунад, ки барои рушд, таълиф ва эҷоди суннатҳои мардумӣ нақши арзанда дорад. Ҳадаф аз баргузор намудани ин фестивал-озмун рушди фаъолияти дастаҳои хунари, дарёфти чеҳраҳои нави санъаткор, ҷалби мардум ба фарҳангу хунари, баланд бардоштани нақши ансамбли гуруҳҳои эҷодӣ дар раванди тарбияи ҷавону нарасон, эҳсоси ватандӯстии фарҳангпарварӣ, зебоипарастии эҷодкории онҳо, рушду тарғиби хунариҳои миллии мардумӣ ва танзими анъана ва расму ойинҳои миллии мардумӣ ва дастгирии шахсони эҷодкору соҳибистеъод мебошад. Он дар солҳои 1996, 1999, 2001, 2004, 2006, 2008, 2014, 2018, 2021, 2023 баргузор шудааст.	2023	Саросари кишвар	Фабол	1. Раҳмонӣ Р. «Андалеб» // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.1. – Д., 2015. – С. 45-48. 2. Раҳимӣ Д. Бурду боҳти “Андалеб” // Адабиёт ва санъат. – 2023. – № 40 (2219). – 12 октябр.
I002	УСУЛИ ТАЪЛИМИ СУННАТИИ «УСТОД – ШОГИРД», мактаби “устод-шоғирд”.	Усули анъанавии “устод-шоғирд” аз даврони қадим байни тоҷикон маъмул мебошад. Бо ин шеваи таълими суннатӣ санъаткорон, хунармандон ва шахсони ботаҷрибаи соҳаҳои гуногун ба насли нав дар давоми моҳҳо, ҳатто баъзан аз як сол зиёдтар донишу таҷрибаҳои суннатии марбут ба касбу хунарашро меомӯзонанд. 1 апрели соли 2017 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Барномаи давлатии рушди санъати Шашмақому Фалак ва мактаби суннатии «устод-шоғирд» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2017-2021» қабул гардида, ки он баҳри ривочу равнақи Шашмақом ва Фалак шароити мусоид муҳайё намуд. Мактаби суннатии «устод-шоғирд» якҷанд пахлухоро дар бар мегирад. Дар гузашта сабтҳои, ки имрӯз барои хама дастрасанд, мавҷуд набуданд ва ҳамин муносикии	2023	Саросари кишвар	Фабол	1. Рустамов Д. Особҳои традиционии системаи уҷениҷства («Устод-шоғирд») в песенно-музыкальной культуре Северного Таджикистана на рубеже XX-XXI вв. // Ученые записки ХГУ им. Б. Гафурова. 2011. №3. 2. Азизи Ф.А. Институт <i>устод-шоғирд</i> и его роль в традиционной профессиональной музыке стран мусульманского во-

1003	АНСАМБЛҲОИ ФОЛКЛОРӢ- ЭТНОГРАФИ	суннатии тоҷик таваассути устоду шогирд аз насл ба насл омӯзонида мешуд. Дар кишвар ансамблҳои фолклорӣ-этнографии «Ганчина» дар ш. Душанбе, «Қаратоғ» дар ш. Турсунзода, «Бибиён» дар ш. Хучанд, «Фалак» дар ш. Кӯлоб, «Марворид» дар ш. Панҷакент, «Ҷоҳарақон» дар ш. Конибодом, «Хутал» дар ш. Бохтар, «Насими Дарвоз» дар н. Дарвоз, «Чашма» дар н. Восеъ, «Нақш» дар н. Мастҷох, «Пайванд» дар н. Ҷаббор Расулов ва ҷанде дигар фаъолият менамоянд, ки барои хифзу рушди фарҳанги миллии саҳми зиёд доранд. Ансамблҳои мазкур, асосан ба фолклор ва фарҳанги мардуми тоҷик таъя қарда, барномаву репертуари иҷрои худро тартиб додаанд. Дар репертуари онҳо сурудҳои лирикӣ, маросимӣ, маҷнунӣ, идона ё ҷашнӣ, ҳаҷвӣ, рубоисароӣ; ҳамчунин рақсҳои анъанавӣ, намоиши лаҳзаҳои тӯйи аруси ва дигар ҷашну маросимҳо, либосҳои миллии ва суннатҳои дигар ҷой гирифтаанд.	2023	Саросари кишвар	Фабол	стока // Музыковедение. 2008. № 5. – С. 55-61. 1. Раҳимӣ Д. Ансамблҳои фолклорӣ ва оилавӣ василаи пешбарандаи фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / № 10. – Д., 2020. 2. Аминов А. Ансамбли фолклорӣ-этнографии “Насими Дарвоз” // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик / № 9. – Д., 2020.
------	--------------------------------------	---	------	-----------------	-------	--

MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

RESEARCH INSTITUTE OF CULTURE AND INFORMATION

**NATIONAL INVENTORY LIST OF
INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

Dushanbe

Istedod

2025

Compiler

Dilshod Rahimi

Candidate of philological sciences

Responsible editor

Aminzoda Abdufattoh

Candidate of philological sciences

Editorial board

M. Murodi - Doctor of philological sciences, F. Ulmasov - Doctor of Art Studies, Sh. Kamilzoda - Candidate of Pedagogical sciences, Tabarov M. - Candidate of historical sciences, M. Juraev - Candidate of philological sciences, Mirzoeva Sh. - Candidate of philological sciences, K. Alamshoev - Candidate of historical sciences, G. Karimova - Candidate of philological sciences, Z. Kholmurodov.

INTRODUCTION

During the period of independence, with the initiatives of the Leader of the Nation, the President of the Republic of Tajikistan, His Excellency Emomali Rahmon, the sphere of culture has developed and flourished in the Republic of Tajikistan. In particular, great attention has been paid to the and promotion of intangible cultural heritage, and its best examples have been presented at the world level.

In 2012, the “State Program for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage of the Tajik People for 2013-2020” was approved by the Government of Tajikistan with the aim of studying, safeguarding, revitalizing, supporting and promoting the traditional culture of the people of country. The continuation of this initiative is the “State Program for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage of the Tajik People for 2021-2025”, which is currently being finalized. In accordance with these programs, the compilation and publication of the "Encyclopedia of the Tajik Traditional Culture" (9 volumes have been published to date), fieldworks to study and documenting the intangible cultural heritage (including folklore, dance, music, fine arts), inventorying and cataloging elements of intangible cultural heritage, developing nominations, holding the Republican television Festival-competition of folk art "Andaleb" and other activities aimed at safeguarding and developing the intangible cultural heritage were carried out.

Over the past three decades, the Republic of Tajikistan has managed to inscribe 13 elements of national culture on the UNESCO Representative List. These are the nomination files of “Shashmaqom music” (inscribed in 2008, jointly with the Republic of Uzbekistan), “Oshi Palav, a traditional meal and its social and cultural contexts in Tajikistan” (2016), the multinational file of “Navruz” (2016), submitted by 12 countries (Afghanistan, Iraq, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Azerbaijan, Pakistan, Tajikistan, Turkey, Turkmenistan, Uzbekistan, Iran, India. In 2024, Mongolia also joined the “Navruz” nomination), “Chakan, embroidery art in the Republic of Tajikistan” (2018), the traditional music “Falak” (2021), “Sericulture and traditional production of silk for weaving” (2022, together with Islamic Republic of Iran, Afghanistan, Uzbekistan, Azerbaijan, Turkey, Turkmenistan), “Telling tradition of Khoja Nasreddin Afandi anecdotes” (2022, jointly with 5 countries – Kazakhstan, Kyrgyzstan, Azerbaijan, Turkey, Uzbekistan), “Traditional knowledge and skills of production of the atlas and adras fabrics” (2023), “Sada celebration” (jointly with Iran), “Art of illumination: Tazhib/Zarhalkori” (2023, together with Iran, Azerbaijan, Turkey, Uzbekistan), “Ceremony of Mehregan” (2024, jointly with Iran), “Art of crafting and playing rubab” (2024, Iran, Afghanistan, Uzbekistan), and the nomination file “Culture of Sumanak cooking” (2025).

The Republic of Tajikistan is a member of several UNESCO conventions. In particular, on August 17, 2010, the Republic of Tajikistan became a member of the UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, and to date, many countries, including Tajikistan, have compiled and developed ICH national inventories of their countries in accordance with the provisions of this Convention (part 3, article 12). One of the requirements for UNESCO nominations for the safeguarding of intangible cultural heritage is, first of all, the inscription of a particular cultural element in the national inventory.

In the Republic of Tajikistan, the first version of the “National Inventory List of the Intangible Cultural Heritage” (hereinafter referred to as the Inventory) was compiled in 2013, which included 48 elements. One of the conditions for inventorying, in accordance with this Convention, is that the inventory must be regularly updated. In 2014, a more extensive version was compiled by ICH experts, ethnographers and other specialists of the Research Institute of Culture and Information (RICI). It included 286 elements of the intangible culture of the people of Tajikistan, and the structure of the improved Inventory List also differed from the first version.

Two years later (2016), the Inventory was again adjusted and improved, consisting of 515 elements of Tajik traditional culture. In 2018, it was improved and updated for the fourth time, as elements that were the same in content and were registered under two names were removed from it after research, and new elements were added to the Inventory, bringing their total number to 533.

In the 2020 revision and update, the number of elements of the Inventory, based on new materials and inventories, amounted to 538. Also, some elements that are no longer active were removed from the Inventory and replaced with newly registered elements.

The improvement was carried out on the basis of inventory materials collected during ethnographic and art-study expeditions by the experts of the RICI. The Public Organization “Pamir Mountains” headed by Q. Alamshoev inventoried several elements and submitted them to the experts of the Research Institute of Culture and Information for inclusion, which were also included in the Inventory after review. In the 2020 update, based on the study of the experiences of other countries, a new section was added to the Inventory, called “Cultural Spaces”, which includes the socio-cultural knowledge and experiences of people regarding this or that environment and creates a basis for the development of certain elements of ICH.

In 2023, in the next update, a new section entitled “Good Safeguarding Practices” was added to the Inventory. Various measures and events are being implemented in the Republic of Tajikistan aimed at protecting and continuing the activity of the intangible cultural heritage. For example, the Republican television Festival-competition of folk art “Andaleb” has played a worthy role in the preservation, revival and development of elements of folk culture since 1996. According to the “Andaleb” regulations, the

activities of artisans begin at the local level – village and district communities, then continue at the regional and finally at the republican level.

Since 2014, experts from the Research Institute of Culture and Information, the National Academy of Sciences of Tajikistan, professors from universities and scientific institutes, public organizations (“Pamir Mountains”, Center for Creative Development, NGO “Ravshan”, Handicraft Center “Gulzar Village”) and scientific and cultural organizations have participated in the improvement of the Inventory. It was first discussed at a working group meeting, then at a meeting of the Scientific Council of the Research Institute of Culture and Information with the participation of scientists, cultural figures, representatives of various professions and crafts, and some comments and suggestions were taken into account.

The “National Inventory List of the Intangible Cultural Heritage”, after the new improvement and revision, contains 567 elements of intangible culture from the territory of the Republic of Tajikistan, covering the following sections:

1. Oral tradition – A000 (28 elements).
2. Performing arts – B000 (106 elements).
3. Celebrations, rituals and social practices – C000 (56 elements).
4. Knowledge and practices concerning nature and the universe – D000 (25 elements).
5. Traditional craftsmanship – E000 (117 elements).
6. Traditional food – F000 (152 elements).
7. Traditional sport and children’s games – G000 (73 elements).
8. Cultural spaces – H000 (7 elements).
9. Good safeguarding practices – I000 (3 elements).

Each element of intangible cultural heritage in the Inventory is numbered according to its sections, for example, the number of a fairy tale is “A001”. The name of the element (with its synonyms) is given below, followed by a brief description of the element. After that, the year of the entry of the element into the Inventory is noted. Then, the geographical location, in which districts, regions and cities the given element is popular are indicated. The fifth column of the Inventory indicates the current status of the cultural element, in what state it is: viable, partly active, less active, in a state of decline, etc. Finally, the seventh column indicates some published articles and books related to the element. The brief description of the elements included in the third column was compiled on the basis of information collected from ethnographic and art fieldworks. Also, in the description of some elements, the experts used folklore and ethnographic works and encyclopedias such as the “National Tajik Encyclopedia”, “Encyclopedia of the Culture of the Tajik People”, and the like.

The materials of the sections in previous and current editions and improvements were collected and developed by the following specialists: the section “Oral tradition” –

D. Rahimi; “Performing arts” – N. Klicheva, J. Obidpur, A. Zubaydov, A. Aminzoda; “Celebrations, rituals and social practices” – A. Aminzoda, Z. Kholmurodov, D. Rahimi; “Knowledge and practices concerning nature and the universe” – D. Rahimi, A. Aminzoda; “Traditional craftsmanship” – Z. Kholmurodov, L. Nosirova, F. Qodirov, M. Murodov, D. Rahimi; “Traditional food” – Sh. Berdieva, D. Rahimi, M. Niyozova, G. Karimova; “Traditional sport and children’s games” – D. Rahimi; “Cultural Spaces” – D. Rahimi, K. Alamshoev and “Good safeguarding practices” – D. Rahimi, Z. Kholmurodov and A. Abdulloev.

The updated Inventory will facilitate the safeguarding of the intangible cultural heritage within the country, documentation of elements, scientific research, preparation of nominations for submission to the UNESCO lists, promotion and dissemination of cultural examples, and strengthening of national identity. It should be noted that many elements of the spiritual culture of the Tajik people have not yet been fully or sufficiently studied. We hope that in the process of improvement and renewal in the future, a greater number of examples of the intangible culture of the Tajik people will be studied by researchers and will find their way to the National Inventory List of intangible cultural heritage.

CHAPTER 1. – ORAL TRADITION (A000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
A001	AFSĀNA, afsānahai “Hazāru yak shab”	Folktales, the epic folklore text. There are mainly three kinds of Tajik folktales: magic or fairy tales, folktales about animals or fables, and novelistic folktales. Since ancient times, the Tajik people still continues to tell tales from the cycle of “One Thousand and one Nights”.	2013	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифохӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A002	ALLA, <i>lalayik</i>	Lullaby, cradle songs, which are created by mothers, grandmothers and other family members for babies.	2013	All over the country	Viable	1. Алла, чонам, аллаё / мачмуаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермухаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
A003	ASHULA, <i>tarona</i>	A small folk poetry form consisted from 4 lines. Many <i>ashulas</i> are sung with melodies.	2014	Sughd province	Partly active	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A004	BAYT	Two-line small poetry form. Also it has popularity in written literature.	2014	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A005	BULBULIK	Three-line small poetry form. It is performed in the mountainous areas by	2014	Vakhan valley	Viable	1. Пахалина Т.Н. Образцы ваханской народной

		women.					поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.
A006	CHISTĀN	Riddle, a folklore genre, which consists of poetical question.	2014	All over the country		Viabie	1. Суфиев А. Чистонхой халқийи тоҷикӣ. – Д., 1972. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A007	DARGILIK	A kind of folk poetry. It is consisted of two lines and is performed by women.	2014	Shughnan, Rushan		Viabie	1. Даргилик / мурағгибон: Н. Шакармамадов, Х. Курбонов. – Д., 1987. 2. Шакармамадов Н. Даргилик – жанри маҳсуси фолклор. – Д., 1993.
A008	RUBĀI, <i>dubayti</i>	<i>Ruboi</i> – distich – a poetry form that is consisted of four lines. <i>Rubois</i> are created about love, social problems and etc.	2013	All over the country		Viabie	1. Амонов Р. Лирикаи халқийи тоҷик. – Д., 1968. 2. Амонов Р. Рубоӣҳои халқӣ ва рамзҳои бадеӣ. – Д., 1987.
A009	DUĀ	Text of prayer, which has different kinds and forms. Prayers are spelled before the starting works, before going to a trip, after having meal and etc.	2014	All over the country		Viabie	1. Раҳимов Д. Хусусиятҳои бадеии дуоҳои тоҷикӣ // Чинори пургул. – Д., 2008. 2. Қахҳор Р. Дуо гунаи фолклорӣ аст // Мардумгиёҳ, 1995-1996, №1-2.
A010	YĀDDĀSHT,	Memoirs, folk stories, narrative. Personal	2014	All over the country		Viabie	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

	<i>khātira, naql</i>	stories.		country		2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари настри шифоӣ. – Д., 1999.
A011	ZARBŌLMASAL, <i>matal, masal</i>	Proverb, a small folklore form.	2014	All over the country	Viable	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967.
A012	QASAM, <i>savgand</i>	Oath, a kind of belief in sacred words.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрин дар забони тоҷикӣ // Номаи Пажӯҳишгоҳ. 2005, №7. – С. 195-199.
A013	QISSA, <i>rivāyat</i>	Folk legends about heroes and religious figures.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯӣ ва қиссаҳои. – Хучанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Х., Қисса // ЭСТ. – Ҷ. 8. – С.303.
A014	LATIFA, <i>naqli Afandi, anikdot</i>	Anecdote, jokes, small folklore form.	2013	All over the country	Viable	1. Махдиев С. Проблемҳои жанри лағифа. – Д., 1977. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
A015	MAYDA, <i>maydo</i>	A kind of folksong performed during agricultural works.	2014	Khatlon province, Zarafshan and Rasht valleys	Under danger of disappearance	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.

A016	MARSIYA, <i>nola, sugvori, navha</i>	Eulogy, a kind of folksongs performed in funeral rites.	2014	All over the country	Partly active	1. Мачнунов, А. А. Марсия дар эҷодиёти широни мардумӣ // Вестник ТНУ), 2012. №4/5 (94). – С.158-162.
A017	MUAMMĀ, <i>mas'ala, chiston</i>	Riddle, puzzle, folk story-question.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. Д., 1972.
A018	SHUMĀRAK	Traditional oral texts, in some cases poetry pieces which are used in the beginning of children games for dividing players in to two teams.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Шуморақ // Дониш-номаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.1. – Д., 2015. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. Душанбе, 1973.
A019	PAND, <i>nasihat, andarz</i>	Exhortation, ethical texts, which have special short forms and are told by elders.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтори мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A020	RIVĀYAT, <i>naql</i>	Short folk legend, a kind of narrative.	2014	All over the country	Viable	1. Обидов Д. Андешаҳо перомуни ривоятҳои тоҷикӣ // Фолклор, адабиёт, забон. – Д., 2004. 2. Раҳимов Д. Ривоят ҳамчун жанри настри шифохӣ // Чинори пур-

							гул. – Д., 2008.
A021	SALĀMNĀMA	A kind of folksong which is performed during weddings.	2014	Sughd province, Zarafshan valley, Hisar, Shahrinaw	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Чашни арусии тоҷикони водии Хисор. – Д., 2001.	
A022	ASKIYA	Folklore genre that take place between two-three or more participants in the form of humorous dialogue. Tellers address to each other with anecdotes, jokes, and metaphorical expression in special settings.	2016	Sughd province, Zarafshan valley, Hisar, Shahrinaw	Partly active	1. Маҳдиев С., Аския // Садои Шарк, 1968, №7. 2. Раҳмонӣ Р. Аския // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2011. – Ҷ.1. – С.598-599.	
A023	SHE'RUKHALQI, <i>ashula, hofizi, surud, tarona, kuchaboghi</i>	Folksong, different forms of poetries are sung with melodies.	2014	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.	
A024	TEZGUYAK	Tongue twister, difficult pronounced texts.	2014	All over the country		1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.	
A025	QĀFIYABĀZI, <i>qofiyazani</i>	A kind of oral contest which will be held between friends in the form of finding rhythms in answer to partner's rhythm.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р. Қофиябозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 532.	
A026	TA'BIRHĀ	Phrazeological expressions, which are created during the past centuries.	2020	All over the country	Viable	1. Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои	

	<i>iborahoi rekhta</i>					реҳтаи забони ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Дониш. – Ҷ.1 – 1963, – Ҷ.2 – 1967,
A027	ТА'БИРИ КНӀВНӀӀ	Dream interpretation. One of the types of oral traditions. The interpretation of dreams has been created by both individual dreamers and the masses of people over the centuries and millennia. For example, "if you dream that your clothes are dirty, you will become rich". "If you see a donkey in a dream, you will be satisfied."	2023	All over the country	Viable	1.Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A028	SHUGUN, <i>bovar,</i> <i>aqida,</i> <i>irim</i>	Omen. One of the small types of oral tradition, which mainly consists of a complex sentence, in which fortune-telling is explained by a sign. For example, "if a rooster crows at night, it has a bad character." Or "if the child steals the house, the guest will come."	2023	All over the country	Viable	1.Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. Д., 2004; 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.

CHAPTER 2. – PERFORMING ARTS (B000)

Invento-ry num-ber	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
B001	ARGHISHTI ZA-NAKI, « <i>Bozi bo mukomi zanaki</i> »	“Woman dance”, a kind of comic folk dance, performed by men.	2014	Kulob	Partly active	1.Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B002	ARGHISHTI MARDAKIN « <i>mardinabozi</i> »	“Man dance”, a kind of comic folk dance, performed by women.	2014	Kulob	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B003	ARGHISHTI MASKHARA- BOZI	Imitative dance of other’s behaviors and deeds.	2014	Kulob, Rasht, Panjakent, Istaravshan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.144.
B004	ARGHISHTI OSHPAZI	Woman or man dance in which is imitated actions of cooking.	2014	Kulob, Rasht	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.106. 2.
B005	ASPAKBOZI, <i>aspaksuvori</i>	Folk dance with artificial horse made from wood and colored fabrics.	2014	Hisar valley, Badakhshan, Sughd province	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори ракси тоҷик. – Д., 2004. – С.84-98. 2. Қиличева Н.

B006	«ВОВОPIPAK», «Pirak», «Prakbazay», «Pirakbozi»	Dramatic comic dance of an old man and a young woman.	2014	Badakhshan, Kulob	Partly active	Аспақбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.69-71. 1. Каромагов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2 – С.157-159.
B007	BOZII KALON	Holiday dance accompanied with <i>doira</i> (a percussion instrument) melody.	2014	Sughd province	Viable	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана. – Д., 2014. – С.223.
B008	BOGHIBON, <i>Dukhtari boghbon</i>	«Boghbon» (“Gardener”) is man dance and woman variant of this dance is named “Dukhtari boghbon” (“Gardener’s daughter”). This dance imitates gardener or his daughter’s actions.	2014	Kulob	Partly active	1. Қлйчева Н. Сағу навои Андалеб // Фарҳанг ва хунар – Д., - 2008. - № 3. - С. 17-18.
B009	GULBUTTA <i>Gulbegimjon</i>	A kind of woman dance performed with folksong “Gulbutta”.	2014	Vanj, Yazgulam, Rushan	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.154.
B010	DASHNOBODI	A kind of dance performed by men and women with melody of <i>doira</i> .	2014	Hisar valley	Viable	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.30. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.72.

B011	DILAK DANCE	Group dance of men playing in <i>doira</i> .	2014	Badakhshan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.153-154. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримодди хали тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 54-118
B012	DORBOZI	Rope-walking, a kind of circus and artistic show. Band of rope-walkers consisted of 7-8 performers, musician, and comics.	2014	Soghd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.19. 2. Раҳимов Д. Дорбозӣ // Илм ва хаёт. – 2014. – №6. – С.15-16.
B013	ZANGBOZI	“Bell-dance”, – a kind of woman dance accompanied with playing <i>doira</i> and singing songs. Dancers tie small bells to their hands and foot.	2014	Soghd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.182-200.
B014	YURMONBOZI	“Gopher-dance”, – a kind of man dance imitating gopher actions.	2014	Hisar	Need for urgent safe-guarding	1. Культура Гиссар-ской долины в контексте региональных цивилизаций. – Д., 2015. – С. 713-715. 2. Юрмонбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримодди Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 50-52.

B015	GÜRGHULI, <i>Gurughli</i>	Traditional heroic epic poems. It is consisted of various poems and dedicated to the defense of native-land and heroic actions.	2013	Khatlon province, Rasht valley	Need for urgent safeguarding	1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Рахимов Д. Чанд сухан оид ба хамосаи қаҳрамони “Гӯргули” // Осор: маҷмуаи илмии ПИТФИ / мураттиб Ш. Комилзода. – Д., 2016. – Ҷ. 3. – С.359-425.
B016	RAQS BO KORD, <i>kordbozi</i>	A kind of man dance with knife.	2014	Badakhshan, Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Кордбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 56-57. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.129.
B017	KOCHVAZAY, <i>raqsi shikam</i>	Humorous “Stomach dance”, performed by two men.	2014	Rushan	Partly active	1. Каромагов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.148-150.
B018	KOSHUKBOZI <i>Cheb-bazay</i> <i>Cheb-raqqosi</i>	Dance with spoons performed mainly by women. Performer following musical rhythm hits spoons.	2014	All over the country	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.101-106, 142-143. 2. Қошукбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ

B019	DUTORNAVOZI <i>dumbranaovozi</i>	Dutor is a traditional musical string instrument. Tajik people have many melodies of some of which accompanied with folksongs.	2018	Sughd, Khatlon, Rasht and Hisar provinces	Viable	1. Курбонов Қ. Савги дитор. – Д., 1993. 2. Курбонов Қ. Рози дитор. – Д., 2003.	дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 44-46.
B020	MUNOJOT	Classical dance that is played with similar to <i>Shashmakam</i> melodies. This dance consists of three parts and is danced by men and women.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Қиличева Н. Муноҷот // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 653-654	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135-136.
B021	«ОҲО, ЯАККА»	A kind of man dance that is played in holidays, weddings and other settings. Other men stay in circle and with applause say «oho, yakka», «uha, yakka».	2014	Sughd province	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.
B022	POYAMAL <i>charkhd-ed</i>	Funeral dance which is performed in funeral day mostly by women.	2014	Badakhshan	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.
B023	RAQSI UQOB, <i>uqobboz, uqobbazay,</i>	Dance of Eagle. A kind of ancient Tajik dance. It is more popular in Badakhshan mountainous regions, and its varieties	2023	Badakhshan (Rushan dis-	Needs for urgent safeguarding	1. Нурҷонов Н. Уқоббоз // Донишномаи фарҳанги	1. Нурҷонов Н. Уқоббоз // Донишномаи фарҳанги

	<i>kargasbozi</i>	were known in other mountainous regions of Tajikistan, for example, Sangvor, under the name "Kargasbozi". The brief content of this dance is as follows: an eagle sees a carcass while flying, and an arrow descends to the ground and greedily lifts it into the air. During the flight, he tries to swallow a piece of the carcass, but it falls to the ground. The eagle descends again, eats the carcass completely, and then happily continues its flight. This simple scene is performed by an artist. The artist wears a leather mask upside down and performs the action of an eagle with full skill.			tribe), Sangvor	мардуми тоҷик. – Д., 2016. Ҷ.2. – С. 488-490. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004.
B024	RAQS BO DUTOR	Dance with musical instrument – <i>dutor</i> is performed by men and women.	2014		Khatlon province	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.
B025	RAQS BO KUZA	Women dance is performed with jug. Dancers imitate bringing water in their jugs.	2014		Badakhshan (Rushan, Shughnan) Rasht valley	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.141. 2. Рақс бо кӯза // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 36-38.
B026	RAQS BO NAY	Dance with musical instrument – <i>nay</i> is performed by women.	2014		Badakhshan	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 2. Найбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон /

							мураттиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 42-44.
B027	RAQSI RUYMOL	Women dance is performed with headscarf. Dancer imitates sewing headscarf.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active		1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Рақси “Ғўймоғ” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 57.
B028	RAQS BO CHIGHIAK	Men dance is performed with musical instrument <i>ghizhak</i> (a kind of violin).	2014	Badakhshan	Partly active		1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 2. Рақс бо ғижак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 40-42.
B029	RAQSI CHOYNIK	Tea-pot dance, which is performed with teapot and tea-cups by man or by a woman.	2018	Khujand, Devashhtich, Isfara	Partly active		1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10. 2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.139.
B030	RAQSI ANGUSHT-PONA	This dance is performed with thimble. Dancer while dancing puts four thimbles in his/her fingers and beats on the metallic plate.	2014	Konibodom, Qubodiyon	Viable		1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.142. 2. Раҳимӣ Д. Рақс бо ангуштпона // Фарҳанги ғайримоддӣи халқӣ

B031	TABLAKNAVOZI	Knowledge and skills of playing in a percussion instrument – <i>tablak</i> , which is performed by men and sometimes by women. There are many styles and rhythms of the playing in <i>tablak</i> .	2020	Khatlon and Sughd provinces Rasht, Hisar valley	Partly active	тоҷик / мурағтиб Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. –С. 42-46. 1. Таблақ // Обидпур, Ҷ. Лугатномаи тафсирии мусиқӣ. Душанбе: Аржанг. –2019. – 480 с. – С.377. 2. Таблақ // Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ҷ.3.– Душанбе.– 2004. – С.152.
B032	RAQSI OSTIN	Sleeve dance, which is performed in weddings and other settings by women.	2014	Kulob, Zarafshan valley, Istaravshan	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.20-25. 3. Рақси остин // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 46-48.
B033	RAQSI UFAR	Lyric <i>ufar</i> dance is performed in two parts with special rhythm and song.	2014	All over the country	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10.

B034	SOQINOMA	Classical lyric woman dance.	2014	Sughd province, Shahrinav, Tursunzoda	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.176-178.
B035	TABAQBOZI <i>taghorabozi</i>	Man dance with a big wood plate.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.151.
B036	SHARAKBOZI <i>chapak-chapak</i>	Woman dance clapping with palms.	2014	Istaravshan, Deavshstich, Hisar valley	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.127.
B037	CHUBBOZI <i>kaltakbozi</i>	Man dance with sticks. One or two dancers imitate stick struggle.	2014	Badakhshan, Khatlon province	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Чуббозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағғиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 52-54.
B038	«JUM JANE»	A kind of man dance which is performed by group of men.	2014	Hisar valley, Panjakent	Viable	1. Суруҳҳои халқии тоҷикӣ / мурағғиб ва банотағиранда Ҷ. Обидура. – Д., 2018. – С. 68-70. 3. “Ҷум ҷаҳе, ҷум ҷакала” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 55-56.

B039	TEATRILUKHTAK, <i>zochabozi</i>	Traditional puppet theater and their repertoires.	2014	Dushanbe, Buston, Asht	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002. 2. Нурчонов Н. Зочабозӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. Ҷ. 2., - Душанбе, 1980; 1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.155.
B040	YALLABOZI	Woman dance that is performed with <i>doi-ira</i> melody.	2014	Istaravshan, Pamjakent, Dushanbe	Partly active	1. Ғижжак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.406. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мурағтиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B041	GHIZHAK-NAVOZI	Skills of playing in musical instrument <i>ghizhak</i> (a kind of violin).	2014	All over the country	Viable	1. Сурнай // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С. 142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мурағтиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B042	SURNAYNAVOZI <i>mehtamavozi</i>	Skills of playing in musical instrument <i>surnay</i> (a kind of oboe).	2014	All over the country	Viable	1. Сурнай // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С. 142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мурағтиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B043	LAVCHAG-NAVOZI <i>chanqovuznavozi</i>	Skills of playing in the musical instrument <i>lavchang</i> .	2013	All over the country	Partly active	1. Раҳимов И. Чангқобуз // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С. 338. 2. Созҳои миллии тоҷик

							ва хунари созтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B044	NAYNAVOZI	Skills of playing in wind musical instrument <i>nay</i> (flute).	2013	All over the country	Viable		1. Раҳимов И. Най // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.418-419. 2. Низомӣ А. Таърихи муסיқии тоҷик. – Д., 2014.
B045	RUBONNAVOZI, <i>rabobnavozi</i>	Skills of playing in string musical instrument <i>rubab</i> .	2014	All over the country	Viable		1. Раҳмагов Б. Рубоб // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.67-68. 2. Низомӣ А. Таърихи муסיқии тоҷик. – Д., 2014.
B046	QONUNNAVOZI <i>shohrudnavozi</i>	Skill of playing in string musical instrument <i>qonun</i> .	2014	Dushanbe, Khujand, Hisar	Partly active		1. Раҳимов И. Қонун // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.425-426.
B047	SHASHMAQOM, <i>maqomkhoni</i>	Musical genre consisting of poetry from Tajik-Persian literature and accompanied with traditional musical instruments.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable		1. Низомӣ А. Таърихи муסיқии тоҷик. – Д., 2014. 2. Низомов А. Таърих ва назарияи Шашмақом. – Д., 2005.

B048	CHANG-NAVOZI	Skills of playing in string musical instrument <i>chang</i> (like harp).	2014	All over the country	Partly active	1. Чанг // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.336. 2. Низомӣ А. Таърихи музикаи тоҷик. – Д., 2014.
B049	ANVARCHA	Suggestive folksong and its melody, which is performed in celebrations and weddings by men.	2014	Panjakent	Partly active	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.136-137.
B050	BADEHA	Traditional lyric or comic folksong that is performed by a man and a woman.	2013	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Бадехаҳои халқӣ / муҳрағиб Ф. Муродов, – Д., 1969.
B051	RAQSI BUZAK. <i>buzakbozi</i>	A kind of <i>dutar</i> (string musical instrument) performance, accompanying with special humorous song. During playing his instrument the musician plays in a tool with puppet – goat as well.	2020	Dushanbe, Khovaling	Viable	1. Нурҷанов Н. Традиционӣ театр гаджиков. Т. 2. – Д., 2002.
B052	SHUYAK-SHUYAK	A kind of folksongs dedicated to the hair washing ritual, which takes place a day before the wedding.	2020	All over the country	Viable	1. Чумбаев Р. Чашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Аминов А. Рамзҳои маросимҳои чашни арусӣ // Паёмномаи фарҳанг. – 2017. – №2. – С. 50-56.
B053	BOGH DAROED, YANGAMO	Traditional lyric folksong that is performed mostly in weddings and other celebrations.	2014	Zarafshan valley,		1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / муҳрағибон Р. Аҳмад, Д.

		ebtration.		Sughd province			
B054	GHARIBNOMA	Sad folksong about strangers.	2014	All over the country	Viabie	1. Амонов Р. Лирикаи халки точик. – Д., 1968.	Раҳимов. – Д., 2011.
B055	HJRABAZM	A kind of musical party, which will be held following the wedding.	2014	Khatlon province	Partly active	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.	
B056	GIZHDALLA	Wedding folksong performed by group of men.	2014	Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арусии тоҷикон. – Душанбе, 1991. 2. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги хайримодӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.	
B057	YOR-YOR	Wedding folksong which is performed by group of women.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viabie	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мурағғиб ва банотағғиранда Ҷ. Обидмур. – Д., 2018. – С.68-70.	
B058	«SUMBUL YOR MEZEBAD»	A traditional lyric folksong which is sang during the weddings.	2020	Norak	Need for urgent safeguarding	1. Намунаҳо аз фолклори Норак // Фарҳанги ғайри-моддӣи халқи тоҷик / Мурағғиб, Д. Раҳимӣ / № 9. – Д., 2020. –С. 6-7.	

B059	BAKSHIKHONI, <i>dostonkhoni</i>	The performance art of epic folk poems with string musical instrument <i>dutar</i> . It belongs to Uzbek people, which are living in the south of Tajikistan	2020	Khatlon province	Partly active	1. Короглы Х.Г. Взаимосвязь эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – Москва: Наука, 1973. 1. Нурчонов Н. Лапар // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.89.
B060	LAPAR	Traditional lyric duet performed by a man and a woman.	2014	All over the country	Partly active	1. Нурчонов Н., Қобилова Б. Мавригӣ. – Д., 2008. 2. Тоҷикова З. Мавригӣхонӣ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.122.
B061	MAVRIGI	A musical folk genre accompanied with dance and folksongs which has lyric contents.	2014	Hisar valley, Khujand, Panjakent	Viable	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мурағтиб ва банотагиранда Ҷ. Обидиур. – Д., 2018. – С.68-70.
B062	MOHASANAM	A traditional folk song accompanied with dance.	2014	Mu'minabad	Viable	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
B063	MAN DOGH	Traditional labor folksong performed during reaping wheat.	2014	Khatlon province	Under danger of disappearance	1. Низомов А. Мискин // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.276.
B064	MISKIN	Traditional classic music created similar to the <i>Shashmaqom</i> melodies and songs by folk singers and musician.	2014	Sughd province	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д.,
B065	MASKHARA-BOZI	One of the traditional theater and folk circus. The group of clowns consisted of 4-5 people. They performed in celebrations,	2014	All over the country	Partly active	

		bazaars and holidays.					2002.
B066	MOSHOVA	Traditional comic folksong performed in different celebrations.	2014	Sughd province	Under danger of disappearance	1. Фарҳанги мардуми диёри Туреунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.	
B067	MURGHAK <i>Bale murghak</i>	Traditional comic folksong performed in different celebrations.	2014	Hisar valley, Khatlon province	Partly active	1. Фарҳанги мардуми диёри Туреунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.	
B068	NA'T-KHONI <i>nahkhoni, naht</i>	Traditional folksongs with religious and ethical contents, which are performed in social gatherings.	2020	Hisar valley, Khatlon province	Viable	1. Раҳим А. Наътоҳӣ: агар андак дар ғафлат монем... // Қумхурият, 4 ноябри 2015, №280 (2278).	
B069	NAQSH <i>naqshkhoni, La'le, lalola</i>	Folksong which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Khujand, Istaravshan, Isfara, Ayni, Konibodom	Viable	1. Зехниева Ф. Су-рудҳои маросими ғуи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Низомов А. Жанры традиционной музыки // Таджикиская музыка. – Д., 2003. – С.47. 3. Тоҷикова З. «Нақш» // ЭАС. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.439.	
B070	SABZAK	Lyric folksong which is performed by man or woman in weddings and other celebrations.	2014	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968.	

B071	SARTAROSHON	Folksong which is performed in the ritual <i>sartaroshon</i> (barberry ritual) by group of men in weddings and circumcision celebration.	2014	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Сурудҳои тӯии Помир / мураттиб Н. Шакармамадов. – Хоруғ., 1993. 3. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.
B072	SEKINAK	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	Sughd province	Under danger of disappearance	1. Бадехаҳои халқӣ / тартибдиханда Ф. Муродов. – Д., 1969. – С.64.
B073	GULPARI	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon province,	Partly active	1. Бадехаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B074	DOIRANAVOZI, <i>dafzani</i>	Skills of playing in <i>doira</i> (a percussion instrument), which is performed by men and women. There are many styles and rhythms of the playing in <i>doira</i> .	2018	All over the country	Viable	1. Низомов, Х. Созиноӣ. – Д., 2016. 2. Каромагов, Ф., Нурджанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	FALAK	Musical genre consisting of cycle of folksongs and accompanied with string musical instrument <i>dumbra</i> , <i>tablak</i> and <i>ghizhak</i> . It has vocal and instrumental parts. Falak divides in to two forms: kulabi falak and pamiri falak.	2013	Khatlon province, Badakhshan, Rasht valley	Viable	1. Азизова Ф. Маком и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков., – Д., 2009. 2. Темурзода Ҷ. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д.,

							2004. – С. 261.
B076	TUYONA	Wedding folksong with congratulation meanings. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	All over the country	Viable	1. Зехниева Ф. Су-рудҳои маросими ғуи тоҷикон. – Д., 1978.	
B077	GULUMOY	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon province	Partly active	1. Бадехаҳои халқӣ / мурадҳои Ф. Муродов. – Д., 1969.	
B078	USHTURBACHA, <i>Ushurbacha mond dar balandi</i>	Traditional comic folksong accompanied with dance of camel baby which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Hisar valley	Partly active	1. Фарҳанги мардуми диёри Туреунзода / мурадҳои Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.	
B079	SHAN MUBORAK	Cycle of wedding folksong with congratulation content. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Зехниева Ф. Су-рудҳои маросими ғуи тоҷикон. – Д., 1978.	
B080	SHOH-DUKHTAR	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.	
B081	YALALI BOBO, YALALI	Traditional comic folksong accompanied with joyful melodies for dancing.	2016	Hisar valley	Less active	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. – С.350-351.	
B082	RAQSI MARDONA BO USULI DOIRA	Traditional rhythm of dance which is performed with <i>doira</i> (daf) in celebrations, weddings and holidays.	2016	Mu'minabad	Viable	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.	
						1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.	

B083	NAGHORA-BAZM	A kind of traditional dance played by man and woman accompanied with melody of folk music instruments.	2016	Sughd province	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B084	POLKAI KHUJANDI	Man dance played with melody of folk music instruments, especially with <i>doira</i> .	2016	Sughd province	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B085	RAQSI CHUPONI	Shepherd dance. Man dance is performed during the wedding, celebrations and traditional holidays. Dancer keeps a stick in his hand and imitates the actions of shepherd.	2016	Kulob	Viable	1. Клычева Н., Казакова 3. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.237. 2. Абдурахмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160.
B086	TAYOKBOZI	A kind of man dance which is distributed in mountainous districts of the country. Dancer during his dancing uses a stick.	2016	Badakhshan. Khatlon province	Partly active	1. Абдурахмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 2. Абдурахмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.

B087	TANAVOR, <i>tanavor</i>	Woman lyric dance performed with melody of <i>tanavor</i> in the celebrations and traditional holidays.	2016	Sughd province	Viable	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.12. 2. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B088	CHARKHI DU ZONY, <i>Raqsi du zoni</i>	Man traditional dance performed with <i>doira</i> melody. Dancer dances sitting in his knees and turns round in to left and right sides.	2016	Khatlon and Sughd provinces	Partly active	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.13. 2. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B089	CHORZARB	Chorzarb is a woman dance which is played with four <i>zarbs</i> (beat, tact) of <i>doira</i> . Four dancers in each beat come into scene one by one.	2016	Hisar, Shahrinav, Tursunzoda	Viable	1. Клычева Н., Казакова 3. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.162-163.
B090	QUMBOQ	Traditional woman single dance played with <i>doira</i> in the rhythm of 6/8.	2016	Khatlon province	Partly active	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55.

B091	RAQSI MARDONA DAR NAVOINAY	Man dance played with melody of folk music instruments, such <i>nay</i> and <i>doira</i> .	2016	Muminabad	Partly active	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарханги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.22-55. 1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.
B092	DOIRABAZM, <i>barobarak</i>	<i>Doira</i> melody played for dancing. In women gatherings two or three of them play <i>doira</i> and other women dance.	2016	Kulob valley	Viable	1.Клычева Н.,Казакова 3. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014.
B093	KABKI RAV	Dancing melody consisted of two parts. First part has lyric melody and the second part is more joyful and accompanies with dance.	2018	Khatlon province	Partly active	1. Таваккалов Ҳ. Су-хан аз боби мадҳиясарой ва анъанаи он // Масъалаҳои помиршиносӣ. Нашри 5. – Д., 2003.
B094	MADDOH, <i>maddokkhoni</i> , <i>madhiyasaroi</i>	A kind of musical and literary performance, which is widespread among peoples of Badakhshan province. It is connected with religious meanings and performed usually in the funeral rites with local musical instruments.	2018	Badakhshan	Viable	1. Низомов, Х. Созиносии. – Д., 2016. 2. Карнайсоӣ // Мероси фарханги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 176-177.
B095	KARNAY-NAVOZI, <i>karnaykashi</i>	Skills of playing in <i>karnay</i> (a traditional wind instrument), which is performed by men in weddings, national holidays and other celebrations.	2018	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	

B096	TORNAVOZI	Skills of playing in <i>tor</i> – a traditional string instrument. There are many traditional melodies and styles of <i>tor</i> playing.	2018	Sughd, Hisar Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Созҳои муносики тоҷик ва хунари созтарошӣ / мурағтиб Х. Низомов. – Д., 2012.
B097	SALOM MOLEK	A traditional folksong with joyful melody, which is performed by group of singers.	2018	Roshtqal'a	Viable	1. Суруҳҳои халқии тоҷикӣ / мурағтиб банотагиранда Қ. Обидпур. – Д., 2018. – С.105-106.
B098	AKRAMJON	A traditional lyrical folksong, which is performed by 3-4 singers in the celebration and social events.	2018	Badakhshan	Viable	1. Суруҳҳои халқии тоҷикӣ / мурағтиб банотагиранда Қ. Обидпур. – Д., 2018. – С.108-109.
B099	CHILJIKAK	Traditional dance, which is performed with melodies of <i>surmay</i> and <i>doira</i> . Dancer plays some elements with her fingers.	2018	Hisar valley	Partly active	1.Клычева Н.,Казакова 3. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.
B100	KALLA	Traditional humorous dance performed by men and women. A man puts on woman dresses plays the role of a bride. This dance is accompanied with playing <i>surmay</i> and <i>doira</i> .	2018	Hisar valley	Partly active	1.Клычева Н.,Казакова 3. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.
B101	HAJVNIGORI, <i>shirinkori</i>	Humorous performance of jokes and folksongs. Humorous actors perform that in the wedding, holidays, celebrations and social events.	2018	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Қулоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Лағифағуӣ // Донишномаи фарҳанги

B102	VAKHANI MAN DANCE	This dance is performed accompanying with melodies of local musical instruments like rubab, soz, ghijjak and daf in the wedding parties and other social gatherings.	2020	Ishkashim	Viabile	1.Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016.
B103	РАНРО, <i>rapo</i>	A kind of traditional dance which is performed through small steps and moving feet. In this dance are used local musical instruments like rubab, setor and daf	2020	Badakhshan	Viabile	1.Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016.
B104	TANBURNAVOZI	Tanbur is a kind of string musical instrument used mainly in playing Shashmakom and other classical melodies.	2020	Dushanbe, Sughd province, Hisar valley	Viabile	1. Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
B105	KHUSABOZI	A kind of folk puppet show using big puppets 1-1,5 meters tall. Puppets' faces are similar to folktales images. Khusabozi are used during the national festivals and celebrations.	2020	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viabile	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджики. Т. 2. – Д., 2002.

В106	ПИЁЛАБОЗӢ, <i>косабозӣ</i>	Performing art of playing a bowl or tea cup on the end of a stick. Player some times uses three cups or he puts water in them. This kind of art is used usually in the wedding celebration and holidays.	2020	Istaravshan	Viable	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
------	-------------------------------	--	------	-------------	--------	---

CHAPTER 3. – CELEBRATIONS, RITUALS AND SOCIAL PRACTICES (C000)

Inventor number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
C001	ARUSBARON, <i>arusbaroron</i>	Ritual of first time coming bride and her relatives and friends to the groom's house, which is accompanied by playing joyful music, folksongs and dances.	2014	All over the country	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C002	ARUSBINON, <i>ryubinon,</i> <i>ryukushoyon</i>	A woman ritual, related with wedding, in which relatives and neighbors come to meet new bride. In this ritual women playing in <i>doira</i> sing folksongs and dance.	2014	All over the country	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон, – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C003	ARUSTALBON, <i>talbon, haftatalbon</i>	Ritual of visiting newly-weds to the house of bride's parents.	2014	All over the country	Viable	1. Кисляков Н.А. Семья и брак у таджиков, - М., 1959. – С. 112. 1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C004	НИКОН	Betrothal – Islamic marriage ritual. Usually it takes place 1-2days before the coming of bride to the groom house. The nikoh ritual will be led by a mullah in the presence of close relatives of both sides.	2018	All over the country	Partly active	1.Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.

C005	IDI ARUSON, <i>idi teppacha</i>	Bride holiday, a celebration of brides, which takes place each year in the beginning of spring. New brides come together in special place called <i>teppacha</i> (top a hill) and celebrate the spring.	2018	Devastich	Viable	3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 1. Носирова Л. Иди теппача // Ҷавонони Тоҷикистон. 20 март 2013. 2. Аминов А. Иди арӯсон // Ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.133-137.
C006	CHAROGH- RAVSHAN	<i>Charoghvshan</i> means lightening candle. This ritual belongs to Ismailia followers of the Islam. In the second night after dying of some-one <i>chroghravshan</i> will be organized. Khalifa – a religious man lights the traditional candle and reads the book of Charognoma.	2018	Badakhshaan	Viable	1. Шохчамолов М. Чароғравшан // Шуғнон. – Д., 2014. – С. 704. 2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодори мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 38-54.
C007	PARCHA-BURON, <i>chokburon, kurpaduzon</i>	Women ritual which is held before the wedding in bride parent's house. Relative and neighbor women come for sewing bride's dresses.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C008	SAFEDIGIRON, <i>dahonbandon,</i>	A ritual which is held before the wedding in bride parent's house, in which partici-	2014	Sughd and Khatlon prov-	Partly active	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.

	<i>rumoltiyon</i>	participate parents and 3-4 close relatives of groom and some relatives and neighbors of bride.		Hisar valley		2. Чумъев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C009	FOTIHATUY, <i>nonshikanon.</i>	First feast ritual in the bride parent's house, in which participate parents and some close relatives and friends of groom. In this ritual will be decided the day of wedding and other related customs.	2014	All over the country	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъев Р. Этнопоэтикаи чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C010	RAVGHAN-REZON, <i>dastcharbon, ruybinon</i>	Women ritual for welcoming bride in groom's house.	2014	Sughd, Khatlon Hisar, Rasht and Zarafshan valleys	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъев Р. Этнопоэтикаи чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C011	KHOSTGORI, <i>oqsaqli, zavchigi, gaprasoni</i>	Ritual of asking permission for marriage. Beginning ritual of wedding ceremony, which will be held in bride parent's house.	2014	All over the country	Viable	1. Чумъев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. – С.119. 2. Мардонова А. Традиционнаи свадба таҷжиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C012	SABZIREZA-KUNON, <i>bekhirezakunon</i>	Ritual of preparing carrots for ceremony national dish <i>oshi palav</i> (pilaf). This ritual will be held in wedding and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросим тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Мардонова А. Традиционнаи свадба таҷжиков гиссарской долины. – Д., 2002.
						1. Чумъев Р. Чашни

C013	ORDBEZON, <i>surfakushoyon</i>	Women ritual dedicated to the preparing flour for baking breads. This rite is carried out before the weddings and circumcision rite.	2014	All over the country	Viable	арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C014	MASLIHAT-OSHI	Man gatherings in the groom parent's house, in which participate some close relatives and neighbors. In this ritual will be decided the day of wedding and other related issues.	2014	Sughd province, Hisar valley, Zarafshan valley	Viable	1. Шарифова М. Маросимҳои ғуи арӯсии мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005, 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C015	GULGARDONI, <i>boychechak</i>	Ritual of bringing first flowers from mountains in the beginning of spring, which is performed by boys and teenagers.	2014	Sughd, Khatlon province, Rasht, Zarafshan and Hisar valleys	Partly Active	1. Ахмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C016	NAVRUZ, <i>Idi soli nav, Sari sol</i>	Navruz is an ancient and widespread holiday in Tajikistan and it marks the spring equinox, beginning of the solar year and New Year on the Iranian calendar as well as the calendars of several other nationalities. The Navruz traditionally celebrates the awakening of nature and starting of agricultural works. The Navruz passing centuries and millenniums brought to contemporary Tajik people and other nations the best ideals of the life such as good thoughts, good words, and good deeds. respect of the nature and humans. peace	2013	All over the country	Viable	1. Ахмадов Р. Наврӯзи хучасталай. – Д., 2001. 2. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллӣ ва ҷаҳонӣ суннатии тоҷикон. – Д., 2011.

C017	MEHRGON, <i>Idi hosilot</i>	and friendship. Traditional old festival of Iranian people, which is celebrated in the autumn. Mehrgon is considered as the harvest holiday of agriculture workers, gardeners, farmers and etc.	2014	Sughd, Khatlon Hisar, Rasht and Zarafshan valleys	Partly Active	1. Раҳимов Д. Чашни Меҳргон. Д., 2012. 2. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллӣ ва ӯй-инҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011
C018	SADA	Winter holiday of the ancestors of Tajik, this was revived in the period of independence of Tajikistan. The January 30 is day of Sada celebration. Sada is holiday of fire and inviting the warm days and spring.	2018	All over the country	Viable	1. Ҳазраткулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 2. Раҳимов Д. Сада – чашни азёдрафтаи ниёгон // Чинори пургул. – Д., 2008.
C019	SHIRNAVBAT, <i>pevaz, piyovoz</i>	Traditional habits of the mountainous Tajik related to sharing fresh milk. Usually, each day 6-8 women will orally negotiate by turn send certain liters milk to one of them.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966. 2. Абдулваҳидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
C020	MUSHKIL-KUSHO, <i>Bibi mushkilkusho</i>	Women ritual which will be held in Wednesday. This ritual dedicates to the Granny <i>Mushkilkusho</i> and asking help for	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Бибӣ Мушкилкушо / таҳияи А. Зокирӣ. – Хучанд, 2002. 2. Аҳмад Р. Қойғоҳи

C021	MEHMONDORI	resolving problems. Hospitality – a kind of social custom of visiting each other’s houses as guest. This custom has special social rules, etiquettes and procedures.	2014	All over the country	Viable	маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳагги форсӣ). 1. Раҳматзод Б. Одобӣ меҳмондории тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2018. – №2. 2. Раҳимӣ И. Одам дар байни одамон ё ҳазору як қоидаи одоб. – Д., 2007.
C022	CHIL	Funeral ritual which will be held in the house of dyed person after forty days of burying. People come and spell prying.	2014	Sughd province, Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Мардонова А. Традиционӣе похоронно - поминанльнне обряды таджиков Гиссарской долины (конца XIX-начала XX) в.в. – Д., 1998.
C023	SOLSHIKAN, sol, sari sol	Family funeral ceremony. In some regions, people hold that after nine months, and in other regions after eleven months. This means that the family members of a died person come out of mourning.	2014	Sughd province, Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.). – Д., 1993.
C024	IDIRAMAZON Idi Fitr	Ramadan or Fitr holiday. Tajiks celebrate that with different cooking and customs. Visit each other’s houses.	2014	All over the country	Viable	1. Ахмад Р. Қойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳагги

C025	IDI QURBON <i>Id-ul-Adha</i>	Qurban holyday, sacrifice rituals of Muslims of the world. Tajiks celebrate that according to local customs.	2014	All over the country	Viable	1. Ахмад Р. Қўйғохи маросим ва аъёди исломий дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳагги форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C026	IDGARDAK	Holyday walking, children visit houses of their street or village and congratulate people with muslim holidays Ramadan or Qurban.	2014	Khatlon, Hisar valley, Rasht	Viable	1. Ахмад Р. Қўйғохи маросим ва аъёди исломий дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳагги форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C027	KAMARBANDI, <i>kamarbandon, arvohi pir, foithadehi</i>	A kind of ritual of passage, which is organized by craftsmen. Young craftsmen after passing the period of learning should organize this ritual and after that he as a master may continue his craft.	2020	Asht	Partly active	1. Раҳимов И. Маросими «Камар-бандӣ»-и оҳангарони Ашт // Рушди илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар замони муосир: муаммо, ҳолат ва дурнамои инкишоф. – Хучанд, 2014. – С. 491-494.
C028	GASHTAK <i>gar, garpkhuri</i>	Social gathering that is carried mostly out by men. Usually 10-20 men come together once per week or per months to each other's house, will have feast and talk,	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Раҳимов Д. «Таштак» ҳамчун ниҳоди иҷтимоии суннатии тоҷикон // Осор / маҷмуаи илмии ПИТФИ. № 1. – Д.,

		sing songs, and tell jokes and stories.					2014. – С.9-34. 2. Раҳмонӣ Р. Гаштак // Донишномаи фарҳанги мардум. 2016. – Ҷ.1. – С. 211-212.
C029	ZIYORATI MAZOR	Visiting sacred places and cemeteries with the healing and wishes purposes.	2014	All over the country	Viable	Viable	1. Камол Ҳ. Мазорҳои шимоли Тоҷикистон. – Д., 2005. 2. Камол Ҳ. Чаҳордах мазор. – Д., 2001.
C030	BARFI	Ritual-game which will be performed in the first day of coming snow, in the late of autumn or beginning of winter.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar and Zarafshan valleys	Viable	Viable	1. Аҳмад Р. Барфӣ // Мардумгиёҳ. 1993. –№1. 2. Аҳмадов Р., Фолклори маросим-ҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. Д., 2007. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C031	OSHI NAHOR	Invited feast dedicated to the wedding in the house of new-wed parent's. Guests will have traditional dish –pilaf.	2016	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	Viable	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.
C032	GAHVORA-BANDON	Ritual of first time placing a newborn baby to the cradle.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	Viable	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳистони Зарафшон. – Д., 2012.

C033	DOMOD-SALOM <i>shahsalom</i>	Traditional custom of visit of groom for greetings three mornings after wedding to his father-in-law.	2014	Sughd, Hisar and Zarafshan valleys	Viable	1. Чумъев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Свальба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
C034	DOMOD-TALBON <i>domodhighon, talbon</i>	Ritual of inviting groom to bride parent's house, in which will be held a feast.	2014	Sughd, Hisar Rasht and Zarafshan valleys	Viable	1. Чумъев Р. Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
C035	ASHAGLON, <i>suskhotun, chitakhotun</i>	Ritual of requesting rain from sky, which is performed by women in unrein periods of spring.	2014	Kulob province, Hisar valley	Under danger of disappearance	1. Ашаглон // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 88-90.
C036	SAYRI KHARBUZA, <i>Idi kharbuza</i>	Melon festive, which is held in the August month during the spelling of Melon. In special field called <i>sayrgoh</i> in the middle of August month were gathered farmers, peasants, craftsmen, merchants and other people and organized the festival of Melon. Folk singers and musician joined them as well. During the Independence of Tajikistan this tradition was revived again.	2016	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Турсунов Н. Шаҳри офтобӣ. – Д., 1989. 2. Раҳимов Д. Сайри харбуза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 294-295.

C037	SALLABANDON	A traditional ritual which is performed during the circumcision celebration. <i>Salla</i> – turban was wrapped on the head of mother of celebrated boy. Another variant of this ritual taken place in the context of wedding. An oldest relative man wrapped the turban on the head of groom.	2016	Hisar, Zarafshan valleys	Less active	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C038	CHORSHANBEI OKHIRON <i>alavparak,</i> <i>chorshambe-suri</i>	This ritual is hold in the last Wednesday of the year according to Iranian solar calendar. In the last Wednesday night before the Navruz some people light a bonfire in the cross-roads of the village and jump over it. During the jumping they spell like this: <i>Hei</i> fire, take my pale-face yellow color and instead give me yours healthy red one. Performing this ritual they believe that during the coming year they will be saved and healthy.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1. Ахмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллӣ ва ӯйинҳои суннатии ниёгон. – Д., 2011.
C039	DOMODBARON, <i>shahbari</i>	Ritual of first time coming groom and his relatives and friends to the bride's house, which is accompanied by playing joyful music, folksongs and dances.	2016	Hisar and Zarafshan valleys	Partly active	1. Зехниева Ф. Сурудиҳои тӯи арусии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C040	GULBAZM	Literary part called as <i>gulbazzm</i> (flower party) in the context of wedding concert. Young men and women holding a flower sing folk poems about flower or love and pass the flower to each other.	2016	All over the country	Partly active	1. Аминов А. Таҳлили баъзе хусусиятҳои анъанаи гулбазм // Аҳбори АИ ҚТ. 2009. – №2. – С. 180-184. 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

C041	JHOZBARI <i>tukuzbari,</i> <i>saripobari</i>	A custom of bringing bride's dresses, furniture and other belongings to the bride's house, which are presents of groom. Following this action will be held a tableful.	2016	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои ғуи арусии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъев Р. Чашни арусии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C042	DANDON-BARORON, <i>mushakdandon</i>	A family celebration dedicated to appearance of the first tooth of a baby. Mother gathers seven kinds of grain and cooks the dish <i>gandumkucha</i> and gives to neighbors. This celebration has a folksong called "Mushak-dandon".	2016	Khatlon, Hisar valley	Partly active	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 3. Чумъев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯхистони Зарафшон. – Д., 2012.
C043	NAVRO-BURORON, <i>sarbandon,</i>	A family celebration dedicated to the first steps of a baby. An oldest woman puts some cotton under foot of the baby as the symbol of happiness. Mother dispensed sweetness to gathered children and guests.	2016	Hisar, Zarafshan, Rasht valleys	Under danger of disappearance	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Ягноб. – Д., 2007. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 3. Чумъев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯхистони Зарафшон. – Д., 2012.
C044	SHABNISHINI, <i>bazm</i>	This event dedicated to the wedding take place in the groom's house or in a restaurant. The band of musicians with singer will be invited. Invited people will have	2018	All over the country	Viable	1. Мардонова А. Традиционнаи свадља таджики в гиссарской долины. – Д., 2002.

		dinner and congratulate the groom and bride.					2.Шарифова М. Маросимҳои тӯи арусии мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005.
C045	CHODAR-ZANON	Chodar is a decorated curtain which should be hanged in the room of bride after marriage celebration up to 40 days. Applying the curtain has special local beliefs and acts.	2018	All over the country	Viable		1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арусии мардуми ноҳияи Мастчоҳ. – Д., 2005. 3. Чумъев Р. Қашни арусии тоҷикон – Д., 2014.
C046	KILOGHUZ-GHUZ	Ritual of bringing spring news, which is performed by boys and teenagers. They visit the houses of the village and congratulate people with upcoming the new spring.	2018	Badakhshan	Viable		1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Қамшедӣ П. Наврӯзи Бадахшони Тоҷикистон // Мардум-гӯёх. 1997. – № 1-2.
C047	CHILLADORI	<i>Chilla</i> means forty days, this a special period in which should be follow some restrictions and rules after birth, after of marriage and after dying of a family member.	2018	All over the country	Viable		1. Мардонова А. Обычаи и обряды детского цикла у таджиков верховьев Зеравшана в прошлом и настоящем // Советская этнография. – М., 1984. – №3. – С.120-129.

C048	HASHAR	Collective work of people of a street or village for doing bigger work, like cleaning channel, pool, cutting harvest, building bridge and house.	2014	All over the country	Viable	1. Хашар // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 120-123.
C049	SAYRI GULI LOLA, <i>sayri lola</i>	Festival of Lola (tulip), which is held in April-May in some cities and towns. Till to middle of last century people of the Isfara held this festival with all features. They decorated trees with tulips, performed special folksongs and organized competitions.	2020	Dushanbe, Isfara	It is in the revival stage	1. Раҳимӣ Д. Эҳёи Сайри гули Лола дар Исфара // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. 2. Пецерева Е.М. Неко-торые дополне-ния к описанию праздника тюльпана в Ферганской долине. В сб.: Иранский сборник. – М., 1963.
C050	KHIRPICHOR, <i>Khurpichur, Khurpachur, Gravash</i>	According to traditional folk calendars the Khirpichor ritual is celebrated in January 31. People celebrate it as the mark for passing coldness days of winter.	2020	Badakhshan	Viable	1. Аламшоев Қ. Анъанаҳои чашни Сада дар Помир Паёмномаи фарҳанг. №1, 2020. – С. 25-38. 2. Шакармамадов, Н. Ойинҳои наврози дар Бадахшон. – Хоруғ, 2011.
C051	SHABI YALDO, <i>Yaldo, Shabi chilla</i>	Celebration of the longest night in the year or winter solstice in the December 22. People celebrate it during the longest night having special food, reading books and singing songs.	2020	Dushanbe, Istaravshan	It is in the revival stage	1. Раҳимов, Д. Шаби Ялдо, шаби чилла ва Соли нави мелодӣ // Тоҷикистон. – 2014. – №11-12. – С.16-17. 2. Аминов А. Чиланишинӣ ё шаби чилла дар ноҳияи

						Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 141-148.
C052	KURBAZM, <i>qurbazm</i>	A kind of party with music and dances, which are held during the wedding.	2020	Khatlon province	Viable	1. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
C053	SARI SOL, <i>Oshalishkunon,</i> <i>oshbaraku</i> <i>oshbiyorak</i>	In the city of Khujand, on the 7th of March, the ritual “Sarisoli” will be held. In the evening, they usually cook pilaf in their homes and send it to their neighbors’ houses. From other houses, they also put their cooked food on their plates. The children carry the food plate and they are given money or gifts from the houses. That’s why children try to take as much food as possible to neighboring houses and get more money or sweets and gifts. The next evening, dinner will be open in the houses, neighbors or friends, relatives can come to visit. On the festive table, they put halwa, sambusa, kolcha, khamum and all kinds of sweets and bread products.	2023	Sughd region	Viable	1. Раҳимов И. Ҷустуҷӯҳо дар фарҳанги мардуми Хучанд. – Д., 2020. 2. Раҳимӣ Д. Анъанаи Сарисолӣ ва истикболи баҳор дар Хучанд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мурағғиб, 3. Холмуродов / № 11. – Д., 2021.
C054	GUMSHUDA	This rite related to the wedding ceremony. One day before the wedding, the bride and groom, after registering the status of civil documents, go to a natural place. The bride's friends previously hide some of the bride's accessories: a mirror, a comb, a handkerchief, a handkerchief,	2023	Devashtrich district	Viable	Носирова Л. Мероси фарҳанги дар Тоҷикистон. – Душанбе: Истеъдод, 2024. – С.59.

		<p>jewelry, etc., which are small in size, everywhere - behind rocks and between trees, and finally they hide the bride as well. The task of the groom in this ceremony is to find the singers one by one, the bride's equipment and the bride herself. The bridegroom is singing the lost song (reading the folk songs and chanting the lost song several times after one song) he finds and collects the things related to the bride from behind the stones and trees. Thus, the lost ceremony ends after the bride is found.</p>							
	TIRGON, <i>obposhon</i>	<p>One of the festivals of Iranian people, including Tajiks, which is related to the respect of water and the ritual of sprinkling water. Tirgon is a summer holiday and is held at the beginning of July 3-4. People celebrated it near ponds, rivers, and springs. Remnants of ancient Tirgon are also preserved today in the form of Ashaglon ceremony, Suskhotun.</p>	2023	Over the country	Revived	1. Раҳимӣ Д. Тиргон – чашни об. Д., 2018; 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба чашнҳои миллий ва ойнҳои суннатии тоҷикон. Д., 2010.			
C056		<p>The people of Badakhshan call Nowruz by the term “shogun” (meaning omen), and its celebration has its own peculiarities. On the first day of the Shogun, the people of this region perform the rituals of “Jorubbandon” and “Khonatakoni”, that is, cleaning the houses. The local traditional food and dishes baj, sumanak, bathhalva, shirravghan, will be put on festive table. With the words “Happy Spring Shogun!”,</p>	2025	Badakhshan	Viable	1. ШакармамадовН. Ойинҳои наврузӣ дар Бадахшон. – Хоруғ: 2011. 2. Юсуфбеков Ш., Шойинбеков А., Шогунни Баҳор. – Д., 2019.			

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

the people of Badakhshan greet each other on Nowruz and kiss each other's hands with the best wishes for life.

CHAPTER 4. – KNOWLEDGE AND PRACTICES CONCERNING NATURE AND THE UNIVERSE (D000)

Inventor number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
D001	TAQVIMI OFTOB DAR MARD, <i>Khurisob,</i> <i>Male hunter calendar</i>	In the Tajik folk culture there are some local calendars which playing their functions came from the past till to present days alongside with official calendars. One of the popular Tajik folk calendars is Oftob dar mard (“Sun in man”), which is popular among people of Badakhshan.	2020	Badakhshan	Viable	1. Холов М. Тақвим-ҳои кишоварзии тоҷикони қуҳистон. – Д., 2006. 2. Ғиёсуддин А. Нучум / бо таҳрир ва иловаҳои Ш. Мухаммад. – Хоруғ: Мерос, 1995. – С. 70-73;
D002	MUCHAL, <i>muljar</i>	A traditional of folk calendar which is connected with Chinese astrological calendar. According to that a cycle of Muchal consists of 12 years, which are related to 12 animals. Tajik people have many beliefs and stories related to this calendar.	2020	All over the country	Viable	1. Ахмадов Р. Фолклори маросимҳои мавеимии тоҷикони Осиёи Марказӣ – Душанбе: Дониш, 2007. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.
D003	MIZOJSHINOSI, <i>tashkhisi mizoj</i>	The nature and essence of each man, animals, fruits, vegetables and other plants were defined in traditional folk medicine. There are mainly four <i>mizajs</i> : warm, cold, wet and dry. Mixed of them produced more complex natures.	2016	All over the country	Viable	1. Зоҳидов Ҳ. Қанзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.

D004	KIRMAK-PARVARI, <i>pillakashi</i>	Growing silkworms for silk fabric. Extracting raw silk starts by cultivating the silkworms on mulberry leaves. Once the worms start pupating in their cocoons, these are dissolved in boiling water in order for individual long fibres to be extracted and fed into the spinning reel.	2016	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Хомидов И. Кирмак-парварӣ // Энциклопедияи хочагии кишлоқ. – Д., 1989. – Ҷ. 1. – С.415-416. 2. Аминов А. Кирмак-парварӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 96-100.
D005	MEVA-KHUSHKONI, <i>mevaqoqkuni</i>	Skills of drying fruits and vegetables for using them in other seasons. Fruits such as apricot, grape, plum, cherry, peach and vegetables are dried in the sunny and shadow places with special methods.	2016	All over the country	Viable	1. Мевахушконӣ // Энциклопедияи хочагии кишлоқ. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 517-518.
D006	ZANBUR-PARVARI, <i>asalgiri</i>	Beekeeping - agricultural sector, which is engaged in breeding of honey bees to produce honey, beeswax and other products.	2016	All over the country	Viable	1.Аминов А. Занбӯр-парварӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. –№ 4. – С.147-153. 2. Набиев М. Занбӯр-парварӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1981, – Ҷ. 2. –С. 453.
D007	KHIRMAN-KUBI, <i>khirmankubon, galagov, huppi</i>	Traditional skills of threshing - one of the main agricultural operations. Branch chaff from the grain or seeds and fruits of the ears, cobs or panicles. Before the advent of harvesters threshing was carried out manually with flails in special fields or barnyard.	2016	All over the country	Partly active	1. Рахимов М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингоу в дореволюционный период. – Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры

						горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
D008	MOHIDORI <i>mohigiri</i>	Traditional skills of fishing. Tajik people have several traditional methods of fishing with special tools such as net, basket, <i>chach</i> , fishing line and etc.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов Д., Касбу хунарҳои мардуми тоҷик. – Д., 2014. 2. Нурджанов Н. Охота // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D009	NIHOL- PAYVANDKUNI <i>payvandkuni</i>	Traditional skills of transplantation through implantation of branches of a needed tree to a stump of similar tree. There are several traditional methods of transplantation.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D010	OBYORI SUNNATI	Traditional irrigation. Complex of irrigation activities such digging streams, cleaning channels, dividing rivers, pools.	2014	All over the country	Viable	1. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.
D011	CHILLA, <i>hisobi chilla,</i> <i>chillashumori</i>	In the Tajik folk culture there are some local calendars which alongside with official calendars playing their functions came from the past till to present days. The Chilla means “Forty days”. According to this calendar a year starts in December 22 with first Chilla “month” named Chillai kalon.	2020	All over the country	Partly active	1. Холов М. Таквимҳои кишоварзии тоҷикони кӯҳистон. – Д., 2006. 2. Рахимов М.Р. Исчисление времени у таджиков бассейна река Хингоу в XIX – начале XX века // Сов. Этнография. 1957. –№2. –С. 75.

D012	GIYOH-DARMONI	Traditional skills of folk healing with herbs, flowers, roots, seeds and trunks. Folk healers prepare some traditional drugs for healing.	2016	All over the country	Viable	1. Зоҳидов Ҳ. Қанзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D013	CHENAKHOI KHALQI	Folk metrology. Traditional knowledge and practice of measurements, methods and means to ensure their unity and ways to achieve the required accuracy.	2016	All over the country	Viable	1. Каюмова Х.А. Народная метрология и хронология таджиков Каратегина, Дарваза и Западного Памира XIX - начала XX вв. Автореф. дисс. канд. ист. наук., Худжанд, 2009.
D014	HINOBANDI	Henna is a kind of herb for decoration of hands, feet and hairs. There are several practices of applying henna. In the recent past Tajiks had a ritual of applying henna to hands and feet of brides before the wedding.	2020	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Ҳинобандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 575.
D015	CHAFGORA	Chaghora is a special place, like anbar for fresh keeping potato, carrot, apple and other food during the winther period. Chaghora is made in ground, 1 meter in-side of ground and 1 meter over ground.	2020	Badakshan, Rasht valley	Viable	1. Анбор // Энциклопедияи хочагии кишлоқ. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 38-39.
D016	DUDANDOZI	Knowledge and practices about protection of fruit trees through smoking in the beginning of winter. This method often is	2020	All over the country	Viable	1. Аминов А. Донишу тачрибаҳои боддории мардуми Рашт //

D017	DORUSOZI	used by gardeners in mountainous areas.	Traditional farmacology. For preparing medicaments people use minerals, plants, fruits and vegetables, animal parts and products like milk, butter, honey.	2016	All over the country	Viable	Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018. – С. 95-106. 1. Зоҳидов Ҳ. Қанзи шифо. – Д., 1991. 3. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 4. Нуралиев Ю. Дору // ЭСТ. – Д., 1980. – Ҷ.3. – С.326-330.
D018	AYLOQ <i>hayjo</i>	Practices of breeding ships and cows in the mountain places during the summer. Ships and cows' owner will spend the summer in the ayloq and prepare butter, dry chees and other milk food.		2018	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ Д. Тачрибаҳои ҷулони // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Ш. 5. – Д., 2018. – С. 101-104. 2. Абдулваҳидов Р. Скотоводчес-кие занятияе таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
D019	GULPARVARI, <i>Gulshimoni, niholparvari</i>	Traditional knowledge and practices of the growing flowers and other decorative plants.		2018	All over the country	Viable	1. Гулпарварӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2016.-Ҷ. 4. – С.556. 2. Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D020	КАВКАРВАРИ, <i>kabkbozi</i>	Traditional knowledge and practices regarding breeding of partridges.		2020	All over the country	Viable	1. Абдуллоев А. Донишу тачрибаҳои кабпарварӣ ва кабқбозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи

							точик. № 5. – Д., 2018. – С. 104-108.
D021	ZARSHUYI, <i>tilloshuyi</i>	Zarshuyi means washing crumbs of gold with a handmade tool called as <i>butar</i> . People search golden crumbs from some rivers, which are placed close to a gold-mine.	2020	Khovaling (Shughnov) Zarafshan valley, Panj district	Viable	1. Абдулвоҳидов П. Донишу таҷрибаҳои заршӯӣ дар Шугнов // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. № 10. – Д., 2020.	
D022	TRADITIONAL MAKEUP OF WOMEN	Traditional makeup of women consists of knowledge and experience of using materials and methods of face makeup, decorating eyes and eyebrows, lips, cheeks, hair, nails. In the process of painting, polishing, nail trimming, hino banding, etc. are used.	2023	All over the country	Viable	1. Бобомуродова М. Баёзи хусн. Д., 2012; 2. Бобомуродова М. Пажӯҳиши этнолингвистикии вожагони ороиши занон. – Д., 2014 3. Исқандарзода М. Зебу зинаги арусони Ҳисор. Д., 2006.	
D023	TRADITIONAL SHEEP FARMING KNOWLEDGE AND PRACTICES: HISARI SHEEP BREED	The Hisari sheep is the largest sheep in the world. This sheep is raised for meat and fat. This sheep was bred by Tajiks in the Hisar Valley. The weight of a newborn lamb of this breed is 5-7 kilograms, and at 18 months it weighs 70-90 kilograms. In the Republic of Tajikistan, the small livestock now numbers more than 7 million heads, of which about 3 million are Hisar sheep. As early as 1298, the famous traveler Marco Polo encountered the Hisar sheep breed in this area and recorded his impressions in	2025	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Ғуфанди ҳисорӣ: Конференсия – Фести-вал-намоиши байналмилалӣ илмию амалӣ. // «Ҳисори Шодмон», №8844, 21 августи 2024. Форсиҳои С. Ғуфанди ҳисорӣ // Энциклопедияи миллии тоҷик. Ҷ4. – Д., 2015, с. 642-643	

		<p>his book. On August 17, 2024, the Third International Scientific and Practical Conference-Festival-Exhibition on the topic "The Issues in the Development of the Hisari Sheep Breed" was held in the city of Hissor.</p> <p>Tajiks have been farming and raising livestock since ancient times, and naturally, they prepared various products from cow's milk, saving some of it for the winter. In particular, livestock farmers would take their herds to summer pastures - <i>aylaqs</i> - in the summer, live there, and collect dairy products for the winter. Among the reserves of dairy products were butter, <i>durda</i>, <i>kashk (kurut)</i>, and cheese.</p>	2025	All over the country	Viable	<p>1. Рахимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966.</p> <p>2. Абдулвахидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.</p>
D024	<p>TRADITIONAL PRACTICES OF THE STORAGE OF DAIRY PRODUCTS FOR THE WINTER</p>	<p>Tajiks from different regions of Central Asia have named the stars and constellations in their own way for centuries, creating certain beliefs and legends related to them. For example, the inhabitants of the upper reaches of Zarafshan called the constellation Ursa Major "the body of a girl", the small star above the middle star (i.e. the tail of the bear) "the star of life", and the constellation Pleiades "the flock of sheep". The practice of determining the path and directions at night based on the location of stars and constellations was common. Tajiks of the Rasht Valley observed the rising of three stars from the</p>	2025	All over the country	Partly active	<p>1. Никифоров М. Астрономические представления таджиков // Таджики. Серия Народы и Культуры. М.: 2021. С. 728-749.</p> <p>2. Колганова Г. Ю., Никифоров М. Г. Звезды в земледельческом календаре таджиков // Этнографическое обозрение. 2016. No 6. С. 123–135.</p>
D025	<p>TRADITIONAL ASTRONOMICAL KNOWLEDGE AND PRACTICES</p>	<p>Tajiks from different regions of Central Asia have named the stars and constellations in their own way for centuries, creating certain beliefs and legends related to them. For example, the inhabitants of the upper reaches of Zarafshan called the constellation Ursa Major "the body of a girl", the small star above the middle star (i.e. the tail of the bear) "the star of life", and the constellation Pleiades "the flock of sheep". The practice of determining the path and directions at night based on the location of stars and constellations was common. Tajiks of the Rasht Valley observed the rising of three stars from the</p>	2025	All over the country	Partly active	<p>1. Никифоров М. Астрономические представления таджиков // Таджики. Серия Народы и Культуры. М.: 2021. С. 728-749.</p> <p>2. Колганова Г. Ю., Никифоров М. Г. Звезды в земледельческом календаре таджиков // Этнографическое обозрение. 2016. No 6. С. 123–135.</p>

CHAPTER 5. – TRADITIONAL CRAFTSMANSHIP (E000)

Invento-ry num-ber	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contem-porary situation of the element	Published sources
E001	ALOSHABOFI	Skills and knowledges of the weaving the traditional fabric <i>alocha</i> . It is designed with red, black, green, blue and other colors or threads.	2014	Tursunzoda, Shahrinav (Karatag), Hisar, Istaravshan, Khujand	Partly active	1. Ершов Н.Н. Гиссарская алача // Памяти А.А. Семёнова / сб. статей. – Д., 1980. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 10-12.
E002	CHAKANDUZI	The art of <i>chakan</i> embroidery is a kind of sewing ornaments, image of flowers and symbolic drawings with colorful threads on cotton or silk fabrics. Usually with <i>chakan</i> embroidery masters sew women shirt, national cap, pillow, bedspread, headscarf, towel, curtain, coverlet for cradle, curtain for wall decoration and etc. In the <i>chakan</i> embroidery are used symbolic depictions and mythological images related to the nature and cosmos, which express people's wishes and hopes	2014	Khatlon province	Viable	1. Майтдинова Г.М. Ча-кан в художест-венной культуре таджиков: пре-емственность и тради-ционализм // Очерки истории и теории куль-туры тадж. народа. – Д., 2006. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E003	ZARDUZI	A kind of sewing ornaments on the fabrics with yellow-golden threads. Golden em-broidered ornaments are used in the dif-ferent dresses. Together with threads are applied jewelers, small precious stones,	2014	Istaravshan, Karatag, Khujand Hisar,	Viable	1. Зардӯзи // Мероиси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.

		marbles and etc.		Dushanbe		– С. 144-147. 2. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999, – №4. – С.123-128.
E004	ZARGARI	Traditional jewelry. Jeweler masters produce adorning jeweler stuff with gold, silver, bronze, pearls and precious stones.	2014	Istaravshan, Karatag, Khujand Hisar, Dushanbe	Viabile	1. Умарова З. История исследо-ваний ювелирного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. – С. 277-302.
E005	KANDAKORI	Wood-carving. Process of carving ornaments in the wood, stone, plaster, animal bone and etc. This craft is used more in the contrition of buildings and decoration of doors and windows.	2014	Sughd, Istaravhsan, Panjakent, Hisar,	Viabile	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Кандакорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С.201-204.
E006	KULOLI	Pottery, process of making pot, dish, jug, vessel, vase and other containers with special prepared clay.	2014	All over the country	Partly active	1. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Рахимов Д. Касбу хунаrhoи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E007	MISGARI	Copper working, process of making different stuff with copper.	2014	Istaravshan, Khujand	Need for urgent safeguarding	1. Мисгарӣ // ЭАСТ. – Д., 1989. – С.275-276. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д.,

E008	NAMADREZI <i>namadmoli</i>	Craft of making felt carpet with wool of shags and sometimes wool of goats. Felt makers decorate the felt carpets with traditional ornaments and different colors.	2014	All over the country	Partly active	2003. 1. Холмуродов З. Намадмолӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2017. № 4. – С.118-123. 2. Мамадамонов Х. Намадрезии пурнақшунигори бонувони Помир // Фарҳанг ва ҳунар. 2009. – №3.
E009	SANDUQ-SOZI	Craft of making <i>sandug</i> (box) with wood and covered with tin. Wood makers decorate boxes with traditional ornaments and different colors.	2014	All over the country	Viable	1. Шарипов Н. Сандуқсоъӣ // Донишномаи фарҳанги мардумиточик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 316-317.
E010	SARTAROSHI	Barberry, skills of shaving hairs and beards. Traditionally these skills passed from a generation to other generation by the master-student method.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Сартарошӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 322.
E011	GULDUZI	Embroidery, needlepoint of ornaments with cotton, silk and wool threads on the fabrics. Each ornament has symbolic interpretation. <i>Gulduzi</i> needlework is used in decoration of costumes, curtains, covers and etc.	2014	All over the country	Viable	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979. 2. Гулдӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 14147-152.

E012	SOBUNPAZI, <i>sobungari</i>	Soap making is a traditional Tajik occupation based on soap production. In the past, mountain people also made soap according to their own conditions and used it in everyday life. Soap was made from plant ashes and animal fat, or yellow oil, or cottonseed oil. Now, some artisans adding dyes and fragrances make medicinal, musky, and gift soaps at home.	2020	Dushanbe	It is in the process of being revived	1. Раҳимов Д. Со-бунпазӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 342.
E013	JUROBBOFI	Craft of sock making with colored wool threads. In Badakhshan province sock makers weave long sock up to knee with different ornaments.	2013	Badakhshan province	Viable	1. Носирова Л. Хунарҳои шерозбофӣ ва ҷуроббофии мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С.153-164.
E014	TOQIDUZI <i>tuppiduzi</i>	Craft of making embroidered skull-caps with different fabrics. There are different kinds of such traditional caps, like <i>toqii chakan</i> , <i>zarduzi</i> , <i>iroqi</i> , <i>chusti</i> and etc. Traditional caps are used by men, women, and children. Old men wear that under their turbans.	2013	All over the country	Viable	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Карагеги-на и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Раҳимов Д. Тоқидузӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.158-163.
E015	GAHVORASOZI	Craft of making traditional cradle with wood. Wood masters decorated cradles with different symbolic ornaments.	2014	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Гахворасозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.90-94.
						1. Раҳматов Б.

E016	KOSHINPAZI <i>koshingari,</i> <i>koshinrezi</i>	Craft of making tiles with clay and other minerals.	2014	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	Кошикорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 478-480.
E017	NAQQOSHI, <i>naqshkashi</i>	Skills of drawing and applying ornaments on fabrics, carpets, woods, metal, buildings and etc. There are many ornaments symbolizing plants, animals, nature, and cosmos.	2014	All over the country	Partly active	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., –Д., 2003. 2. Мухиддинов С., Рузиев М. Наккошӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 37-47.
E018	DUREDGARI, <i>chubkori, najjori</i>	Carpentry, craft of working with wood. Carpenters with wood make cradle, box, dish, musical instruments, table and chairs, furniture, door, windows and etc.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Касбу хунаrhoи анбанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E019	CHARMGARI <i>dabboghi, pustgari</i>	Leather-making, craft of making leather with animal skins. It has special technology of production.	2014	Istaravshan, Khujand	Need for urgent safeguarding	1. Раҳимов Д. Чармгарӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ҷ. 2. 599-601.
E020	PUSTINDUZI	Making fur jackets. Skills of sewing coats with leather of ship, fox, bear, wolf and some other animals.	2014	Badakhshan, Sughd, Khatlon	Partly Active	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Андреев М.С.

							Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.
E021	SABADBOFI	Craft of making baskets and other containers with branches of trees and bushes.	2014	All over the country	Partly Active		1. Раҳмонӣ Р. Сабадбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. 2017. – Ҷ.2. – С. 279-281.
E022	NADDOFI <i>savachubzani, shada pahandagi</i>	Skills of preparing wools for weaving threads in the form of beating them with two sticks. Women also beat cotton for making blankets and pillows.	2014	All over the country	Partly active		1. Раҳимов Д. Наддофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.30-31.
E023	ATLASBOFI	Handcraft of weaving <i>atlas</i> (ikat) with silk threads in the special machinery. Atlas has different ornaments and colors. Atlas fabric is used for making dresses, scarfs, skull-caps and other things.	2014	Khujand	Partly active		1. Хақимова Н. Абровые ткани таджиков XX столетия (история и технология) // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2010. – С.413-430.
E024	QASSOBI, <i>molkushi</i>	Butchery, a traditional profession, is concerned with the slaughter of animals and birds whose meat is halal according to Islamic law. The butcher must have knowledge of the structure of the animals being slaughtered, their muscles, fat, tendons, ligaments, and bones. The method of slaughtering livestock has its own procedures and nuances.	2020	All over the country	Viable		1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022. Раҳимӣ Д. Қассобӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. Д., 2023. С. 188-189.
E025	ARMUGHONSOZI	The art of making souvenirs, small gifts for foreign and domestic tourists and in	2020	All over the	Viable		1. Холмуродов З. Вазъи кунунии касбу хунарҳои

		general for all those interested. Armughans are made in the form of figurines of people and animals, flowers and vases, trees, images of landscapes, emblems of household items, etc. Souvenirs are made from clay, plaster, various metals, fabrics, felt, seals, cotton, ropes, and glues and paints.			country	мардона дар баъзе шаҳру вилояти Фарҳанги халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 23-36.
E026	QAMCHINSOZI, <i>qamchimbofi</i>	Practices of making whip for riding horses and donkeys. <i>Qamchin</i> (whip) consists of two parts and is made from skin of cows, goat or camel.	2018	2018	Sughd and Khatlon provinces	1. Абдуллоев А. Қамчинбофӣ – яке аз хунароҳи анъанавии тоҷикон Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 4. – Д., 2018. – С. 107-113.
E027	НАККОКИ <i>sangtaroshi</i>	An ancient art that involves carving, writing words and texts, and drawing pictures on stone. Stone inscriptions or inscriptions are mostly placed in cemeteries, places of pilgrimage, castles, and ancient monuments. Today, some inscriptions are also placed in gardens and walkways with commemorative texts and verses. Stone carving or stone engraving is done with special sharp tools on marble, basalt, and other stones. Stone carving is also used to decorate bones (for example, knife handles), glass, and metal. Gold and colors are applied to the carved areas of stone and metal.	2020	2020	All over the country	1. Ҳаққоқӣ // Донишно-маи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2715. – Ҷ. 2. – С. 562.
E028	RAFIDADUZI	<i>Rafida</i> is a tool for baking round breads in the traditional ovens. It is made from fabrics, cotton, and thorns of a plant	2018	2018		1. Рафида // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д.,

E029	BOGHBONI, <i>boghdori</i>	called <i>mushkhor</i> . Rafida has different sizes and some of them are embroidered. Gardening is a popular branch of traditional agriculture in Tajikistan. The term <i>bāgh</i> (garden) among Tajiks has three meanings: a home garden inside one's own yard, a walled garden alongside the yard, and a garden far from the home and yard, where people go during summers to temporarily live and work. In these gardens, people grow fruit-bearing and shady trees as well as flowers and other crops. Tajikistan's environment and climate make it ideal to grow various fruits, such as apples, grapes, pomegranates, peaches, quinces, figs, pears, plums, apricots, cherries, sweet cherries, mulberries, walnuts, and almonds.	2018	All over the country	Viable	2017. – Ҷ. 2. – С.254. 1. Эшонкулов У. Истории земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 2. Рахимов Д., Шарипов Н. Богдори // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.134-138.
E030	MAYKASHI, <i>sharobkashi</i>	Skills and traditional technology of preparing vine with grapes.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Аҳмадов Т. Майкаши // ЭСТ. – Д., 1983. – Ҷ. 4. – С.139. 2. Киселёв Н.А., Винодельческие районы и вина Таджикистана. – М., 1967.
E031	RESANDAGI <i>dukaresi, orchuq</i>	Spinning, skills of making threads with wool, silk and cotton in the special tool – <i>duk</i> (spindle).	2014	All over the country	Partly active	1. Ершов Н.Н. Качество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. – Д., 1966. 2. Раҳмони Р. Дук // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 350.

E032	SANG-KORI, <i>sangnigori, sangchimi</i>	Skills of using stones in the construction of walls and buildings. A kind of decoration of buildings.	2014	All over the country	Viable	1. Тешаев А. Сангкорӣ // ЭСТ. – Д., 1986. – Ҷ. 6, – С.537-538.
E033	GULBANDI <i>gulbast, bandona</i>	Skills of applying ornaments through coloring in fabrics.	2014	Kulob province, Rasht	Partly active	1. Азизӣ Ф. Гулбаст // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2015.
E034	CHITGARI	Skills of applying ornaments through coloring and beating forms in fabrics. Decorated fabrics are used for dresses, tablecloth, curtain, bed cover and etc.	2014	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022. 2. Қодиров Ф. Циггарони Истаравшан // Фарҳанг ва хунар. 2007. – №1.
E035	ABRBANDI	Traditional technology of the designing fabrics. Designer wraps some area of the threads and puts in paint for desired color. After certain time master takes out and opens the wrapped areas. This method is used in designing <i>adras, atlas, alocha</i> and <i>shahi</i> fabrics.	2016	Istaravshan, Khusjand	Viable	1. Ҳақимова Н. Магобҳои “абра”-и тоҷик // Фарҳанг ва хунар. 2007. – №2. – С.35-37. 2. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022.
E036	ADRASBOFI	Weaving a local traditional fabric called as <i>adras</i> . This fabric is woven with silk and cotton threads. <i>Adras</i> fabric is used for sewing women dresses, men’s turban, blanket and etc.	2016	All over the country	Viable	1.Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022.
E037	BOLISHTDUZI, <i>tagsariduzi</i>	A kind of women handcraft. Bolisht means pillow. Women masters sew different kinds of embroidered pillows.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С.79-96.

E038	AJUBASOZI <i>hushtaksozi</i>	Making figures of fantastic dragon, animal toys and whistles with clay. <i>Ajubasozi</i> is a part of pottery. In the past people had some beliefs related to this figures.	2016	Istaravshan, Karatag	Partly active	1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннагии тоҷикон. Д., 2022. – С. 27. 2. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1.
E039	BEQASAB- BOFI	Weaving a traditional fabric called as <i>beqasab</i> . This fabric is weaved with cotton threads. <i>Beqasab</i> fabric is used for sewing women dresses, men's <i>joma</i> , blanket and etc.	2016	Istaravshan, Khujand, Karatag	Partly active	1. Туреунов Н. Беқасаб // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д. – Ҷ. 1. 2011. – С.475.
E040	BURYOBOFI	Traditional craft related to the weaving <i>buryo</i> – a kind of carpet with trunk of the plant <i>nay</i> (<i>kamish</i>).	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.25.
E041	GILEMBOFI	Weaving simple carpets for everyday use. Carpets are weaved in special tool with wool, cotton and some time with silk threads.	2016	Hisar valley, Sughd province Rasht	Partly active	1. Аминов А. Хунарҳои гилембофино чомадӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.62-73.
E042	DARAVSHDUZI, <i>yirmadizi,</i> <i>yurmaduzi</i>	A traditional kind of embroidering the fabrics for sewing dresses, scarf, curtain and other articles. It is performed in tamarine with special tool <i>daravsh</i> (awl).	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Юрмадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.752.
E043	DEVORGARI, <i>devorzani</i>	A famous folk craft of making walls with clay, stones, bricks, sticks and etc. But most popular method of making walls in rural areas is <i>pokhsadevor</i> (clay wall).	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ Д. Анъанавии деворгарӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018. – С. 88-91.

E044	DUGHKASHI, <i>guppizani,</i> <i>maskashi</i>	Traditional methods and skills of producing butter. This action is performed with special tools called as <i>guppy (kappi)</i> and <i>dughkashak</i> .	2016	All over the country	Viable	2. Давыдов А.С. Жилище // Матери-альная культура таджиков верховьев Зе-равшана. – Д., 1973. 1. Рахимов Д. Дугкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.360-362. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E045	KAFSHDUZI <i>poqafzorduzi</i>	Traditional craft of making shoes and boots. Master has different tools and forms for preparation of skin for shoes.	2016	All over the country	Partly active	1 Раҳимов Д. Касбу хунаrhoи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. –С. 25 3. Исқандарзода М. Зебу зинаги арусоии Ҳисор. – Д., 2006.
E046	KARNAYSOZI	Traditional craft of making <i>karnay</i> – music wind instrument. <i>Karnay</i> is long about 2 m and is mad with copper and bronze.	2016	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	1. Раҳимов Д. Касбу хунаrhoи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.– С. 33-41. 2. Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. –Д., 2017. –С. 176-178.
E047	KORDSOZI, <i>kordgari</i>	The craft of making knife. Masters use for making knives steel and for their handle thorn of cow, deer, and bones these animals.	2013	Istaravshan, Khujand, Hisar	Partly active	1. Ершов Н.Н. Карагаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Раҳимов Д. Касбу хунаrhoи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с.

E048	QAFASSOZI	Skills of making birdcage with stick branches, thread, and wire. Birdcages are made for keeping partridge, parrot, canary and other birds.	2016	All over the country	Partly active	51-52. 1. Раҳимӣ Д. Қафассозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С. 90-91. 2. Қафас // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8 Д. – С.294. 1988.
E049	QOLINBOFI	Weaving simple carpets for everyday use. Carpets are weaved in special tool with wool, cotton and with silk threads. For coloring of carpets in some workshops use natural dyes	2016	Sughd province	Viable	1. Раҳимов Д. Қолинбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.– Д., 2015. – Ҷ. 1. 3. Раҳимов Д. Қасбу хунароҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 56-57.
E050	QUROQDUZI, <i>poraduzi, quramaduzi, tarkduzi, gulburi</i>	A traditional method of embroidering the fabrics with small parts of fabrics. Qurog embroidered fabric can be used for sewing dresses, tablecloth, blanket, scarf, curtain and other articles.	2016	All over the country	Viable	1. Носирова Л., Хунари қуроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. № 3. – С.148-155.
E051	LUKHTAKSOZI, <i>zochasozi</i>	Skills and knowledges of making dolls. Tajiks traditionally make faceless doolls. Doll in the forms a human or an animal, is made of cloth, paper, wood, porcelain, plastic and other materials.	2016	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Лӯхтақҳо дар фарҳанги суннагии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №1 (33), – С. 107-113.

E052	CHAKDONSOZI, <i>degdonsozi</i>	Chakdon is a traditional oven made from clay. It is used in baking breads and also some kinds of meal.	2018	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Чакдонсой // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2017. № 4. – С.133-138.
E053	MINIATURNIGORI <i>miniatura</i>	Miniature is used in fine art paintings, sculptures and graphic works of small forms, as well as the art of creating them. Miniature is a part of manuscripts.	2016	Dushanbe, Khujand	Need for urgent safeguarding	1. Миниатюра-нигорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 184-186.
E054	MUZADUZI, <i>kuhnaduzi</i>	Skills and practices of preparing and repairing boots. Master use natural skins for making boots with special tools and forms.	2016	All over the country	Partly active	1. Мӯзалӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.662-663.
E055	NA'LGARI, <i>na 'lqabi,</i> <i>na 'lzani</i>	A traditional craft of making horseshoes and applying them to horse and donkeys' heels.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Наълзани // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.67-68.
E056	OSIYOBONI	<i>Osiyob</i> is a traditional Tajik water mill. Working in mill demands from worker special knowledge and practices.	2016	All over the country	Viable	1. Абдувоҳидов П. Баъзе суннатҳои осиббонӣ дар Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2016. № 2. – С.197-207.
E057	OHANGARI	Blacksmithing traditional profession includes: forging, forge welding, casting, soldering copper hearth, heat treatment products, and so on. The main material for the blacksmith - metals: iron (steel) and	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ, Д., Ализода А. Хунарҳои суннатии тоҷикон. Д., 2022. – С. 51-54.

		copper and its alloys (bronze, ..), lead, noble metals.						
E058	RAGHZABOFI	A traditional craft of weaving thread with wool of sheep. Masters using this wool threads make <i>chakman</i> (overcoat), felt boots, socks, ropes.	2016	Hisar valley, Rasht, Darvaz, Khatlon	Partly active	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып 1. – Д., 1966.		
E059	RUYMOLDUZI	The traditional woman craft of sewing headscarf and their embroidery. Headscarf is an everyday part of women dress in Tajik culture. There also a kind of man scarf which is used as a belt over the <i>joma</i> or <i>jelak</i> .	2016	All over the country	Partly active	1. Носирова Л. Рўймолдузӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.79-81.		
E060	SOZTAROSHI	The traditional craft of making musical instruments. For making instruments masters use wood, wire, string, animal skins.	2016	All over the country	Viable	1. Созҳои музикаии тоҷик ва хунари созтарошӣ. Мурағғиб Х. Низомов. – Д., 2012.		
E061	MUYBOFI	Braiding called <i>muibofi</i> is an ancient tradition among Tajik people. The women wash their hair nicely before the braiding and towel dried. To nourish the hair or make it softer oil is applied. For braiding the hairdresser uses two or three different combs, first for brushing it then for diving it that a much finer comb to divide the hair into an exact amount to make same size braids.	2018	All over the country	Viable	1. Мӯйбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағғиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 116-118. 2. Носирова Л. Коқулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.153-157.		

E062	SURNAYSOZI <i>meh tarsozi</i>	Traditional knowledge and practices of making <i>surnay</i> – wind music instruments. <i>Surnay</i> is made with wood.	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1.Капранов В Сурнай // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 7. – Д., 1987. с.174. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари соза-рошӣ. Мурағиб Х. Ни-зомов. – Д., 2012.
E063	TANURSOZI	Traditional craft of making breads. <i>Tanur</i> is made with clay and other additional stuff.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ – Д., Холмуродов 3. Танурсозӣ дар водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.82-90.
E064	TUNUKASOZI <i>tunuksozi</i>	A kind of craft related to the blacksmith. Masters make things for everyday life. As well as their products will be used in decoration of houses.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Тунукасоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016.– Ҷ. 2. – С. 473.
E065	KHATTATI <i>khushnavisi</i>	The art of calligraphy of Persian alphabet, which has different styles of writing. This art is used in manuscripts, writing on the walls of buildings, decoration of books and miniatures.	2016	Dushanbe, Khujand, Hisar, Istaravshan	Less active	1. Бойматова М. Хагтоӣ – намунаи санъати халқи тоҷик // Ахбори Осорхонаи таърихии вилояти Суғд. – №6. – С. 136-145.
E066	JOMADUZI, <i>chaponduzi</i>	Skills of sewing <i>joma</i> – traditional outer-wear. Masters use certain fabrics, cotton, threads and for decoration some pieces of braids.	2016	All over the country	Partly active	1. Носирова, Л. Чомадуӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 167.

E067	SHEROZABOFI, <i>jiyakbofi</i>	Skills of weaving <i>sheroza</i> – tape or braid, which is used for decoration of woman dresses, headscarfs, <i>jomas</i> , skullcaps and etc. <i>Sherozas</i> are made with colorful threads with different ornaments.	2016	All over the country	Partly active	1. Носирова Л. Хунарҳои шерозбофӣ ва ҷуроббофии мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С.153-164.
E068	SHIKASTABANDI	A kind of traditional folk healing. Traditional knowledge and practices of healing broken human bones with herbs, egg-minerals and other things.	2016	All over the country	Viable	1. Шикастабандӣ //– С.387. 2. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 129-134.
E069	JUVOZKASHI, <i>ravghankashi</i>	Traditional craft of production of oil. Special tool placed in a room is called <i>juvozi ravghankashi</i> that is creamery. Masters use cotton seed, walnut, linen and etc.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Ҷувозкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – ҷ. 2. – С.680-681.
E070	NONPARSOZI, <i>mukhparsozi</i>	<i>Nonpar</i> or <i>mukhpar</i> is tool for decorating breads. It is made from wood with applying small pieces of wires. In the front of <i>nonpar</i> is designed ornament which will be put on the face of round bread.	2016	All over the country	Viable	1. Нонпар // Энциклопедияи советии тоҷик.– Д., 1985. – ҷ. 5. –С. 223.
E071	TABAQTAROSHI	Traditional folk craft related to making big plates with wood. Except of plates masters make wooden spoon, skimmer and etc. For making wooden plates masters take wood of willow or walnut tree and applying in a electrical tool cut and	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Хунари табақтарошӣ дар шароити имрӯза // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.75-80.

		plane it.					
E072	SANGIOSIYO-TAROSHI	Traditional craft of making millstone for water mills. Masters find suitable round stones and prepare with special tools them for mills. Fixed millstone to the mill, should be every two months repaired by a master.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. № 1. – С.96-110.	
E073	ZINSOZI, <i>zintaroshi</i>	Craft of making zin (saddle). Saddles are made from wood of strong trees and it is covered with skin of cows.	2018	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсой // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.101-107.	
E074	SHONASOZI, <i>shonataroshi, shonagari</i>	Traditional craft of making combs of wood. Combs are made usually with wood of walnut's tree. Making combs is considered a difficult work.	2016	All over the country	Viabe	1. Раҳимов, Д. Шонасой // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 729.	
E075	KHISHTREZI	A traditional craft of making bricks of clay. There are two kinds of bricks: baked and sunbaked. Masters have special forms for making bricks. Nowadays some people make bricks with cement and sand.	2014	All over the country	Viable	1. Хишт // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 631. 2. Воронина В.Л. Народная архитектура Северного Таджикистана. – М., 1959.	
E076	ANDOVAGARI, <i>andovamoli, loyandova</i>	A kind of traditional craft related to the construction of houses. <i>Andova</i> is applying special prepared clay to the walls..	2018	All over the country	Viable	1. Шарипов Н. Лойандова. // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., – 2015. – Ҷ. 1. – С.540.	

E077	DOIRACOZI, <i>dafsozi</i>	Craft of making <i>doira</i> (a percussion musical instrument). Masters make <i>doira</i> from light wood and cover that with skin of animals, like ship, goat and cow.	2018	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Сохтани созҳои мусиқии суннатӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.84-90.
E078	KURTADUZI, <i>chevari</i>	Sewing traditional dresses. Seamstresses usually prepare embroidered woman shirts and other dresses. In the past masters sewed dresses with hand, now the sewing machines also are applied.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E079	KUNDAL <i>kundalnigori, kundalko-ri</i>	<i>Kundal</i> is a kind of folk art in which the ornaments look bunchy. Artists of kundal use colors, glue, plaster for designing kundal.	2018	Sughd province, Dushanbe	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E080	KURPADUZI	Quilt sewing. Quilts and quilted mattresses are often used staff in the Tajik everyday life. Sewers usually sew quilt from cotton fabrics. There different kinds of quilts, like <i>quroqi</i> , embroidered, <i>makhmali</i> .	2018	All over the country	Viable	2. Кӯрпа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 501-502.
E081	JULDUZI <i>tuqumduzi</i>	Saddle making. Jul is soft saddle made from fabrics with cotton or wool. It is used to put on donkeys.	2018	All over the country	Viable	1. Абдуллоев А. Ҷулдузӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.177-180.
E082	KESHBOFI, <i>bofandagi, kashidabofi</i>	A craft of weaving socks, sweater, cap, scarf, headscarf and other articles with two knitting needles.	2018	All over the country	Viable	1. Умедаи Т. Чанд суҳан роҷеъ ба хунарҳои бонувони ноҳияи Кубодиён // Фарҳанги ғайримоддии

						халки тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С. 93-96.
E083	RANGREZI, <i>rangtayorkuni</i>	Production of paints craft. Masters prepare paints from plants, flowers, fruits, vegetables, minerals, animal products like egg, milk and etc. Today due to large import of colored threads and fabrics this craft becomes weak.	2018	All over the country	Partly active	1. Иброхимов М.Ф., Раҷабова Д.К. Традиционные технологии приготовления красок и крашения в текстильном производстве таджиков // Вестник таджикского технического университета. – 2012. – №3(18). – С. 114-117.
E084	SACHOQ-DUZI	Sewing and embroidering the towels. A style of embroidery with colored threads in the special checkered fabrics.	2018	All over the country	Viable	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдузии тоҷикӣ. –М., 1979. 2. Сухарева О.А. Сузани. Среднеазиатская декоративная вышивка. – Ташкент, 2013.
E085	SHRESH-TAYORKUNI	Craft of making glue from plants, minerals, animal products and parts like egg, bone, skin and etc.	2018	All over the country	Partly active	1. Раҳимӣ Д. Ширешпазӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 8. – С.474.
E086	DARVOZASOZI	Making doors and gates from wood, iron, tin iron and other stuff. Gates and doors are used in the rooms, houses, gardens and yards. Many of contemporary wood doors and gates are carved and other iron gates are decorated with ornaments.	2018	All over the country	Viable	1. Муқимов Р. Дарвоза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.306-307. 2. Жилище // Матери-

						альная культура таджиков Верховьев Зеравшана. – Д., 1973.
E087	KATSOZI	Craft of making kat – wood bed sized 2X2 m for sitting and slipping purposes. Many such beds are wood carved.	2018	All over the country	Viable	1. Ершов Н.Н. Деревянный обделочный промысел // Таджики Каратеги и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E088	BANDBOFI, <i>resmonbofi</i>	Traditional craft of making ropes from wools of ship, goat and camel. There are different kinds and sizes of ropes, such as resmon, pilta, tanob, band, arghamchin. Some ropes are made colorful.	2018	All over the country	Less active	1. Носирова Л. Назарба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E089	RASSOMI, <i>naqqoshi</i>	Painting. A kind of applied arts. Painters draw with different pencil, paintbrush, colors on fabric, paper, wall, wood, metall and etc. different images	2018	All over the country	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Раҳмагов Б. Рассомӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 249-254.
E090	GACHKORI	Carving on plaster. This craft are used in the decoration of houses, walls, columns and in the statue making. Masters first apply the plaster then carve them doing ornaments	2018	All over the country	Viable	1. Рузиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное ис-

E091	HAUKAL-TAROSHI	Sculpting. A kind of applied arts of creating sculptors, statues, and different figures from metall, plaster, wood, stones and etc.	2018	All over the country	Viable	куство таджиков. – Д., 2003. 1. Рузиев М., Рачабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E092	CHAKMANDUZI, <i>chakmanbofi</i>	Chakman is a traditional robe, made from wools of ships. It is used more by shipherd and farmers during the rainy and cold weather.	2018	All over the country	Less active	1. Холмуродов З. Чакманбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.180-183.
E093	JORUBBANDI	Broom making. Brooms are made from special plant called <i>jorub</i> (broom). There are two kinds of jorubs: brooms for inside and outside sweeping.	2018	All over the country	Viable	1 Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунаҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E094	QALAMKASHI, <i>qalamzani, gulkashi</i>	Drawing ornament patterns on the fabrics for embroidery purpose. Usually a rural artist draw such ornaments, then other women needlepoint them.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.

E095	PUSTKASHI	Covering with leather the musical instruments, like rubab, doira, tablak, daf, ghijak, tor. For leathering instruments are used skin of ship, goat, calf and fish.	2018	All over the country	Viable	1. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созгарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.
E096	ME'MORI, <i>khonasoz, imoratsozi</i>	Architectura, designing contrutions. Designers or architects use traditional knowledge and skills in designing of modern buildings with national elements and ornaments.	2018	All over the country	Viable	1. Муқимов Р., Шарипов Н. Мельморй // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. –
E097	POPURZANI	Embroidery art with sewing mashine. Masters needlepoint the suzani, coverlet, pillow, curtains and etc. Newertheless of using mashine the designing of ornaments is done in traditional way.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E097	JEVONSOZI, <i>mebelsozi</i>	Making different kinds of furniture from wood, glass, thin iron, veneer with glue and nails. Now in the process of mking furnitures are used electronic tools.	2018	All over the country	Viable	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунаркои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E098	SURMAPAZI	Knowledge and skills of preparing <i>surma</i> - special eyeliner (collyrium). <i>Surma</i> is prepared from cow fat in the form of burning like a candle. <i>Surma</i> is consedred helpful for eyes.	2018	All over the country	Partly active	1.Искандарзода М. Зебу зинаги арусои Ҳисор. – Д., 2006. 2. Шарипов Н. Сурма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 355-356.

E099	BANDZANI, <i>chinibandzani,</i> <i>qadoqqari</i>	Repairment of the wooden plates, spoons, ceramic and porcelain teapots, bowls, cups with glue, panel, and nails.	2018	All over the country	Less active	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунароҳи мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E100	QANNODI, <i>qandpazi,</i> <i>qandrezi</i>	Confectionery. A traditional craft of preparing candy, sweets, halva. Now alongside with imported sweetness Tajik confectioners prepare nabot, parvarda, qandamol, some kinds of halva.	2018	All over the country	Partly active	1. Холмуродов З. Қаннодӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 183-187.
E101	MAHSIDUZI	<i>Mahsi</i> is a kind of leather sock, which old people usually wear in cold seasons. Foreleg part of the <i>mahsi</i> is sewed from leather of ship and down part of that with the leather of cow.	2018	Khujand, Istaravshan	Partly active	1. Пойафзордӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 164-165. 2. Раҳимов, Д. Касбу хунароҳи анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 43-46.
E102	SHIGHBANDI, <i>shighsozi, shighbofi</i>	Skills of making <i>shigh</i> – simple wall with branches of trees. <i>Shigh</i> is used to put closed around of yard, garden and so on. It is made with strong pieces of the white poplar, or willow tree.	2018	All over the country	Viable	1. Аминов А. Шифбандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 8. – С.462-463.
E103	JELAKDUZI	Skills of sewing men's robe from cotton and silk fabrics. It is similar to joma, but joma has cotton inside. Usually old men wear jelak during their praying.	2018	Sughd, Khatlon, Hisar, Rasht.	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С.79-96.

E104	KHOTAMKORI, <i>khotambandi</i>	Skills of applying jewels and gemstones on wood and metal stuff, furniture, musical instruments and etc.	2014	All over the country	Viable	1. Рузиев М. Декоративноприкладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., Д., 2003.
E105	JAMOLAKBOFI, <i>kokulbofi</i>	Jamolak is hair braiding decoration. Usually girls and young women apply jamolak to their hairs. Most jamolaks has the black color, but there are colorful jamolks as well. In Badakhshan girls use red one, women black jamolak.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.153-157.
E106	MUHRAKASHI, <i>muhrabofi</i>	Skills of making necklace from colorful beads with needle and threads. This craft belongs to women. There are different kinds of necklace, such: khafaband, gardi khazinam gardanband, dastpona, peshovez and etc.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунаrhoи бонувони шаrhoи Боxtару Левакант // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018. – С.21-26.
E107	SHIKOR, <i>shikorchigi</i>	Hunting – a traditional craft of the mountainous people. Hunters hunt animals for their meat, fat, skin, eggs and etc. There are some traditional methods of hunting.	2016	All over the country	Viable	1. Аламшоев Қ. Раҳимов Д. Шикор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.2. 2016. 2. Раҳимов Д., Касбу хунаrhoи мардуми тоҷик. – Д., 2014.
E108	ZARHALKORI, <i>tillokori,</i> <i>tazhib</i>	Zarhalkori – art of illumination, a kind of traditional painting and decoration of paper and leaves of manuscripts. Zarhalkori or tazhib closely connected with calligraphy and miniature art The illumination is made with golden powder or gilden. This art has influenced also to	2022	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Санъати мардумии Тоҷикистон (хунари анъанавӣ). – Д., 2011.

		architecture, decoration of household stuff like tables, chairs, chests, cupboards and etc.					
E109	PANJARASOZI	Making metal decorative fence grating. One of the crafts related to metalworking. Fence gratings are made of thick wire, fittings, pipes and various irons by welding. Fences are made for barriers around the yard, fields, roadsides and handrails. Fence gratings are used in windows and as well as partially in doors and gates. Grating masters decorate the metal fences with plant and geometrical ornaments and sometimes with images of animals.	2022	All over the country	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.	
E110	ТОКШАКОРИ, <i>tokchasozi</i>	Craft of making shelf in the wall of a residential space for dishes and other things. Shelf making craft related to plaster, which is used in the construction of the interior of the building. Shelf is like a window with a cape is made on the wall and decorated with plaster, in which you can place bowls, plates, kettles, cups and other items.	2022	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.	
E111	ОУНАВАДИ, <i>oynakori</i>	Mirror decoration. A type of decorative art in the field of architecture. Craftsmen use it mostly to decorate the walls, roof and sometimes the pillars inside the	2023	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	1. Оинакорӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1984. – Ҷилди 5. – С. 307.	

		<p>house. First, the mirrors are usually squared and cut to the desired size at the required place and prepared. Before gluing the mirrors, the walls and other places are plastered, and before the plaster has hardened, they install the mirrors on top of the plaster. After the plaster has dried and the mirrors have become stable, they wipe the surface of the mirrors with a damp cloth. The best example of this art can be seen in the decoration of the mirror hall of the Navruz Palace in Dushanbe.</p>				
E112	ОНАКРАЗИ	<p>Practices of lime burning in the bake for lime burning. Lime is a substance produced from limestone, which is obtained by cooking it in a kiln. Each kiln has a diameter of 4-7 meters and is dug into the ground in the shape of a pipe. The diameter of the crater is about 5 meters. Kilns are dugged at a height and have a door from the bottom. The fuel is ignited and it starts to burn. As a result of high heat, ironstones crack and bloom - that is, they turn into white powder. After 5 nights they stop the fire and wait another night for the limes to cool down. The resulting limes enter through the gate and are put into bags.</p>	2023	Khuroson district	Viable	<p>1. Чаноблилов М. Охаксанг // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д. Ҷ. 5. – С. 430.</p>
E113	SUZANIDUZI davriduzi,	<p><i>Suzani</i> – needlework is a popular traditional embroidery product. It is mainly used to decorate walls, wedding veils, and sometimes to decorate beds and</p>	2025	All over the country	Viable	<p>1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. –М., 1979. 2. Юнусова Н.,</p>

	<i>chodarduzi</i>	<p>tables. Satin, silk, and velvet are most often chosen for needlework. <i>Suzani</i> is larger in size (200x300, 300x400, 500x400 cm) than other embroidery products. <i>Suzani</i> is very popular among the Tajik people, and needlework from each city and district has its own characteristics in terms of sewing methods and a specific style of design.</p> <p>The craft of building bridges over rivers and streams. Traditional bridges were mainly made of log, wood, and metal wires and ropes. Simple bridges were made of two thick logs longer than the width of the river or stream. The logs were placed parallel to the river, planks were nailed to them, and the two were connected together. Some bridges had handrails for safety. In the current art of bridge-building, iron, pipes, cement, and stones are used.</p> <p>A type of Tajik women's sewing craft. A handkerchief is a part of a dress, which is sewn for both women and men. In the past, handkerchiefs were sewn for weddings, along with other types of embroidered items. Handkerchiefs are made using embroidery, gold embroidery, and lace weaving techniques. Handkerchiefs are mainly sewn from satin silk fabrics and woven fabrics (for brides). The fabric is selected to be 20x20 cm, sometimes 20x30 cm, cut into a square shape, and</p>					Шарипов Н. Сўзани // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 345-349.
E114	PULSOZI, <i>kupriksozi</i>		2025	All over the country	Viable	1. Муқимов Р. Традиции и современность в архитектуре инженерных сооружений на территории горного Бадахшана // Ис-торик (Муаррих). 2015. №4. С.30-33.	
E115	DASTRUYMOL-DUZI <i>ruymolakduzi</i>		2025	All over the country	Partly active	1. Носирова Л. Дастрӯймолдӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 8. Д., 2023. С. 91-92.	

E116	BOZICHASOZI	lace is woven around it using the lace weaving method. In the past, most wedding handkerchiefs were decorated with all kinds of beads and sequins after being woven. The art of making children's toys from wood, tin, cloth, clay, plant stems, etc. In the past, individual craftsmen were engaged in making toys. Carpenters, plate makers, cradle makers, box makers, tinsmiths, and others also made toys for children. At home, toys are also made by children themselves, their parents, and siblings. The toys of rural children are both natural and handmade.	2025	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ Д. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. Д., 2023, с. 40-42.
E117	MINOKORI	Enameling is a type of pottery and painting art that involves painting various types of ceramic, porcelain, and glass vessels with different colors. In the past, a substance called "buta" was used to paint the surface of something. Enamellers create pots and other objects with images of plants and other geometric patterns by placing various "buta" on them.	2025	All over the country	Partly active	1. Раҳимов И. Минокорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. Д., 2023, с. 229.

CHAPTER 6. TRADITIONAL FOOD (F000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
F001	ATOLA, <i>otala</i> , <i>atala</i>	Skills of cooking a kind of dish with milk, flour, oil and sugar. <i>Atola</i> is a favorite dish of children and old people. Usually people eat that in the breakfast.	2014	All over the country	Viable	1. Мухаммадиев, Х. Атола // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 80.
F002	КАВОВ, <i>gushibiryon</i> , <i>jarkoub</i>	Kebab is one of the most popular Tajik dishes, it is made from beef, lamb or goat meat. The meat is cut into pieces, sprinkled with salt, kept in a cool place for two to three hours, then fried in lard or vegetable oil. In many cases, fat, heart, liver and kidneys of these animals are also added to it. It is steamed with a little water, onions, tomatoes and more spices. Kebabs are also made from lamb meat, which is called <i>barrakabob</i> .	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ходжиев, В. Дағтар-хон. – Д., 1992. 3. Таомҳои гушти // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 228-231.
F003	BAT	A kind of halva which is cooked with flour, butter and dry mulberry powder. Bat is a special sweetness of Navruz celebration in Badakhshan.	2016	Badakhshan	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврузи Бадахшон. – Хоруғ, 2003. – С. 23. 2. Андреев, М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.
F004	BEDONABIRYON	Skills of cooking a dish with quail.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar	Viable	1. Бедонакабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ.

F005	BOJ, <i>gandumboj</i>	Boj is a nutritious dish of mountain Tajiks. Boj is usually cooked in spring and during the Navruz holiday. The cooking time for boj is longer than other dishes (up to 9 hours). It is made from crushed wheat, meat, bran, water, and spices.	2020	valleys All over the country	Viable	- Д., 1988. – С. 127. 1. Боч // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ.4. – С.262-263.
F006	TUNUKCHAI DEGI	Skills of cooking a kind of soup with special bread called <i>tunukcha</i> .	2020	Sughd region	Viable	1. Қаримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Қонибо-дом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 134-135.
F007	BOIMJON-BIRYON, <i>bodinjonbiryon, boqal-abiryon</i>	Skills of cooking a kind of dish with fried egg plant.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Бодинҷонбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.112.
F008	MOSHTOR	Skills of cooking of a kind of dish with pasta and mungs.	2020	Isfara	Viable	1. Қаримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Қонибо-дом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 134-135.
F009	MURABBO	Skills of cooking of jam with different fruits and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мураббо // Энциклопедияи

F010	SIRKO <i>ghuraob</i>	Traditional skills of preparing vinegar from unripe grape.	2016	All over the country	Viable	мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 152-153. 1. Сирко // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ.7. – С.5. 2. Ғураоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 219.
F011	SUMANAK, <i>sumalak</i>	Technology of preparation and cooking spring <i>halva</i> with germinated wheat, oil, flour. <i>Sumanak</i> is a pastry of Nawruz holyday.	2013	All over the country	Viable	1. Раҳимов, Д. Нигоҳе ба чашноҳи миллии ва ойинҳои суннати тоҷикон. – Д., 2011.
F012	PANIR <i>paniri khonagi</i>	Home-made cheese which is prepared with milk of goat, sheep or cow.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys, Lakhsh	Less active	1. Панир // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 163. 2. Панир // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 107.
F013	CHAGALDAK, <i>suzma, quyma</i>	Skills of baking a kind of cookie with flour, oil and sugar. Chagaldak is special cookie of Nawruz and other holidays.	2014	Hisar valleys, Rasht, Kulob	Viable	1. Шарипов Н. Чагалдак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 589.
F014	HALVOI TAR, <i>tarhalvo</i>	A kind of traditional halva, which cooked with flour, butter or fat of lamb and sugar. After preparation will be added some powder of walnuts or pistachio.	2014	Hisar, Shahrinav, Rasht	Partly active	1. Ҳалвои тар // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.224.
F015	KALLAPOCHA	Skills of cooking of a dish with sheep or cow's head and trotters.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастар-хон. – Д., 1992. 2. Каллапоча // Мероси

						фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 231.
F016	KHOSHBIRYON, <i>qorchbiron,</i> <i>zamburughbiryon</i>	Skills of cooking of a dish with mushrooms.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.
F017	SHOLAI JAVARI	Javari is a kind of grain similar to corn. People cook a kind of soup with Javari and some other vegetables.	2020	Sughd region, Dushanbe	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибо-дом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 8. – Д., 2019. – С. 134-135.
F018	MURFGBIRYON, <i>murghkabob,</i> <i>tobagi,</i> <i>tabaka</i>	Skills of cooking of a dish with fried chicken.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Мурғқабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F019	LUBIYOBA	Skills of cooking a kind of soup with beans and some other vegetables.	2020	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардуми водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 6. – Д., 2019. – С. 132
F020	GHULUNGOB	Skills of preparing of beverage with dry apricots.	2014	All over the country	Viable	1. Ғулингоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.219.

F021	KADUBIRYON	Skills of cooking of a dish with fried pumpkin.	2014	All over the country	Viable	1. Кадубирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 128.
F022	TAPUN	Skills of beaking a kind of bread called as “Bread of shepherd”.	2020	Kuhistoni Mastchoh	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯҳистони Мастҷох // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F023	КАВОВИ ТОКИ, <i>kabutoki</i>	Skills of cooking of a dish with beef, grape leafs and some vegetables.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Кабоби тоқӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F024	СИҲКАВОВ, <i>shashlik</i>	Skills of cooking of barbeque with beef, lamb or chicken.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Сихкабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 230.
F025	DAMLAMA	Technology of cooking a kind of dish with several vegetables and beef or lamb in steam.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Дамлама // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 119.
F026	TANURKABOV <i>kabobi taniri, tandurkabob</i>	Baked kebab, skills of cooking of kebab in traditional oven.	2014	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Шарипов, Н. Танӯркабоб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 429.
F027	OSHI TUPPA,	Skills of cooking a dish with pasta, potato, onion, meat and spices.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Оши туппа //

	<i>otalai tuppra, tuppakashak</i>					Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 160-161.
F028	UMOSH, <i>omoch</i>	Skills of cooking a kind of ritual dish with flour, milk and oil.	2014	All over the country	Viable	1. Оши ӯмоч // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 163-164.
F029	TUSHBERA, <i>tushberashurbo, barak.</i>	Technology of cooking a kind of dish with pasta, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Тушберашурбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 479.
F030	ORDOB, <i>Gardsuz, hadir</i>	Technology of cooking a kind of dish with flour, oil and milk.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.
F031	UGRO, <i>oshi burida</i>	Skills of cooking a kind of soup with pasta, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дағтархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F032	MANTU	Knowledge of cooking a kind of dish with pasta, beef, fat and onion.	2014	All over the country	Viable	1. Шовалиева М. Историю кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F033	NON, <i>girdacha, fatir,</i>	Technology of baking bread with flour, water, salt, and yeast. Sometime beakers instead of water for the dough put milk. There are many kinds of Tajik national breads, such as <i>fatir, kulcha, girdacha,</i>	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дағтархон. – Д., 1992. 2. Рахимов, Д. Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги

	<i>kulcha, fatirkhamir, chapoti</i>	<i>chapoti, kordi</i> and etc.				мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89. 4. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.
F034	SHIRBIRINJ	Skills of cooking a kind of dish with milk, rice, butter and some sugar.	2014	All over the country	Viable	1. Ширбиринҷ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225-226.
F035	SHURBO <i>rezashurbo, khomshurbo, karamshurbo, nakhudshurbo, naskshurbo, dumshurbo, kadushurbo, shalghamshurbo, murghshurbo</i>	Skills of cooking a kind of soup with oil, vegetables, meat and walnuts. Depended on its ingredients there are different kinds of soup, like <i>karamshurbo</i> (cabbage soup), <i>nakhudshurbo</i> (soup with nuts), <i>kadushurbo</i> (soup with pumpkin) and so on.	2014	All over the country	Viable	1. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Шурбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.741-744.
F036	SHIRKADU	Skills of cooking a kind of dish with milk, pumpkin and salt.	2014	All over the country	Viable	1. Ширкаду // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағтиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 226.
F037	SHIRINI, <i>shinni</i>	Skills of cooking of gam with juice of grape, or mulberry, melon.	2014	All over the country	Viable	1. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.
F038	SHIRRAVGHAN	Skills of cooking of a breakfast dish with	2014	All over the	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хуроки

		milk, butter or fat from sheep's tail.			country	субҳоғоии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.
F039	SHIRCHOY	Skills of cooking of a breakfast dish with milk, butter and green tea. Some people add to that chopped walnut.	2014	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хӯроки субҳоғоии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.
F040	SHAVLA, <i>shula,</i> <i>shila</i>	Skills of cooking a kind of soup with rice, oil, water, pepper, onion, tomato and carrot.	2014	All over the country	Viable	1. Шарипов Н. Шавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.689.
F041	SHAKAROB	Skills of preparing a kind of dish with tomato, onion, mint, pepper, yogurt, cilantro and some oil.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ, Р. Шакароб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.691.
F042	CHANGOLI, <i>fatirmaska</i>	Traditional food of Tajiks prepared from bread fatir with butter in the wooden plate. Some people use with that mellon or sour cream.	2014	All over the country	Partly active	1. Шарипов, Н. Фа-тирмаска // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.507.
F043	GANDUMKUCHA <i>kashk,</i> <i>dalda,</i> <i>guja,</i> <i>boj</i>	Gandumkuch is a spring meal, usually people prepare that during the Navruz holiday. Technology of cooking a kind of dish with crumbled wheat, bean, peas, beef, some kinds of herbs and water.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов, Д. Гандумкуча // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 196-197.

F044	SANBUSA, <i>sambusa</i>	Skills of cooking a kind of pastry with paste, onion, beef or lamb and pepper in the oven. <i>Sambusa</i> also will be baked with pumpkin or mint and other grasses.	2014	All over the country	Viable	1. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Санбӯса // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – ҷ.2. – С. 303-308. 1. Неменова, Р. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
F045	YALAMA, <i>shavla,</i> <i>shila</i>	Skills of cooking a dish with rice, oil, beef, beans, peas and vegetables.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Ходжиев, В. Дағтархон. – Д., 1992. 2. Каримов, Ф. Национальная кухня и шедрые дары природы Таджикистана. – Д., – Ч.1. 2011.
F046	MOSHKICHIRI, <i>moshbirinj</i>	Skills of cooking a kind of dish with green peas, rice, vegetables, herbs and water.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Раҳимов, Д. Оши палав ва фарҳанги суннатии он // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 42-48. 2. Раҳмонӣ, Р. Оши палови тоҷикӣ. – Д., 2015. 3. Шовалиева М. Историю кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F047	PALAV <i>oshi palav, osh</i>	Technology of cooking the famous national dish with rice, beef or lamb, oil, carrot and other ingredients. <i>Palav</i> (pilaf) has different kinds: white, yellow, <i>bargitoki</i> (with grape leaf), <i>pustdumbapalav</i> (with sheep's tail fat) and etc. In 2016 the nomination of “Oshi Palav, a traditional meal and its social and cultural contexts in Tajikistan” was inscribed on the Representative List of UNESCO.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н, Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. –
F048	PIYOVA	Skills of cooking fried onion in the boiling water.	2014	Sughd and Khatlon	Partly active	

					provinces, Hisar valley		Вып.2. – С. 225-257.
F049	MASTOBA	Skills of cooking a kind of soup with rice, peas, bean, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Каримов, Ф. Национальная кухня и шедедры природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.	
F050	CHOLOB	Skills of preparing a kind of summer dish with sour butter-milk, cucumber, salt, pepper, cilantro, tomato, and water. A kind of sweetness which is used in the breakfast. It is prepared with grind dried mulberry and walnut.	2014	All over the country	Viable	1. Чолоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 25.	
F051	HALVOCHAK		2016	Sughd province	Viable	1. Бердиева Ш. Хӯроқҳои аъянавии мардуми тоҷик. Душанбе. Аржанг, 2020	
F052	SHIRSHULA <i>shulai ba shir</i>	Traditional sup with milk and rice. That is a breakfast meal of Tajiks.	2016	All over the country	Viable	1. Ширавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С. 725-726.	
F053	QURUT, <i>kashk, kurutmoli</i>	Dried sour cheese prepared from sour milk. Quruts are used for preparing a dish named Qurutob. The quruts can be eaten in the dried form as well.	2020	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Курутмоли Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С. 130-132.	
F054	KADULAFKA	Traditional meal, which is prepared with pumpkin, onion and salt in a pot of water.	2016	Hisar valley	Viable	1. Кадулафка // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 4. – Д., 2020. – С. 571.	

F055	SHULAI ISPALOQ	A kind of spring dish, which prepared with spinach, rice and water. It will be eaten with sour milk or yogurt.	2016	Hisar valley, Khatlon province	Viable	2. Исфаноҷшӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ. 4.–Д., 2020. – С. 518.
F056	QAYMOQCHA	A kind of bread prepared especially with creams, eggs, sugar and some flour.	2020	All over the country	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F057	REZASHURBO	A kind of sup, in which vegetables will be sliced. It has meat, onion, potato, carrot, oil, some kind of corns and spices.	2016	Hisar valley, Sughd province	Viable	1. Шовалиева М. Истории кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F058	ORZUK	A traditional kind of cookie prepared with flour, sugar and oil. <i>Orzuk</i> is a special cookie for traditional holidays and celebrations.	2016	Hisar valley, Sughd and Khatlon province	Viable	1. Орзук // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F059	NAKHUD-SHURAK, <i>nakhudjushak</i>	A kind of hastily dish. Yellow peas first will be boiled in the pot of water with some salt. After cooking it will be into a plate and over will be put salat from herbs and onion.	2018	All over the country	Viable	1. Шарипов Н. Наҳӯдшӯрак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 64.
F060	TUNUK, <i>moni tunuk,</i> <i>chapoti</i>	A kind of round bread which is baked with flour, water, egg, salt, and yeast. <i>Tunuk</i> is special bread for wedding feast.	2016	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Чапотӣ ё тунукӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-215.

F061	QATLAMA, <i>qalama, qatmol, fatiri degi</i>	A kind of bread which is fried in oil. That is special bread for table-cloth of funeral rituals and also for wedding feast.	2016	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулохизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннати тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 1. Ходжиев В. Дас-тархон. – Д., 1992. 2. Шарипов Н. Нишолло // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.76-77.
F062	NISHALLO, <i>nishollo, nishavlo</i>	A traditional sweetness of Tajiks similar to halva. It is prepared with white of egg, sugar and <i>bekhi</i> – a kind of plant. That is special sweet for Ramadan month and other celebrations.	2016	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Лахчак // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 1. Раҳматов, Б. Талқон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.383.
F063	LAKHCHAK	A traditional dish cooked with sliced dough and meat, oil, tomato, onion, potato. On the prepared dish will be put fried eggs.	2016	Khujand, Dushanbe	Viable	1. Шарипов, Н. Фатир // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 506-507.
F064	TALQON, <i>tutrust</i>	Grinded mix of dry mulberry, walnut, apricot seed, dry bread. Sometimes such grind will be mixed with milk.	2016	All over the country	Viable	
F065	FATIR <i>fatiri jazzador, fatiri qat-qat</i>	Technology of baking bread with flour, milk, oil, salt, and yeast. <i>Fatir</i> is special festive bread for celebrations. It is eaten with <i>qurutob</i> , <i>shurbo</i> and <i>shakarob</i> dishes as well.	2016	All over the country	Viable	

F066	SANGREZA	Skills of cooking a kind of soup with pasta oil, vegetables, and meat.	2020	Kuhistoni Mastchoh	Viable	1. Бердиева Ш. Сангреза ва халвои сари шир // Фарҳанги ғайримодди халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 129-131.
F067	SALLA, <i>qoqak</i>	A traditional cookie of Tajiks similar to turban. It is prepared with four, white of egg, sugar in oil. That is special cookie for celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастар-хон. – Д., 1992. 2. Шарипов, Н. Салла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 297.
F068	SHISHBASHIR <i>upka</i>	Skills of cooking of a dish with milk and lungs of ship, goat or cow. That is considered a favorite dish for guests and also during the wedding days people cook it.	2016	Asht, Laksh	Viable	1. Раҳимӣ Д. Баъзе таомҳои мардуми чорводор // Фарҳанги ғайримодди халқи тоҷик. №6. Д., 2018. С. 150-154.
F069	NORIN	A traditional dish cooked with lamb, tomato, onion, carrot. On the prepared dish will be put cut of greens.	2016	Sughd province	Partly active	1. Бердиева Ш. Омӯзиши хӯрокҳои анъанавии мардуми тоҷик. Д., 2020.
F070	KHOMSHURBO	Traditional sup cooked with lamb or beef, tomato, onion, potato, carrot. On the prepared dish will be put cut of tasty herbs.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Дастар-хон. – Д., 1992. 2. Шарипов Н. Хомшӯр-бо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.535-536.
F071	GHELAK-SHURBO, <i>ghelak,</i>	A traditional kind of sup cooked with meat balls, oil, tomato, onion, potato, carrot.	2016	Hisar valley, Sughd province	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.

	<i>oshi ghelak</i>							
F072	HALVOI SHIRI	A kind <i>halva</i> which is cooked with milk, sugar and grind of almond or walnut.	2016	Shahritus, Rasht, Darvoz	Viabile	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннагии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.		
F073	ATOLAI NASHOISTA	A kind of dish for breakfast. <i>Nashoista</i> is prepared from grain with milk.	2016	All over the country	Viabile	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннагии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.		
F074	DULMA, <i>golubsi</i>	A traditional kind of dish cooked with green sweet pepper or cabbage leaves. Inside of sweet peppers will be put force-meat, onion and rice.	2016	All over the country	Viabile	1. Каримов Ф. Дулма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С.363-365.		
F075	DANGICHA	Traditional sup cooked with grind grain, herbs and meat.	2016	Khatlon province	Viabile	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.		
F076	KOCHI	Traditional dish cooked with flour, water, and salt. After preparing will be added melted butter.	2016	Khatlon, Badakhshan, Rasht	Viabile	1. Кочӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. Ҷ.3. – Д., 1981. – С.496.		
F077	KARTOSHKKA-BIRYON	Fried potatoes - a kind of hastily dish. Cut potatoes will be fried with meat or egg in the oil.	2018	All over the country	Viabile	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннагии тоҷикон //		

						Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F078	TUKHMBASHIR	Traditional dish cooked with milk, egg, sugar and rump.	2016	Khatlon province	Partly active	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F079	DUGHRUGHAN	Traditional dish prepared with sour butter-milk, pepper, cilantro, dill, salt and water. Before eating will be added melted butter.	2016	Khatlon province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F080	DALDABASHIR	A traditional kind of dish cooked with crumbled wheat, milk, bean, peas, beef, some kinds of herbs and salt.	2016	Khatlon province	Partly active	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F081	SAVZAKOV	Traditional dish prepared with sour green anion, cilantro, dill, salt and water. During eating will be added bread.	2016	Khatlon province	Partly active	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д.,

							2016. – С. 55-69.
F082	KHUCHOV, <i>khuchov</i>	A traditional kind of dish, which is mostly prepared during winter season. It consisted of dog-rose, walnut, anion, oil and <i>fatir</i> (a kind of bread).	2016	Khatlon province	Viable		1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулохизаҳо доир ба вазъи имрузаи хӯроқҳои суннагии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F083	OSHI MARJUMAK, <i>grechkaplav</i>	A kind of dietary dish, prepared with buckwheat and oil, meat, vegetables in the way of cooking pilaf.	2018	All over the country	Viable		1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннагӣ ва ширинҳои соқинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F084	QAZAN-KABAB	Qazan-kabab prepared meat, oil, potato. They first will be frayed then steamed.	2018	All over the country	Viable		1. Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. – Д., 1966.
F085	TARGHAFa, <i>targharfa</i>	Traditional simple dish prepared with boiled water, salt and anion. Some fresh-baked bread will be put to that.	2016	Khatlon province, Hisar valley	Partly active		1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулохизаҳо доир ба вазъи имрузаи хӯроқҳои суннагии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F086	QORAKULCHA, <i>qaraqot</i>	A kind of fruit dish which is used during the winter period. It prepared with cherry or apricot.	2016	Shahritus, Devashtich	Partly active		1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулохизаҳо доир ба вазъи имрузаи хӯроқҳои суннагии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии

F087	OSHIJUGORI	A traditional kind of dish cooked with corn, onion, tomato, potato, oil and other ingredients.	2016	Shahrītus	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F088	HALISA, <i>harisa,</i> <i>halim</i>	Traditional dish cooked with crumbled wheat, beef, some onion and water. It should be boiled about 5-6 hours.	2016	Ranjakent, Shahrinav, Hisar	Partly active	1. Ҳалиса // Донишно-маи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. 2020. -С. 543-545. 2. Ҳалиса // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С. 358.
F089	YAKHNI, <i>yakhnipocha,</i> <i>kholodes,</i> <i>muloimkhanuk</i>	Aspic, a kind of dish in which ingredients is set into a gelatin made from a meat stock.	2016	All over the country	Viable	1. Яхнипча // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.674-676.
F090	KULCHAKABOV	Traditional dish with beef. With beef, onion and some spices will be prepared cutlets, and then they will be baked in the <i>tanur</i> (oven for baking bread).	2016	Hisar, Fayzobod, Rasht, Darvoz	Partly active	1. Ершов Н. Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2. – Д., 1970.
F091	SHANLUT, <i>Shohlut,</i>	A kind of ancient dish in form of sausage. It is prepared with beef or lamb, some fat, and spices in the pot.	2016	All over the country	Viable	1. Ҳомидҷонова, М. Шахлут // ЭСТ, Ҷ.8, 1988, с.119. 2. Шахлут // Донишномаи фарҳанги

	<i>kottlet</i>					мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.595.
F092	HASIB, <i>kalbasa</i>	Traditional sausage which is prepared of beef or lamb, liver, heart, rump and spices. These ingredients will be sliced and grinded, and then will be put in the cleaned gut of sheep or cow. Raw sausage will be cooked in a pot of boiled water.	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Ҳасиб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ҷ.8 – С. 374. 2. Ҳасиби тоҷикӣ // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.225.
F093	MODEL, <i>atolai model, modeloba</i>	Traditional seasonal dish prepared in the spring days. It consisted of model – a kind of herb, flour, water and salt.	2016	Varzob, Rasht, Darvoz	Viable	1. Модел // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.88.
F094	BIRINJOBA	Traditional sup cooked with rice, oil, tomato, onion, potato, carrot. On the prepared dish will be put cut of tasty herbs and spices.	2016	All over the country	Viable	1. Биринҷоба // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. Д., 2020. – С. 228.
F095	SIYOH-ALAF, <i>shulai sealaf</i>	Skills of cooking a kind of dish with <i>siyohalaf</i> (literary: black herb), rice, flour and salt.	2016	Hisar valley, Rasht	Viable	1. Сиёҳалаф // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 179.
F096	QURUTOB, <i>rughanjushii</i>	Traditional meal of the mountainous Tajiks. It is prepared with <i>fatir</i> (a kind of bread), dried sour milk melted butter, and onion.	2016	All over the country	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F097	GANDUM-BIRYON	Traditional fried cookie prepared with wheat, peas, pumpkin seed, sesame and sometime apricot seed.	2016	Khatlon province, Hisar valley, Rasht	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Карагегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F098	KARAMSHURBO <i>bors</i>	Traditional meal of people of cities and valleys. It is cooked with cabbage, meat, anion, carrot, potato, sweet pepper and oil.	2016	Hisar valley, Sughd province, Khatlon	Viable	1. Карамшӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С. 590.
F099	QAYLA, <i>qavum</i>	A kind of dish prepared with beef or lamb, oil and salt. <i>Qayla</i> can be eaten in the warm or cold forms. Some people re-serve that for winter period.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F100	LAGHMON, <i>lagman</i>	Traditional meal prepared with special cut of dough, meat, anion, carrot, potato and oil. Will be added some spices.	2016	All over the country	Viable	1. Лағмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.539.
F101	LULAKABOV	A kind of traditional dish, which is cooked with grinded meat in the sup or oven. Grinded meat will be made in the form of meat ball or <i>shashlik</i> kebab.	2016	All over the country	Viable	1. Лӯлакабоб // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229.
F102	MAKARON-PAIAV, <i>makaronosh</i>	Pilaf with macaroni. This kind of dish is not so old. That is prepared with macaroni, meat, anion, carrot, potato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F103	MAKARON-SHURBO	Sup with macaroni. This kind of dish is not so old. That is prepared with macaroni, meat, anion, carrot, potato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пицца // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F104	OLEVA	A kind of sup used more in the warm seasons. It is prepared with herbs, anion and some oil.	2018	Hisar valley	Partly active	1. Шовалиева М. Исто-рия кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.

F105	MOSHOVA, <i>moshbirinj</i>	Traditional sup with mung. Also will be added meat, onion, rice and oil.	2016	Hisar and Rash valleys	Partly active	1. Каримов Ф. Мошоба // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2016. – С. 649.
F106	PIYOZDOGHAK, <i>piyozbiryon</i>	Fried red onion. This kind of dish will be prepared for breakfasts in winter season.	2016	All over the country	Viable	1. Пиёзбирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.165.
F107	MUSHUNG-JUSHAK	A type of light, easy-to-make snack. Green chickpeas are cleaned of leaves and stems and washed. Water is poured into a pot, and the chickpeas are placed in the pot without separating them from their shells. They are boiled over low heat. Salt is added to the water while it is boiling. After cooking, the chickpeas are placed on a plate, the shells are opened with the hands, and the seeds are eaten.	2023	All over the country	Viable	1. Мушунг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.142.
F108	JIGARKABOV, <i>jigarbiryon</i>	This kind of kebab with liver of cow or sheep will be prepared for celebrations. It is cooked with liver, beef, rump, onion, tomato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Цигаркабоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.128.
F109	NONPALAV	Traditional dish with pieces of breads. Bread pieces will be put on the fried meat, onion, potato in the pot and they will be stimated.	2016	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Нонпалов // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.5. – Д., 2020. – С.202.
F110	KUZAKABOV, <i>kuzashurbo</i>	A kind of sup which is cooked in the jug. That is prepared with meat, rump, onion, carrot, potato and oil. It is cooked in the <i>tanur</i> (oven for baking bread) or in the fire-place.	2016	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Қўзакабоб // Донишномаи фарҳанги

F111	TANQAYMOQI	A kind of bread fried in the oil. That is used more in the family celebrations and weddings.	2018	Khatlon province	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F112	BIPURI	Skills of preparing <i>bipuri</i> – a kind of <i>sambusa</i> with pasta, and grind meat, anion in it. <i>Bipuri</i> is fried in the oil.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F113	YUPQACHA	Similar <i>sambusa</i> prepared in the spring season with pasta, and herbs, anion in it. That will be fried in the oil.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F114	SANBUSAIMOSHI	<i>Sambusa</i> with mosh – small green pea. It is prepared with pasta, and peas, anion in it and will be fried in the oil.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F115	KUNDA-SHURBO	Sup using stump in the fireplace. This sup prepared with meat, head and trotters of the cow, or sheep in a pot with water and other ingredients.	2018	Vakhsh	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.

							точик. № 5. – Д., 2018.
F116	GHALMINDI	A traditional Tajik meal prepared during the summer period with mellow, flour, water or milk.	2018	Khatlon province	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннагӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.	
F117	MOLIDA	Molida means to crumble. It is a kind of dish prepared with bread, shugar, water.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннагӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. №5. – Д., 2018.	
F118	KHONUMA	<i>Khonuma</i> is prepared similar to <i> mantu</i> dish with pasta, grind meat, and onion steaming in the special pot for cooking <i> mantu</i> .	2018	Sughd and Khatlon provinces, Hisar waley	Viable	1. Хонума // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., Ҷ.2. 2017.	
F119	RUBICH, <i>revij</i>	Rubich is considered a winter light breakfast dish, prepared with butter, shugar, flour and water.	2018	Bokhtar, Fayzobod, Mumino-bod	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннагӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.	
F120	CHAK-CHAK	Chak-chak is a kind of halva, prepared with pasta, oil, honey, and egg.	2018	All over the country	Viable	1. Чак-чак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2.	

F121	KHURUSQAND	A kind of traditional sugar candy, like lollipop. It is prepared mostly during the holidays.	2020	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969. 1. Шима // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ. 5.
F122	SHIMA	A traditional meal prepared with pasta, oil, meat and vegetables.	2020	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F123	SHAKAROBICHOR-MAGHZI	Shakarob with walnut usually is prepared in the winter season. This dish is used with sour cream and crumbled herbs.	2018	Jaloliddin Balkhi and Jayhun districts	Partly active	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F124	GUSHTFATIR	Gushtfatir is a kind of bread with crumbled meat and it is baked in the oven.	2018	Jaloliddin Balkhi and Jayhun districts	Partly active	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 5. – Д., 2018.
F125	GUNGINA	Gungina is a traditional spring dish prepared with wheat, onion, carrot, fresh herbs.	2018	Mastchoh	Partly active	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F126	FARBESH, <i>farbesh</i>	Farbesh also is a traditional spring dish prepared with wheat, onion, carrot, fresh herbs.	2018	Mastchoh, Moutainous Mastchoh	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.

F127	NONI BAHALVO	Bread with halva. This cooky is baked during the celebrations, holidays and especially weddings.	2018	Mastchoh, Mountainous Mastchoh	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F128	CHALPAK, <i>tunukcha</i>	Round thin bread similar to lavash, but it is fried in the oil.	2018	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. №3. – Д., 2017. – С.119-128.
F129	FATIRSHIRA	Fatirshira is a kind of local dishes, recommended for sick people. It is prepared with flour, water, fried onion, herbs.	2018	Khovaling	Partly active	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннагии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. — С.157-164.
F130	HALVOI SHIRU SHAKAR	This kind of halva is prepared with milk, shugar, and butter.	2018	Khovaling	Partly active	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннагии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 4. / мурағиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
F131	GHUBAY	A kind of dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with bread baked from bean flour, yogurt and butter.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. №2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F132	GHAVZA-MAGHZ	Winter dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with grind walnut and wet bread and anion	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F133	AYRON	A kind of traditional drink of farmers and people's mountainous areas, which is prepared with milk of horse, sheep and goat. Especially <i>ayron</i> is prepared in summer pasture.	2014	Lakshsh, Murghob	Viable	1. Гафуров Ҷ. Усули таҳияи айрон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 6. – Д., 2018.
F134	NOSH-KHUKHPA	A kind of traditional dish of Badakhshani people, prepared with apricot, flour and water.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F135	KAMOCH-TARI, <i>chikash, tarit</i>	Kamochtari is prepared with hot bread just baked in the <i>tamur</i> – local oven and butter, in the form of crumbling.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F136	KHOMNIGUL	Walnut or apricot seed will be grinded in a special bowl, then this grind will be put a pot with boiling water.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F137	KHOSH-KHARVO	A kind of dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with grind of apricot, through boiling with water and flour.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи

							точик. № 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F138	ШАРОТИ, <i>noni tunuk</i>	A kind of thin bread similar to lavash baked in the tanur – national oven. Chap-poti is a popular bread of the tableclothes of holidays, celebrations and weddings.	2018	All over the country	Viable		1. Шовалиева М. Исто-рия кулинарной культу-ры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Рахимов, – Д., Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89.
F139	TUKHMBIRYON, <i>tukhmbiryoni bo ord, khogina</i>	Skills and practices of preparing a kind of omelet with eggs, flour, onion, oil and some herbs.	2020	All over the country	Viable		1. Хогина // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ҷ.4.
F140	TANIRA	Tanira – dried yogurt prepared with yo-gurt cheese, bread crumbs, bean, nut, and some seasonings.	2020	Darvoz	Viable		1. Рахимов Д. Танира // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017.– Ҷ. 2. – С. 427.
F141	TORDUNA	Skills and practices of cooking a kind of dish for break fast with flour and butter.	2020	Ayni district	Viable		1. Бердиева Ш. Баззе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримодии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.

F142	BOQILAJUSHAK	A kind of traditional dish, which is cooked with bean, potato, tomato, carrot and other vegetables.	2020	Ayni district	Viable	1. Бердиева Ш. Баъзе анъанагии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F143	GHARMICH	Skills and practices of cooking a kind of dish, which is cooked with grain, potato, tomato, carrot and other ingredients.	2020	Ayni district	Viable	1. Бердиева Ш. Баъзе анъанагии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F144	HAFTDORUYA	Haftdoruya means – seven medicines. This dish is cooked with seven usefull elements: milk, butter, egg, honey and some other fruits and herbs.	2020	Darvoz	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои анъана-вии мардуми Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F145	OSHI TURUSH, <i>oshi turushi qaylador</i>	Oshi tutush is a traditional dish prepared with rice, anion, potato, fresh herbs.	2020	Panjakent	Viable	1. Аттоев Ш. Оши туруш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020. – С. 122-124.
F146	NABOT, <i>nabotpazi</i>	A type of traditional crystal-like sweet, yellowish or whitish in color. The preparation of <i>nabot</i> has been known among Tajiks since the Middle Ages. The <i>nabot</i> is prepared from sugar, water, and eggs by boiling and making syrup. During the preparation, two types of <i>nabot</i> are obtained: t crystal-like <i>nabot</i> , i.e., thread	2020	Sughd, and Hisar region	Viable	1. Мухаммадӣ Х. Набот // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 3-4.

		ried, and pot's bottom <i>nabot</i> .					
F147	OSKGIR	A kind of traditional meal of the people of Mastchohi Kuhi, for breakfast. That is prepared with apricot seeds, walnuts and raisin.	2020	Mountainous Mastchoh	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020.	
F148	NUGUL	A kind of dish, which is cooked with seeds of apricot, almond, pistachio and water. This dish is prepared mostly during the winter.	2020	Darvoz	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020.	
F149	TUTPISTIJURGHOT	A kind of fastfood, prepared with grind dried mulberry and yogurt.	2020	Darvoz	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯҳистони Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 9. – Д., 2020.	
F150	HARIRA, <i>harira, halilob</i>	It is a local food and is prepared from flour, oil, water, onion, meat and sheep's fat. Depending on the product inside, this dish is warm and useful in winter, especially in the cold climate of the mountains. In a big pot (at weddings), oil is first poured and smeared. Then they fry the onion a little in the oil, after the onion turns golden, add the meat and then flour. Boiled water is poured into the flour, which has turned a little red, and salt is	2023	Zarafshan valley	Viable	1. Шовалиева М. Историю кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.	

F151	SURKHI	added at the end. The <i>harir</i> is dug for 10-15 minutes, then they take out the fire from the bottom of the pot. The Surkhi dish is prepared from flour, linseed and cotton oil, water, onion, sheep's dung, meat and salt. Add the flour to the heated linseed oil and fry well until it turns red. In the second pot, cottonseed oil is smeared, then onions are added first, and then onions are added. Then the meat is seasoned with salt, fried flour is added to it and a little water is added. And they dig until the water boils.	2023	Ayni district	Viable	1. Бердиева Ш. Хӯроқҳои анъанавии мардуми тоҷик. Душанбе. Аржанг, 2020.
F152	ZIRAVORI, <i>advivot,</i> <i>zabuda</i>	Tajik cooking uses different kind of spices, which give the flavor and aroma to food, and they also have medicinal properties. Spices include salt, pepper, chili powder, bay leaves, cumin, turmeric, cinnamon, crushed garlic, dried basil leaves, crushed red pepper, and others.	2023	All over the country	Viable	1. Адвӣёт (зиравориҳо) // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.4. – Д., 2020. – С. 74-75.

CHAPTER 7. – TRADITIONAL SPORT AND CHILDREN GAMES (G000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
G001	ARGHUNCHAK, <i>alvonj, bodpech, hoy, hoybod, hayuchak, vulchak</i>	A kind of traditional children game similar to swing, performed by girls. It is played more in the Navruz celebration.	2016	All over the country	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврузи Бадахшон. Хоруг, 2003. 2. Раҳимов Д. Арғунчакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 54-55.
G002	ARUSBOZI, <i>arusbiyorak</i>	Playing with dolls. A kind of traditional children game, performed by girls. They imitate the behavior of elders through playing with dolls.	2016	All over the country	Viable	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G003	ASPAKBOZI,	Horse game. Traditional children game, performed by boys. They instead of horse use sticks.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Аспгирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 72.
G004	БАҲТВАРАК	Traditional poem game played by different ages and gender. A participant tells a piece of poem, another player should tell a poem, but the first letter of the new poem should be equal with the last letter of the previous poem.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р. Байтбарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 99.

G005	BAQABOZI, <i>qir-boqqabozi</i>	A kind of traditional children game, which is played with stones.	2016	Rasht, Darvaz	Partly active	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G006	BALANDI-BAROYAK	Children game played by boys and girls together or separately. They try to stay on the same thing, for example, on the stones, wood and etc.	2016	Hisar, Asht	Viable	1. Рахимов Д. Баландибарояк // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101.
G007	BANDPARAK	Traditional children game in which players jump over a rope.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов Д. Баландпарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101.
G008	BANKASHI	Pulling rope. A kind of traditional sport game, performed by teenagers and young men. Participants divide in to two teams and pull the rope.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов Д. Бандкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 104.
G009	BODPARAK, <i>laklakparoni</i>	Game of kite. Usually boys make kites and in the windy day let fly them.	2016	Sughd province, Hisar, valley	Viable	1. Бодбаракбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 254-256.
G010	«BEDONA PARID», <i>«budana pring», “par-par”</i>	A kind of traditional children game. Participants follow their leader when he says “a bird is flying”.	2016	Rasht, Darvoz, Hisar, Zarafshan valley	Partly active	1. Раҳимов Д. Бедона парид // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1.

							– С. 121. 2. “Бедона парид” // Мероси фарханги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 260.
G011	BUJULBOZI, <i>saqabozi</i>	Playing in the knuckle-buster game. There are different rules and kinds of this game.	2016	All over the country	Viable		1. Раҳимов Д. Бучулбозӣ // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 182-183.
G012	VAJABPARAK	Jumping over feet of other participants. A kind of traditional children game.	2016	Sughd province	Partly active		1. Амонов Р. Қиссаи диёри чашмасор. – Д., 1995. – С.194. 2. Турсунов Н. Бозиҳои серхаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.
G013	GACHABOZI, <i>kajbozi,</i> <i>kechabozi</i>	Traditional children game. Players sit in a row on the bench and folded their hands cupped. The leader takes any small object, which may be present, ring, stone or very small toy. The leader hides the object in his palms, and puts in hand of one of participants.	2016	Zarafshan and Hisar valleys	Partly active		1. Айӣ С. Ёддошгоҳ. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳимов Д. Гачабозӣ // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 208.
G014	GURGBOZI, <i>dahmardabozi,</i> <i>galabozi,</i> <i>gurgakbozi,</i>	A kind of traditional children game. Participants play the role of shepherd, wolf and sheeps.	2016	Rasht, Vanj, Darvoz, Ishkoshim Yaghnob	Partly active		1. Раҳимов Д. Гургбозӣ // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 261.

G015	BUZKASHI, <i>chovandozi</i>	Horse game, goatsnatching. A kind of traditional sport which popular in Central Asia.	2016	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Бозии савории бузкашй хамчун унсури мероси фарханги ғайримоддй // Паёмномаи фарханг. – 2018. – №2. – С. 35-41.
G016	TOQI GHURMAYDA	A kind of traditional children game, which is played with toqi – traditional hat.	2020	Varzob	Viable	1. Курбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозихои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фархангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G017	OPENABOZI	A kind of game in which players sit on the ground and put their legs in front of themselves and sing a song.	2020	Dushanbe	Viable	1. Курбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозихои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фархангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G018	BOBO, RISHTA, QAYCHI	In this game one of players play the role of grandfather and others play the role of grandchildren.	2020	Dushanbe	Viable	1. Курбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозихои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фархангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G019	CHAVGONIPYODA, <i>chavgonbozi, guvbozi</i>	Hockey - a traditional team sport, which is played by two teams, using sticks and a hard plastic ball. The goal is to drive with the help of the stick the ball in the opposite's goal.	2016	Badakhshan, Kulob, Khujand, Dushanbe	Partly active	1. Турсунов Н. Чавгонбозй, – Д., 1982. 2. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикй. – Д., 1983.

G020	KORDCHABOZI	This game is played by teenagers with simple knife, they throw the knife to a wood board.	2020	All over the country	Viable	1. Кордбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 471-472.
G021	GUSHMOLAK, <i>gushkashak,</i> <i>gushtalobak</i>	Traditional children game played in the national holidays and celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Гӯшмолак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 274-275.
G022	DONAKBOZI, <i>dulbozi,</i> <i>kharakbozi,</i> <i>kandakbozi,</i>	Traditional children game. Boys play ut with apricot hard seed. They dig a small hole and by turn throw their apricot seeds to the hole.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Донакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 339-340. 2. Донакбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 258-259.
G023	ZOGHOBU	A kind of traditional children game. Participants come together and put their hands in the centre, over each other. Then singing a song by turn take out their hands.	2016	Kulob region	Need for urgent safe-guarding	1. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 1. – Д., – С. 8–22.

G024	ASPDAVONI	A kind of traditional sport – horse race. That is organized during the traditional holidays and social celebrations.	2020	All over the country	Viable	1. Пойга // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 219-279. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии Ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011.
G025	GUSHTIN	One of the most famous national sports with an ancient history. In the past, wrestling competitions were held at weddings and circumcisions, Navruz, traditional holidays, public celebrations, and spring festivals in large arenas with the participation of many wrestlers from all over the city and region. Today, wrestling continues with great enthusiasm. The winners are awarded various prizes, such as livestock and household items: from refrigerators and TVs to teapots and cups, etc. In large republican competitions, the winners are awarded cars.	2020	All over the country	Viable	1. Сафаров Ш. Бозиҳои миллии Ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. Д., 1983. 3. Раҳимов Д., Шарипов Н. Гӯшгингирӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 275-279.
G026	GAVKASHAK	In this game play two players. They sitting on the ground pull a stick in horizontal form.	2020	Rushon Bar-tang	Viable	1. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагони Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 7. – Душанбе: 2019. – С. 208-219.
G027	CHUBCHABOZI	Four or more players play this game in an open yard with sticks.	2020	Mastchoh	Viable	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бози бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. –

						Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G028	KASHKASHAK	It is similar to <i>bandkashak</i> game. Players divide into two groups, keep each other from back and together pull other group.	2020	Devashhtich	Viable	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G029	KAMONVARI, <i>kamonbozi,</i> <i>tirandozi,</i>	A traditional kind of sport, playing and shutting with bow. Competition of bow shutting is held in the Navruz, Mehrگان and other national celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G030	KITFJANG, <i>khurusjang</i>	A kind of traditional children game. Two participants take one their leg in the hands and as roosters fight which each other until one of them put their both feet in the ground.	2016	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Кифтҷанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 466. 2. Раҳимов Д. Бозихои варзиши наврӯзӣ // Соҳибкор, №1 (3), 2015. с.21-22.
G031	QAL'AGIRAK, <i>Kalla-zekht</i>	Takeover a castle. A kind of traditional children game. Participants will divide into two teams and try take castle of other team.	2016	Badakhshan, Rasht	Partly active	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

G032	QOLBOZI, <i>shaloqak</i>	A kind of traditional children game, played with small flat stones by girls.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Қолбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 527-528.
G033	LANKABOZI, <i>surbozi, lamka, parbozi</i>	A kind of traditional children game played by boys. The tool of this game is <i>lamka</i> – a piece of animal (sheep or goat) skin with its wool. Players play with <i>lamka</i> with their legs. The word of <i>lamka</i> , according to scholars, derived from Persian-Tajik word <i>ling</i> – foot, that is playing with foot.	2016	All over the country	Viable	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Раҳимов Д. Ланкабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 542-543.
G034	LAPARBOZI	A kind of traditional children game played with stones. Boys throw their <i>lapar</i> – stones and hit each other's stones.	2016	Zarafshon, Rasht, Badakhshan	Viable	1. Раҳимов Д. Лапарбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 543-544.
G035	OBBOZI	Swimming is a children's summer games. In the summer, children swim in ponds, streams, lakes and rivers, and organize several types of games. For example, a swimming competition, that is, who will reach the finish line first. Also, children organize a game of hide and seek in the water and on the shore around the lake or pond. In recent years, playing football in water has also become popular.	2023	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозихои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 2. Раҳимӣ Д. Оббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2023. – Ҷ.9.
G036	MURGHOBISHIKORCHI,	A kind of traditional team game played with ball. A group in the field will be hunters and other group – ducks. Hunters	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Мурғобишиқорчи // Донишномаи фарҳанги

	<i>zalichak,</i> <i>jongirak,</i> <i>miyonravak,</i>	with ball hunt the ducks.				мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 656. 2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозӣҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣ халқи тоҷик. № 1. Д. С. 8-22.
G037	NAYZAANDOZI, <i>nayzabozi,</i> <i>nayzazani</i>	Javelin-throwing. A traditional kind of sport, playing and throwing javelin. Competition of Javelin-throwing was held in the Navruz, Mehrgan and other national celebrations.	2016	Dushanbe	Need for urgent safeguar-ding	1. Турсунов Н. Бозӣҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Раҳимов Д. Найзапартоӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 34-35
G038	NARDBOZI	Backgammon game. A old kind of sport of the Tajik people. Board game for two players on a special board, divided into two halves. The goal - to roll the dice and moving the checkers in accordance with dropped points, to go full circle checkers around the board, they come into another player's home and throw them to the board before it will make the opponent.	2016	All over the country	Viable	1. Нардбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурағиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.272-273. 2. Турсунов Н. Бозӣҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.
G039	PALAKBARAK, <i>talgiraku chalgirak,</i>	A kind of traditional team game played in a field. Teams have their area and do not allow opponent team to take over their home area.	2016	Asht, Rasht, Darvoz	Partly active	1. Раҳимов Д. Палабарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 185-186.

G040	PANJISANG, <i>haftsang, jambul, jambet</i>	A kind of traditional team game played with ball and 5 stones. Players will shut the stones which are put on each other.	2016	All over the country	Viabie	1. Раҳимов Д. Панҷсанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 190-191. 1. Нурджанов Н. Традиционалӣ театр таҷжикова. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Пиёдакашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 210.
G041	PIYODAKASHAK	A kind of traditional game played by teenagers and young men. That was held during Navruz holiday and other celebration. They throw a piece of had fabric and each player tries to take out that.	2016	Kulob, Gharm, Darvoz	Under danger of disappearance	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Подшоҳбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 214.
G042	PODSHOHBOZI, <i>duzdu qozi,</i>	A kind of traditional game played with match. Four participants throw by turn match and according to the situation of falling of match they play roles of king, vizier (minister), clerk or judge and thief.	2016	Sughd province Hisar valley, Rasht, Darvoz	Viabie	1. Туреунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллии ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G043	POYGA, <i>davidan</i>	Racing. A kind of traditional sport. Children teenagers and young men held races during Navruz holiday and other celebration.	2016	All over the country	Viabie	1. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 2. Раҳимов Д.
G044	RUST-SHAVAKON, <i>bajoshavak, tuktukbozi</i>	Hide-and-seek. A kind of traditional team game. Team members will hide and another team will seek them.	2016	All over the country	Viabie	

							Рустшавакон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 268-269.
G045	SANGCHILIK-BOZI, <i>sangchabozhi, panjabozi</i>	Traditional game played usually by girls. They select small stones and play with hands and fingers.	2016	All over the country	Viabile		1. Раҳимов Д. Сангчиликбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 315-316.
G046	SAFEDOR-SIYOHKHOR, <i>safedorbozi, akhtarakon</i>	A kind of traditional team game. Team members stay in line as a chain keeping hands of each other in the distance of 15 meter. By turn one of them runs to cut the chain of opponent team.	2016	All over the country	Viabile		1. Раҳимов Д. Сафедор-сиёҳхор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 326. 2. Туреунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.
G047	SURSURAKON <i>peshkunakon</i>	A kind of traditional game. Participants select a player for following and keeping others. Participants run to different sides, but not far and he or she tries to keep them.	2016	All over the country	Viabile		1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Стали-набад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G048	TUTI KAL, <i>tali tal</i>	A kind of traditional children game. The game is played with a song “Tali tal, tut-moni kal”.	2016	All over the country	Viabile		1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

							2. Раҳимов Д. Гути кал // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 476-477.
G049	GURBABOZI	Playing with cat. A kind of traditional game of the Tajik girls. One of the players performs the role of cat and chase others.	2016	Devashtich	Partly active		1. Раҳимов Д. Гурбабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1, Душанбе, 2015. – С. 261.
G050	«KI JALLOD?» <i>poshobozi</i>	“Who is Executioner?”. Traditional game played with a kind of grass. Four children play the roles of king, vizier, executioner and thief.	2016	Sughd province, Hisar valley	Viable		1. Раҳимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., – С. 8-22.
G051	KHARGUSHBOZI	The game “Rabbit”. A kind of traditional children game. A participant plays the role of rabbit and other play the roles of dogs. Rabbit hides in the trees and bushes, but dogs chase and should find it.	2016	All over the country	Viable		1. Раҳимов Д. Харғушбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 2, Душанбе, 2017. – С. 520.
G052	OFTOB-МАНТОВ, <i>sanduoqcha-qutticha</i>	A traditional game of the Kulob children and teenagers. Two players will stay back to each other and with their hands take hands of hispartner, then in turn lift each other.	2018	Kulob region	Partly active		1.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 8–22.

G053	KHARKASHAK <i>kharbus,</i> <i>buzi khari</i>	A kind of traditional games played riding on donkeys. Participants try to take out the goal – the skin of sheep or goat, which was thrown between players.	2016	Khatlon, Darvoz, Rasht, Sangvor	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2 Рахимов Д. Харкашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 521-522.
G054	TUKHMBOZI, <i>tukhmjang</i>	One of the traditional games played mostly during Navruz and other holidays. Game in the eggs, beaten eggs is considered lost.	2016	All over the country	Viable	1. Тухмбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.274-275.
G055	KHURUS-JANG	Cock-fight. A kind of traditional game. Boys and young men will raise cocks and let them to fight in a field.	2016	All over the country	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврузи Бадахшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Хурусчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 547-548.
G056	HAVZAK-HAVZAK	A kind of traditional baby game. The game is played with a song “Havzak-havzak”.	2016	All over the country	Viable	1. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G057	CHAVGONBOZI, <i>guybozi</i>	Polo game. A kind of traditional team sport with a ball, in which participants played on horseback and move the ball down the field with a special stick. The aim of the game is to hit the opponent's greatest number of times.	2016	All over the country	Partly active	1. Турсунов Н. Чавгонбозӣ. – Д., 1982. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллии хамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.

G058	CHILIKBOZI, <i>Chilikdangal, chilik-pilik, likakbozi, ilik-qahri, chilaka lof, alaki-momki</i>	A kind of traditional game. For the game requires - a stick, length of 10-15 cm and a shorter stick, length of 60-80 cm. One player - striker, the rest - catching that extend.	2016	All over the country	Viable	1. Чиликбозй // Мероси фарханги ғайримоддй дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 256-258. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.
G059	CHASHM-BANDAK, <i>chashmbandak</i>	A kind of traditional game which is played by girls and boys. Eyes of one player will be tied with a piece of fabric or with a scarf. He or she should capture other participants.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Чашмбандак // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.621. 2. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G060	CHISTON-BULBULON	Traditional oral game similar to riddles. A participant will ask other questions.	2016	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Суфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 3. Шермухаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G061	CHORMAGH-ZBOZI	A traditional game with walnuts. Each participant will throw a walnut and hit walnuts of others.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Чормазбозй // Донишномаи фарханги мардуми тоҷик. – Д.,

								2017. – Ҷ.2. – С. 649-650.
G062	JIGAR-JIGAR, <i>Bobo-bobo</i>	Traditional game played by girls. They stay in line, take each other's hands and pass under hands of leader and close to her participant, with imitation of sounds of animals and musical instruments.	2016	Asht, Khujaand, Hisar and Zarafshon valleys	Viable			1.Рахимов Д., Цигар-чигар // Дошиномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.669-670.
G063	SHOHMOTBOZI, <i>shatranjbozi</i>	Chess – a kind of traditional board games. Chess is a two-player board game played on a chessboard, with 64 squares arranged in an eight-by-eight grid. Chess is worldwide game for both amateurs and professionals.	2016	All over the country	Viable			1. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозихои миллии Ҳамчун тамадуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G064	YAKLINGA	A kind of traditional game. The participants in this game divide into two groups. The players of the first team jumping with one foot run from one side of the playground to another side. The players of the second team in the same manner chase the players of the first team. Each player chases only a player of another team and should touch his rival with his foot.	2016	Rasht, Tojikobod, Darvoz	Partly active			1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.
G065	ASKARBOZI, <i>multiqbozi, taraq-taraq, kamonbozi</i>	Shooting game. Children divide in to two groups and one group hides behind of walls, trees and etc., but other group players will find them and shoot with hand-made stick gun.	2016	All over the country	Viable			1. Р. Амонов Навбахори чашмасор. –Д., 1976. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанавии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.

G066	RAVOTBOZI, <i>khonachabozi, kappabozi</i>	Traditional children game. Children make a small open hous with stones, sticks and clay. They play with dolls in theirs “yard”.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Работбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 228.
G067	FALAKHMON-BOZI	Falakhmon is a simple tool for throwing small stones. Boys are engaged in this game, to contest in far throwing stones and also focusing to a target.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фалахмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501.
G068	GHUR-GHURBOZI	This game is played in the winter season, on the snow field, by teenagers with <i>toqis</i> traditional hats.	2020	Darvoz	Viable	1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 10. – Д., 2020.
G069	KUCHIKUCH	A kind of children game, which is played inside of houses. They choos a player, who will close his eyes and other will touch him. Then he should find a boy, which touched him first. During searching others will sing a song.	2020	Darvoz	Viable	1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 10. – Д., 2020.
G070	TUGMABOZI	A king of traditional game, which is played with buttons between two teenage players.	2020	All over the country	Viable	1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 10. – Д., 2020.
G071	GUGIRDBOZI, <i>pochobozi</i>	Game of children and teenagers and sometimes young people with a matchbox. This game is organized mostly in winter. The object of the game was a new full matchbox. The players take turns throwing the matchbox onto the flat floor	2023	Sughd region, Hisar valley	Viable	1. Раҳимӣ Д. Гугирдбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501. 2. Раҳимӣ Д. Бозихои

G072	LAPAKBOZI, <i>laparbozi</i>	<p>of the house or onto a large platform. The condition of the game was that if the box of matches stood vertically, the player would get two points, if it stood horizontally, he would get one point, and if the box fell on his back or on his back, he would get no points.</p> <p>A kind of traditional children's game that is common in some districts of Rasht Valley. This game is played in the field, and the object of the game is "lapak" - flat stones the size of an apricot. Children draw a circle on the ground, and each player puts one or two sticks inside. Then the players take turns hitting the targets with a stone from a certain distance. Any piece that is out of the circle is taken by the marker player. In this way, the game continues until all the pieces are finished. After the last card is removed from the round, the game starts again.</p>	2023	Ayni district, Rasht, Badakhshan region	Viable	<p>анъанагии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.</p> <p>1. Раҳимӣ Д. Шарҳи чанд бозии бачагона аз навоҳии водии Рашт // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 6. – Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 175-186.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанагии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.</p>
G073	JONVARBOZI	<p>Animal training. Since ancient times, folk artists have tamed various animals, such as monkeys, bears, goats, dogs, cats, and others, teaching them various tricks and performing them at festivals, fairs, markets, and in public places. Birds are kept indoors in wire cages for singing, fighting, and display. Eagles and falcons are trained to assist in hunting and are taken along.</p>	2025	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимӣ Д. Қонварбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.8. – Д., 2020. С.489.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Бозихои анъанагии бачагонаи тоҷикон. Д., 2021.</p>

CHAPTER 8. – CULTURAL SPACES (H000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
H001	CHOYKHONA	Tea house, a social environment for drinking tea, eating and relaxing. In Tajikistan, old people usually visit tea houses. They drink tea, talk to each other, and play board games such as chess, backgammon, and cards. Some tea houses are visited by folk musicians and singers, storytellers. In Rasht, Tojikibod and Lakhsh districts, tea houses also serve as a hotel for invited guests coming to a wedding celebration. Some guests can stay and spend the night during their visit.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ Д. Чойхона ҳамчун маркази фарҳангӣ-фароғатӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. № 6. – Душанбе: Аржанг, 2018. – С. 115-119. 2. Раҳмонӣ Р. Чойхона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ҷ.2.– Д. 2017. – С. 638-639.
H002	KHONAI SUNNATI POMIRI, <i>chid, chud, chad, kud, khun, khon, joydorkhona, katakhona, lan-garkhona, vanchikhona, khonai urfii pomiri</i>	Chid is the traditional home of The people of Gorny Badakhshan. Many beliefs, wedding rites, funeral rites, performing arts, and some types of folk crafts are associated with this house. Various crafts are used in the construction of the Chid, such as carpentry, mud plaster, masonry, wood carving, and so on.	2020	Badakhshan	Viable	1. Шохмуров А. Памир страна ариев. – Душанбе: Дониш, 1997. 2. Васильцов К.С. «Олами сагир»: к вопросу о символике традиционного памирского жилища // Традиция в условиях перемен. Москва: Наука, 2007. 3. Маҳмадлоиков Г. Хонаи помирӣ маҳсули давраи то ислом // Бадахшони советӣ. –

H003	<p>ZIYORATGON, <i>mazor,</i> <i>oston,</i> <i>qadamjo</i></p>	<p>Holy places. In Tajikistan, many sacred places (zieratgoh), associated with the legends, traditions, rituals, beliefs and customs of worship. Next to every holy place there are special buildings for the gathering, prayers, and kitchens for cooking. People usually visit the sacred sites usually on Wednesdays, but it is open to the public there on other days.</p>	2020	All over the country	Viable	<p>№44. – 22 феврالی 1987.</p> <p>1. Шакармамадов Н., Фолклори Помир / остонҳо. – Ҷ4. – Душанбе: Дониш, 2015.</p> <p>2. Аминов А. Зиёратгоҳи Султон Увайси Қаранӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 4. / мурағиб Раҳимов Д. –2017. – С.138-147.</p>
H004	<p>MARKAZHOI HUNARMANDI</p>	<p>Centers of folk crafts. Such centers are located in most cities and regional centers of Tajikistan. In the centers of folk crafts, women work mainly, they are engaged in various types of embroidery, sew dresses and other everyday items. They prepare traditional food, celebrate national holidays, and share their knowledge and practices in the field of folk crafts.</p>	2020	All over the country	Viable	<p>1. Холмуродов З. Вазъи кунунии касбу хунаrhoи мардона дар баъзе шахро ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 23-36.</p>
H005	<p>KOKHI FARHANG, <i>qasri farhang,</i> <i>khonai farhang,</i></p>	<p>Palace of culture, House of culture – cultural centers that are located in many cities and regional centers of Tajikistan. Music, songs, dances, and folk theater are performed in cultural centers. In Dushanbe, one of the best palaces of culture is located, which is called “Kochi Navruz”. About 10 folk crafts were used in the decoration of its building. There</p>	2020	All over the country	Viable	<p>1. Раҳмонзода С., Ҳасанзода С. Кохи беназир // Душанбе. – 2016. – №4. – С. 36-43.</p> <p>2. Ҳасанзода С. Дар ситоиши "Кохи Наврӯз" // Чумхурият. – 2020. – №: 92. – 14 май.</p>

H006	OSHKHONAI ТАОМНОИ МИЛЛИ	<p>worked 70 masters with their students, now the number of their students is 3-4 thousand. In other words, the construction processes of Kokhi Navruz contributed to the development of folk crafts. There are also such palaces of culture in the Dangara district called “Khurramshahr”, in the city of Istaravshan - “Farhangsaroy Oriyoi”, in Khujand - “Qasri Arbob”, etc.</p> <p>Traditional dining rooms are not only places where traditional dishes are prepared but also places where knowledge and experience in culinary arts, traditional medicine, art, crafts, and folklore are shared. Most kitchens are decorated with plaster, painting, carving, stone carving, weaving, and other arts and crafts, which contribute to the development of these crafts. Traditional music plays in these spaces, and the walls are decorated with satin and adras fabrics, handicrafts, embroidery, and a variety of floral embroidery. Today, other types of kitchens also exist, such as <i>kuritobkhona</i> and <i>mantukkhona</i>.</p>	2020	All over the country	Viable	3. Баҳром М., Қасри Арбоб. Боргоҳе, ки ба иттиҳоди миллат асос гузошт // Ҷумҳурият. № 222-223. – 2019. – 26 ноябр.
H007	USTOKHONA	<p>Workshop. A production place where the master works alone or together with his children and students. In the past, all artists had their own workshops. In particular, workshops for blacksmithing, jewelry, carpentry, shoemaking, blacksmithing, etc. Usually, most of the workshops were located in the master's</p>	2023	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р. Устохона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.8. – Душанбе, 2023. – С. 379.

SECTION 9. GOOD SAFEGUARDING PRACTICES - I000.

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
I001	FOLK-ART FESTIVAL-COMPETITION "ANDALEB"	<p>The republican folk-art festival-competition "Andaleb" was started in 1996 according to the Decree of the Government of the Republic of Tajikistan. This festival-competition is organized by the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan, which plays a significant role in the development, promotion and revival of folk traditions. The purpose of holding this festival-competition is to develop the activity of artistic teams, to find new faces of artists, to attract people to culture and art, to increase the role of ensembles and creative groups in the process of educating young people, to develop a sense of patriotism and culture, to love their beauty and creativity, to develop and promote folk arts and crafts. regulation of national and folk traditions and customs and support of creative and talented people. It was held in 1996, 1999, 2001, 2004, 2006, 2008, 2014, 2018, 2021, 2023.</p>	2023	All over the country	Viable	<p>1.Раҳмонӣ Р. «Андалеб» // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.1. – Д., 2015. – С. 45-48. 2. Раҳимӣ Д. Бурду боҳти “Андалеб” // Адабиёт ва санъат. – 2023. – № 40 (2219). – 12 октябр.</p>

I002	<p>TRADITIONAL TRANSMISSION METHOD «USTOD-SHOGIRD», <i>traditional school "master-disciple"</i>.</p>	<p>The traditional "master-disciple" method has been popular among Tajiks since ancient times. With this method of traditional education, artists, artisans and experienced people of various fields teach the new generation traditional knowledge and experiences related to their professions for months, sometimes even more than a year.</p> <p>On April 1, 2017, the Government of the Republic of Tajikistan decided on the "State program for the development of the art of Shashmaqom and Falak and the traditional master-disciple school in the Republic of Tajikistan for the years 2017-2021", which created favorable conditions for the development of Shashmaqom and Falak. The traditional "master-disciple" school includes several aspects. In the past, there were no recordings that are available to everyone today, and this traditional Tajik music was taught from generation to generation through teachers and students. Even today, this school is developing, which acquaints the students with all the subtleties of this music, including the poetical meter of <i>aruz</i>, poetry, structures and melodies of traditional music, climaxes and other elements.</p>	2023	All over the country	Viable	<p>1. Рустамов Д. Особенности традиционной системы учения («Устод-шогирд») в песенно-музыкальной культуре Северного Таджикистана на рубеже XX -XXI вв. // Ученые записки Худжандского гос. Ун-та им. Б. Гафурова. 2011. №3.</p> <p>2. Азизи Ф.А. Институт <i>устод-шогирд</i> и его роль в традиционной профессиональной музыке стран мусульманского востока // Музыковедение. 2008. № 5. – С. 55-61.</p>
I003	<p>FOLKLORE-ETHNOGRAPHIC EN-</p>	<p>In the country, folklore-ethnographic ensembles "Ganjina" in Dushanbe city, "Qaratogh" in Tursunzoda, "Bibiyo" in</p>	2023	All over the country	Viable	<p>1. Рахимӣ Д. Ансамблҳои фолклорӣ ва оилаӣ василаи</p>

SEMBLES	<p>Khujand, "Falak" in Kulob, "Marvorid" in Panjakent, "Khoarakon" in Konibodom, "Khutal" in Bokhtar, "Nasimi Darvaz" in Darvaz district, "Chashma" in Vose, "Naqsh" in Mastchoh, "Payvand" in Jabbor Rasulov district, and several others are active, which have a great contribution to the preservation and development of national culture. These ensembles mainly rely on the folklore and culture of the Tajik people and have compiled their own performance program and repertoire. Their repertoire includes lyrical, ceremonial, domestic, festive, humorous, cover songs; also traditional dances, shows of wedding moments and other celebrations and ceremonies, national costumes and other traditions have taken place.</p>			<p>пешбарандаи фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик / № 10. – Д., 2020. 2. Аминов А. Ансамбли фолклорӣ-этнографии “Насими Дарвоз” // Фарҳанги ғайримоддӣи халқи тоҷик / № 9. – Д., 2020.</p>
---------	--	--	--	--

ПЕШГУФТОР

Баҳши 1. – Анъанай шифохӣ (A000)	7
Баҳши 2. – Санъати ичрой (B000)	14
Баҳши 3. – Чашну маросим ва урфу одатҳо (C000)	38
Баҳши 4. – Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон (D000).....	53
Баҳши 5. – Касбу ҳунарҳои суннатӣ (E000)	61
Баҳши 6. – Хӯрокҳои анъанавӣ (F000)	94
Баҳши 7. – Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона (G000)	131
Баҳши 8. – Мухитҳои фарҳангӣ (H000)	151
Баҳши 9. – Тадбирҳои босамар барои ҳифзи мероси фарҳанги ғайримоддӣ (I000)	155

INTRODUCTION

Chapter 1. – Oral tradition (a000)	163
Chapter 2. – Performance art (b000)	169
Chapter 3. – Celebrations, rituals and social practices (c000).....	192
Chapter 4. – Knowledge and practices concerning nature and the universe (d000)	208
Chapter 5. – Traditional craftsmanship (e000).....	216
Chapter 6. – Traditional food (f000)	244
Chapter 7. – Traditional sport and children games (g000) ...	273
Chapter 8. – Cultural spaces (h000)	290
Chapter 9. – Good safeguarding practices – (i003)	294

БАРОИ ҚАЙДҲО

БАРОИ ҚАЙДҲО

БАРОИ ҚАЙДҲО

БАРОИ ҚАЙДҲО

**ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ
ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ
ДАР ТОЧИКИСТОН**

**NATIONAL INVENTORY LIST
OF INTANGIBLE CULTURAL
HERITAGE**

Ба матбаа 04.12.2025 супорида шуд.
Ба чоп 23.12.2025 имзо шуд. Коғаз офсетии №1.
Хуруфи адабӣ. Чопи офсет. Андозаи 60x84 1/8.
Ќузъи чопӣ 38,0. Адади нашр 100 нусха.
Супориши № 22/25.

Нашриёти «*Истеъдод*».
734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 36.
Тел.: 221-95-43. E-mail: istedod2010@mail.ru.

Дар матбааи ҚДММ «Хирадмандон» чоп шудааст.